

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Algemeen ambtsbericht Belarus

December 2021

Colofon

Plaats
Opgesteld door

Den Haag
Afdeling Ambtsberichten (AB)

Inhoudsopgave

Colofon	2
Inhoudsopgave	3
Inleiding	5
1	Politieke ontwikkelingen 6
1.1	Presidentsverkiezingen.....7
1.2	Belarus en de Russische Federatie8
1.3	Maatregelen ter voorkoming van verspreiding van het COVID19-virus..... 10
2	Identiteit, documenten en staatsburgerschap 11
2.1	Identificatieplicht en identificerende documenten..... 11
2.1.1	Identiteitsdocumenten 12
2.1.2	Reisdocumenten..... 13
2.1.3	Aanvraag door minderjarigen..... 14
2.1.4	Introductie biometrische documenten 14
2.1.5	Geboorteakten 15
2.1.6	Biometrische gegevens..... 16
2.1.7	Documentfraude..... 16
2.2	Belarussisch staatsburgerschap 17
2.2.1	Verkrijging van het Belarussische staatsburgerschap van rechtswege..... 17
2.2.2	Verkrijging van het Belarussische staatsburgerschap door naturalisatie 17
2.2.3	Vereenvoudigde naturalisatie door registratie..... 18
2.2.4	Weigeringsgronden naturalisatieverzoeken 20
2.2.5	Verlies Belarussisch staatsburgerschap..... 20
2.2.6	Herverkrijging Belarussisch staatsburgerschap 22
2.2.7	Minderjarige kinderen – medeverlies, medeverkrijging en behoud 22
3	Mensenrechten 24
3.1	Leden van oppositiepartijen 25
3.2	Politieke activisten en demonstranten 28
3.2.1	Politieke activisten..... 28
3.2.2	Demonstranten (rond en na de verkiezingen van 2020) 29
3.3	Mensenrechtenactivisten 34
3.4	Etnische groepen..... 36
3.5	Religieuze groepen 38
3.6	Dienstplichtweigeraars en deserteurs 39
3.7	LHBTI 44
3.8	Vrouwen..... 49
3.9	(Alleenstaande) minderjarigen 52
4	Naleving en schendingen..... 56
4.1	Vrijheid van meningsuiting – anti-extremismewetgeving en de mediawet 56
4.1.1	Mediawetgeving 56
4.1.2	Journalistiek / persvrijheid..... 57
4.1.3	Regulering van het internet 63
4.1.4	Sociale media en berichten 64
4.1.5	Demonstraties..... 67
4.2	Vrijheid van vereniging en vergadering 69
4.3	Vrijheid van godsdienst en levensovertuiging 70
4.4	Bewegingsvrijheid 71
4.4.1	Algemene uitreisbeperkingen 71

4.4.2	Irreguliere uitreis	72
4.4.3	Individuele uitreisverboden	73
5	Toezicht en rechtsbescherming	75
5.1	Aangifte doen	75
5.2	Ombudsman	75
5.3	Klachten voor het EHRM en VN-comités.....	75
5.4	Wetgeving	76
5.4.1	Administratief recht, strafrecht en presidentiële besluiten	76
5.4.2	Anti-extremismewetgeving	78
5.5	Rechtsgang	81
5.5.1	Rechterlijke macht.....	81
5.5.2	Eerlijk proces	82
5.6	Arrestaties, bewaring en detentie	84
5.6.1	Verstreckte documenten na arrestatie	86
5.7	Mishandeling en foltering	87
5.8	Verdwijningen en ontvoeringen	91
5.9	Doodstraf	92
5.10	Buitengerechtelijke executies en moorden	94
6	Vluchtelingen en ontheemden	95
6.1.1	Vluchtelingenpopulatie	95
6.1.2	Procedure	95
6.1.3	Non-refoulement	97
6.1.4	Belarus als doorreisland	98
6.1.5	Opschorting overnameovereenkomst	99
7	Terugkeer	101
8	Bijlagen	103
8.1	Afkortingen en anderstalige begrippen	103
8.2	Literatuurlijst	104
8.3	Model document na vrijlating uit administratieve detentie.....	112

Inleiding

Dit ambtsbericht is opgesteld op basis van de door het Ministerie van Justitie en Veiligheid gestelde vragen en genoemde aandachtspunten in de *Terms of Reference* (ToR). Deze ToR voor het onderhavige ambtsbericht is vastgesteld op 10 mei 2021 en is tezamen met het ambtsbericht gepubliceerd op de website van de rijksoverheid.

In dit algemeen ambtsbericht wordt de situatie in Belarus beschreven voor zover deze van belang is voor de beoordeling van asielaanvragen van personen die afkomstig zijn uit dit land en voor de besluitvorming over terugkeer van afgewezen Belarussische asielzoekers. Dit ambtsbericht is een actualisering van de passages over Belarus in het thematisch ambtsbericht staatsburgerschap in Moldavië, Oekraïne en Wit-Rusland van mei 2011, en het thematisch ambtsbericht politieke oppositie, homoseksuelen en dienstplichtigen in Belarus van september 2012. De verslagperiode beslaat derhalve de periode van mei 2011 voor het onderwerp staatsburgerschap respectievelijk van september 2012 voor de onderwerpen politieke oppositie, homoseksuelen en dienstplichtigen tot en met oktober 2021. Voor alle onderwerpen ligt de focus met name op de periode 2020 tot oktober 2021. Relevante ontwikkelingen van belang voor de beantwoording van de gestelde ToR-vragen worden op hoofdlijnen meegenomen tot aan de publicatiedatum. Dit ambtsbericht betreft een feitelijke, neutrale en objectieve weergave van de bevindingen gedurende de onderzochte periode en biedt geen beleidsaanbevelingen.

Dit ambtsbericht is opgesteld aan de hand van openbare en vertrouwelijke bronnen waarbij gebruik is gemaakt van zorgvuldig geselecteerde, geanalyseerde en gecontroleerde informatie. Bij de opstelling is onder meer gebruik gemaakt van informatie van niet-gouvernementele organisaties (ngo's), vakliteratuur, berichtgeving in de media en relevante overheidsinstanties. De passages in dit ambtsbericht berusten op meerdere bronnen, tenzij anders vermeld of in het geval van algemeen bekende en onbetwiste feiten. De geraadpleegde openbare bronnen zijn opgenomen in de bijlagen bij dit ambtsbericht.

Een deel van de gebruikte vertrouwelijke informatie is ingewonnen tijdens een onderzoeksmissie naar Polen en Litouwen die plaatsvond van 20 tot 25 september 2021. In dit ambtsbericht is gebruik gemaakt van informatie van tijdens deze missie gehouden interviews met relevante en deskundige bronnen ter plaatse. Daarnaast is gebruik gemaakt van vertrouwelijke informatie afkomstig van de diplomatieke vertegenwoordiging(en) van Nederland en (eventueel) vertrouwelijke gesprekken en correspondentie buiten de dienstreis om. De op vertrouwelijke basis ingewonnen informatie is voornamelijk gebruikt ter ondersteuning en aanvulling van passages die zijn gebaseerd op openbare informatie. De vertrouwelijke bronnen zijn in het voetnotenapparaat aangemerkt als 'vertrouwelijke bron' en voorzien van een datum.

Er bestaat geen uniforme transliteratie van het Cyrillische naar het Latijnse schrift. Namen en begrippen in het Belarussisch worden op verschillende wijzen gespeld in het Latijnse schrift. In dit ambtsbericht is gekozen voor de spellingsvarianten die het meest bij het Belarussisch aansluiten. Alternatieve spellingsvarianten zijn deels opgenomen in de voetnoten.

1 Politieke ontwikkelingen

Hieronder volgt een korte beschrijving van de politieke ontwikkeling gedurende de verslagperiode. In aansluiting op de ToR ligt de focus daarbij op de ontwikkelingen rond de presidentsverkiezingen 2020.

Aleksander Lukashenka was sinds zijn verkiezing in juli 1994 de eerste en enige rechtstreeks gekozen president van het land. Het landsbestuur kan als autoritair en centralistisch worden betiteld. De regering van Belarus is ingericht als een presidentiële democratie, maar wordt door critici gezien als een autoritaire staat of zelfs een dictatuur door de sterke mate van inperking van politieke en burgerlijke vrijheden en van mensenrechten. De grondwet voorziet in een rechtstreeks gekozen president die staatshoofd is, en een tweekamersparlement, het Nationale Parlement. Een door de president benoemde premier is het regeringshoofd, maar de macht is geconcentreerd in het presidentschap, zowel feitelijk als juridisch. Burgers konden hun regering niet kiezen via vrije en eerlijke verkiezingen. Sinds 1994 heeft Lukashenka zijn macht over alle instellingen geconsolideerd en de rechtsstaat ondermijnd met autoritaire middelen, waaronder gemanipuleerde verkiezingen en willekeurige presidentiële decreten. Geen van de verkiezingen na zijn aantreden in 1994, met inbegrip van de presidentsverkiezingen van 9 augustus 2020, voldeden aan de internationale normen.¹

Het politieke beleid van Lukashenka kenmerkte zich sinds 2020 door anti-Westerse propaganda en nog verdere centralisatie van de macht. In april 2021 stelde Lukashenka dat Westerse geheime diensten een aanslag op hem hadden beraamd, die volgens hem was voorkomen door Russische en Belarussische geheime diensten. Drie politieke tegenstanders, Alyaksandr Fyaduta², Yuri Zenkovich en Ryhor Kastusyou³, werden gearresteerd en aangeklaagd voor poging tot een staatsgreep, waarvoor zij een bekentenis aflegden die werd uitgezonden in Russische en Belarussische media.⁴ Volgens de grondwet wordt een onverwacht overleden president opgevolgd door de premier. In mei 2021 bepaalde Lukashenka echter met een nieuwe wet dat in geval van het onverwachte overlijden van de president ten gevolg van een aanslag, de macht bij de Veiligheidsraad komt te liggen. De president is voorzitter van deze Veiligheidsraad en benoemt de leden.⁵ Daarnaast zou in dat geval de noodtoestand uitgeroepen worden.⁶ Deze maatregel paste in de vergroting van de rol van de Veiligheidsraad door Lukashenka, die vooral wordt bekleed door personen met een achtergrond bij de veiligheidsdiensten, het leger, die ook wel worden aangeduid als de *siloviki*⁷, ten koste van de gekozen volksvertegenwoordigers. Tot februari 2021 was de zoon van Lukashenka ook lid

¹ US Department of State, Human rights report Belarus 2020; TIME, *How a Belarusian Teacher and Stay-at-Home Mom Came to Lead a National Revolt*, 25 februari 2021; zie ook paragraaf 1.1; OSCE/ODIHR, Republic of Belarus 2015 Presidential Election Observation Mission Final Report, 11 oktober 2015; OSCE/ODIHR, Republic of Belarus 2010 Presidential Election Observation Mission Final Report, 19 december 2010; OSCE/ODIHR, Republic of Belarus 2006 Presidential Election Observation Mission Final Report, 19 maart 2006; OSCE/ODIHR, Republic of Belarus 2001 Presidential Election Observation Mission Final Report, 9 september 2001.

² Ook wel aangeduid als Alexander Feduta.

³ Ook wel aangeduid als Grigory Kustusev of Kastusyow.

⁴ Jamestown Foundation, *An Alarming Twist in Belarus's Political Crisis*, 19 april 2021; TASS, *Belarus indicts four people in foiled coup plot - security service*, 21 april 2021.

⁵ Zie voor meer informatie over de Veiligheidsraad

<https://president.gov.by/en/president/glavnokomanduyushchiy/sovet-bezopasnosti>

⁶ Tut.by vertaald door BBC Monitoring, *Belarus leader decrees power handover to security body if he dies*, 9 mei 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 14 mei 2021.

⁷ Een Belarussische aanduiding voor voormalige leden van de veiligheidsdiensten.

van de Veiligheidsraad.⁸ In oktober 2021 werd bij wet⁹ bepaald dat alle lokale verkiezingen op dezelfde dag plaats moeten hebben. Daardoor zullen vermoedelijk de lokale verkiezingen van begin 2022 worden uitgesteld met anderhalf jaar.¹⁰

1.1 Presidentsverkiezingen

De ruimte van politieke oppositie in Belarus kende in de verslagperiode golfbewegingen waarin repressie en groeiende ruimte elkaar afwisselden. In 2010 volgde na gemanipuleerde en onvrije presidentsverkiezingen harde oppressie, waarbij diverse politieke tegenstanders werden gedetineerd. In 2015 werden daarvan de laatsten vrijgelaten. In de aanloop naar de volgende verkiezingen, in 2015, werden alle kansrijke oppositiekandidaten op een zijspoor gezet door bedreigingen en sommigen kozen voor ballingschap.¹¹ In oktober 2015 begon president Alexander Lukashenka aan zijn vijfde termijn als president, zonder dat er een kansrijke oppositiekandidaat was geweest. Daarna kwam er weer meer ruimte voor oppositie en hadden twee oppositiepartijen zitting in het parlement – dat echter in de praktijk weinig macht bezit. Bij de parlementaire verkiezingen in 2019 werden de twee oppositievertegenwoordigers weer uit het parlement verwijderd. In de aanloop naar de verkiezingen voor de zesde presidentstermijn, op 9 augustus 2020, groeide in Belarus de maatschappelijke betrokkenheid, solidariteit en hoop op verandering door nieuwe kandidaten. Ook ditmaal werden de belangrijkste oppositiekandidaten tegengewerkt. De drie meest prominente van hen werden uitgesloten van de kandidatuur: Viktor Babaryka en Siarhei Tsikhanouski werden gearresteerd en Valery Tsapkala vluchtte naar het buitenland. Viktor Babaryka, jarenlang het hoofd van Belgazprombank, de Belarussische vestiging van de Russische Gazprombank, werd aangeklaagd op verdenking van witwassen, omkoping en belastingontduiking. Hij is inmiddels veroordeeld tot twaalf jaar gevangenisstraf. Tegen zeven andere verdachten, onder wie vrijwel de voltallige topstructuur van Belgazprombank, werden soortgelijke aanklachten ingediend. Zij hebben alle zeven schuld bekend en 'bewijs' geleverd tegen Babaryka. Zij riskeren celstraffen van tussen de drie tot zes maanden.¹² Siarhei Tsikhanouski werd aanvankelijk gearresteerd op verdenking van ordeverstoring en tegenwerking van de Kiescommissie, later werd hem aanzetten tot extremisme tenlastegelegd, waaronder haatmisdrijven tegen overheidsdienaren en massale ordeverstoring vallen.¹³ Hij riskeert een gevangenisstraf van vijftien jaar. Vrijwel alle andere personen uit de verkiezingsteams van de bekende oppositiekandidaten zijn het land ontvlucht of gearresteerd op grond van aanklachten van onder meer extremisme, terrorisme, massale ordeverstoring, het plegen van een staatsgreep en het organiseren van haatmisdrijven'.

Zie paragraaf 3.4 voor nadere informatie over leden van politieke oppositiepartijen.

⁸ Belarusinfocus, *Viktor Lukashenko's informal leadership in Security Council strengthens*, 22 april 2016; DW, *Belarus: Lukashenko decree to give council power in case of emergency*, 24 april 2021.

⁹ Wet van 12 oktober 2021, nr. 124-3.

¹⁰ RFE/RL, *Belarusian Lawmakers Approve First Reading Of Bill Likely To Force Delay Of Elections, Referendum*, 25 juni 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 16 juni 2021; vertrouwelijke bron d.d. 25 mei 2021.

¹¹ US Department of State, *Human Rights Report Belarus 2015*, p. 28.

¹² RFE/RL, *Trial Opens Of Former Belarusian Banker, Would-Be Presidential Candidate*, 21 februari 2021; ANP/AFP: *Vijftien jaar cel geëist tegen prominente opponent Loekasjenko*, 22 juni 2021.

¹³ Viasna, *Siarhei Tsikhanouski faces new charge after 6 months in prison*, 30 november 2020; BBC Monitoring (vertaling Belapan News Agency), *Case against Belarus video blogger, others sent to top court*, 5 mei 2021.

De achterblijvende verkiezingsteams van de uitgesloten kandidaten schaarden zich achter Sviatlana Tsikhanouskaya¹⁴, die zich in plaats van haar gedetineerde echtgenoot Tsikhanouski verkiesbaar stelde.¹⁵

De verkiezingen op 9 augustus 2020 verliepen onregelmatig en leverden een – volgens internationale en lokale waarnemers – niet geloofwaardige ruime overwinning voor Lukashenka op. De OVSE werd niet op tijd uitgenodigd om het verloop van de verkiezingen nog te kunnen monitoren. Wel sprak de OVSE haar bezorgdheid uit over de betrouwbaarheid van de kiesresultaten naar aanleiding van berichten over kiezers die bij stembureaus de medewerkers van het stembureau opwachtten tot bekendmaking van de uitslag, en burgerwaarnemers die opgesloten werden of actief geweerd werden van de stemlocaties op de verkiezingsdag.¹⁶ Volgens enkele lokale waarnemers was er ook sprake van tal van onregelmatigheden. Volgens hen waren de kiescommissies partijdig, werden onafhankelijke waarnemers gehinderd in hun werk, werden kiezers gedwongen om vervroegd hun stem uit te brengen, en was het tellen van de stemmen niet transparant.¹⁷ Ook het Europese Parlement betwistte de legitimiteit van de uitkomst. Een delegatie van leden van het Europese Parlement voorafgaand aan de verkiezingen was de toegang tot Belarus ontzegd.¹⁸

De officiële verkiezingsuitslag noemt ruim tachtig procent van de stemmen voor Lukashenka, en circa tien procent voor Sviatlana Tsikhanouskaya.¹⁹ Onafhankelijke verkiezingswaarnemers als *Golos/Voice*, *Honest people*, en *Zubr*, kwamen tot de conclusie dat de officiële verkiezingsuitslag niet verenigbaar was met de stemmen die individuele kiezers massaal hadden gedeeld met hen. Derhalve was er volgens hen op grote schaal gefraudeerd.²⁰

Na bekendmaking van de uitslag volgden overal in het land grootschalige protesten met honderdduizenden deelnemers, waarbij tienduizenden demonstranten gearresteerd werden (zie paragraaf 4.1.5) en de autoriteiten met ongekend harde repressie reageerden (zie paragraaf 3.2.2 en 5.6). Er vielen hierbij, door extreem politiegeweld, ook diverse doden te betreuren. Tsikhanouskaya en vele critici met haar trokken de geldigheid van de verkiezingen in twijfel en eisten nieuwe verkiezingen.

1.2 Belarus en de Russische Federatie

In 1991 werd Belarus na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie een onafhankelijke staat. Tot vandaag heeft Rusland echter nauwe economische, politieke en militaire banden met Belarus, en derhalve grote invloed. In 1999 tekenden Rusland en Belarus het Verdrag over de Oprichting van een Uniestaat van Rusland en Belarus. Dit Verdrag diende als kader voor nadere uitwerking van politieke en economische integratie van beide landen, die later zou volgen. Na aanvankelijke stagnatie van de integratie bespraken Lukashenka en de Russische president Poetin een verdere uitwerking van de Uniestaat in september 2020, volgens Lukashenka met name

¹⁴ Sviatlana Tsikhanouskaya wordt ook aangeduid als Svetlana Tikhanovskaya.

¹⁵ Vertrouwelijke bron d.d. 7 augustus 2020.

¹⁶ OSCE website, *ODIHR will not deploy election observation mission to Belarus due to lack of invitation*, 15 juli 2020; OSCE website, *ODIHR gravely concerned at situation in Belarus following presidential election*, 10 augustus 2020.

¹⁷ US DOS Belarus 2020 Human Rights Report, p. 38; HRW World Report 2021, Belarus.

¹⁸ European Parliament, Press statement *Belarus election severely flawed according to election monitors*; EU High Representative on Belarus, *Declaration by the High Representative on behalf of the EU on the first anniversary of the 9 August 2020 fraudulent presidential elections in Belarus*, 8 augustus 2021.

¹⁹ BBC, Presidential elections 2020 Belarus.

²⁰ Golos, Zubr, *Honest people*, *Final report on 2020 presidential elections in Belarus*.

gericht op economische samenwerking.²¹ Daarnaast is Belarus naast Rusland, Armenië, Kazachstan en Kirgizië lid van de Euraziatische Economische Unie (EAEU).²²

Op economisch vlak steunt Rusland Belarus stelselmatig met leningen, subsidies en/of laaggeprijsde grondstoffen. Zo zegde Rusland in december 2020 een lening van 1,5 miljard US-dollar toe aan Belarus. Belarus had op dat moment al een staatsschuld van circa 16 miljard US-dollar, waarvan ongeveer de helft aan Rusland verschuldigd is.²³ Volgens een bron kan Rusland in geval van niet-terugbetaling van de lening van december 2020 ter compensatie aandelen van Belarussische staatsbedrijven krijgen dan wel opeisen.²⁴ In september 2021 spraken Poetin en Lukashenka over verdere macro-economische, douane- en fiscale integratie van de landen. Op energiegebied is Belarus afhankelijk van Russische olie- en gasleveringen aan Belarus tegen lage prijzen. Vooral de levering van goedkope olie, die in Belarus geraffineerd wordt en voor hoge prijzen aan o.a. de EU en Oekraïne wordt doorverkocht, is van groot belang voor de Belarussische staat. Poetin zegde een verdere lening van ongeveer 630 miljoen US-dollar toe, beduidend minder dan waar Belarus om gevraagd had. Verdere economische integratie is een voorwaarde voor politieke integratie volgens Poetin.²⁵

Op politiek vlak heeft Rusland een groeiende invloed in Belarus. In oktober 2020 werd de pro-Russische en pro-Russisch-orthodoxe politieke partij *Rodina* opgericht, in aanwezigheid van eregasten uit Rusland, de geannexeerde gebieden op de Krim, de bezette gebieden van de Donbas regio en het Belarussische parlement. Deze partij streeft naar Russisch-Belarussische integratie in de Russische Federatie, en staat voor Russisch-orthodoxe christelijke waarden.²⁶ Een meerderheid van de Belarussische bevolking heeft (nog steeds) positieve gedachten over Rusland en beschouwt Rusland als belangrijke bevriende partner. De Belarussische steun voor integratie met Rusland is evenwel erg klein en schommelt volgens berichten rond de 5%.

Ook op militair vlak is er nauwe samenwerking tussen Belarus en Rusland. Beide landen tekenden in maart 2021 een overeenkomst voor strategische militaire samenwerking voor de komende vijf jaar. Onderdeel daarvan zijn oefeningen op elkaars grondgebied, mogelijk met een permanente Russische militaire aanwezigheid in Belarus.²⁷ Eind augustus 2021 arriveerden Russische troepen in de stad Hrodna bij de opening van een gezamenlijk Russisch-Belarussisch militair trainingscentrum.²⁸ In september 2021 vond de vierjaarlijkse Zapad-oefening plaats in het westelijke Militaire District van Rusland, het Russische Kaliningrad en op verschillende plekken in Belarus, veelal in het oosten. Dit was volgens

²¹ Clingendael Institute, *Ramifications of further integration between Belarus and Russia*, 9 augustus 2021; The Guardian, *Putin and Lukashenko move to integrate economies of Russia and Belarus*, 9 september 2021; The New York Times, *Russia and Belarus Inch Closer to a Full-Blown Merger*, 9 september 2021; The Independent, *Russian, Belarusian leaders advance countries' integration*, 9 september 2021.

²² Zie de website van de EAEU, www.eaeunion.org.

²³ The Moscow Times, *'Harsh Times Ahead': Russia's Emergency Loan to Belarus Changes Little for Embattled Lukashenko*, 17 september 2020.

²⁴ Vertrouwelijke bron d.d. 17 mei 2021.

²⁵ The Guardian, *Putin and Lukashenko move to integrate economies of Russia and Belarus*, 9 september 2021; The New York Times, *Russia and Belarus Inch Closer to a Full-Blown Merger*, 9 september 2021; The Independent, *Russian, Belarusian leaders advance countries' integration*, 9 september 2021.

²⁶ Jamestown Foundation, *New Pro-Russia 'Party' in Belarus Less Than It Appears*, 15 oktober 2020; Vertrouwelijke bron d.d. 6 mei 2021.

²⁷ TASS, *Russia Belarus ink five-year strategic military partnership plan for first time*, 2 maart 2021; Atlantic Council, *Soft annexation: Inside the Russian takeover of Belarus*, 31 maart 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 6 mei 2021.

²⁸ Belapan, *Russian troops arrive in Hrodna to establish joint military training center*, 28 augustus 2021; Reuters, *Russian anti-aircraft missile troops arrive to Belarus to set up training centre*, 28 augustus 2021.

mediaberichten de grootste militaire oefening in veertig jaar tijd. Het aantal ingezette troepen is onbekend; berichten variëren tussen de 12.800 manschappen in Belarus en 6.400 manschappen in Rusland tot in totaal 200.000 militairen.²⁹ Jaarlijks vindt de militaire oefening "Slavic Brotherhood" met Servische, Russische en Belarussische troepen plaats, afwisselend in één van de deelnemende landen. In september 2020 vond de oefening in Belarus plaats. Rusland en Belarus maken beiden deel uit van de *Collective Security Treaty Organization (CSTO)*³⁰.

Rusland beloofde tijdens de demonstraties in de nasleep van de verkiezingen van augustus 2020 indien nodig ordetroepen te sturen. Van een Russisch militair optreden kwam het echter niet.³¹

1.3 Maatregelen ter voorkoming van verspreiding van het COVID19-virus

Er zijn door de centrale overheid in Belarus aanvankelijk geen coronamaatregelen ingevoerd en de ernst van de situatie werd ontkend.³² In een later stadium werden wel maatregelen ingevoerd, deels landelijk gecoördineerd zoals de mondkapjesplicht vanaf november 2020 of het in- en uitreisverbod over land, via treinstations of de haven vanaf 1 november 2020 voor vreemdelingen en staatlozen en het uitreisverbod voor Belarussen via land (zie paragraaf 4.4). Andere maatregelen werden regionaal bepaald of zelfs door individuele rechtbanken of detentiecentra zelf ingevoerd, volgens critici met een hoge mate aan willekeur en ten koste van de rechten van bijvoorbeeld demonstranten, gevangenen of verdachten.³³ Zo werden demonstraties verboden (zie paragraaf 4.1.5), werd verdachten de toegang tot een advocaat ontzegd (zie paragraaf 5.5.2), gevangenenbezoek beperkt (zie paragraaf 5.6) en rechtbankprocedures achter gesloten deuren gehouden (zie paragraaf 5.5.5) met een beroep op het tegengaan van de verspreiding van het Coronavirus. Ook de algehele bewegingsvrijheid werd ingeperkt door de landsgrenzen te sluiten (zie paragraaf 4.4). Officieel bevestigde aantallen coronadoden werden kunstmatig laag gehouden.³⁴ Over monitoring van interne reisbeweging en verwerking van persoonsgegevens in verband met de bestrijding van het virus is niets bekend.

²⁹ Bij een militaire oefening met meer dan 13.000 man moeten volgens afspraken binnen de OVSE internationale waarnemers worden toegelaten. Zie ook The Economist, *Russia holds the largest military exercise in Europe for 40 years*, 13 september 2021; website OVSE, *Ensuring military transparency – the Vienna Document*, <https://www.osce.org/fsc/74528> geraadpleegd op 22 oktober 2021.

³⁰ De CSTO is een intergouvernementele militaire alliantie in Eurazië en heeft haar oorsprong in het in 1994 ondertekende Verdrag van Tasjkent. Andere lidstaten zijn op dit moment Armenië, Kazachstan, Kirgizië en Tadzjikistan. Zie ook <https://en.odkb-csto.org>.

³¹ Warsaw Institute, *Slavic Brotherhood Joint Drills Overshadowed by a Crisis*, 15 september 2020; RFE/RL, *Russian Military Creep In Belarus Raises Security Alarms*, 4 oktober 2020; RFE/RL, *Heckled And Jeered, Lukashenka Says New Election Could Be Held After Constitutional Changes*, 17 augustus 2020.

³² Lukashenka stelde in 2020 dat corona een massa-hysterie was die behandeld kon worden met vodka, een ritje op de traktor of een saunabezoek. Zie RFE/RL, *'Damage Was Done': Belarus, Where Lukashenka Dismissed COVID-19, Now Struggles To Vaccinate*, 28 juni 2021; Justice and Peace Netherlands, *Human Rights in Crisis?*, 23 juli 2021.

³³ Human Constanta, *Coronavirus in Belarus: Impact on Human Rights, January – April 2021*; <https://covidmonitor.by/en>; Viasna, *Human rights situation in Belarus 2020*, p. 3.

³⁴ NOS, *Coronacijfers Wit-Rusland kunstmatig laag: 'Ik mag niet iedere dode registreren'*, 17 augustus 2021.

2 Identiteit, documenten en staatsburgerschap

2.1 Identificatieplicht en identificerende documenten

Er is een algemene identificatieplicht, neergelegd in een presidentieel besluit.³⁵ Elke staatsburger van Belarus van veertien jaar of ouder, buitenlandse burger, staatloze met permanent verblijf in Belarus, of buitenlandse burger dan wel staatloze aan wie de vluchtelingenstatus in Belarus is verleend, moet een identiteitsbewijs bij zich dragen, tenzij anders bepaald door dit presidentieel besluit. Ter identiteitsverificatie kan een Belarussisch staatsburger zowel een paspoort als – vanaf september 2021 – een identificatiekaart gebruiken, zie paragraaf 2.1.1. Volgens de wet³⁶ mogen politieagenten en andere ordehandhavers vallend onder het ministerie van Binnenlandse Zaken mensen om identificatie vragen indien er sprake is van een verdenking van een wetsovertreding. De identificatieplicht wordt volgens het US Department of State vrij strikt gehandhaafd, maar een bron sprak dit tegen. Volgens deze bron zouden er niet vaak boetes worden uitgedeeld voor het schenden van de identificatieplicht.³⁷ Etnisch profileren komt bij identiteitscontroles voor volgens een andere bron.³⁸ Zie hiertoe paragraaf 3.4. Regelgeving ten aanzien van identiteits- en reisdocumenten.

Regelgeving met betrekking tot identiteits- en reisdocumenten is neergelegd in de volgende wetten en presidentiële besluiten:

- Presidentieel besluit betreffende bevolkingsregistratie;³⁹
- Presidentieel besluit betreffende biometrische documenten;⁴⁰
- Besluit van de ministerraad van Belarus betreffende bevolkingsregistratie;⁴¹
- Besluit van de ministerraad van Belarus betreffende identificatie van vreemdelingen of staatlozen;⁴²
- Besluit van de ministerraad van Belarus betreffende procedures ter registratie van burgerlijke stand;⁴³
- Wet betreffende de juridische status van vreemdelingen en staatlozen;⁴⁴

Deze regelgeving ligt ten grondslag aan onderstaande informatie.

³⁵ Presidential Decree no. 294 on "Documentation of the population of the Republic of Belarus", gedateerd 3 juni 2008; Vertrouwelijke bron d.d. 21 september 2021.

³⁶ Law on Internal Affairs Bodies, 17 juli 2007, nr. 263-3.

³⁷ US Department of State, 2020 Human Rights Report Belarus, p. 33; Vertrouwelijke bron d.d. 6 september 2021.

³⁸ Vertrouwelijke bron d.d. 23 september 2021.

³⁹ Presidential decree no. 294 of June 3, 2008 (<https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=p30800294>).

⁴⁰ Presidential decree no. 107 of March 16, 2021 (<https://pravo.by/document/?guid=12551&p0=P32100107>).

⁴¹ Decision of the Council of Ministers of the Republic of Belarus on some issues of documenting the population of the Republic of Belarus of November 18, 2008 No. 1740 (<https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=C20801740>);

⁴² Decision of the Council of Ministers of the Republic of Belarus on the procedure for identifying the identity of a foreign citizen or stateless person of June 10, 2010 No. 892 (<https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=C21000892>).

⁴³ Decision of the Council of Ministers of the Republic of Belarus on the procedure for organizing work with citizens in the bodies registering acts of civil status, for the issuance of certificates or other documents containing confirmation of facts of legal significance of December 14, 2005 No. 1454. (<https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=C20501454>).

⁴⁴ Law of the Republic of Belarus on the legal status of foreign citizens and persons without citizenship in the Republic of Belarus of January 4, 2010 No. 105-Z (https://www.legislationline.org/download/id/7190/file/Belarus_Legal_Status_of_Foreign_Citizens_Stateless_Persons_2010_am2017_ru.pdf).

2.1.1 *Identiteitsdocumenten*

Als identiteitsdocumenten voor Belarussen dienen:⁴⁵

- (biometrisch) paspoort van een burger van Belarus;
- biometrische identiteitskaart van een burger van Belarus.

Als identiteitsdocumenten voor vreemdelingen in Belarus dienen:

- (biometrische) verblijfsvergunning voor Belarus;
De geldigheidsduur is afhankelijk van het verleende verblijfsrecht.
- Vluchtelingencertificaat van erkende vluchtelingen;
Dit document wordt eerst afgegeven voor de duur van twee jaar, en bij verlenging steeds voor vijf jaar (zie hoofdstuk 6);
- (biometrische) verblijfsvergunning in Belarus van een staatloze.

In sommige gevallen kan specifieke wetgeving nog andere documenten vereisen voor identificatie, bijvoorbeeld bij aanvragen om naturalisatie (zie hieronder).⁴⁶

Aanvraag identiteitskaart

De aanvraag voor een identiteitskaart wordt in persoon ingediend en opgehaald bij de afdeling Nationaliteit en Migratie van het ministerie van Binnenlandse Zaken dan wel een plaatselijke vertegenwoordiging daarvan waar de woonplaats onder valt. Indien het een eerste aanvraag betreft, kan deze alleen worden ingediend in de officieel geregistreerde woonplaats. Opvolgende aanvragen kunnen worden ingediend bij elke vertegenwoordiging van het ministerie van Binnenlandse Zaken. Het is nog niet bekend of identiteitskaarten ook op diplomatieke vertegenwoordigingen in het buitenland afgegeven kunnen worden. Identiteitskaarten worden net als paspoorten afgegeven voor de duur van vijf jaar voor burgers jonger dan veertien jaar, en voor de duur van tien jaar voor burgers ouder dan veertien jaar.⁴⁷

Gebruik van identiteitsdocumenten

Belarussen gebruiken hun paspoort, en vanaf september 2021 ook hun biometrische identiteitskaart, om zich te identificeren voor bijvoorbeeld de volgende handelingen:⁴⁸

- ⇒ alle burgerlijke rechtshandelingen (huwelijk, echtscheiding enz.);
- ⇒ alle handelingen voor rechtbanken;
- ⇒ aanvragen voor medische behandelingen bij een kliniek;
- ⇒ bankieren;
- ⇒ contracten afsluiten;
- ⇒ identiteitscontroles door de politie;
- ⇒ alle notariële handelingen;
- ⇒ alle handelingen met betrekking tot eigendomsoverdracht;
- ⇒ afsluiten van verzekeringen;
- ⇒ het betreden van overheidsgebouwen;
- ⇒ het ontvangen van aangetekende correspondentie;
- ⇒ het kopen van goederen met een leeftijdsbeperking zoals sigaretten of alcohol.

⁴⁵ [Website](#) US Department of State Bureau of Consular Affairs, geraadpleegd op 10 september 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 6 september 2021; vertrouwelijke bron d.d. 13 oktober 2021;

⁴⁶ Vertrouwelijke bron d.d. 6 september 2021; zie ook wetgeving genoemd op p.11.

⁴⁷ vertrouwelijke bron d.d. 13 oktober 2021; zie ook wetgeving genoemd op p.11.

⁴⁸ Vertrouwelijke bron d.d. 6 september 2021; zie ook wetgeving genoemd op p.11.

2.1.2

Reisdocumenten

Als reisdocument voor in- en uitreis naar en uit Belarus kunnen dienen:⁴⁹

- (biometrisch) paspoort van een burger van Belarus;
- (biometrisch) diplomatiek paspoort van een burger van Belarus;
- (biometrisch) dienstpaspoort van een burger van Belarus;
- *Re-entry document* of *returning document* voor Belarus. Dit document is analoog aan een *laisser-passez* en wordt afgegeven aan Belarussen in geval van verlies of diefstal van hun reisdocument in het buitenland;
- nationale identiteitskaart van een zeeman van Belarus;
- (biometrisch) reisdocument van Belarus. Dit document wordt afgegeven aan buitenlandse burgers die permanent in Belarus verblijven, staatlozen die in Belarus wonen, en vreemdelingen aan wie subsidiaire bescherming (asiel) is verleend, om te vertrekken en (of) binnen te komen of voor een enkele reis naar Belarus binnen de in het reisdocument gespecificeerde termijn;
- reisdocument voor vluchtelingen conform het VN Vluchtelingenverdrag (eerst afgegeven voor twee jaar, en bij verlenging steeds voor vijf jaar).

Aanvraag paspoort

Het paspoort kan worden aangevraagd bij de afdeling Nationaliteit en Migratie van het ministerie van Binnenlandse Zaken, dan wel een plaatselijke vertegenwoordiging daarvan waar de woonplaats onder valt, door burgers van Belarus vanaf veertienjarige leeftijd. Bij de aanvraag dient gevoegd te worden een geboorteakte dan wel het te verlengen paspoort, een bewijs van adresregistratie en vier kleurenpasfoto's. Voor aanvragers jonger dan veertien jaar is daarnaast nog een identiteitsbewijs van de aanvragende ouder of wettelijk vertegenwoordiger nodig. Paspoorten moeten altijd in persoon aangevraagd en opgehaald worden.⁵⁰

Geldigheidsduur

De geldigheid van het paspoort varieert afhankelijk van de leeftijd van de paspoorthouder op het moment van afgifte van het paspoort: van vijf jaar verkregen tot en met dertienjarige leeftijd tot tien jaar verkregen vanaf veertienjarige leeftijd. Tot 2012 werden ook paspoorten met een langere geldigheidsduur voor oudere mensen afgegeven. Sinds medio 2012 gaf Belarus echter alleen nog paspoorten met een geldigheidsduur van tien jaar af voor aanvragers boven de veertien jaar. Voor 2012 afgegeven paspoorten met een langere geldigheidsduur bleven geldig en hoefden niet te worden vervangen.⁵¹

Aanvraag in het buitenland – verplichte registratie

Aanvraag en afgifte van reisdocumenten in het buitenland kan bij de diplomatieke vertegenwoordigingen van Belarus. Belarussen met permanent verblijf in Belarus kunnen zich in het buitenland in geval van diefstal of verlies van een paspoort voor afgifte van een tijdelijk reisdocument tot een diplomatieke vertegenwoordiging wenden. Belarussen die permanent buiten Belarus verblijven, kunnen bij een diplomatieke vertegenwoordiging een paspoort aanvragen indien zij rechtmatig verblijf in het desbetreffende land hebben, en zij hun permanent verblijf buiten Belarus voor vertrek hebben geregistreerd bij de Belarussische autoriteiten en zich consulaire hebben geregistreerd bij de desbetreffende vertegenwoordiging. Deze

⁴⁹ Zie ook [website](#) van de Raad van Europa (PRADO), geraadpleegd op 10 september 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 6 september 2021;

⁵⁰ Vertrouwelijke bron d.d. 3 december 2021;

⁵¹ [Website](#) US Department of State Bureau of Consular Affairs, geraadpleegd op 10 september 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 3 december 2021.

Belarussen krijgen een paspoort van de PP-serie⁵² afgegeven door het ministerie van Buitenlandse Zaken.⁵³ In de praktijk registreren echter niet alle Belarussen hun verblijf in het buitenland voorafgaand aan hun vertrek bij de autoriteiten in Belarus of na vertrek bij de diplomatieke vertegenwoordiging.⁵⁴ Belarussen die hun permanent verblijf buiten Belarus niet hebben geregistreerd bij de autoriteiten, kunnen bij de consulaten in het buitenland hun paspoort verlengen indien zij kunnen aantonen dat zij hun tijdelijke verblijf buiten Belarus met nog maximaal twee jaar moeten verlengen.⁵⁵ Het is dezerzijds niet bekend of niet-registratie van permanent verblijf buiten Belarus tot nadelige gevolgen leidt. Evenmin is bekend of afgifte van paspoorten in de praktijk afwijkt van bovenstaande regelgeving.

Afgifte van reisdocumenten aan ex-gedetineerden

Belarussische staatsburgers die een vrijheidsstraf uitzitten, inbegrepen een straf in open correctionele instellingen of gevangenisstraf, kunnen een aanvraag om een identiteitsdocument, zij het paspoort of identiteitskaart, indienen bij de afdeling Penitentiaire inrichtingen van het ministerie van Binnenlandse Zaken.⁵⁶ Gezien het feit dat Belarus tot 1 september 2021 alleen paspoorten als identiteitsdocumenten verstrekke, en deze voor de duur van tien jaar werden afgegeven, zullen de meeste ex-gedetineerden volgens een bron bij vrijlating nog over een geldig paspoort beschikken. Dezerzijds is niets bekend over problemen van ex-gedetineerden om identiteitsdocumenten te verkrijgen.⁵⁷

2.1.3

Aanvraag door minderjarigen

Personen die de leeftijd van veertien jaar hebben bereikt, moeten de aanvraag om het reis- of identiteitsdocument zelf indienen; voor een minderjarige onder de veertien jaar wordt het document aangevraagd door één van zijn wettelijke vertegenwoordigers. De toestemming van een eventuele andere ouder met ouderlijk gezag is daarbij niet nodig.⁵⁸

2.1.4

Introductie biometrische documenten

Belarus heeft de productie en afgifte van biometrische identiteitskaarten en reisdocumenten vanaf september 2021 in gang gezet.⁵⁹ De invoering hiervan was eerder vertraagd door onder andere technische obstakels.⁶⁰ De volgende documenten krijgen een biometrische variant maar blijven wel geldig tot hun einddatum:⁶¹

- de identiteitskaart voor Belarussische staatsburgers;
- de verblijfsvergunning in Belarus voor buitenlandse staatsburgers;
- de verblijfsvergunning voor staatlozen woonachtig in Belarus;
- het paspoort voor Belarussische staatsburgers;

⁵² Paspoorten uit de PP-serie hebben een documentnummer beginnend met de letters PP.

⁵³ Zie Law "On the procedure of moving out from the Republic of Belarus and moving into the Republic of Belarus; Presidential Decree dated April 26, 2010 No. 200 (<https://portal.gov.by/i/portalgovby/download/ukaz-200.pdf>, Russisch-talig); vertrouwelijke bron d.d. 13 oktober 2021; zie ook de website van de Belarussische ambassade in de VS (https://usa.mfa.gov.by/en/consular_issues/registration), geraadpleegd op 14 oktober 2021; de website van de Belarussische ambassade in Nederland geeft geen informatie over dit onderwerp. volgens een commerciële dienstverlener moet voor dergelijke registratie voor vertrek uit Belarus onder meer gedetailleerde informatie over de (ex-) gezinsleden worden verstrekt, zie www.vfsglobalassist.com/belarus/passport-service-EN.html, geraadpleegd op 14 oktober 2021;

⁵⁴ European University Institute, Andrei Yeliseyev, *Emigration and diaspora policies in Belarus*, 2014, p. 16.

⁵⁵ vertrouwelijke bron d.d. 13 oktober 2021;

⁵⁶ Vertrouwelijke bron d.d. 6 september 2021;

⁵⁷ Vertrouwelijke bron d.d. 21 september 2021;

⁵⁸ Vertrouwelijke bron d.d. 6 september 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 13 oktober 2021;

⁵⁹ BelarusFeed, *Belarus Will Launch Biometric Passports And ID Cards In September*, 16 maart 2021.

⁶⁰ BiometricUpdate, *Technical issues delay Belarus' January introduction of biometric passports*, 19 november 2019.

⁶¹ Presidential decree of the Republic of Belarus, March 16, 2021, No. 107, vertaling van CIS Legislation (<https://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=130912#>).

- het diplomatiek paspoort voor Belarussische staatsburgers;
- het dienstpaspoort voor Belarussische staatsburgers;
- het reisdocument van Belarus;
- het reisdocument voor erkende vluchtelingen conform het VN Vluchtelingenverdrag 1951;

Het Belarussische ministerie van Buitenlandse Zaken geeft voorbeelden van en informatie over biometrische reisdocumenten op de website.⁶² De autoriteiten zullen ook niet-biometrische paspoorten blijven afgeven.⁶³

Met de invoering van de biometrische identiteitskaart in creditcard-formaat in Belarus per september 2021, zal het paspoort voor veel Belarussen van minder belang worden. Deze biometrische identiteitskaart, met een versleutelde authenticatie-token, zal voortaan als voornaamste identificatiedocument kunnen dienen en daarmee een paspoort overbodig maken voor binnenlands gebruik. De nieuwe identiteitskaarten bevatten de volgende informatie: naam van de houder, geboortedatum, nationaliteit, geslacht, BSN, type en geldigheidsdatum van het document, en de tien jaar geldige digitale handtekening van de houder. De identiteitskaart wordt gelinkt aan een centrale database genoemd *Citizen identity electronic document system*. Deze database bevat naast de voornoemde informatie over de houder ook informatie over het geregistreerde adres, gegevens van de echtgenoot of echtgenote en eventuele kinderen.⁶⁴ Daarnaast bevat de ingebouwde microchip gegevens zoals een digitale foto en vingerafdrukken.⁶⁵

2.1.5 Geboorteakten

Geboorteakten worden afgegeven door het plaatselijke kantoor van de burgerlijke stand onder het Ministerie van Justitie, genaamd *Zapis Aktov Grazhdanskogo Sostojanija (ZAGS)*.⁶⁶

In geval van gehuwde ouders, kan één van de ouders of een derde persoon zonder een machtiging een aanvraag indienen bij het lokale ZAGS kantoor. Bij de aanvraag worden ingediend:

- De paspoorten van de ouders (in geval van aanvraag door een derde persoon: het paspoort van de derde persoon);
- Het aanvraagformulier;
- Het geboortecertificaat van het ziekenhuis;
- Niet verplicht: de geboorteakten van beide ouders om het staatsburgerschap van de baby vast te stellen.

In geval van ongehuwde ouders moeten beide ouders in persoon verschijnen bij de aanvraag van de geboorteakte en deze beiden ondertekenen. In geval één ouder niet mee kan komen, kan deze het formulier deels invullen en laten tekenen door de instantie waar hij zich op dat moment bevindt – bijvoorbeeld een ziekenhuis of een gevangenis. In geval de afwezige ouder een buitenlander is, moet zijn handtekening op het formulier genotariseerd en gelegaliseerd worden met een apostille. De andere, bij de aanvraag aanwezige, ouder vult de overige delen van het formulier in

⁶² Zie https://mfa.gov.by/en/visa/biometricheknie_dokumenty.

⁶³ Vertrouwelijke bron d.d. 3 december 2021;

⁶⁴ Biometric Update, *Belarus mulls introduction of biometric ID documents by April 30*, 26 januari 2021; Belta, *Belarusians free to get ID cards instead of passports as from 1 January*, 19 oktober 2020.

⁶⁵ BelarusFeed, *Belarus Will Launch Biometric Passports And ID Cards In September*, 16 maart 2021; Biometric Update, *EmpTech supplies biometric passports, ID cards for Belarus*, 2 september 2021; Identity week, *Belarus launches ePassport and eID project*, 1 september 2021.

⁶⁶ Thematisch ambtsbericht staatsburgerschap- en vreemdelingenwetgeving in Moldavië, Oekraïne en Wit-Rusland mei 2011; [Website](#) US Department of State Bureau of Consular Affairs, geraadpleegd op 10 september 2021.

en dient de aanvraag in persoon in met de documenten als genoemd in geval van gehuwde ouders.

Doorgaans wordt de geboorteakte binnen twee dagen opgemaakt. Deze kan worden opgehaald door één van de ouders zonder toestemmingsverklaring van de andere ouder, of door een derde persoon zonder toestemmingsverklaring.

2.1.6

Biometrische gegevens

Biometrische gegevens voor biometrische paspoorten dan wel biometrische identiteitskaarten worden ter plekke door de plaatselijke vertegenwoordiging van het ministerie van Binnenlandse Zaken of de diplomatieke vertegenwoordiging afgenomen, te weten een digitale foto, vingerafdrukken en digitale handtekening.⁶⁷

De ministeries van Binnenlandse en Buitenlandse Zaken kunnen ten behoeve van de afgifte of verlenging van de biometrische documenten persoonsgegevens van personen verzamelen en verwerken in het zogenaamde *Citizen identity electronic document system*.⁶⁸ Volgens een bron is daarvoor geen toestemming van betrokkenen vereist, en slaan de ministeries deze informatie op in overeenstemming met de vereisten van de wetgeving inzake informatie, informatisering en informatiebescherming.⁶⁹ Het ministerie van Binnenlandse Zaken en de politie maken volgens een mediabericht en vertrouwelijke bronnen eveneens gebruik van gezichtsherkenning. Met gebruik van deze techniek zouden meerdere demonstranten zijn opgepakt die op sociale media te zien waren in beeldmateriaal.⁷⁰ Het is echter niet bekend of daartoe gegevens verkregen bij de aanvraag van biometrische documenten worden gebruikt. Zie paragraaf 2.1.2.

Op dit moment kent Belarus volgens een bron slechts regelgeving ten aanzien van procedures betreffende opslag en verwerking van persoonsgegevens. Deze regelgeving ziet niet zozeer op de bescherming van privacy.⁷¹ Op 15 november 2021 is de nieuwe Wet op bescherming van persoonsgegevens⁷² in werking treden. Deze wet legt een paar principes vast, maar de verwachting is dat er verdere wetgeving nodig is om rechten en plichten ten aanzien van persoonsgegevens vast te leggen.⁷³

2.1.7

Documentfraude

Volgens een bron komt documentfraude van identiteitsdocumenten nauwelijks of niet voor.⁷⁴ Bij een andere bron is alleen zeer kleinschalige fraude van Belarussische rijbewijzen bekend.⁷⁵ Zie voor niet-uniforme afgifte van documenten omtrent detentie en juridische procedures paragraaf 5.6.

⁶⁷ vertrouwelijke bron d.d. 13 oktober 2021;

⁶⁸ Biometric Update, *EmpTech supplies biometric passports, ID cards for Belarus*, 2 september 2021;

⁶⁹ Vertrouwelijke bron d.d. 6 september 2021.

⁷⁰ Biometric Update, *Police facial recognition use in Belarus, Greece, Myanmar raises rights, data privacy concerns*, 15 maart 2021; vertrouwelijke bron d.d. 14 juni 2021; vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021.

⁷¹ Vertrouwelijke bron d.d. 21 september 2021.

⁷² The Law of 7 May 2021 No. 99-Z on Personal Data Protection.

⁷³ [Website](#) Data Guidance, *Data Protection Overview, Belarus*, augustus 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 21 september 2021;

⁷⁴ Vertrouwelijke bron d.d. 22 september 2021;

⁷⁵ Vertrouwelijke bron d.d. 12 oktober 2021;

2.2 **Belarussisch staatsburgerschap**

Bepalingen omtrent het Belarussisch staatsburgerschap staan met name in de Belarussische nationaliteitswet 136-3 uit 2002, met de meest recente aanpassingen van december 2020. Deze recente wijzigingen worden van kracht op 10 juni 2021 en zien onder andere op de mogelijkheid om mensen die veroordeeld zijn voor extremisme het Belarussische staatsburgerschap te ontnemen (zie hieronder). Verkrijging, intrekking en afstand van het Belarussische staatsburgerschap wordt per presidentieel besluit bekendgemaakt (artikel 30 Belarussische nationaliteitswet). In onderstaande weergave van de wetsbepalingen wordt steeds verwezen naar deze nationaliteitswet.⁷⁶

2.2.1 *Verkrijging van het Belarussische staatsburgerschap van rechtswege*

Artikel 12 kent verkrijging van rechtswege van het Belarussische staatsburgerschap toe bij geboorte. Blijkens artikel 13 verkrijgt een kind het staatsburgerschap door geboorte indien op de datum van de geboorte

- minimaal één van de ouders het Belarussisch staatsburgerschap bezit;
- beide ouders of de alleenstaande ouder van het kind als staatloze tijdelijk of duurzaam verblijf in Belarus hebben, indien het kind op Belarussisch grondgebied is geboren;
- beide ouders of de alleenstaande ouder als vreemdelingen duurzaam verblijf in Belarus hebben, het kind niet hun nationaliteit zal verkrijgen én het kind op Belarussisch grondgebied is geboren;
- geen van de ouders bekend is, indien het kind op Belarussisch grondgebied is geboren.

2.2.2 *Verkrijging van het Belarussische staatsburgerschap door naturalisatie*

De vereisten voor naturalisatie zijn neergelegd in hoofdstuk 2 van de Belarussische nationaliteitswet. Naast naturalisatie bestaat ook vereenvoudigde naturalisatie door middel van registratie (zie paragraaf 2.2.3).

Vereisten voor naturalisatie

Een meerderjarige aanvrager⁷⁷ kan het Belarussisch staatsburgerschap verkrijgen door naturalisatie indien hij of zij

- een verklaring van verbondenheid aan de Belarussische wetten en grondwet aflegt;
- basiskennis van het Russisch of Belarussisch heeft;
- onafgebroken hoofdverblijf⁷⁸ op het Belarussische grondgebied gedurende de vijf jaar⁷⁹ voorafgaand aan het naturalisatieverzoek heeft;
- voldoende⁸⁰ inkomen heeft voor zichzelf en eventuele van hem financieel afhankelijke gehandicapte familieleden;

⁷⁶ Law of the Republic of Belarus on Citizenship of the Republic of Belarus, 1 augustus 2002 Nr. 136-3. Zie voor de Russische tekst van de wetswijziging <https://pravo.by/document/?guid=12551&p0=H12000067&p1=1>.

⁷⁷ 18 jaar of ouder

⁷⁸ Periodes van afwezigheid van het Belarussisch grondgebied van maximaal drie maanden per jaar tellen niet als onderbreking van het hoofdverblijf. Vanaf 10 juni 2021 moet men voor het aantonen van hoofdverblijf in het bezit zijn van een permanente verblijfsvergunning in Belarus. Zie Global Citizen Observatory, *Belarus changes its citizenship law*, 21 december 2020.

⁷⁹ De minimale verblijfsduur bedroeg tot de wetswijziging van 10 december 2020 zeven jaar. Deze wetswijziging werd 10 juni 2021 van kracht (Zie wet 67-3 d.d. 10 december 2020 tot wijziging van wet 136-3 d.d. 1 augustus 2002) <https://pravo.by/document/?guid=12551&p0=H12000067&p1=1> en <https://globalcit.eu/belarus-changes-its-citizenship-law>).

⁸⁰ Het officieel vastgestelde Belarussisch minimum inkomen wordt als richtbedrag genomen. In 2021 was dit 400,- BYN per maand, omgerekend circa 130,- EUR volgens xe.com.

- afstand doet van zijn huidige nationaliteit, tenzij hij of zij staatloos is, zijn of haar eerdere nationaliteit automatisch verliest of door overmacht geen afstand kan doen.

Schriftelijke aanvragen kunnen in persoon⁸¹ worden ingediend bij het ministerie van Binnenlandse Zaken of een diplomatieke vertegenwoordiging in het buitenland. Voor aanvragers onder de achttien jaar oud of mensen die niet handelingsbekwaam zijn, kan een ouder, voogd of wettelijke vertegenwoordiger de aanvraag indienen, zie artikel 33 Belarussische nationaliteitswet.

Vrijstelling van het vereiste van hoofdverblijf

Vrijgesteld van het vereiste van vijf jaar⁸² onafgebroken legaal verblijf zijn de volgende groepen:

- Belarussen en mensen die zich als Belarus identificeren, en hun familieleden in neergaande lijn⁸³ geboren buiten Belarussisch grondgebied;
- aanvragers die buitengewone verdiensten voor Belarus op hun naam hebben staan op het gebied van wetenschap, techniek, cultuur, sport of anderszins het publieke belang gediend hebben;
- vreemdelingen of staatlozen met hoofdverblijf in Belarus, die sinds minimaal drie jaar getrouwd zijn met een Belarussische staatsburger en een gezamenlijk minderjarig kind hebben;
- vreemdelingen of staatlozen die voorheen in het bezit van het Belarussische staatsburgerschap waren en dit willen herverkrijgen.

2.2.3 Vereenvoudigde naturalisatie door registratie

Bepaalde groepen kunnen volgens artikel 15 van de Belarussische nationaliteitswet op vereenvoudigde wijze het Belarussische staatsburgerschap verkrijgen, gelijkend aan de Nederlandse optieprocedure. Deze manier van naturalisatie wordt registratie genoemd en leidt tot verkrijging van de Belarussische nationaliteit met ingang van de datum van het Presidentieel besluit (zie artikel 35). Mensen die in aanmerking komen voor verkrijging door registratie moeten aan minder vereisten voldoen dan overige naturalisanten (zie hieronder).

Meerderjarige aanvragers

Voor naturalisatie door middel van registratie komt in aanmerking een meerderjarige aanvrager met permanent verblijf op Belarussisch grondgebied die nog niet eerder het Belarussische staatsburgerschap bezat, die zich verbonden verklaart aan de Belarussische grondwet en overige wetten, een basiskennis van de Belarussische of Russische taal heeft en bereid is om afstand te doen van zijn eerdere nationaliteit, dan wel deze automatisch verliest of door overmacht geen afstand kan doen, indien hij of zij

- voorafgaand aan 12 november 1991 in Belarus geboren is en aldaar permanent verblijf had; of
- gehuwd is met een aanvrager die op grond van de eerste bullit in aanmerking komt voor naturalisatie; of
- afstamt van een aanvrager die op grond van de eerste bullit in aanmerking komt voor naturalisatie; of

⁸¹ Indien er sprake is van gegronde redenen dat iemand niet in persoon kan verschijnen, mag de aanvraag ook schriftelijk of door een vertegenwoordiger worden ingediend, zie artikel 33 nationaliteitswet.

⁸² De minimale verblijfsduur bedroeg tot de wetwijziging van 10 december 2020 zeven jaar. Deze wetwijziging werd 10 juni 2021 van kracht (Zie wet 67-3 d.d. 10 december 2020 tot wijziging van wet 136-3 d.d. 1 augustus 2002 <https://pravo.by/document/?quid=12551&p0=H12000067&p1=1> en <https://globalcit.eu/belarus-changes-its-citizenship-law>). Zie voor uitzonderingen op de verblijfsduur paragraaf 2.2.3 vereenvoudigde naturalisatie.

⁸³ Bedoeld worden drie generaties: kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen.

- afgestudeerd is aan een onderwijsinstelling in Belarus en arbeidsactiviteiten verricht in Belarus in overeenstemming met de arbeidswetgeving gedurende minimaal drie jaar.

Minderjarige aanvragers

Minderjarige kinderen met hoofdverblijf in Belarus komen volgens artikel 15 van de nationaliteitswet in aanmerking voor vereenvoudigde naturalisatie door registratie:

- indien beide ouders gezamenlijk een naturalisatieaanvraag voor het kind indienen, en minimaal één ouder het Belarussische staatsburgerschap bezit; of
- indien een ouder met het Belarussische staatsburgerschap de naturalisatieaanvraag voor het kind indient en de andere ouder vermist is of het onmogelijk blijkt zijn instemming te vragen; of
- indien de enige ouder het Belarussische staatsburgerschap bezit;
- indien het kind is geboren buiten Belarus en staatloos is, en de aanvraag gezamenlijk wordt ingediend door de buitenlandse of staatloze ouders, door één buitenlandse of staatloze ouder als de andere ouder vermist is, of door de enige ouder met hoofdverblijf in Belarus.

Minderjarige kinderen die in Belarus onder wettelijke voogdij staan of in pleegvoogdij zitten, komen volgens artikel 15 van de nationaliteitswet evengoed in aanmerking voor naturalisatie door registratie, indien

- beide ouders zijn overleden, of de alleenstaande ouder is overleden en de andere ouder vermist is;
- aan beide ouders het ouderlijk gezag is ontnomen, of aan de alleenstaande ouder het ouderlijk gezag is ontnomen en de andere ouder vermist is;
- beide ouders het ouderlijk gezag hebben opgegeven dan wel het kind hebben opgegeven voor adoptie, of indien de enige ouder dit heeft gedaan en de andere ouder vermist is;
- een rechtbank heeft vastgesteld dat beide ouders niet in staat zijn om voor het kind te zorgen, dat ze zijn vermist of gestorven; of indien de rechtbank bovengenoemde heeft vastgesteld betreffende de enige ouder en de andere ouder vermist is.

Zie voor bepalingen ten aanzien van minderjarige kinderen met (adoptie)ouders over naturalisatie, medeverkrijging of medeverlies van het Belarussische staatsburgerschap hieronder paragraaf 2.2.7 (gebaseerd op artikel 23 t/m 27 Belarussische nationaliteitswet).

Ook meerderjarige personen die onder voogdij staan, kunnen volgens de laatste zin van artikel 15 in aanmerking komen voor naturalisatie door registratie.

Daarnaast kunnen meerderjarige personen met hoofdverblijf in Belarus herverkrijging van het Belarussische staatsburgerschap aanvragen indien zij zich verbonden verklaren aan de Belarussische wet, indien zij de Russische of Belarussische taal machtig zijn, en indien het Belarussische staatsburgerschap eerder verloren is gegaan op verzoek van de ouders van betrokkene (artikel 19 alinea 3) of op grond van internationale verdragen (artikel 19 alinea 3), of door verkrijging van een ander staatsburgerschap (artikel 20 alinea 1, oude nationaliteitswet⁸⁴).

⁸⁴ Law of the Republic of Belarus of October 18, 1991 No. 1181-XII "On Citizenship of the Republic of Belarus."

2.2.4

Weigeringsgronden naturalisatieverzoeken

Artikel 16 van de Belarussische nationaliteitswet geeft de volgende opsomming van imperatieve weigeringsgronden weer:

- De aanvrager heeft een misdrijf tegen de veiligheid en vrede gepleegd, een oorlogsmisdrijf of een misdrijf tegen de staat;
- De aanvrager heeft een strafblad wegens een strafbaar feit gepleegd in Belarus of gepleegd in het buitenland⁸⁵;
- Er loopt een strafrechtelijke procedure tegen de aanvrager in Belarus dan wel in het buitenland⁸⁶;
- De aanvrager heeft het Belarussische staatsburgerschap verloren op grond van artikel 19 lid 2 (in dienst van een buitenlandse mogendheid)⁸⁷;
- De aanvrager is uitgezet of gedeporteerd uit Belarus, of is in overeenstemming met internationale verdragen uitgeleverd aan een ander land.⁸⁸ Totdat het inreisverbod vervalst, kan de aanvrager niet naturaliseren.
- De aanvrager heeft bij herhaling (drie of meerdere keren) terecht gestaan voor administratiefrechtelijke⁸⁹ overtredingen en de verjaringstermijn van de veroordeling is nog niet verstreken⁹⁰;
- De aanvrager heeft valse informatie of vervalste documenten overgelegd;
- De aanvrager is werkzaam voor een vreemde mogendheid in het leger, de politie, een veiligheidsdienst, justitie of andere overheidsdiensten.
- De aanvrager is gestorven, door een rechtbank vermist verklaard of dood verklaard.⁹¹
- De verkrijging van het Belarussische staatsburgerschap zou de belangen op gebied van nationale veiligheid schaden.⁹²

In de bovenstaande gevallen wordt de aanvraag niet in behandeling genomen en volgt de afwijzing van het naturalisatieverzoek derhalve zonder verdere inhoudelijke toetsing. De aanvrager kan wel in beroep gaan tegen een dergelijke beslissing. Volgens een bron is het echter vaak moeilijk om te bewijzen dat men een afwijzing heeft, aangezien er vaak geen ontvangstbevestiging van de aanvraag wordt afgegeven maar de aanvrager het gehele aanvraagpakket terugkrijgt.⁹³

2.2.5

Verlies Belarussisch staatsburgerschap

Het Belarussische staatsburgerschap kan beëindigd worden op drie manieren: ten eerste doordat de betrokkene er zelf afstand van doet, ten tweede door omstandigheden die tot automatisch verlies leiden, en ten derde doordat de Belarussische overheid een eerdere naturalisatiebeschikking intrekt.

⁸⁵ In dit geval moet het strafbare feit ook volgens de Belarussische wet strafbaar zijn.

⁸⁶ In dit geval moet het strafbare feit ook volgens de Belarussische wet strafbaar zijn.

⁸⁷ Dit onderdeel is ingevoegd bij wijziging van juni 2021 (Zie wet 67-3 d.d. 10 december 2020 tot wijziging van wet 136-3 d.d. 1 augustus 2002).

⁸⁸ Uitzetting is een vreemdelingenrechtelijke maatregel, deportatie een maatregel in verband met bijvoorbeeld ongewenstverklaring en uitlevering een maatregel op verzoek van een ander land in verband met bijvoorbeeld een misdrijf.

⁸⁹ Zie voor het verschil tussen administratiefrechtelijke en strafrechtelijke overtredingen paragraaf 5.4.

⁹⁰ Administratieve veroordelingen kunnen maar gedurende een bepaalde termijn worden tegengeworpen. Tot 6 januari 2021 was de algemene verjaringstermijn voor administratieve veroordelingen één jaar. Deze termijn varieert tegenwoordig, al naar gelang van de ernst van het vergrijp, tussen 0 maanden en één jaar. Zie paragraaf 5.4.1 en vertrouwelijke bron d.d. 8 juli 2021.

⁹¹ Dit onderdeel is ingevoegd bij wijziging van juni 2021. Zie wet 67-3 d.d. 10 december 2020 tot wijziging van wet 136-3 d.d. 1 augustus 2002.

⁹² Dit onderdeel is ingevoegd bij wijziging van juni 2021. Zie wet 67-3 d.d. 10 december 2020 tot wijziging van wet 136-3 d.d. 1 augustus 2002.

⁹³ Zie vertrouwelijke bron d.d. 8 juli 2021.

2.2.5.1 Afstand van het staatsburgerschap doen

Meerderjarige⁹⁴ Belarussische staatsburgers kunnen conform artikel 18 een verzoek indienen om afstand te doen van hun staatsburgerschap. Indien zij onder voogdij staan, dient een voogd het verzoek in voor hen. Voor minderjarigen dienen beide (adoptie)ouders of enige (adoptie)ouder het verzoek in.

2.2.5.2 Automatisch verlies van het Belarussische staatsburgerschap

Het Belarussische staatsburgerschap gaat automatisch volgens artikel 19 van de Belarussische nationaliteitswet verloren indien

- betrokkene gaat werken voor een buitenlandse mogendheid, in dienst van de politie, veiligheidsdiensten, justitie of andere overheidsdiensten;
- ouders van een kind met dubbel staatsburgerschap – ontstaan door geboorte – namens hun kind een verzoek indienen om afstand te doen van het Belarussische staatsburgerschap. Kinderen tussen de veertien en achttien jaar moeten hiervoor hun toestemming geven in de vorm van een notariële verklaring;
- op basis van internationale verdragen.

Dubbel staatsburgerschap zonder afstandsverplichting

Dubbel staatsburgerschap als gevolg van naturalisatie is volgens de Belarussische wet toegestaan. Het is dus mogelijk voor Belarussen om een andere nationaliteit aan te nemen zonder daarvoor de Belarussische op te hoeven geven, tenzij de wetgeving van die andere staat of bilaterale afspraken dat vereisen.⁹⁵ Belarussen met een tweede staatsburgerschap worden in Belarus behandeld als zijnde alleen Belarussisch. Zo werd bijvoorbeeld een Zwitsers-Belarussische vrouw tijdens protesten in 2020 gearresteerd en veroordeeld tot tweeënehalf jaar detentie, zonder dat Zwitserse diplomaten konden interveniëren.⁹⁶

Geen verlies

Aan verlies van het Belarussisch staatsburgerschap – zij het door afstand te doen, zij het door automatisch verlies – staan conform artikel 20 van de Belarussische nationaliteitswet de volgende omstandigheden in de weg:

- De betrokkene wordt verdacht van of veroordeeld voor een misdrijf en de straf⁹⁷ moet nog worden uitgediend;
- De betrokkene heeft financiële verplichtingen in Belarus, bijvoorbeeld een belastingschuld of een andere schuld bij de overheid, of bij rechtspersonen of individuen in Belarus;
- Betrokkene heeft geen ander staatsburgerschap en geen zicht op verkrijging daarvan.

Met ingang van juni 2021 noemt artikel 19 nog een grond voor automatisch verlies van het staatsburgerschap, waarbij echter bovenstaande omstandigheden niet in de weg staan aan het verlies. Mensen die bij rechterlijke uitspraak schuldig bevonden zijn aan deelname aan een extremistische activiteit of het toebrengen van serieuze schade aan de Belarussische staat, verliezen automatisch het Belarussische staatsburgerschap. Het gaat hierbij om meerderjarige personen aan wie het

⁹⁴ 18 jaar of ouder.

⁹⁵ Tussen Oekraïne en Belarus bestaat een dergelijk verdrag. Zie vertrouwelijke bron d.d. 8 juli 2021.

⁹⁶ RFE/RL, 'Horrible' Homecoming: Husband Of Woman Who Returned To Belarus Slams Her Prison Sentence, 9 december 2020; Vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021;

⁹⁷ Uitgezonderd zijn de mensen die veroordeeld zijn zonder strafoplegging, of aan wie de straf is opgelegd dat zij voortaan bepaalde functies niet meer mogen bekleden. Zie wijziging artikel 20 d.d. juni 2021. Aan deze mensen kan dus ook vereenvoudigd het Belarussisch staatsburgerschap worden ontnomen.

Belarussische staatsburgerschap is verleend⁹⁸, dus niet om personen die door hun geboorte Belarus zijn. Volgens media kondigde het hoofd van GUBOPIK, de opsporingseenheid voor georganiseerde misdaad en drugs misdrijven, echter in november 2021 wetgeving die het mogelijk moet maken om ook op basis van een veroordeling voor extremistische misdrijven het Belarussische staatsburgerschap in te trekken, onafhankelijk van de manier van verkrijging van het staatsburgerschap. Mogelijk geldt deze intrekingsgrond in de toekomst dus ook voor geboren Belarussen.⁹⁹ In de huidige wetgeving is de plaats van het gepleegde misdrijf is niet relevant, de uitspraak kan zijn gedaan door een Belarussische rechtbank, een buitenlandse strafrechter of een internationaal tribunaal, en tegen de uitspraak mag geen beroep meer openstaan. Eventuele staatloosheid van betrokkene door het verlies van de Belarussische nationaliteit wordt bij deze beslissing niet meegewogen door de autoriteiten.¹⁰⁰ Onder "extremistische activiteit" vallen voor deze wettelijke bepaling de volgende misdrijven¹⁰¹:

- terrorisme;
- het aanzetten tot raciale, nationale, religieuze of andere sociale vijandigheid;
- ecocide;
- het in dienst gaan van een leger als huurling;
- het vormen van een illegale gewapende groepering of rellen;
- staatsverraad;
- poging tot een staatsgreep of sabotage van de staat;
- het oproepen tot maatregelen tegen de nationale orde en veiligheid;
- het oprichten en financieren van een extremistische groepering;
- deelname aan vijandelijkheden op het grondgebied van een vreemde staat.

2.2.5.3 Verlies door intrekking van het staatsburgerschap

Het Belarussische staatsburgerschap kan ook verloren gaan indien de overheid besluit om een eerdere naturalisatiebeschikking met terugwerkende kracht te vernietigen. Dit is het geval indien de aanvrager bewust valse informatie of vervalste documenten heeft overgelegd bij de aanvraag, zie artikel 21.

2.2.6 *Herverkrijging Belarussisch staatsburgerschap*

Voor herverkrijging gelden de algemene regels voor naturalisatie, zie hierboven.

2.2.7 *Minderjarige kinderen – medeverlies, medeverkrijging en behoud*

De Belarussische nationaliteitswet bepaalt dat minderjarige kinderen over het algemeen hun (adoptie)ouders volgen in veranderingen ten aanzien van staatsburgerschap. Kinderen tussen de veertien en achttien jaar oud moeten bij veranderingen altijd hun toestemming geven. Nadere bepalingen en uitzonderingen zijn uitgewerkt in de artikelen 23 tot 27 van de nationaliteitswet. Zo bepaalt artikel 23 bijvoorbeeld dat het Belarussische staatsburgerschap voor minderjarige kinderen blijft behouden, in geval van beëindiging van het Belarussische staatsburgerschap van de ouders, indien het de wens van de ouders is dat het kind Belarussisch blijft.

⁹⁸ Verkrijging door middel van naturalisatie, van naturalisatie door registratie, van herverkrijging van het staatsburgerschap of verkrijging op basis van internationale verdragen.

⁹⁹ Belsat, *Authorities prepare amendments to law seeking to revoke citizenship and seize property of Belarusians*, 25 november 2021;

¹⁰⁰ Global Citizenship Observatory, *Belarus changes its citizenship law*, 21 december 2020; Belsat, *Law on Belarusian citizenship amended*, 18 december 2020.

¹⁰¹ Genoemd in de artikelen 124-126, 130-133, 287, 289-290.5, 293, 356, 357, 359-261.3 van het Belarussische wetboek van Strafwet. Zie toelichting bij de wetswijziging, <https://pravo.by/document/?guid=12551&p0=H12000067&p1=1>.

Het Belarussische staatsburgerschap van een minderjarig kind blijft eveneens behouden, indien Belarussische staatsburgers de wettelijke voogdij over of de pleegzorg voor het kind dragen, en de ouders van het kind ófwel zelf afstand doen van hun Belarussische staatsburgerschap ófwel het staatsburgerschap hen wordt ontnomen, op een moment waarop zij niet langer actief bijdragen aan de opvoeding van het kind (zie artikel 24).

Indien één van de (adoptie)ouders het Belarussische staatsburgerschap verkrijgt, en de andere ouder ófwel een ander staatsburgerschap heeft ófwel staatloos is, kan het minderjarige kind meenaturaliseren tot Belarus. Hiervoor is de toestemming van beide ouders nodig. Van de vereiste toestemming wordt afgezien indien de andere (adoptie)ouder vermist is en derhalve geen toestemming kan geven, of indien het kind anders staatloos zou worden (zie artikel 25).

Ook indien één van de (adoptie)ouders afstand doet van het Belarussische staatsburgerschap of het anderszins verliest, en de andere ouder blijft Belarus, dan blijft het Belarussische staatsburgerschap voor het kind behouden (zie artikel 25).

Adoptie door Belarussische ouders¹⁰² heeft voor het kind verkrijging van het Belarussische staatsburgerschap tot gevolg met ingang van de datum waarop de adoptie gerechtelijk is vastgesteld.¹⁰³ Indien één adoptieouder Belarus is en de andere ouder een ander staatsburgerschap heeft, verkrijgt het kind het Belarussische staatsburgerschap niet automatisch maar kunnen de adoptieouders dit wel – met instemming van beide ouders – aanvragen. Een Belarussisch kind behoudt bij zijn of haar adoptie het Belarussisch staatsburgerschap indien het wordt geadopteerd door de volgende personen:

- een buitenlands echtpaar;
- een staatloos echtpaar;
- een half Belarussisch, half buitenlands of staatloos echtpaar;
- een half buitenlands, half staatloos echtpaar;
- een buitenlandse of staatloze alleenstaande adoptieouder;
- een buitenlandse of staatloze minderjarige adoptieouder.

Indien een vaderschaps- of moederschapstest een Belarussische vader of moeder aanwijst als ouder van een buitenlands of staatloos kind, dan wordt het Belarussische staatsburgerschap verleend aan het kind met ingang van de datum waarop het vader- of moederschap gerechtelijk is vastgesteld.¹⁰⁴

¹⁰² Of door een alleenstaande adoptieouder, door een ouderpaar waarvan één Belarussisch staatsburger is en de ander staatloos. Zie artikel 27 Belarussische nationaliteitswet.

¹⁰³ Zie artikel 35 Belarussische nationaliteitswet.

¹⁰⁴ Zie artikel 27 jo. 35 Belarussische nationaliteitswet.

3 Mensenrechten

In Belarus werd gedurende de gehele verslagperiode kritiek op het regime niet geduld en werden mensenrechten niet gerespecteerd. Terwijl er voor 2020 nog in bepaalde periodes enige ruimte was voor andersdenkenden en oppositie – zie paragraaf 1.1 – werd rond de presidentsverkiezingen in augustus 2020 en de daaropvolgende grootschalige protesten de repressie ongekend hard en gewelddadig. Dit raakte alle lagen van de bevolking. De speciale VN-rapporteur voor de mensenrechten in Belarus, Anaïs Marin, noemde de mensenrechtensituatie in Belarus in 2020 catastrofaal, en in 2021 nog verslechterd en daarom niet te beschrijven.¹⁰⁵ Een activist en een vertrouwelijke bron noemen het beleid van de overheid een politiek van de verschroeide aarde, waarbij niets wordt gespaard en er geen toekomstvisie meer is, behalve die van nog meer repressie.¹⁰⁶

Men kan grofweg drie vormen van repressie en in grote lijnen bijbehorende groepen onderscheiden. Het volgende is echter geen wetmatigheid aangezien er een grote mate van willekeur in het systeem zit.

Ten eerste zetten de autoriteiten de KGB, diverse politiediensten, ordediensten zonder rang- en onderscheidingstekens, de fiscale opsporingsdienst, het *Operational and Analytical Center*¹⁰⁷ of recent ook GUBOPiK¹⁰⁸, de eenheid voor georganiseerde misdaad en drugsmisdrijven in voor opsporing, arrestatie, en strafrechtelijk onderzoek of om mensen te dwingen het land te verlaten. Strafrechtelijk onderzoek was gericht op het in diskrediet en tot zwijgen brengen door middel van jaren- of decennialange gevangenisstraffen.¹⁰⁹ Eén bron stelt: Hoe groter het publieke bereik van iemand, hoe groter het risico op vervolging en vaak ook hoe hoger de straf.¹¹⁰ Deze vorm van repressie trof onder andere de politieke oppositie en mensen met een groot publiek bereik zoals politici (paragraaf 3.1), activisten (paragraaf 3.2 en 3.3), bekende journalisten (paragraaf 4.1.2), of bloggers (paragraaf 4.1.4). Advocaten in politiek gevoelige zaken werden deels zelf gearresteerd en vervolgd, deels uitgesloten van hun beroep (zie paragraaf 5.5.2).

Een tweede vorm van repressie bestond uit grootschalige arrestaties door de oproerpolitie of reguliere politie, en administratiefrechtelijke dan wel strafrechtelijke vervolging. Deze repressie trof met name actieve demonstranten, mensen die de rood-witte vlag of kleding in deze inmiddels verboden kleurcombinatie tonen, of andere aan de oppositie gelieerde nationalen symbolen (paragraaf 3.2.2 en 4.1.5), en minder bekende activisten (paragraaf 3.2.1). Vooral in de maanden september – december 2020 werden echter ook willekeurige mensen onafhankelijk van hun kennelijke deelname aan demonstraties werden getroffen.¹¹¹

Tot slot gebruikte de overheid tegen de brede bevolking een derde vorm van repressie, die door haar willekeur met name een afschrikkende functie had. Deze

¹⁰⁵ RFE/RL, *UN Rapporteur Says Belarusian Repression Now Worse Than 'Catastrophic'*, 7 september 2021.

¹⁰⁶ OMCT, *Andrey Machalou: "The Belarusian authorities have unleashed a scorched earth policy"*, 6 augustus 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 12 augustus 2021.

¹⁰⁷ De autoriteit verantwoordelijk voor het Internet

¹⁰⁸ Russisch: Главное управление по борьбе с организованной преступностью и коррупцией МВД Республики Беларусь (ГУБОПик), Belarussisch: Галоўнае ўпраўленне па барацьбе з арганізаванай злачыннасцю і карупцыяй МУС Рэспублікі Беларусь (ГУБАЗіК), ook wel genoemd GUBAZiK of HUBAZiK.

¹⁰⁹ Vertrouwelijke bron d.d. 7 oktober 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 21 september 2021;

¹¹⁰ Vertrouwelijke bron d.d. 3 december 2021;

¹¹¹ Vertrouwelijke bron d.d. 7 oktober 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 21 september 2021; vertrouwelijke bron d.d. 2 december.

preventieve repressie is er op gericht hen ervan te weerhouden enige vorm van kritiek op de autoriteiten in het publieke domein te berde te brengen. Strafrechtelijke sancties en de afschrikkende werking die daarvan uitgaat moeten gedrag dat de overheid onwelgevallig is ontmoedigen. De ruim geformuleerde anti-extremismewetgeving is een voorbeeld daarvan (paragraaf 5.4.2), deze werkt als een sleepnet en is in potentie op zeer veel mensen van toepassing. Zo wordt deelname aan een chatgroep of het volgen van een als extremistisch aangemerkt kanaal strafbaar gesteld. Ook registreren de autoriteiten mensen als zij aan een ongeoorloofde demonstratie deelnamen of slechts voorbijliepen via gezichtsherkenning (paragraaf 3.2.2). Hoewel op basis van deze brede anti-extremismewetgeving mensen daadwerkelijk werden vervolgd, kwam het tot het moment van publicatie van dit ambtsbericht – mogelijk door capaciteitsgebrek van de politie – in lang niet alle gevallen tot vervolging. Toch hangt de mogelijkheid van vervolging mensen boven het hoofd, ook jaren later nog.¹¹² Naast de afschrikwekkende werking is het feit dat het regime vrij eenvoudig de mogelijkheid heeft om honderdduizenden burgers op een willekeurig gewenst moment (alsnog) strafrechtelijk te vervolgen een effectief middel om deze mensen van verdere openbare meningsuiting te weerhouden.¹¹³ Mensen die geen kritische houding ten opzichte van de autoriteiten hebben, of hun kritische mening voor zich houden, lopen weinig risico op vervolging.¹¹⁴

3.1 Leden van oppositiepartijen

Na de presidentsverkiezingen in augustus 2020 die door Lukashenka volgens waarnemers ten onrechte werden opgeëist, voerden de autoriteiten een systematisch en sterk repressief beleid ten aanzien van de kopstukken van de politieke oppositie. Oppositieleiden, actief en minder actief, werden monddood gemaakt door arrestaties en strafrechtelijke vervolging. In de Mensenrechtenraad in Genève noemde VN-rapporteur voor de mensenrechten in Belarus Anaïs Marin de manier waarop de Belarussische oppositie onderdrukt wordt "de tactiek van een totalitaire staat".¹¹⁵

Coördinatieraad

Na de presidentsverkiezingen in augustus 2020 richtten enkele oppositiepolitici de zogenoemde Coördinatieraad op, om de door hen gewenste machtsoverdracht naar de volgens hen rechtmatige winnaars geordend te laten verlopen en nieuwe verkiezingen uit te schrijven. De meest vooraanstaande personen in de politieke oppositie en hun behandeling wordt hieronder beschreven. Voor minder actieve of minder zichtbare leden hiervan wordt verwezen naar de hoofdstukken over politieke activisten en demonstranten (paragraaf 3.2), vrijheid van meningsuiting (paragraaf 4.1) en arrestaties (paragraaf 5.6).

Maryya Kalesnikova leidde in 2020 de presidentiële campagne van Viktor Babaryka, totdat Babaryka in juni 2020 werd gearresteerd op beschuldiging van verduistering, hetgeen volgens zijn aanhangers een verzonnen aanklacht was. Kalesnikova begon samen te werken met Sviatlana Tsikhanouskaya en werd na de betwiste verkiezingen een belangrijk lid van de Coördinatieraad die nieuwe verkiezingen eiste. Kalesnikova werd op 7 september 2020 in het centrum van Minsk gearresteerd door gemaskerde mannen en de volgende dag samen met twee

¹¹² Vertrouwelijke bron d.d. 21 september 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 2 december 2021.

¹¹³ Vertrouwelijke bron d.d. 4 december 2021.

¹¹⁴ Vertrouwelijke bron d.d. 2 december 2021.

¹¹⁵ NOS, *Wit-Russische oppositieleider Viktor Babariko moet 14 jaar de cel in*, 6 juli 2021; Voices of America, *UN Official Likens Belarus to 'Totalitarian' State*, 5 juli 2021.

medewerkers naar de grens met Oekraïne gebracht in een poging haar te verbannen. Kalesnikova weigerde de grens over te steken en verscheurde in plaats daarvan haar paspoort. Ze werd vervolgens teruggebracht naar Minsk, gedetineerd en aangeklaagd wegens het oproepen tot schadelijke actie voor de staat en vervolgens voor voorbereiding van een ongrondwettelijke machtsovername, en oprichting van een extremistische groep. Kalesnikova werd in september 2021 veroordeeld tot elf jaar detentie. Het hoger beroep liep op moment van publicatie nog.¹¹⁶

Viktar Babaryka, voormalig directeur van de Belgazprombank en politiek uitdager van Lukashenka bij de verkiezingen in 2020, werd op 18 juni 2020 gearresteerd, drie dagen nadat de autoriteiten de controle over de Belgazprombank hadden overgenomen. Babaryka had forse kritiek geuit op met name de aanpak van de coronacrisis in Belarus, die Lukashenka afdeed als een massahysterie. Babaryka kreeg na meer dan een jaar voorarrest veertien jaar cel voor financiële delicten en corruptie. Volgens zijn verdediging waren dit compleet verzonnen aanklachten. Zijn zaak werd in eerste aanleg behandeld door het Hooggerechtshof, waardoor hij geen mogelijkheid tot hoger beroep had. Zijn zoon werd tegelijkertijd gearresteerd en aangeklaagd voor belastingontwijking.¹¹⁷

Een andere zakenman, **Valer Tsapkala**, met politieke ervaring en aspiraties werd geweerd uit de presidentiële verkiezingen op basis van beschuldigingen van verkiezingsfraude. Uit vrees voor arrestatie vluchtte hij met zijn kinderen naar het buitenland. Zijn vrouw, Veranika Tsapkala¹¹⁸, eerst zijn campagneleider en later deel van Tsikhanouskaya's team, bleef eerst in Belarus. Daar werd zij samen met Sviatlana Tsikhanouskaya en Maryya Kalesnikova het symbool voor de pro-democratische beweging en frustratie over de regering van Lukashenka. Nadat haar zus echter kortstondig was opgepakt voor verhoor, verliet Veranika Tsapkala Belarus uit vrees voor vervolging van haarzelf en haar familieleden.¹¹⁹

Syarhey Tsikhanouski, eveneens oppositiekandidaat en uitdager van Lukashenka tijdens de verkiezingen in augustus 2020, uitte kritiek op het regeringsbeleid via zijn populaire YouTube-kanaal *A country for life*. Met zijn verkiezingsevenementen trok hij duizenden aanhangers. Nadat hij was uitgesloten van de verkiezingen, trad zijn vrouw Sviatlana Tsikhanouskaya (zie onderstaand) in zijn plaats aan als kandidate. Hij werd tijdens een van haar campagnebijeenkomsten in mei 2020 gearresteerd voor publieke ordeverstoring. Daarna volgde een aanklacht voor het organiseren van massale onrust, haatzaaien, hinderen van het verkiezingscomité, en het organiseren van evenementen die de sociale rust verstoren. Zijn proces begon een jaar later, in juni 2021.¹²⁰

Sviatlana Tsikhanouskaya werd na haar aantreden als kandidaat in de verkiezingsstrijd de woordvoerder van de pro-democratische beweging. Zij verklaarde de door Lukashenka geclaimde overwinning niet te accepteren en schatte

¹¹⁶ NOS, *Wit-Russische oppositieleider Maria Kolesnikova veroordeeld tot 11 jaar cel*, 6 september 2021; RFE/RL, *Five Belarusian Opposition Figures: Where They Are, What Fates They Face*, 15 mei 2021.

¹¹⁷ NOS, *Wit-Russische oppositieleider Viktor Babariko moet 14 jaar de cel in*, 6 juli 2021; RFE/RL, *Belarus's Supreme Court To Hear Jailed Opposition Figure Babaryka's Case, Removing Chance To Appeal*, 29 januari 2021; Voices from Belarus, *The story of Eduard Babaryka, who headed his father's headquarters and ended up in jail*, 12 juli 2020; Amnesty International, *Belarus: former presidential contender jailed for 14 years*, 6 juli 2021.

¹¹⁸ Ook wel aangeduid als Veronika Tsepkala.

¹¹⁹ RFE/RL, *A Year After Fleeing Belarus, Veranika Tsapkala Still Battling Lukashenka's 'Inhumane Regime'*, 27 augustus 2021; European parliament research service, *2020 Sakharov Prize laureate: The democratic opposition in Belarus*, 2020.

¹²⁰ RFE/RL, *Five Belarusian Opposition Figures: Where They Are, What Fates They Face*, 15 mei 2021; RFE/RL, *Trial Of Belarusian Vlogger Tsikhanouski Starts In Homel*, 24 juni 2021.

haar eigen verkiezingszege op ongeveer 75% van de stemmen. Kort daarop werd zij naar eigen zeggen door de autoriteiten voor de keuze gesteld om ofwel te vertrekken, of gearresteerd te worden. Zij vertrok naar het buitenland en voerde van daaruit een internationale campagne tegen Lukashenka. Belarus vaardigde een opsporingsbevel tegen haar uit op basis van een lopend strafrechtelijk onderzoek naar voorbereiding van rellen en bestorming van overheidsgebouwen in de stad Gomel¹²¹. In maart 2021 vroeg Belarus Litouwen om haar uitlevering. Minder prominente medewerkers van Tsikhanouskaya werden achter gesloten deuren veroordeeld tot zes jaar strafkamp.¹²²

Moordcomplot

Lukashenka sprak in april 2021 van een door het buitenland beraamde machtsgreep en poging tot moord op hem. In de nasleep van deze bewering werden zeven mensen als verdachten aangemerkt, allen critici van Lukashenka. Oud-politicus Ryhor Kastusyou¹²³, werd op 12 april 2021 aangehouden in Belarus. Kastusyou was de leider van de BPF (Belarussische Volksfront) Partij, een van de oudste oppositiepartijen. Hij was politiek tegenstander van Lukashenka bij de presidentsverkiezingen van 2010. Alyksandr Fyaduta¹²⁴, een politicoloog en literatuurwetenschapper, was eerst perssecretaris van Lukashenka maar werd later criticus van de president. Fyaduta had na een eerdere arrestatie al eens vier maanden doorgebracht in een KGB-gevangenis. Hij werkte tijdens de verkiezingen eind 2010 in het campagne team van een van de tegenstanders van Lukashenka. Ook de Amerikaans – Belarussische advocaat Yuras Zyankovich werd in Moskou gearresteerd in verband met de gestelde coup. Hij is voormalig oppositieactivist en leefde sinds 2007 in de Verenigde Staten. Zyankovich was daarna niet meer politiek actief.¹²⁵

Een ander voormalig oppositielid, Yuri Voskresensky, directeur van de denktank Rondetafel van Democratische Krachten, werd in 2020 gearresteerd op verdenking van organisatie van demonstraties. Na zijn detentieperiode van twee maanden in 2020 die hij omschreef als de hel, presenteerde hij zich als bemiddelaar tussen de autoriteiten en politiek gevangenen. Zo stelde Voskresensky in augustus 2021 bij een live televisiedebat voor dat Lukashenka honderd gedetineerden uit het beruchte Detention Center 1 vrij zou laten in ruil voor schuldbekentenissen. Lukashenka reageerde positief, onder de voorwaarde dat Voskresensky met zijn eigen vrijheid garant zou staan voor toekomstig gedrag van deze vrij te laten gedetineerden. Een activiste die weigerde om in het kader van deze actie om pardon te vragen, werd volgens haar zeggen om die reden gedurende twintig dagen in een isolatiecel

¹²¹ Deze stad wordt ook wel aangeduid als *Homel*.

¹²² Al Jazeera, *Belarus asks Lithuania to extradite opposition leader*, 5 maart 2021; TASS, *Lithuania refuses to extradite Belarusian opposition leader Tikhonovskaya – prosecutor*, 11 juli 2021; TIME, *How a Belarusian Teacher and Stay-at-Home Mom Came to Lead a National Revolt*, 25 februari 2021; France 24, *Belarus demands extradition of opposition leader Tikhonovskaya*, 2 augustus 2021; Die Zeit, *Unterstützer von Swetlana Tichanowskaja müssen ins Straflager*, 4 mei 2021.

¹²³ Ook wel aangeduid als Grigory Kustusev of Kastusyow.

¹²⁴ Ook wel aangeduid als Alexander Feduta.

¹²⁵ BBC monitoring explainer; *what raises doubts about foiled Belarus coup story?*, 20 april 2021; Deutsche Welle (DW), *Belarus: Lukashenko accuses opposition of 'coup plot'*, 9 augustus 2021; RFE/RL, *Belarusian KGB Detains Leader Of Opposition Party, Political Analyst*, 13 april 2021; The Investigative Committee of Belarus, *They were preparing to seize the buildings of executive committees and administrations in Gomel: investigation is completed*, 2 maart 2021.

gezet.¹²⁶ In september 2021 verleende Lukashenka na bemiddeling van Voskresensky presidentieel pardon aan 13 mensen.¹²⁷

3.2 Politieke activisten en demonstranten

Politieke activisten, maar ook mensen die minder politiek actief zijn, werden sinds 2020 vervolgd in Belarus. Een kritische uiting of deelname aan protesten was voldoende aanleiding voor vervolging, omdat bijna alle kritische uitingen als politiek opgevat werden door de autoriteiten. Volgens Franak Viačorka, adviseur van Sviatlana Tsikhanouskaya, wordt elke kritiek op het regime opgevat als kritiek op Lukashenka zelf. Ook zaken die ogenschijnlijk buiten de politiek vallen, worden serieus opgevat door de Belarussische autoriteiten, zoals bleek bij de olympische sprinter Krystsina Tsimanouskaya, die kritiek uitte op het Belarussisch olympisch comité (zie paragraaf 3.2).¹²⁸

3.2.1 Politieke activisten

Voorafgaand aan de presidentsverkiezingen in augustus 2020 konden politieke activisten in voorkomende gevallen te maken krijgen met arrestaties, foltering en gedwongen rekrutering door de KGB. Activisten werden in geval van strafrechtelijke vervolging aangeklaagd voor het aanstichten tot of voorbereiden van massale onrust (artikel 293 Wetboek van Strafrecht, WvS). Zo werden bijvoorbeeld jonge activisten van de oppositionele groep *Young Front* in 2017 gearresteerd en gedwongen tot het tekenen van een zwijgverklaring over hun detentieomstandigheden. Een van hen berichtte later van marteling om informatie over de verblijfplaats van de voormalige presidents-kandidaat Mikalai Statkevich¹²⁹ los te krijgen. Ook leden van vakbonden kregen in verband met hun activiteiten tijdens protesten in februari en maart 2017 te maken met repressie.¹³⁰

Na de presidentsverkiezingen in augustus 2020 nam de repressie, ook tegen mensen die incidenteel hadden deelgenomen aan politieke acties zoals demonstraties, sterk toe. Mensen die openlijk vraagtekens zette bij het narratief van de overheid of die aangaven niet volledig eens te zijn met de autoriteiten werden systematisch onderdrukt en strafrechtelijk dan wel administratiefrechtelijk vervolgd. Dit raakte alle gelederen van de bevolking, zoals onafhankelijke media, mensenrechtenorganisaties, het maatschappelijk middenveld, denktanks, individuen en veel kleine particuliere bedrijven. Alle spanningen van het staatsveiligheidsapparaat en het aan de overheid loyale rechtssysteem waren gericht op het uitbannen van onafhankelijk denken en van het ventileren van afwijkende meningen.¹³¹ Zo werden mensen op grote schaal – ook voor een eerste deelname aan demonstraties of voor het eenmalig tonen van de wit-rode vlag, symbool voor de pro-democratische protestbeweging – gearresteerd en veroordeeld

¹²⁶ The New York Times, 'You Cannot Say No': The Reign of Terror That Sustains Belarus's Leader, 14 november 2020; Belta, Lukashenko invited to pardon about 100 people, 9 augustus 2021; RFE/RL / Svoboda, Belsat: political prisoners receive letters from Voskresensky urging to write pardon petitions, 17 juli 2021; Belsat, Activist Palina Sharenda-Panasyuk refuses to ask Lukashenka for mercy, spends 20 days in disciplinary cell, 13 september 2021.

¹²⁷ Our House, Lukashenka pardoned 13 political prisoners: who are they and why it can't be called a victory, 23 september 2021;

¹²⁸ Channel4 video interview, 'Any criticism of Belarus regime treated as criticism of Lukashenko himself', says adviser to opposition leader, 2 augustus 2021; The Guardian, Saga of sprinter shows nothing in Belarus is outside politics, 5 augustus 2021.

¹²⁹ Zie voor een profiel de website Freedom Now, Mikalai Statkevich, geraadpleegd op 19 oktober 2021;

¹³⁰ Viasna, Human Rights Situation in Belarus in 2017;

¹³¹ US Department of State, Human Rights in Belarus 2020; Viasna, Human Rights in Belarus 2020; Vertrouwelijke bron d.d. 12 augustus 2021.

tot administratieve boetes of detentie, of aangeklaagd voor extremisme, zie paragrafen 3.2.2 en 4.1. Omstandigheden in detentiecentra waren zeer slecht, zie paragrafen 5.6 en 5.7. Ook kritiek op overheidsinstellingen die niet direct met politiek te maken had, werd beantwoord met sterke repressie. Zo werd de olympisch sprinter Krystsina Tsimanouskaya nadat zij publiekelijk kritiek had geuit aan het Belarussische Nationale Olympisch Comité, voorgezeten door de zoon van Lukashenka, plots onder massieve bedreiging en op bevel 'van boven' door haar trainer uit het team gezet, en gedwongen om terug te keren naar Belarus. Zij kon op het vliegveld in Tokio met hulp van de Japanse politie en het Internationaal Olympisch Comité haar reis naar Belarus voorkomen. Zij kreeg vervolgens in Polen asiel. De Belarussische staatsmedia hadden haar na haar kritische uitingen als psychisch labiel en landverrader omschreven, waarop zij vreesde voor arrestatie of andere repressie na haar terugkeer. Tsimanouskaya was tot aan dit incident expliciet niet politiek actief. Ongeveer duizend andere sporters hadden in een open brief aan de overheid gevraagd om nieuwe verkiezingen en vrijlating van demonstranten; 35 van hen werden uit het nationale team gezet.¹³² Volgens een bron kan in theorie iedereen gezien de willekeur van de handhavingsinstanties te maken krijgen met repressie en jarenlange detentie, ongeacht zijn of haar betrokkenheid bij politiek activisme. Deze bron noemt als voorbeeld mensen die in een chatgroep een kritische opmerking plaatsen, mensen die afval opruimen in het bos, of mensen die op straat dansen.¹³³ Ambtenaren die de presidentskandidatuur van Viktor Babaryka in 2020 hadden gesteund met hun handtekening werden volgens één bron van de nieuwssite Belsat in september 2021 gedwongen om hun stem weer in te trekken en hun fout toe te geven, anders zou er ontslag dreigen. De verklaringen werden op video opgenomen.¹³⁴ Zie ook paragraaf 3.3 over arrestaties.

Straffen op politiek activisme variëren van administratieve detentie voor maximaal dertig dagen tot strafrechtelijk voorarrest tot maximaal een jaar met daaropvolgende veroordeling tot jarenlange detentie op grond van onder meer de anti-extremismewetgeving (zie paragraaf 4.1).

3.2.2

Demonstranten (rond en na de verkiezingen van 2020)

In de aanloop naar de verkiezingen begonnen de protesten tegen Lukashenka in mei 2020. Begin juni werden deze protesten verboden, waarbij de zittende president verklaarde dat hij nooit 'destabilisatie van de situatie zal toestaan'. De Belarussische overheid arresteerde in reactie op de grootschalige¹³⁵ protesten rond de presidentsverkiezingen van augustus 2020 duizenden demonstranten. In drie dagen tijd werden in augustus 2020 volgens overheidscijfers 6.700 mensen gearresteerd; van mei tot december 2020 waren circa 33.000 mensen gearresteerd, en tot oktober 2021 rond de 40.000 mensen. Van deze arrestanten kregen de meeste mensen administratiefrechtelijke detentie of deels zware boetes opgelegd.¹³⁶ Op 1 oktober 2021 waren meer dan 50.000 demonstranten, toevallige voorbijgangers en journalisten gearresteerd, en spraken de autoriteiten van meer dan 5.000

¹³² The Guardian, *Saga of sprinter shows nothing in Belarus is outside politics*, 5 augustus 2021; The New York Times, *Belarus Sprinter Becomes an Unlikely Dissident*, 3 augustus 2021; Videointerview [website](#) Channel4, 'Any criticism of Belarus regime treated as criticism of Lukashenko himself', says adviser to opposition leader, 2 augustus 2021.

¹³³ Vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021; vertrouwelijke bron d.d. 1 oktober 2021; RFERL, *When Wearing The Wrong Socks Or Dancing Is A Crime In Belarus*, 25 juli 2021; website Viasna (<https://spring96.org/be/news/102390>);

¹³⁴ Belsat, *Belarusians forced to repent on camera to avoid dismissal*, 13 september 2021.

¹³⁵ Schattingen lopen uiteen, maar de grootste demonstraties trokken rond de 200.000 deelnemers. Zie Euronews, *Belarus: 100,000 take to the streets to protest against Lukashenko*, 4 oktober 2020.

¹³⁶ Zie voor een indicatie van specifieke aantallen opgelegde administratieve boetes dan wel administratieve detentie de website van Viasna, <https://spring96.org/persecution> (Belarussischtaalig). Het gaat om minimale aantallen van door Viasna geverifieerde gevallen; mogelijk zijn er meer gevallen.

strafrechtelijke aanklachten in verband met de protesten in de nasleep van de verkiezingen, waaronder ook zingen en dansen op straat, deels in rood-witte kleding.¹³⁷

Veel arrestanten werden slachtoffer van mishandeling tijdens hun arrestatie. Zij zaten onder zeer slechte detentieomstandigheden in administratieve ofwel strafrechtelijke detentie. In sommige detentiefaciliteiten werden op systematische wijze slechte detentieomstandigheden toegepast, met name in augustus 2020.¹³⁸ Volgens verschillende bronnen vonden arrestaties plaats op zeer arbitraire en gewelddadige wijze, met onder andere gebruik van flitsgranaten, rubberkogels en wapenstokken. Minstens vier demonstranten stierven na hun gewelddadige arrestatie. Ook werden preventieve arrestaties toegepast.¹³⁹ De ngo *Viasna*¹⁴⁰ tekende naar eigen zeggen in het jaar 2020 meer dan duizend gevallen van mishandeling en marteling van arrestanten op.¹⁴¹ Zie paragraaf 5.7 voor een uitgebreidere beschrijving van detentieomstandigheden, en de duur van detentie.

Volgens bronnen is het overheidsoptreden bij benadering in drie fases op te delen: in de aanloop naar en de dagen na de verkiezingen in augustus reageerde de overheid op grootschalige protesten met grof geweld en massale arrestaties. Deze eerste fase wordt gekenmerkt door wanordelijkheden, omdat detentiecentra niet waren ingericht op het grote aantal arrestanten. Vanaf september 2020, gedurende de tweede fase, vonden regelmatige demonstraties plaats, bijvoorbeeld op zaterdag vrouwenmarsen, op zondag grote demonstraties en op maandagen protesten van gepensioneerden.¹⁴² Gedurende deze tweede fase werden grote demonstraties uit elkaar gedreven door de overheid, en vonden gerichte arrestaties plaats van personen die verdacht werden van het organiseren van de protesten, oppositieleiden en andere critici die zich uitten via Telegram. Daarbij werden huiszoekingen gedaan bij vermeende verdachten en getuigen, en computers, telefoons en andere informatiedragers geconfisqueerd. Ook werden in deze fase honderden mensen op klaarlichte dag op straat ontvoerd door gemaskerde mannen in busjes zonder identificatie-kenmerken. In de meeste gevallen waren deze mensen niet aan het demonstreren, maar waren ze op weg naar of van hun werk. Een directe relatie tussen hun arrestatie en deelname aan demonstraties was niet duidelijk. In de derde fase, ongeveer vanaf januari 2021, werden ook mensen die een administratiefrechtelijke veroordeling hadden, opnieuw gearresteerd, ditmaal voor een strafrechtelijke verdenking. Dat gebeurde ook indien de aanklacht zag op hetzelfde feitencomplex waar de administratiefrechtelijke sanctie voor was opgelegd.

¹³⁷ HRW, *Belarus: Systematic Beatings, Torture of Protesters*, 15 september 2020; Viasna, *Human Rights Situation in Belarus: September 2020*, 4 oktober 2021, geraadpleegd op 17 oktober 2021; vertrouwelijke bron d.d. 24 september 2021;

¹³⁸ Zie voor een verloop van de mishandelingen het rapport van Viasna, *Politically Motivated Administrative Proceedings: Standards and Reality in Contemporary Belarus*, p. 10;

¹³⁹ OSCE Rapporteur's Report under the Moscow Mechanism on Alleged Human Rights Violations related to the Presidential Elections of 9 August 2020 in Belarus, p. 32; UN OCHCR Universal Periodic Review Belarus 2020, Joint Submission 3 by Civil Society to be submitted at the 36th Session of the UN Human Rights Council; Amnesty International, *Belarus: Police unleash appalling violence on peaceful protesters*, 10 augustus 2020; Viasna, *Human rights situation in Belarus 2020*; Amnesty International, *Belarus: Peaceful protester held by police after beating dies in hospital*, 13 november 2020; ISANS, *The use of weapons by Belarusian law enforcement agencies to disperse peaceful protests*, 2 maart 2021.

¹⁴⁰ Viasna is een mensenrechten-ngo in Belarus, opgericht onder de naam *Viasna-96* (voorjaar96) tijdens de protesten in het voorjaar van 1996. In 1999 zette de organisatie haar werk voort onder de naam Human Rights Center Viasna. In 2003 werd de organisatie geliquideerd, zie paragraaf 4.2, maar zij zette haar werk voort als informele initiatiefgroep. In 2021 werden kantoren van Viasna doorzocht en mensen werkzaam voor Viasna gearresteerd en strafrechtelijk vervolgd, zie paragraaf 3.3.

¹⁴¹ Viasna, *Human Rights Situation in Belarus in 2020*, 8 januari 2021.

¹⁴² Vertrouwelijke bron d.d. 7 oktober 2021.

Ook de dreiging om ouders uit het ouderlijk gezag te ontzetten werd in deze fase vaker toegepast.¹⁴³

Opgelegde straffen

Een meerderheid van de arrestanten werd op administratieve gronden vervolgd en derhalve ofwel na 72 uur vrijgelaten, ofwel veroordeeld tot maximaal vijftien dagen respectievelijk dertig dagen¹⁴⁴ administratieve detentie. Enkele duizenden werden strafrechtelijk vervolgd en deels veroordeeld tot jarenlange detentie.¹⁴⁵ Zie voor de strafrechtelijke artikelen de paragrafen 4.1.5 en 3.2.2. Het kwam in naar schatting honderden gevallen ook voor dat mensen na een administratiefrechtelijke detentie werden aangeklaagd voor strafrechtelijke misdrijven en derhalve overgeplaatst in voorarrest. Het is dezerzijds niet bekend om welke specifieke gevallen het daarbij ging¹⁴⁶ Voorarrest duurt, afhankelijk van de zaak, maximaal zes maanden tot anderhalf jaar.¹⁴⁷ In de loop van het najaar van 2021 werden steeds vaker mensen aangeklaagd voor hoogverraad, zie bijvoorbeeld de repressie tegen de vakbonden (paragraaf 4.2). Op 18 oktober 2021 telde Viasna 812 politiek gevangenen.¹⁴⁸

In het najaar van 2021 volgden meer dan honderd aanhoudingen op publieke uitingen van verontwaardiging over een gewelddadige arrestatiepoging. In september 2021 was een arrestatiepoging van de KGB geëindigd in een dodelijke verwonding van zowel de beoogde arrestant als een KGB-agent.¹⁴⁹ Meer dan honderd deelnemers van een dansprotest in Brest in september 2020 werden gearresteerd en in voorarrest geplaatst onder verdenking van onder andere verstoring van de openbare orde in groepsverband. De meerderheid kreeg gevangenisstraffen van enkele jaren opgelegd.¹⁵⁰ Twaalf studenten die een protest tegen de autoriteiten op de universiteit wilden organiseren, werden maandenlang in voorarrest geplaatst op verdenking van samenzwering¹⁵¹ om in groepsverband acties te beramen met groot gevaar voor de openbare orde. Zij werden conform de eis van de aanklager veroordeeld tot tweeëneuhalf respectievelijk twee jaar detentie.¹⁵²

Ook mensen die niet deelnamen aan protesten, riskeerden boetes voor bijvoorbeeld het dragen van rood-witte kleding.¹⁵³ Naast arrestatie, mishandeling, detentie en vervolging konden demonstranten ook te maken krijgen met ontslag door hun werkgever op instructie van de KGB, vooral indien dit een staatsbedrijf betrof maar

¹⁴³ Vertrouwelijke bron d.d. 23 september 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 26 november 2021;

¹⁴⁴ Na een wetswijziging werd de maximale duur van administratiefrechtelijke detentie per 1 maart 2020 verhoogd naar 30 dagen. Zie paragraaf 5.4.1. Strafrechtelijk voorarrest is mogelijk tot maximaal zes maanden, maar kan in gevallen van vluchtgevaar of zeer ernstige misdrijven worden verlengd tot 12 jaar, hetgeen regelmatig gebeurt. De procureur-generaal kan het voorarrest ook nog verlengen tot anderhalf jaar. Zie artikel 127 Wetboek van Strafrecht; OHCHR, *Fifth periodic report submitted by Belarus under article 40 of the Covenant pursuant to the optional reporting procedure, due in 2016*, CCPR/C/BLR/5, 14 juni 2017.

¹⁴⁵ Volgens de website Viasna waren er eind november 2021 circa 1.300 reeds veroordeeld (<https://prisoners.spring96.org/en>). Niet alle gevallen betreffen arrestaties in verband met demonstraties.

¹⁴⁶ Vertrouwelijke bron: overleg Minsk d.d. 2 december 2021;

¹⁴⁷ Viasna, *Overcrowded and violent: what awaits Belarusian protesters in prison*, 20 november 2020.

¹⁴⁸ Website Viasna, geraadpleegd op 18 oktober 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 18 oktober 2021;

¹⁴⁹ The Guardian, *Man shot dead by Belarusian KGB worked for US software firm*, 30 september 2021; Reuters, *Belarus opposition says man killed in shootout was IT worker*, 29 september 2021; BBC, *Belarus mass arrests as Lukashenko cracks down after shooting*, 1 oktober 2021.

¹⁵⁰ Belsat, *108 protesters charged in 'round dance' case in Brest*, 20 augustus 2021; website Our House, *The Brest "round dance case" – what sentences are given to defendants and who is in the dock*, geraadpleegd op 18 oktober 2021.

¹⁵¹ Artt. 17 en 342 WvS

¹⁵² Viasna, *11 students and university teacher convicted for organizing student protests*, 16 juli 2021; Amnesty International, *Belarus: University students expelled from universities and imprisoned for peaceful protest*, 24 mei 2021.

¹⁵³ RFE/RL, *When Wearing The Wrong Socks Or Dancing Is A Crime In Belarus*, 25 juli 2021.

ook private werkgevers¹⁵⁴, of volgens Amnesty International tot mei 2021 in minimaal 153 gevallen schorsing van de universiteit¹⁵⁵. Ook waren er berichten van ontzetting uit het ouderlijk gezag en ernstige seksuele bedreiging van vrouwelijke arrestanten (zie hieronder). Daarnaast werden in enkele gevallen studenten uitgesloten van hun opleiding op grond van hun politieke activiteiten. Als gevolg hiervan verviel hun vrijstelling voor de militaire dienstplicht en werden zij opgeroepen voor de dienstplicht (zie paragraaf 3.6).

Aanhouding op een later moment

Het kwam voor dat mensen niet onmiddellijk na een demonstratie, maar pas op een later moment werden aangehouden. De politie zou volgens meerdere bronnen beeldopnames hebben gemaakt van demonstranten en hen vervolgens in een database hebben gezet. Met behulp van gezichtsherkenningstechnologie kunnen deze mensen op een later moment opgepakt worden wegens deelname aan de protesten. Ook toevallige voorbijgangers zouden in deze database gezet zijn.¹⁵⁶ Het is onbekend of er een verjaringstermijn aan dit mogelijke bewijsmateriaal zit, maar vermoedelijk blijft deze voor onbepaalde tijd bestaan. Ook is dezerzijds niet bekend hoe veel mensen op basis van dit beeldmateriaal zijn gearresteerd. Aangenomen wordt dat mensen met name zijn gefilmd om een herhaalde deelname aan protesten te ontmoedigen, aangezien herhaalde demonstraties strafrechtelijk vervolgd kunnen worden.¹⁵⁷

Niet alle gearresteerde of veroordeelde demonstranten hebben documenten van hun arrestatie of procedures, en niet alle documenten zijn op de juiste wijze opgesteld of vermelden de juiste gegevens. Zie voor meer gedetailleerde informatie paragraaf 5.6 (arrestaties, bewaring en detentie).

Zwijgplicht

Het was arrestanten, getuigen en advocaten na een arrestatie vaak niet toegestaan om informatie te verstrekken over hun detentieomstandigheden of behandeling tijdens hun arrestatie of detentie. Bij overtreding van deze zwijgplicht dreigde volgens een bron een strafrechtelijke procedure.¹⁵⁸ Niet is bekend hoeveel mensen voor overtreding van de zwijgplicht werden vervolgd. Het beeld is dat op een overtreding streng zal worden gehandhaafd, en verreweg de meeste mensen houden zich hier dan ook aan.¹⁵⁹ Zie voor de zwijgplicht van advocaten paragraaf 5.5.2. Daarnaast kregen mensen die administratiefrechtelijke straffen kregen opgelegd te verstaan dat zij op een bepaalde lijst staan en dat de overheid hen in de gaten houdt.¹⁶⁰ Vermoedelijk moet deze verscherpte aandacht van de autoriteiten mensen afschrikken van herhaalde overtredingen. Een derde administratieve overtreding binnen 12 maanden kan onder strafrecht worden vervolgd, zie paragraaf 4.1.5.

Verkiezingswaarnemers en kiescommissies

Waarnemers op stembureaus en leden van kiescommissies konden in de problemen komen indien zij misstanden meldden of weigerden het verslag van de verkiezingsdag te ondertekenen. Doorgaans werden voor de kiescommissies

¹⁵⁴ Vertrouwelijke bron d.d. 23 september 2021;

¹⁵⁵ Voice of Belarus, "We don't need such a future", 21 november 2020; Belarus Digest, *Belarus Introduces Alternative Civilian Service*, 28 juni 2016; Amnesty International, *Belarus: University students expelled from universities and imprisoned for peaceful protest*, 24 mei 2021.

¹⁵⁶ Vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021.

¹⁵⁷ Vertrouwelijke bron d.d. 2 december 2021.

¹⁵⁸ Vertrouwelijke bron d.d. 23 september 2021.

¹⁵⁹ Vertrouwelijke bron d.d. 2 december 2021.

¹⁶⁰ Vertrouwelijke bron d.d. 22 september.

werknemers van staatsbedrijven, leraren of andere mensen die loyaal zijn aan het regeringsbeleid uitgekozen. Het kwam voor dat waarnemers en leden van kiescommissies zijn ontslagen door hun werkgevers indien zij misstanden bij de verkiezingen aankaartten.¹⁶¹

Vrouwelijke arrestanten

Ook vrouwelijke demonstranten werden met grof geweld bejegend tijdens hun arrestatie, transport of detentie. De houding van de ordehandhavingstroepen ten aanzien van vrouwen verschilde volgens ngo's wel per periodes. Een rapport van de ngo's *Her Rights* en *Memorial* beschrijft drie periodes: 9 tot 12 augustus 2020, gekenmerkt door grootschalige en zeer gewelddadig optreden tegen vreedzame demonstranten, waaronder ook vrouwen; half augustus tot begin september 2020, gekenmerkt door grootschalige protesten van vrouwen, waarbij de autoriteiten zich eerst nog van grof geweld onthielden; en na 9 september 2020, gekenmerkt door buitensporig geweld tegen en gerichte arrestaties van ook vrouwelijke demonstranten.¹⁶² Een andere bron en hetzelfde rapport van de ngo *Memorial* en *Her Rights* beschrijven dat demonstrerende vrouwen op zeer grove wijze met seksueel geweld bedreigd werden, en dat celgenoten, medisch personeel of familieleden berichtten van daadwerkelijke verkrachtingen van gedetineerde vrouwen.¹⁶³ Ook de speciale VN-rapporteur van de Mensenrechten in Belarus berichtte over seksueel geweld tegen vrouwen.¹⁶⁴ Bevestigde berichten in de media over verkrachting betroffen tot dusver mannelijke arrestanten.¹⁶⁵

Volgens de ngo *Our House* waren er geen berichten over seksueel geweld door de autoriteiten tegen vrouwen die tijdens de protesten in 2017 waren gearresteerd.¹⁶⁶ Wel berichtte deze ngo over een aantal gevallen van ernstige repressie in de jaren 2015 tot 2017 door de autoriteiten tegen activistische vrouwen, waardoor zij of hun familieleden volgens de ngo tot zelfmoord werden gedreven. In de jaren daarna, en vooral in het kader van de algemeen sterk toenemende repressie na augustus 2020, kregen kritische of activistische vrouwen naast detentie en strafvervolgning te maken met dreigende uithuisplaatsing van kinderen en het onttrekken aan het ouderlijk gezag.¹⁶⁷ Deze sanctie is gebaseerd op een bepaling in een Presidentieel besluit uit 2006¹⁶⁸ waarin is bepaald dat autoriteiten kinderen kunnen beschermen tegen gevaar door immoreel gedrag van hun ouders.¹⁶⁹ Volgens het VN-Comité voor de Rechten van het Kind kan een maatregel tot uithuisplaatsing ook rechtstreeks voortvloeien uit een bevel van de instantie die met strafrechtelijk onderzoek naar de ouders is belast.¹⁷⁰ Zo kreeg Vitalia Navumik, echtgenote van Uladzimir Navumik en tevens een lid van het campagne team van Sviatlana Tsikhanouskaya, na de arrestatie van haar man bezoek van de jeugdzorgautoriteit om de

¹⁶¹ Vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 21 september 2021.

¹⁶² Her Rights and Memorial, The situation with human rights of women in Belarus following the presidential elections in 2020.

¹⁶³ International committee for the Investigation of Torture in Belarus ICITB, *Mass Torture in Belarus 2020*, ADC Memorial and Her Rights, The situation with human rights of women in Belarus following the presidential elections in 2020; Vertrouwelijke bron d.d. 22 oktober 2021.

¹⁶⁴ Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in Belarus, Anaïs Marin, d.d. 4 mei 2021, A/HRC/47/49, punt 45;

¹⁶⁵ HRW, *Belarus: Systematic Beatings, Torture of Protesters*, 15 september 2020.

¹⁶⁶ *Website Our House*, geraadpleegd op 15 september 2021.

¹⁶⁷ Vertrouwelijke bron d.d. 21 oktober 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 20 oktober 2021.

¹⁶⁸ Presidentieel Besluit van de president van Belarus d.d. 24 november 2006 nr. 18.

¹⁶⁹ Our House, *Monitoring of the harassment of women by government authorities and inducement in committing suicide in Belarus*, zie [website](#); RFE/RL, *Women Lead The Charge Against Belarus's Longtime Ruler*, 23 november 2020; Amnesty International, *Crackdown from the top: gender-based reprisals against women activists in Belarus*, 17 juli 2020.

¹⁷⁰ UN Committee on the Rights of the Child Combined fifth and sixth periodic reports submitted by Belarus under article 44 of the Convention, due in 2017, 18 maart 2019, CRC/C/BLR/5-6, point 225.

leefomstandigheden van hun vijfjarige kind te inspecteren. Daadwerkelijke maatregelen bleven in dit geval tot nu toe uit.¹⁷¹ In andere niet nader gespecificeerde gevallen werden kinderen volgens verscheidene bronnen echter daadwerkelijk uit huis geplaatst in reactie op het politiek activisme van hun ouders of oudere broers of zussen.¹⁷² Het is niet bekend hoe vaak dit is voorgekomen. Deze praktijk is volgens een andere bron niet nieuw, maar komt wel vaker voor sinds augustus 2020.¹⁷³

Gedwongen ballingschap of detentie

Er valt geen eenduidige lijn te destilleren uit het overheidsbeleid ten aanzien van de grensoverschrijdende bewegingsvrijheid van Belarussen die zich kritisch ten opzichte van Lukashenka hebben opgesteld of die anderszins problemen met de autoriteiten hebben. Een bron merkt op dat de autoriteiten kritische publieke figuren juist graag het land zien verlaten, en mensen met een minder zichtbaar profiel liever in het land houden en straffen.¹⁷⁴ Daar staat echter de situatie van de journalist Raman Pratasevich juist tegenover. Toen de vlucht van Athene naar Vilnius waar Pratasevich en zijn partner Sofia Sapega inzaten door het Belarussisch luchtruim vloog werd deze door Belarussische autoriteiten gedwongen te landen. Pratasevich en Sapega werden vervolgens van boord gehaald en gearresteerd. Kort daarop kwam een video naar buiten waarop hij publiekelijk schuld bekent en zich publiekelijk positief uitlaat over Lukashenka. Deze verklaring is zeer waarschijnlijk onder druk afgenomen (zie paragraaf 4.1.2).

3.3 **Mensenrechtenactivisten**

Mensenrechtenactivisten kregen in de verslagperiode met sterke repressie te maken, waarbij de presidentsverkiezingen in 2020 een kantelpunt naar een drastische verslechtering vormden. Voorafgaand aan de presidentsverkiezingen in augustus 2020 was het voor mensenrechtenactivisten nog in beperkte mate mogelijk om hun werk te doen, zij het onder het gevaar van bedreiging door de autoriteiten, willekeurige arrestaties, administratieve boetes en administratieve detentie, bijvoorbeeld rondom de protesten in 2017. Een prominente activiste kreeg in 2017 een inreisverbod naar Belarus opgelegd, en een Russische activist kreeg in 2014 te maken met dreigende deportatie. In veel gevallen werd het organiseren van niet-toegestane protesten ten laste gelegd, hetgeen een administratief delict was en met maximaal vijftien dagen detentie gestraft kon worden.¹⁷⁵

Vanaf 2020 werd de ruimte voor mensenrechtenactivisten danig verkleind door sterke repressie rondom de presidentsverkiezingen. Aanvankelijk werden activisten nog gearresteerd onder de administratieve wetgeving (deelname aan of organisatie van niet-toegestane protesten). Na wetswijzigingen in 2020 en 2021 volgden echter steeds vaker strafrechtelijke aanklachten tegen mensenrechtenactivisten onder andere op basis van de anti-demonstratiereggeving maar ook op basis van de anti-extremismewetgeving (zie paragraaf 4.1) of belastingwetgeving. Lukashenka weet de maatschappelijke onrust aan inmenging vanuit het buitenland via ngo's en

¹⁷¹ Amnesty International, *Crackdown from the top: gender-based reprisals against women activists in Belarus*, 17 juli 2020.

¹⁷² Vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 23 september 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 21 september 2021.

¹⁷³ Vertrouwelijke bron d.d. 22 september 2021.

¹⁷⁴ Vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021.

¹⁷⁵ Viasna, *Human Rights situation in Belarus 2017*; Viasna, *Human Rights situation in Belarus 2014*.

media, en beloofde een niet-aflatende vervolging van deze ngo's en media.¹⁷⁶ De autoriteiten voerden herhaaldelijk grootschalige systematische acties tegen ngo's uit, met invallen in kantoren en huiszoekingen bij medewerkers thuis, inbeslagnames en arrestaties (zie paragraaf 4.2).¹⁷⁷ Over het algemeen werden vooral de ngo's getroffen wier agenda niet strookte met het beleid van de overheid, of waarvan de autoriteiten vermoedden dat zij vanuit het buitenland werden gefinancierd. Getroffen werden dus niet alleen ngo's met een zuiver politieke doelstelling.¹⁷⁸ Er zijn wel nog door de overheid gesteunde ngo's, zogenaamde gongo's, die binnen de voorgegeven kaders van de overheid opereren.¹⁷⁹ Gezien de uiteenlopende aanklachten tegen activisten kan hier slechts een deel worden toegelicht.

Op 17 september 2020 werden Maria Rabkova, vrijwilligerscoördinator van de ngo Viasna, Ales Bialiatski, hoofd van Viasna, Valiantsin Stefanovic, bestuurslid van Viasna en vicevoorzitter van FIDH, en Uladzimir Labkovich, advocaat en coördinator van de campagne "Human Rights Defenders for Free Elections", langdurig in voorarrest geplaatst. Vermoedelijk wordt hen belastingontwijking (artikel 243) en organisatie van openbare ordeverstoring (artikel 342 WvS) tenlastegelegd, maar hun processen vinden achter gesloten deuren plaats en advocaten kregen een zwijgplicht opgelegd. Op 11 februari 2021 luidde de tenlastelegging voor Rabkova deelname aan een criminele organisatie (artikel 285 lid 2 WvS) en aanzetten tot sociale vijandigheid, en sociale vijandigheid door een groep individuen (artikel 130 lid 3 WvS). Viasna gaf aan reden te hebben te vrezen voor mishandeling gedurende de detentie van Rabkova. Haar aanklacht kwam uren nadat de Belarussische televisie Rabkova in verband had gebracht met terroristische activiteiten.¹⁸⁰ Op de verdenkingen staat in totaal vijftien jaar gevangenisstraf.

Op 13 augustus 2021 werd Nasta Loika, voormalig activiste voor Viasna en nadien voor de ngo *Human Constanta*, gearresteerd op verdenking van medeplichtigheid aan belastingontduiking (artikel 16 en 243 WvS), en drie dagen later vrijgelaten. In afwachting van haar proces kreeg zij een uitreisverbod opgelegd en werden haar bankrekeningen bevroren.¹⁸¹

Tijdens een politieinval op 16 februari 2021 werden de kantoren van verschillende ngo's, media en vakbonden doorzocht. Daarbij ging het om de Belarussische Vereniging van Journalisten BAJ, de onafhankelijke Belarussische Radio, de *Electronic Industry Workers' Union* REP, en drie vestigingen van de ngo Viasna in Minsk en in de stad Mahiliou. Daarnaast voerden de autoriteiten huiszoekingen uit in huizen en kantoren van meer dan veertig mensenrechtenactivisten, journalisten en hun familieleden in onder meer Mahiliou, Brest, Viciebsk, Homiel, Mazyr, Rechyca en Baranavichy. Er waren meldingen van buitensporig gebruik van geweld door

¹⁷⁶ Belta, *Lukashenko to Putin: The security of our countries is what matters*, 13 juli 2021; RFE/RL, *Lukashenka Vows To Keep Up 'Sweep' Against Belarus Media, Activists*, 22 juli 2021; AP News, *Belarus leader vows to keep up raids of NGOs, media outlets*, 22 juli 2021.

¹⁷⁷ Dignity, *Stop reprisals against human rights activists in Belarus*, 19 september 2020; HRW, *HRC46: Joint NGO letter addressing human rights crisis in Belarus*, 8 maart 2021; Frontline Defenders, *Detention of Maria Rabkova extended for the fourth time*, 21 februari 2021.

¹⁷⁸ Vertrouwelijke bron d.d. 22 september 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 2 december 2021.

¹⁷⁹ Gongo is een afkorting voor *government-organized non-governmental organisations*.

¹⁸⁰ OMCT, *Belarus: New charges against Maria (Marfa) Rabkova, Viasna coordinator*, 15 februari 2021; Dignity, *Stop reprisals against human rights activists in Belarus*, 19 september 2020; HRW, *HRC46: Joint NGO letter addressing human rights crisis in Belarus*, 8 maart 2021; Frontline Defenders, *Detention of Maria Rabkova extended for the fourth time*, 21 februari 2021; FIDH, *Belarus: arbitrarily detained for over a month, Viasna's members must be released*, 20 augustus 2021; Frontline Defenders, *Woman Human Rights Defender Maria Rabkova faces 15 years in Prison*, 28 november 2021.

¹⁸¹ OMCT, *Ongoing judicial harassment against Nasta Loika*, 20 augustus 2021; FIDH, *Arbitrary detention and subsequent release of Nasta Loika*, 20 augustus 2021.

autoriteiten tegen individuen, en autoriteiten namen onder andere telefoons, computers, geld, creditcards en zelfs digitale tablets en geld van kinderen in beslag. Volgens de gegevens die zijn verzameld door de BAJ, zijn er sinds 9 augustus 2020 480 journalisten vastgehouden in Belarus en 29 van hen zitten nog steeds in detentie.¹⁸²

De autoriteiten deden ook op 14 juli 2021 massale invallen bij mensenrechtenorganisaties en andere ngo's, mensenrechtenverdedigers en activisten. Meer dan negentien kantoren van ngo's werden doorzocht, waaronder de kantoren van het Belarussische Helsinki-comité, het *Legal Transformation Centre* (Lawtrend), het Centrum voor Informatie en Juridische Ondersteuning van Sociaal Kwetsbare Groepen "Advocacy", de International Public Association "Gender Perspectives", de BAJ (zie paragraaf 4.1.2) en de ngo Viasna. Minstens negen mensenrechtenactivisten werden daarbij gearresteerd, en minstens 270 ngo's moesten sinds juli 2020 hun activiteiten staken en organisaties opheffen.¹⁸³

Ook minder uitgesproken activisten en organisaties kregen te maken met administratiefrechtelijke en strafrechtelijke vervolging, bijvoorbeeld activisten die zich kritisch uitlieten op sociale media of organisaties die zich bezighouden met het tegengaan van huiselijk geweld of de rechten van gehandicapten (zie paragraaf 5.4.2). De keuze van de autoriteiten tussen administratiefrechtelijke of strafrechtelijk vervolging werd ook hier gekenmerkt door willekeur. Wel bestaat het beeld dat verhoogde zichtbaarheid in de publiciteit leidde tot meer risico op strafrechtelijke vervolging.¹⁸⁴

3.4 Etnische groepen

Er is in Belarus een aantal etnische minderheden, waarvan de Russische, de Poolse en de Oekraïense de grootste zijn. Tegen de achtergrond van de algemene inkrimping van ruimte voor andersluidende stemmen werden ook culturele centra en organisaties voor andere etnische gemeenschappen getroffen door weigering van registratie. Volgens een bron gebeurde dit al sinds de jaren 90.¹⁸⁵ In deze trend past ook de sluiting van het Duitse Goethe-Instituut in juli 2021 dat veel publiciteit voor de Duitse cultuur genereerde, maar ook voor de geschiedenis van de Joodse gemeenschap in Belarus.¹⁸⁶

Een bron berichtte over een interne werkinstructie van de Belarussische politie, die instructies gaf voor het etnisch profileren van mensen uit bijvoorbeeld de Poolse gemeenschap, Roma, of mensen uit de Kaukasus bij bijvoorbeeld identiteitscontroles. Deze werkinstructie is volgens de bron in 2019 door de landelijke politie ingetrokken, maar wordt op plaatselijke politiebureaus in de praktijk nog steeds gevolgd. Tijdens de arrestatiegolf rondom de presidentsverkiezingen en daarna werden etnische minderheden waaronder Roma, Polen en

¹⁸² Frontline Defenders, *Crackdown on human rights defenders and organisations*, 14 juli 2021.

¹⁸³ RFE/RL, *Belarus Shuts Down More NGOs Amid Continued Crackdown*, 23 juli 2021; Frontline Defenders, *Crackdown on human rights defenders and organisations*, 14 juli 2021; Dignity, *International Accountability Platform for Belarus (IAPB) condemns the detention of human rights defenders*, 17 juli 2021; FIDH, *Belarus: Remaining human rights organisations liquidated in Belarus*, 5 oktober 2021; Institute of Mass Information IMI.org, *56 Human rights ngos liquidated in Belarus*, 27 juli 2021.

¹⁸⁴ Vertrouwelijke bron d.d. 2 december 2021.

¹⁸⁵ Vertrouwelijke bron d.d. 22 september 2021.

¹⁸⁶ FAZ, *Kultursäuberung in Belarus - Radikal selbst isoliert*, 2 juli 2021; Belsat, *Hrodna: Journalist Andrzej Poczobut detained, his place raided*, 25 maart 2021; website Goethe Instituut Minsk, *Einstellung Tätigkeiten*, 30 juli 2021.

Joden volgens dezelfde bron met nog meer geweld bejegend dan andere arrestanten.¹⁸⁷

Poolse gemeenschap

De Poolse gemeenschap maakt circa vier procent van de gehele bevolking in Belarus uit. Deze gemeenschap is vertegenwoordigd in twee grote landelijke organisaties. Van deze organisatie is er één officieel geregistreerd door de overheid, en de ander werd in 2005 geliquideerd, te weten de *Union of Poles in Belarus (ZPB)*. Deze laatste organisatie is sindsdien informeel actief en wordt door de autoriteiten gezien als oppositioneel.¹⁸⁸

Zowel Poolse landelijke als plaatselijke organisaties kregen sinds de zomer van 2020 te maken met meer repressie omdat zij werden verdacht van buitenlandse inmenging. Zo werden in het voorjaar en de zomer van 2021 een Poolse school gesloten, een Poolse journalist en activist voor de Poolse minderheid in Belarus gedetineerd op verdenking van aanzetten tot extremisme, en vier Poolse activistes uitgezet.¹⁸⁹ Daarnaast werden plaatselijke organisaties in bijvoorbeeld de regio's rond Grodna en Brest opgeheven. Leaders van de landelijke Poolse organisatie ZPB kregen te maken met arrestaties en strafrechtelijke procedures, zoals bijvoorbeeld Andzelika Borys. Zij was de voorzitter van de ZPB. In maart 2021 kreeg zij na vijftien dagen administratieve detentie een strafrechtelijke aanklacht voor het aanzetten tot haat. Zij zat sindsdien in voorarrest en weigerde om pardon aan te vragen bij Lukashenka. Vier andere Poolse activisten waren tegelijk met haar gearresteerd. Zij konden deels door Poolse diplomatieke inspanningen vrijkomen.¹⁹⁰ Ook minder prominente leden van de Poolse gemeenschap, zoals leraren of schoolhoofden, kregen te maken met huiszoekingen en ondervragingen of de politie doorzocht urenlang kantoren van plaatselijke Poolse verenigingen.¹⁹¹

Daarnaast werden volgens een bron hoofden van plaatselijke Poolse organisaties gevraagd om namenlijsten aan te leveren van niet alleen leraren van de Poolse taal, maar ook van mensen die slechts een marginale of faciliterende rol bij Poolse taallessen hadden. Deze bron wist niet aan te geven of er tot dusver administratieve dan wel strafrechtelijke zaken waren opgestart tegen de mensen op deze lijsten.¹⁹² Volgens een andere bron worden mensen van Poolse origine door de politie ook wel aangemerkt als "gevaarlijke personen" en staan zij derhalve onder verhoogde aandacht van de politie. Het is niet bekend of dit voor alle leden van de Poolse gemeenschap geldt.¹⁹³

Roma

Schattingen over de omvang van de Roma-gemeenschap in Belarus lopen uiteen van circa 7.000 tot 60.000 mensen.¹⁹⁴ Discriminatie van Roma door de overheid en de samenleving blijft veel voorkomen in Belarus. Volgens de leider van de Roma-gemeenschap in Belarus is de situatie verslechterd sinds 2013 en blijven veiligheids-

¹⁸⁷ Vertrouwelijke bron d.d. 23 september 2021.

¹⁸⁸ Vertrouwelijke bron d.d. 22 september 2021.

¹⁸⁹ FAZ, *Kultursäuberung in Belarus - Radikal selbst isoliert*, 2 juli 2021; Belsat, *Hrodna: Journalist Andrzej Poczobut detained, his place raided*, 25 maart 2021; website Goethe Institut Minsk, *Einstellung Tätigkeiten*, 30 juli 2021;

¹⁹⁰ Reuters, *Poland accuses Belarus of persecuting Polish nationals*, 24 maart 2021; Website Viasna, geraadpleegd op 7 oktober 2021; Belsat, *Jailed leader of Poles' Union Andzelika Borys refuses to ask Lukashenka for mercy*, 17 september 2021.

¹⁹¹ Belsat, *Jailed leader of Poles' Union Andzelika Borys refuses to ask Lukashenka for mercy*, 17 september 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 23 september 2021.

¹⁹² Vertrouwelijke bron d.d. 23 september 2021; Het presidentieel besluit aangaande activiteiten die haaks zouden staan op de belangen van de staat bestaat volgens deze bron reeds enkele jaren maar is nooit eerder gebruikt.

¹⁹³ Vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021;

¹⁹⁴ US Department of State, *Human Rights Situation Belarus 2020*, p. 55.

en wetshandhavinginstanties willekeurig leden van de Roma-gemeenschap arresteren, strafrechtelijke onderzoeken tegen hen instellen, hen etnisch profileren bij identiteitscontroles en lastigvallen, onder meer door vingerafdrukken af te dwingen, hen in detentie te mishandelen en beledigen op grond van hun etniciteit.¹⁹⁵ In mei 2019 arresteerde de politie volgens ngo's circa honderd Roma tijdens een lokale gerichte politieactie, waaronder mannen, vrouwen en minderjarigen, en plaatste hen in detentie. Vrouwen werden kort daarop vrijgelaten, de mannen bleven tot drie dagen gedetineerd zonder een formele aanklacht. De arrestaties werden in verband gebracht met een zelfmoord van een politiemann waarvoor de politie wraak zou willen nemen.¹⁹⁶

Roma hebben nog steeds te maken met hoge werkloosheid, een gemiddeld laag opleidingsniveau en een gebrek aan toegang tot sociale diensten. Zij hebben over het algemeen het Belarussische staatsburgerschap maar velen van hen hebben geen officiële identiteitsdocumenten of zij willen deze niet aanvragen. Volgens ngo's is er geen overheidsprogramma gericht op integratie van Roma en dat het voor hen mogelijk zou maken om hun burgerrechten uit te oefenen.¹⁹⁷

3.5 Religieuze groepen

Volgens overheidsinformatie daterend uit 2016 behoort 53% van de bevolking tot de Russisch-orthodoxe kerk¹⁹⁸, 6% tot de rooms-katholieke kerk, is 8% atheïst, en 22% zwevend. Andere geloofsgroepen zoals joden, moslims, Grieks-katholieken, Jehova's getuigen en overige groepen maken samen 2% van de bevolking uit.¹⁹⁹

De grondwet kent vrijheid van religie toe aan alle individuen zolang deze de maatschappelijke rust niet aantasten. Maar zoals de hele Belarussische samenleving ondervinden ook geloofsgemeenschappen een scherpe controle van de overheid. De overheid hanteert hiervoor strikte regels middels een stelsel van verplichte registratie van geloofsgemeenschappen om diensten te kunnen houden. Ook voor bijeenkomsten buiten het eigen gebouw moeten geloofsgemeenschappen een aparte vergunning aanvragen, hetgeen nog relevanter is gezien de verhoogde straffen op het organiseren en bijwonen van niet-toegestane grootschalige religieuze bijeenkomsten.²⁰⁰

De Russisch-orthodoxe kerk neemt een bijzondere positie in Belarus in. De overgrote meerderheid van de gelovige Belarussen behoort tot de Russisch-orthodoxe kerk. Deze kerk heeft privileges boven andere geloofsrichtingen zoals bijvoorbeeld het recht op subsidie. Deze kerk werkt samen met de overheid om zogenaamde pseudoreligieuze structuren te bestrijden. Ook is het gebruik van het woord orthodox en gebruik van het kruis van Sint Euphrosyne voorbehouden aan de orthodoxe kerk. Deze afspraken met de overheid zijn neergelegd in een raamovereenkomst, die dient als basis voor andere overeenkomsten met overheidsinstellingen.²⁰¹

¹⁹⁵ US Department of State, Human Rights Situation Belarus 2020, p. 55; Charter 97, *Head Of Roma Diaspora In Belarus: Hunting Roma Reminds Of Persecution In Germany Under Hitler*, 21 mei 2019.

¹⁹⁶ FIDH, *Belarus: Mass Roundups of Roma People Must be Investigated*, 28 juni 2019.

¹⁹⁷ UN OCHCR Universal Periodic Review Belarus 2020, Joint Submission 3 by Civil Society to be submitted at the 36th Session of the UN Human Rights Council, p. 15.

¹⁹⁸ De orthodoxe kerken in Belarus vallen onder het Russisch-orthodoxe patriarchaat in Moskou.

¹⁹⁹ US Department of State, 2020 Report on international religious freedom, Belarus.

²⁰⁰ US Department of State, 2020 Report on international religious freedom, Belarus; Vertrouwelijke bron d.d. 23 september 2021.

²⁰¹ US Department of State, 2020 Report on international religious freedom, Belarus.

Er is geen informatie bekend over stelselmatige vervolging of discriminatie van bepaalde geloofsgemeenschappen. Volgens een bron volgen de autoriteiten net als ten aanzien van andere groepen vooral de lijn dat zij op goede voet staan met gemeenschappen die niet kritisch zijn ten aanzien van de autoriteiten. Goede persoonlijke relaties met overheidsdienaren zijn belangrijker dan wettelijk vastgelegde regels.²⁰² Wel zijn er enkele berichten van discriminatoire opmerkingen en bedreigingen van de zijde van de politie jegens arrestanten, die op verdenking van een misdrijf los van hun geloof waren gearresteerd. Zo dreigde de politie bij een Joodse demonstrant na zijn arrestatie met een tweede besnijdenis.²⁰³ Verder is het voor sommige religieuze minderheden zoals bijvoorbeeld de Jehovah's getuigen in 2020 moeilijk gebleken om de verplichte registratie als religieuze organisatie te verkrijgen, of om ruimtes af te huren voor het houden van hun bijeenkomsten.²⁰⁴

De rooms-katholieke aartsbisschop van Belarus, Tadeusz Kondrusiewicz, werd in augustus 2020 na een reis naar Polen de toegang tot Belarus geweigerd. Hij had zich samen met andere geestelijk leiders tegen het geweld uitgesproken dat werd gepleegd tijdens demonstraties in de zomer van 2020, en hij had buiten een gevangenis gebeden voor demonstranten die volgens berichten in die gevangenis werden mishandeld. Ook had hij gevraagd om een onderzoek naar het blokkeren van de toegangsdeuren van een katholieke kerk door de oproerpolitie. Pas op 24 december 2020 mocht Kondrusiewicz weer terugkeren naar Belarus. In januari 2021 trad Kondrusiewicz af als aartsbisschop. Hij zet sindsdien zijn werk voort als bisschop.²⁰⁵

3.6 Dienstplichtweigeraars en deserteurs

Elke Belarussische man in de leeftijd van 18 en met 27 jaar moet de militaire dienstplicht vervullen. De dienstplicht duurt twaalf tot achttien maanden, afhankelijk van het opleidingsniveau van de dienstplichtige: mannen met een diploma uit het hoger onderwijs hoeven maar twaalf maanden te dienen. Na afronding van een opleiding aan een militair opleidingsinstituut is de militaire dienstplicht verkort tot zes maanden.²⁰⁶ Sinds 10 augustus 2019 mogen dienstplichtigen die zonder goedkeuring hun militaire dienstplicht niet hebben vervuld, niet meer werken bij bepaalde overheidsinstellingen.²⁰⁷

Procedure

Op grond van artikel 14 van de Wet op de dienstplicht²⁰⁸ moeten Belarussische jongens zich in het kalenderjaar waarin zij 16 worden tussen januari en april registreren bij het lokale militaire registratiebureau van hun woonplaats. Tweemaal per jaar – in het voorjaar en in het najaar – worden meerderjarige dienstplichtigen bij presidentieel decreet opgeroepen voor de militaire dienst. Dienstplichtigen krijgen de oproep persoonlijk uitgereikt. Zij moeten zich binnen de gestelde termijn

²⁰² Vertrouwelijke bron d.d. 23 september 2021.

²⁰³ US Department of State, 2020 Report on international religious freedom, Belarus.

²⁰⁴ US Department of State, 2020 Report on international religious freedom, Belarus.

²⁰⁵ Catholic News Agency, 'Despite change, the Church remains': Emotional farewell Mass for Archbishop Kondrusiewicz, 26 januari 2021; Reuters, Pope accepts resignation of Belarus archbishop who angered Lukashenko, 3 januari 2021; RFE/RL, Belarusian Catholic Leader Returns After Forced Exile, 25 december 2020.

²⁰⁶ RFE/RL, A Conscript's Life: Inside the Belarusian Army, 5 december 2012; DCAF, The Rights of Conscripts in Eastern Europe, Central Asia, and the South Caucasus: A Review of Legislation and Practice, 2021, p. 43.

²⁰⁷ Tot deze onderdelen van de overheid behoren bijvoorbeeld het Onderzoekscmité, het ministerie van Binnenlandse Zaken, het ministerie van Crisisbeheersing, en financiële controlediensten. Zie Belsat, Ban on foreign trips, no go for public service: Authorities want more army conscripts, 26 juni 2019; Belta, New law to add 3,000 men to Belarusian army draft, 23 augustus 2019; Charter 97, New Law On Army Draft Adopted In Belarus In First Reading, 26 juni 2019.

²⁰⁸ Wet 'On Military Duty and Military Service' No. 1914-XII, van 5 november 1992.

melden bij een militaire commissie voor de medische keuring. Volgens een bericht in de media bedroeg in 2020 het percentage vrijstellingen op grond van medische redenen 19,8%.²⁰⁹ Na het vervullen van de militaire dienstplicht of de vrijstelling ervan krijgen dienstplichtigen een document uitgereikt. In geval van vrijstelling wordt een aantekening geplaatst omtrent de reden van vrijstelling. Transseksuele mannen krijgen vaak ernstige psychische stoornis als aantekening in geval van vrijstelling (zie paragraaf 3.7). Dit document is vereist voor sollicitaties.²¹⁰

Vrijstelling

Overeenkomstig artikel 31 van de Wet op de dienstplicht²¹¹ zijn burgers vrijgesteld van de militaire dienstplicht indien:

- zij om gezondheidsredenen ongeschikt worden geacht voor militaire dienst, waardoor zij worden uitgesloten van het militaire register;
- hun vader, moeder, broer of zus militairen waren en gedood werden, zijn overleden of een beperking hebben als gevolg van een verwonding of ziekte opgelopen tijdens het vervullen van militaire dienst tijdens de uitoefening van hun taken;
- zij wezen of kinderen zonder ouderlijke zorg zijn;
- zij drie of meer kinderen hebben; of
- zij de militaire dienst hebben vervuld of anderszins een militaire dienst hebben verricht in een andere staat.

Uitstel

Er kan uitstel van de militaire dienstplicht worden verleend volgens artikel 32 van de wet²¹² in de volgende gevallen:

- om tijdelijke gezondheidsproblemen (voor maximaal één jaar);
- voor het volgen van een vervolgopleiding. Dienstplichtigen kunnen sinds 10 augustus 2019 slechts éénmalig verzoeken om uitstel ten behoeve van het afronden van een hogere opleiding. Na het afronden van deze opleiding moet eerst de dienstplicht vervuld worden, voordat men aan een vervolgopleiding begint. Studenten vrezen hierdoor vertragingen oplopend tot twee jaar in hun academische opleidingen.²¹³
- het afleggen van een stage en/of een kwalificerend examen gerelateerd aan de stage;
- in verband met hun familiesituatie, bijvoorbeeld indien zij de zorg hebben voor familieleden met een beperking of zieke familieleden, de zorg voor een alleenstaande moeder of broertjes of zusjes hebben, hun vrouw zwanger is, zij alleenstaande vader zijn, of indien zij één kind onder de drie jaar hebben of twee minderjarige kinderen;²¹⁴
- voor de opleiding in een technische militaire expertise;
- in verband met de uitoefening van parlementaire taken;
- op basis van een besluit van de president van Belarus.

²⁰⁹ Belta, *Kochanova: Youth should realize that defending the Motherland is a duty*, 14 juni 2021 ([link naar Russischtalig artikel](#)); vertrouwelijke bron d.d. 9 augustus 2021.

²¹⁰ Vertrouwelijke bron d.d. 9 augustus 2021.

²¹¹ Artikel 31, Wet 'On Military Duty and Military Service' No. 1914-XII, van 5 november 1992; zie DCAF, *The Rights of Conscripts in Eastern Europe, Central Asia, and the South Caucasus: A Review of Legislation and Practice*, 2021.

²¹² Artikel 32, Wet 'On Military Duty and Military Service' No. 1914-XII, van 5 november 1992; zie DCAF, *The Rights of Conscripts in Eastern Europe, Central Asia, and the South Caucasus: A Review of Legislation and Practice*, 2021.

²¹³ European Students' Union (ESU), *On the draft law concerning military service of students in Belarus*, 18 juli 2019; Belsat, *Ban on foreign trips, no go for public service: Authorities want more army conscripts*, 26 juni 2019.

²¹⁴ Zie voor de exacte bewoordingen van alle familieomstandigheden die een basis voor uitstel vormen de wettekst van artikel 32, Wet 'On Military Duty and Military Service' No. 1914-XII, van 5 november 1992.

In dringende gevallen kunnen dienstplichtigen aan wie uitstel van de dienstplicht is verleend, volgens de wet alsnog worden opgeroepen.²¹⁵

Het punitief oproepen voor de dienstplicht kwam sinds 2020 voor als straf voor politiek activisme. Politieke activisten kregen een oproep om op korte termijn een medische keuring te ondergaan door de militaire commissie, en hun dienstplicht te vervullen, ongeacht wat een eventuele eerdere medische keuring had uitgewezen.²¹⁶ Mannelijke studenten die hadden deelgenomen aan de protesten in de zomer van 2020 kregen naast hun uitsluiting van het onderwijs ook via de universiteit een oproep uitgereikt om zich te melden voor de militaire dienstplicht, ogenschijnlijk in reactie op hun deelname aan de protesten.²¹⁷ Een bron merkte hierbij echter op dat dit slechts een vervroeging van de dienstplicht betrof, aangezien zij na hun opleiding toch hadden moeten aantreden.²¹⁸ Of deze studenten nadelige behandeling tijdens de dienstplicht ten deel viel, is dezerzijds niet bekend.

Alternatieve dienstplicht

Tot 1 juli 2016 konden dienstplichtige mannen met gewetensbezwaren voor de vervulling van hun dienstplicht in niet-gewapende eenheden ingedeeld worden. Vanaf 1 juli 2016 kunnen dienstplichtigen met gewetensbezwaren een schriftelijk verzoek indienen bij de militaire commissie om ingedeeld te worden voor de alternatieve dienstplicht. Deze alternatieve dienstplicht kan worden vervuld in de zorgsector, sociale instellingen, de landbouw, het spoorwegonderhoud, of andere sectoren bepaald door het ministerie van Arbeid en Sociale Bescherming. Alleen dienstplichtigen met gewetensbezwaren op basis van hun religie kunnen toestemming krijgen voor de alternatieve dienstplicht, niet degenen met niet-religieuze pacifistische overtuigingen. Het verzoek wordt tijdens een bijeenkomst van de militaire commissie in aanwezigheid van de betrokken dienstplichtige besproken, soms in aanwezigheid van religieuze experts om religieuze duiding te geven. De commissie kan het verzoek toewijzen, of afwijzen indien de betrokkene zonder geldige reden niet aanwezig is, indien de commissie de gewetensbezwaren onvoldoende reden voor de alternatieve dienstplicht acht, of indien er sprake is van ontoereikend bewijs. Tegen een afwijzing van het verzoek kan betrokkene in bezwaar gaan bij de regionale militaire dienstplichtcommissie, of bij de rechtbank. Toewijzing van het verzoek is dus geen automatisme. In geval van een positieve beslissing bepaalt het ministerie van sociale zaken en werkgelegenheid waar de alternatieve dienstplicht vervuld zal worden. Dit kan zijn op uiteenlopende plekken, zoals een zorginstelling maar ook in de bosbouw of bij het onderhoud van infrastructuur.²¹⁹

De duur van de alternatieve dienstplicht is tweemaal zo lang als de militaire dienstplicht, dus 36 maanden voor dienstplichtigen zonder hogere opleiding en 24 maanden voor hoger opgeleide dienstplichtigen. Volgens overheidscijfers hadden tot februari 2019 slechts 107 dienstplichtigen toestemming voor de alternatieve dienstplicht gekregen, en waren 69 dienstplichtigen op 1 februari 2021 in alternatieve dienstplicht; niet bekend is hoeveel dienstplichtigen toestemming

²¹⁵ Artikel 32, Wet 'On Military Duty and Military Service' No. 1914-XII, van 5 november 1992; zie DCAF, *The Rights of Conscripts in Eastern Europe, Central Asia, and the South Caucasus: A Review of Legislation and Practice*, 2021.

²¹⁶ Belarus Digest, *Why Belarusians Avoid Conscriptation*, 14 april 2015; Vertrouwelijke bron d.d. 9 augustus 2021.

²¹⁷ Voice of Belarus, "We don't need such a future", 21 november 2020; Belarus Digest, *Belarus Introduces Alternative Civilian Service*, 28 juni 2016.

²¹⁸ Vertrouwelijke bron d.d. 21 september 2021.

²¹⁹ Vertrouwelijke bron d.d. 9 augustus 2021; Law 'On Alternative Service', No. 276-3 van 4 juni 2015; Forum 18, *Alternative Service Law "a bad law. But it exists and that's good."*, 18 juni 2015; DCAF, *The Rights of Conscripts in Eastern Europe, Central Asia, and the South Caucasus: A Review of Legislation and Practice*, 2021; Belarus Digest, *Why Belarusians Avoid Conscriptation*, 14 april 2015.

gevraagd hadden om de alternatieve dienstplicht te vervullen.²²⁰ Na vervulling van de dienstplicht wordt een dienstplichtcertificaat afgegeven.²²¹

Straffen op dienstplichtontduiking en desertie

Dienstplichtontduiking is formeel strafbaar gesteld in zowel de Belarussische Wet op administratieve overtredingen als het Belarussische Wetboek van Strafrecht (WvS). Desertie valt altijd onder het WvS. Voor de formele strafbepalingen, zie hieronder.

Administratiefrechtelijk

De Belarussische Wet op administratieve overtredingen bepaalt dat het geven van geen gehoor aan een oproep, gestraft wordt met een boete van maximaal vijf maal de basiseenheid (zie voor uitleg basiseenheid van boetes paragraaf 5.4.1).²²²

Strafrechtelijk

Dienstplichtweigering en desertie worden als misdrijven genoemd in het Belarussische Wetboek van Strafrecht (WvS)²²³. Op het negeren van een oproep voor de dienstplicht stelt de wet een straf vast in de vorm van een taakstraf, een boete of detentie van maximaal twee jaar.²²⁴ Indien een reservist of dienstplichtige niet verschijnt bij een militaire training, wordt dit gestraft met een boete, dwangarbeid van maximaal een jaar of detentie.²²⁵ Het ontduiken van militaire registratie wordt gestraft met een taakstraf, een boete of detentie.²²⁶ Ongeoorloofde absentie tijdens de dienstdienst wordt gestraft met detentie van maximaal vijf jaar of verlenging van de militaire dienst met maximaal twee jaar, afhankelijk van de duur van de absentie en of er op dat moment sprake was van een gewapend conflict.²²⁷ Deserteren, dus absentie met de intentie om niet meer terug te keren, wordt gestraft met detentie van maximaal vijftien jaar, afhankelijk van of er op dat moment sprake was van een gewapend conflict.²²⁸

Verzachtende omstandigheden in strafrechtelijke bepalingen

Verzachtende omstandigheden kunnen meewegen voor eerstplegers van de voornoemde misdrijven indien "moeilijke omstandigheden" de betrokkene tot het begaan van het misdrijf hebben gebracht. In dat geval kan worden afgezien van strafrechtelijke vervolging.²²⁹ Artikel 10 van de Wet op de militaire dienstplicht noemt bijvoorbeeld de volgende moeilijke omstandigheden: ziekte van betrokkene zelf, ziekte van de vader of de moeder van betrokkene, force majeure, of andere omstandigheden die volgens het comité een rechtvaardiging vormen.²³⁰

Geen gewicht wordt echter toegekend aan dergelijke verzachtende omstandigheden indien er sprake is van deserteren tijdens een gewapend conflict. Ook indien de betrokkene fraude heeft gepleegd in de vorm van simulatie van een ziekte, zelfverwonding of documentfraude, tellen deze omstandigheden niet en gelden er

²²⁰ Law 'On Alternative Service', No. 276-3 van 4 juni 2015; Forum 18, *Alternative Service Law "a bad law. But it exists and that's good."*, 18 juni 2015; DCAF, *The Rights of Conscripts in Eastern Europe, Central Asia, and the South Caucasus: A Review of Legislation and Practice*, 2021; Forum 18, *Alternative service exists, not for me*, 3 augustus 2016.

²²¹ Vertrouwelijke bron d.d. 9 augustus 2021.

²²² Artikel 16.1 Wet op administratieve overtredingen.

²²³ Zie Belarussisch Wetboek van Strafrecht (WvS), artikelen 435, 436, 437, 445, 446 en 447; Forum 18, *Belarus: Alternative service exists, not for me*, 3 augustus 2016; Forum 18, *Why does government still try to conscript conscientious objectors?*, 27 oktober 2015.

²²⁴ artikel 435 WvS.

²²⁵ artikel 436 WvS.

²²⁶ Belarussisch Wetboek van Strafrecht. Zie ook artikel 437 WvS.

²²⁷ Artikel 445 WvS.

²²⁸ artikel 446 WvS.

²²⁹ artikelen 435 en 445 WvS.

²³⁰ artikel 10 Wet 'On Military Duty and Military Service' No. 1914-XII, van 5 november 1992.

zwaardere straffen. Fraude voor het ontlopen van de dienstplicht wordt gestraft met maximaal vijf jaar vrijheidsbeperking of strafrechtelijke detentie voor diezelfde duur. Fraude bij het niet-verschijnen voor een training door reservisten of dienstplichtigen wordt gestraft met een boete, detentie of vrijheidsbeperking van maximaal twee jaar. Fraude met als doel deserteren wordt gestraft met maximaal zes jaar vrijheidsbeperking dan wel maximaal vijftien jaar detentie in tijden van een gewapend conflict.²³¹

Opsporings- en vervolgingsbeleid

De overheid voert een actief opsporings- en vervolgingsbeleid tegen dienstplichtweigeraars en deserteurs. Desertie wordt altijd onder het strafrecht vervolgd, anders dan dienstplichtontduiking. De wet omschrijft echter niet duidelijk in welke omstandigheden de rechter voor dienstplichtontduiking een administratieve dan wel een strafrechtelijke sanctie oplegt. Volgens één bron uit 2015 werd slechts aan weinigen daadwerkelijk een straf opgelegd voor het ontduiken van de dienstplicht, en dienden de weinige zaken waarin gevangenisstraffen werden opgelegd als herinnering aan mogelijke straffen.²³² Echter, in juni 2021 maakte de onderminister van Binnenlandse Zaken Yuri Nazarenko bekend dat de militaire commissies in 2021 ongeveer 5.000 berichten met betrekking tot het ontduiken van de dienstplicht aan het ministerie van Binnenlandse Zaken stuurden, en ongeveer 3.000 verzoeken om een administratieve zaak op te starten tegen dienstplichtweigeraars. Ook hebben het ministerie van Binnenlandse Zaken en het Onderzoekscomité²³³ een voorstel uitgewerkt over de mogelijkheid om bij verblijf in het buitenland van een dienstplichtige een strafzaak bij verstek aanhangig te maken waarvoor bijstand kan worden verzocht van de autoriteiten in het buitenland. Als de betrokkene een objectieve reden heeft voor het uitstel, wordt de strafzaak niet voortgezet.²³⁴

Er wordt selectief gepubliceerd over rechtbankzaken. Rechtbankuitspraken betreffende desertie worden niet openbaar gemaakt, en cijfers hierover zijn dan ook niet publiek toegankelijk.²³⁵ Wel wordt er gepubliceerd over opgelegde straffen voor dienstplichtweigeraars. Voorbeelden hiervan zijn een strafrechtelijke boete van 150 basiseenheden, in 2021²³⁶, 30 basiseenheden, opgelegd in 2020²³⁷ en 100 basiseenheden in 2019²³⁸. Ook werd er in 2017 een uitspraak gepubliceerd met oplegging van vrijheidsbeperking van een jaar als straf voor het ontduiken van de dienstplicht.²³⁹

Mishandeling tijdens de dienstplicht

Mishandeling blijft een veelvoorkomend probleem binnen het leger, ondanks pogingen tot veranderingen door middel van personeelwissels en uitgebreidere

²³¹ artikelen artikel 446, 435 lid 2, 436 lid 2 en 447 lid 2 WvS.

²³² Belarus Digest, *Why Belarusians Avoid Conscription*, 14 april 2015.

²³³ Ook wel genoemd *Investigative Committee*. Het Onderzoekscomité heeft opsporingstaken en bereidt strafrechtelijke onderzoeken voor in veelal grootschalige of zware misdaad. Het Onderzoekscomité rapporteert direct aan de president. Zie <https://sk.gov.by/en/about-comitet-en>.

²³⁴ Belta, *Kochanova: Youth should realize that defending the Motherland is a duty*, 14 juni 2021 ([link](#) naar Russischtalig artikel); vertrouwelijke bron d.d. 9 augustus 2021.

²³⁵ Vertrouwelijke bron d.d. 9 augustus 2021.

²³⁶ Artikel 435 WvS; een boete van 150 basiseenheden komt overeen met BYN 4.350, omgerekend circa EUR 1.473,- volgens xe.com, geraadpleegd op 9 augustus 2021; [link](#) naar Russischtalige publicatie van de rechtbank. Vertrouwelijke bron d.d. 9 augustus 2021.

²³⁷ Artikel 435 WvS; een boete van 30 basiseenheden komt overeen met BYN 810, omgerekend ca. EUR 274; [link](#) naar Russischtalige publicatie van de prokuratura; Vertrouwelijke bron d.d. 9 augustus 2021.

²³⁸ Artikel 435 WvS; een boete van 100 basiseenheden komt overeen met BYN 870, omgerekend ca. EUR 836; [link](#) naar Russischtalige publicatie van de prokuratura; Vertrouwelijke bron d.d. 9 augustus 2021.

²³⁹ Artikel 435 WvS; oplegging van één jaar vrijheidsbeperking zonder toegang tot een instelling met een vrijer regime; [link](#) naar Russischtalige publicatie van het Onderzoekscomité; Vertrouwelijke bron d.d. 9 augustus 2021.

controles. Dienstplichtigen en beroepsmilitairen kunnen slachtoffer worden van pesterijen, vernederingen, afpersing en geweld, door hun meerderen of ouderejaars dienstplichtigen.²⁴⁰ Volgens overheidscijfers hebben 37 militairen tussen 2008 en 2017 zelfmoord gepleegd.²⁴¹

Op 3 oktober 2017 werd het lichaam van een dienstplichtige, Alexander Korzhych, op een opleidingsbasis gevonden. Korzhych was opgehangen, met samengebonden voeten en een T-shirt over zijn hoofd. Na grote publieke verontwaardiging, werden de verantwoordelijken uiteindelijk veroordeeld tot gevangenisstraffen tussen de zes en negen jaar voor afpersing en aanzetten tot zelfmoord. Familieleden spraken echter van moord. Ook werden enkele leidinggevendenden ontheven uit hun functie. Het was de tweede zelfmoord in zes maanden tijd op deze legerbasis.²⁴²

Handhaving van demonstraties door dienstplichtigen en beroepsmilitairen
Voor de ordetroepen worden ter handhaving van demonstraties militairen ingezet. Ordetroepen bestaan uit zowel beroepsmilitairen als dienstplichtigen. Het ligt volgens een bron dan ook voor de hand dat dienstplichtigen worden ingezet als ordetroepen bij demonstraties, hoewel de overheid dit ontkent. Volgens een onafhankelijke nieuwswebsite zou er tijdens de keuring door de militaire commissie ook gevraagd worden naar de bereidheid om massaprotesten met geweld uiteen te drijven.²⁴³ De beroepsmilitair Dzyanis Urad werd in mei 2021 veroordeeld tot achttien jaar detentie wegens hoogverraad omdat hij volgens de aanklacht een brief van het ministerie van Binnenlandse Zaken had doorgeleid aan een nieuwsmedium in Polen. De brief zou een verzoek aan het ministerie van Defensie bevatten om duizenden militairen beschikbaar te stellen voor de bescherming van gebouwen, om ordehandhaving tijdens protesten mogelijk te maken.²⁴⁴

Vrouwen hoeven weliswaar niet de dienstplicht te vervullen, maar zij kunnen zich wel aanmelden voor de militaire academie om beroepsmilitair te worden. Er is een klein percentage van de beschikbare plekken gereserveerd voor vrouwelijke kandidaten. Volgens een bron krijgen vrouwen vooral lichter werk als bijvoorbeeld persvoorlichter.²⁴⁵

3.7 LHBTI

Wetgeving

Mannelijke en vrouwelijke homoseksuele gerichtheid is op zichzelf sinds 1994 niet meer wettelijk strafbaar.²⁴⁶ Geslachtsverkeer ongeacht het geslacht van de partners met instemming van beiden is boven de leeftijd van 16 jaar niet strafbaar. Het

²⁴⁰ Deze behandeling door meerderen is ook bekend als *dedovtsjina*. Zie ook RFE/RL, 'Quickly covered up': Suspicious suicides focus spotlight on hazing in Belarusian army, 18 oktober 2017; Jamestown Foundation, Belarusian military rapidly degrading, 15 mei 2018.

²⁴¹ Svaboda RFE/RL, *The number of the day. How many suicides have happened in the Belarusian army over the last 10 years*, 17 oktober 2017.

²⁴² DCAF, *The Rights of Conscripts in Eastern Europe, Central Asia, and the South Caucasus: A Review of Legislation and Practice*, 2021; RFE/RL, *Belarusian Sergeants Jailed Over Death Of Conscript Who Complained Of Hazing*, 6 november 2018; Jamestown Foundation, *The tragic case of Alexander Korzhych highlights problem of hazing in Belarusian military*, 25 oktober 2017.

²⁴³ Artikel 11 Law On Internal Troops of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Belarus; Hrodna Live, "Can you hit with a club?" A conscript from Grodno told about strange questions in the military registration and enlistment office, 20 oktober 2020 ([Link](#), Russischtalig); vertrouwelijke bron d.d. 9 augustus 2021.

²⁴⁴ RFE/RL, *Belarusian Army Officer Gets 18 Years In Prison Amid Crackdown Over Postelection Protests*, 14 mei 2021; Belsat, *Leak: Belarus authorities to involve army in 'protecting facilities' if protests resume*, 15 maart 2021.

²⁴⁵ Vertrouwelijke bron d.d. 22 september 2021.

²⁴⁶ US Department of State, *Human Rights in Belarus 2020*, p. 56; ILGA World report 2020, p. 104.

ministerie van Gezondheid gaf in februari 2020 echter aan te overwegen om de minimale leeftijd voor toegestane seksuele activiteit te verhogen van zestien naar achttien jaar voor partners van gelijk geslacht.²⁴⁷ Een huwelijk tussen mensen van gelijk geslacht is bij grondwet verboden, en het Belarussische familierecht definieert een huwelijk als een eenheid tussen man en vrouw.²⁴⁸ Adoptie door koppels van hetzelfde geslacht is wettelijk niet mogelijk.

In 2017 werd een wet van kracht die kinderen moet beschermen tegen informatie met een mogelijk gevaarlijke uitwerking op de gezondheid en ontwikkeling van kinderen. Het maatschappelijk middenveld en media speculeerden dat autoriteiten informatie omtrent homoseksualiteit daaronder zouden kunnen scharen.²⁴⁹ Volgens een bron heeft zich dit in de verslagperiode echter nog niet voorgedaan.²⁵⁰ In februari 2020 werd bekend dat het ministerie van Gezondheid overwoog om administratieve en strafrechtelijke straffen in te voeren op het verspreiden van informatie die het instituut van het gezin en huwelijk in gevaar zou brengen.²⁵¹ Daadwerkelijke wetgeving hierover bleef in de verslagperiode uit.²⁵² Volgens één bron voert de politie op basis van deze anti-propagandawet wel controles uit en ontruimt evenementen, ondanks dat het nog geen formele wet is.²⁵³

Bejegening door de autoriteiten

Of LHBTI-gedragingen in de praktijk tot zwaardere straffen voor commune delicten leiden, is niet bekend en is moeilijk te monitoren. Een bron berichtte over één strafzaak waarin een groep vrouwen werd gestraft voor prostitutie. Alle heteroseksuele prostituees werden volgens deze bron veroordeeld tot het betalen van een boete, terwijl de enige transgender prostituee in de groep voor dezelfde feiten en omstandigheden werd veroordeeld tot vijf dagen detentie. Zij werd ondanks haar seksuele identiteit in een cel met mannen geplaatst.²⁵⁴

De politie trad LHBTI-demonstranten bij arrestaties ook met veel geweld tegemoet, volgens een bron met meer geweld dan tegenover andere demonstranten. Volgens deze bron is een onbevestigd aantal homoseksuele demonstranten na hun arrestatie door de politie met voorwerpen verkracht. Een transseksuele demonstrante werd gearresteerd tijdens demonstraties en seksueel en verbaal mishandeld.²⁵⁵ Volgens dezelfde bron werd een homoseksuele man die wegens dronkenschap in het openbaar was gearresteerd, in een politiebusje verkracht en mishandeld door politieagenten. Hoewel er op de aangifte wel een onderzoek volgde, werden deze politieagenten uiteindelijk niet vervolgd voor geweldpleging. Ook voor het delen van naaktfoto's zou de politie onevenredig vaak LHBTI-personen vervolgen voor het verspreiden van pornografie, bijvoorbeeld via de dating-apps of via berichtenapps. In 2019 deed een gearresteerde homoseksuele man een zelfmoordpoging, nadat hij

²⁴⁷ Op dit moment stelt artikel 168 WvS seksueel contact onder de 16 jaar strafbaar met maximaal vier jaar detentie, ongeacht of het om een heteroseksueel of homoseksueel stel gaat. Zie ook RFE/RL, *Belarus May Raise Age Of Consent For Homosexuals*, 13 februari 2020; Equal Eyes, *Belarus may increase the "age of consent". But not for all*, 14 februari 2020.

²⁴⁸ Freedom House, *Freedom in the World Belarus 2020*; vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021..

²⁴⁹ Answers to the List of issues and questions prior to the submission of the eighth periodic report CEDAW on Belarus, *Submission by Belarusian ngo's 2016*, p. 16; HRW, *Human Rights Watch Country Profiles: Sexual Orientation and Gender Identity*, World Report 2021.

²⁵⁰ vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021.

²⁵¹ RFE/RL, *Belarus May Raise Age Of Consent For Homosexuals*, 13 februari 2020.

²⁵² Answers to the List of issues and questions prior to the submission of the eighth periodic report CEDAW on Belarus, *Submission by Belarusian ngo's 2016*, p. 16; HRW, *Human Rights Watch Country Profiles: Sexual Orientation and Gender Identity*, World Report 2021; vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021.

²⁵³ vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021; MakeOut Report on the Situation of LGBT people rights in Belarus, d.d. 27 december 2019.

²⁵⁴ vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021;

²⁵⁵ ILGA Europe, year report 2021 Belarus.

door de politie was gemarteld na zijn arrestatie voor het delen van naaktfoto's, om namen van andere homoseksuele mannen en drugsdealers te geven. De politiemannen werden niet vervolgd.²⁵⁶ HIV-geïnfecteerde HBT-personen zouden in het bijzonder te maken krijgen met afpersing door de politie. Aangezien het strafbaar is om iemand anders te infecteren met HIV, is het volgens deze bron voorgekomen dat de politie een HIV-geïnfecteerde HBT-persoon afperste met het dreigement een ander HIV-geïnfecteerd persoon tegen hem te laten getuigen wegens opzettelijke infectie met HIV. Officiële data hiervan ontbreken echter.²⁵⁷

Volgens een andere bron komt het voor dat de politie via dating apps fake dates met homoseksuele mannen arrangeert voor seks tegen betaling, en hen vervolgens arresteert voor prostitutie. Ook zou de politie hen onder druk zetten om namen van drugsdealers of sekswerkers te noemen.²⁵⁸

De autoriteiten stelden meerdere keren publiekelijk dat homoseksualiteit gelijk zou zijn aan pedofilie.²⁵⁹

LHBTI in Belarus worden geconfronteerd met wijdverbreide discriminerende uitlatingen, geweld op basis van hun seksuele geaardheid of identiteit en een gebrek aan antidiscriminatiewetgeving. Homofobie en transfobie zijn ook onder ambtenaren wijdverbreid. In de samenleving wordt LHBTI-geaardheid of -identiteit over het algemeen niet geaccepteerd.²⁶⁰ Het is voor ngo's moeilijk om representatieve data van gevallen van discriminatie te verzamelen. In juli 2018 tekende de ngo *Identity and Law* negen gevallen van discriminatie op het werk op, in de vorm van ontslag of discriminatoire sollicitatieprocedures. Daarnaast vermeldde deze zelfde ngo zeven gevallen van pesterijen op school. In geen van deze gevallen heeft de betrokkene aangifte gedaan of bezwaar gemaakt.²⁶¹ Er is dezerzijds niets bekend over gevallen waarin de autoriteiten afgifte van documenten weigerden. Evenmin zijn er gevallen bekend over discriminatie voor wat betreft toegang tot medische zorg. Wel gaf een bron aan dat veel LHBTI liever ziek zijn dan medische zorg vragen uit vrees voor discriminatie of onjuiste diagnoses op basis van vooroordelen van de arts.²⁶²

Scene

Net als het gehele maatschappelijk middenveld hebben ook LHBTI-organisaties te maken met een sterke repressie. LHBTI-organisaties krijgen doorgaans geen toestemming van de autoriteiten om zich als ngo te registreren. De laatste poging om een openbare vereniging voor LHBTI te registreren werd gedaan in 2013. Het ministerie van Justitie verwierp de aanvraag en het Hooggerechtshof bevestigde de beslissing en oordeelde dat het niet nodig was om een dergelijke organisatie op te richten omdat er geen homofobie is en omdat de grondwet alle burgers in gelijke mate beschermt. Met een meer algemene doelstelling, bijvoorbeeld "emancipatie", zou registratie in een enkel geval wel gelukt zijn.²⁶³ In de praktijk lukt het sommige

²⁵⁶ Initiative group "Identity and Law", Information on LGBT people rights in Belarus, Submission for the EU Belarus dialogue on human rights in 2019, p. 3.

²⁵⁷ vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021.

²⁵⁸ vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021.

²⁵⁹ vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021.

²⁶⁰ Baltic Worlds, *The protests in Belarus and the future of the LGBTQ+ community*, 22 april 2021; US Department of State, Human Rights Report 2020 Belarus, p. 55.

²⁶¹ Identity and Law, *Information on LGBT people rights in Belarus, Submission for the EU-Belarus dialogue on human rights in 2019*.

²⁶² Vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021.

²⁶³ Politico, *In Belarus, fighting for democracy — and LGBTQ rights*, 18 augustus 2020; vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021.

LHBTI-organisaties om zich te registreren onder een ander doel, bijvoorbeeld als culturele organisatie.²⁶⁴

Gedurende evenementen voor de LHBTI-gemeenschap voerde de politie controles uit, volgens de politie naar meerderjarigheid van deelnemers. Volgens de initiatiefgroep *Identity and Law* schreef de politie in 2018 in een LHBTI-uitgaansgelegenheid namen van deelnemers op, en deed dit een maand later weer. Een deelnemer werd op arbitraire gronden gearresteerd en beboet.²⁶⁵ De politie sloot in 2018 eveneens op last van de brandweer een LHBTI-filmfestival, kennelijk omdat er niet aan de brandvoorschriften was voldaan. De organisatie zelf bestreed dit.²⁶⁶

Bejegening door de samenleving

Belarus kent een zeer binaire samenleving met strikte gendernormen ten aanzien van rolverdeling en beroepsmogelijkheden. Van vrouwen wordt volgens een bron bepaald stereotype vrouwelijk gedrag en uiterlijk verwacht conform ouderwetse gendernormen, net als van mannen.²⁶⁷

Nadat het ministerie van Gezondheid in februari 2020 bevestigde dat het een anti-propagandawet op homoseksualiteit overwoog, verzamelde de Russisch-orthodoxe kerk samen met de katholieke kerk in maart 2020 52.000 handtekeningen om publiek vertoon van homoseksualiteit ten overstaan van minderjarigen strafbaar te stellen.²⁶⁸

Geweld tegen LHBTI

Wetshandhavingsinstanties onderzoeken en vervolgen zelden aanvallen tegen LHBTI in Belarus.²⁶⁹

De wet biedt geen anti-discriminatiebescherming aan LHBTI-personen op basis van hun seksuele geaardheid, genderidentiteit of -expressie of geslachtskenmerken. Ideologische motivatie kan bij vervolging van een geweldsmisdrijf volgens de wet als een verzwarende omstandigheid worden meegewogen. Voor zover bekend kwalificeerde een rechtbank in 2016 een geweldsmisdrijf tegen een LHBTI-persoon als haatmisdrijf, en in 2019 nogmaals. Door de ontbrekende aparte delictsomschrijving is er geen aparte registratie van geweldsmisdrijven tegen LHBTI, en het ontbreekt aan specifieke beschermingsmechanismen. Slachtoffers moeten vaak zelf aangifte doen en een onderzoek instellen, in plaats van dat de openbaar aanklager dit doet. Gezien de kosten en moeite, en de kleine kans van slagen, zien veel slachtoffers hiervan af.²⁷⁰

Zie voor de opvang van vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld, waaronder lesbische, biseksuele en transvrouwen, paragraaf 3.8.

²⁶⁴ Vertrouwelijke bron, d.d. 26 oktober 2021.

²⁶⁵ Initiative group "Identity and Law", Information on LGBT people rights in Belarus, Submission for the EU Belarus dialogue on human rights in 2019, p. 3.

²⁶⁶ vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021.

²⁶⁷ vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021; Baltic Worlds, *The protests in Belarus and the future of the lgbtq+ community*, 22 april 2021.

²⁶⁸ Euroradio.fm, *Over 52K signatures under controversial appeal for 'LGBT propaganda ban'*, 27 maart 2020; OFPRA, *Situation des minorités sexuelles et de genre*, 14 augustus 2020.

²⁶⁹ Freedom House, *Freedom in The World, Belarus 2020*.

²⁷⁰ US Department of State, Human Rights in Belarus 2020, p. 56; Politico, *In Belarus, fighting for democracy — and LGBTQ rights*, 18 augustus 2020; Baltic Worlds, *The protests in Belarus and the future of the lgbtq+ community*, 22 april 2021; vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021; HRW, *Sexual orientation and gender identity in Belarus*; HRW, *Belarus: Homophobic Attack on Filmmaker*, 12 september 2019.

Gedwongen uithuwelijking

Over gedwongen uithuwelijking van lesbische meisjes en vrouwen of LHBTI in het algemeen is niets bekend. Wel zijn er volgens een bron bepaalde bevolkingsgroepen die zeer vijandig en gewelddadig tegenover homoseksualiteit van hun familieleden staan, zoals bijvoorbeeld in een geval een Roma-familie oorspronkelijk afkomstig uit Georgië.²⁷¹

Geslachtsverandering

Het is wettelijk toegestaan om van geslacht te veranderen. De procedure stelt eerst de goedkeuring voor geslachtsverandering van een commissie verplicht voordat men over kan gaan tot aanpassing van documenten en hormoonbehandeling of operatieve ingrepen. De commissie die goedkeuring verleent, vergadert tweemaal per jaar, en bestaat uit tien tot vijftien artsen, vertegenwoordigers van het ministerie van Binnenlandse Zaken, het ministerie van Justitie en het ministerie van Onderwijs. Ngo's zijn bezorgd over het gebrek aan expertise in de commissie. Om toestemming te krijgen voor de geslachtsverandering, hormoonbehandeling en operatieve ingrepen, moet betrokkene meerdere medische keuringen ondergaan, waaronder kort verblijf van enkele weken in een gesloten psychiatrische kliniek, en diegene moet reeds gesocialiseerd zijn onder zijn of haar nieuwe geslacht. Vooral mensen die buiten Minsk wonen of werken worden daardoor voor praktische moeilijkheden gesteld, aangezien zij de uitvoerige en frequente onderzoeken in Minsk om goedkeuring te krijgen niet kunnen ondergaan. Ook zijn veel mensen bang voor het verblijf in een gesloten psychiatrische kliniek.²⁷²

Transpersonen krijgen in het dagelijks leven te maken met ernstige vormen van discriminatie en agressie. Registratienummers voor nieuwgeboren burgers begonnen tot 2012 met een cijfer dat specifiek was voor het mannelijke dan wel het vrouwelijke geslacht.²⁷³ Doordat dit cijfer niet verandert bij een geslachtsverandering, moeten transpersonen bij het overleggen van documenten vaak hun geboortegeslacht onthullen, of zij dit nu willen of niet. Hierdoor krijgen vooral transgender vrouwen gezien de patriarchale stereotypen in de samenleving vaak met discriminatie te maken. Volgens een bron kan veertig procent van hen niet aan regulier werk komen, en worden zij blootgesteld aan geweld indien zij gearresteerd worden. Banken weigeren om rekeningen te openen. Mannen die een geslachtsverandering hebben ondergaan of in het proces daar naartoe zijn, krijgen veelal vrijstelling van de militaire dienstplicht met de opmerking in hun militaire boekje dat zij een ernstige psychische ziekte hebben. Dit militaire boekje moeten zij laten zien bij sollicitaties, hetgeen een obstakel vormt om aangenomen te worden.²⁷⁴

Transpersonen hebben toegang tot medische zorg, zij het dat een deel van hen klaagt over onvoldoende kennis van medisch personeel als het gaat om geslacht en seksualiteit. Volgens de ngo MakeOut blijven transpersonen liever ziek thuis dan dat zij behandeling zoeken uit vrees voor discriminatie en slechte behandeling.²⁷⁵

²⁷¹ vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021.

²⁷² vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021; US Department of State, Human Rights in Belarus 2020, p. 56; Makeout, *People are afraid not of getting sick, but of being hospitalized*, 3 maart 2021; website Our House, *Monitoring discrimination against transgender people in Belarus*, geraadpleegd op 26 oktober 2021.

²⁷³ 2, 4 of 6 voor vrouwen en 1, 3 of 5 voor mannen.

²⁷⁴ Answers to the List of issues and questions prior to the submission of the eighth periodic report CEDAW on Belarus, *Submission by Belarusian ngo's 2016*, p. 16; vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021; US Department of State, Human Rights in Belarus 2020, p. 56; Makeout, *People are afraid not of getting sick, but of being hospitalized*, 3 maart 2021.

²⁷⁵ Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in Belarus, Anaïs Marin, d.d. 10 juli 2021, p. 23; Makeout, *People are afraid not of getting sick, but of being hospitalized*, 3 maart 2021.

Homoseksuele mannen kunnen vrijstelling van de militaire dienstplicht krijgen met de opmerking "lichte psychische stoornis" in hun militaire boekje. Het lukt hen niet altijd de artsen van hun seksuele geaardheid te overtuigen, en het onderzoek in een psychiatrische kliniek kan door hen worden ervaren als zenuwslopend en traumatiserend.²⁷⁶

De Belarussische media rapporteren over het algemeen negatief over LHBTI-personen.²⁷⁷ Gezien hun afhankelijkheid volgen zij de lijn van de autoriteiten, hetgeen betekent dat LHBTI-relaties niet openlijk gepromoot mogen worden en er over homofobie geweld nauwelijks wordt bericht. Lukashenka doet geregeld homofobe uitspraken in het openbaar. Zo stelde hij liever een dictator te zijn dan homoseksueel, en dat homoseksuelen niet bestaan in zijn land. Ook andere vertegenwoordigers van de autoriteiten, zoals de Minister van Binnenlandse Zaken en de voorzitter van de parlementaire onderwijscommissie, kwalificeerden homoseksualiteit als "perversie en afwijking", homoseksuele relaties als "namaak", en homoseksuele mensen als "gebrekig in hun opleiding, hun onderwijs, hun intellect en hun cultuur". Ook vanuit vooraanstaande geestelijken met name uit de Russisch-orthodoxe en de katholieke kerk, klonken homofobe uitspraken.²⁷⁸

Er zijn geen voorbeelden van publieke figuren die publiekelijk voor hun LHBTI-geaardheid of -identiteit zijn uitgekomen volgens een bron. Alleen mensen met minder zichtbaarheid zijn tot dusver uit de kast gekomen.²⁷⁹

3.8 Vrouwen

Wettelijk gezien mogen vrouwen evengoed als mannen deelnemen aan het politieke proces. In 2020 was echter van de vierentwintig ministers, maar één een vrouw.²⁸⁰ In de politieke oppositie speelden vrouwen een belangrijke rol. Na de arrestatie van hun mannen vormden Sviatlana Tsikhanouskaya en Veranika Tsapkala²⁸¹ samen met Maryya Kalesnikova het gezicht van de oppositie.²⁸² Ook hebben vrouwen ongeveer een derde van de zetels in het parlement, zijn goed opgeleid en ongeveer zeventig procent van hen werkt buitenshuis. Belarus scoorde in 2019 wel hoog wat betreft vrouwen in leidinggevende posities: volgens het *World Economic Forum* staat Belarus wereldwijd op plaats zes.²⁸³ Andere cijfers nuanceren dit beeld echter: volgens de VN speciaal rapporteur voor Rechten van de Mens in Belarus zijn vrouwen ondervertegenwoordigd in posities met beslissingsmacht. Het CEDAW merkt op dat vrouwen in de publieke sector vooral in het lagere en middenmanagement werken.²⁸⁴

De wijdverbreide traditionele rolverdeling in het huishouden zorgt over het algemeen voor een ongelijke positie van vrouwen op de arbeidsmarkt. Het aandeel actieve vrouwen op de arbeidsmarkt in de leeftijdsgroep 20-54 ligt hoger dan dat

²⁷⁶ vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021.

²⁷⁷ Vertrouwelijke bron d.d. 15 oktober 2021.

²⁷⁸ OFPRA, *Situation des minorités sexuelles et de genre*, 14 augustus 2020; Euroradio, *Orthodox Metropolitan says sex education book defiles children*, 1 juni 2007.

²⁷⁹ Vertrouwelijke bron d.d. 15 oktober 2021.

²⁸⁰ The Guardian, *Belarus's female revolution: how women rallied against Lukashenko*, 12 september 2020; US Department of State, *Human Rights Report Belarus 2020*, p. 45.

²⁸¹ Ook wel aangeduid als Veronika Tsepkala.

²⁸² The Guardian, *Belarus's female revolution: how women rallied against Lukashenko*, 12 september 2020; US Department of State, *Human Rights Report Belarus 2020*, p. 45.

²⁸³ Joint Submission 3 by Civil Society to be submitted at the 36th Session of the UN Human Rights Council, p. 17; World Economic Forum, *These countries have the highest percentage of female managers*, 8 februari 2021; Gender Perspectives, *Feminism in Belarus: present but unpopular*, 15 december 2016.

²⁸⁴ VN Speciaal Rapporteur Mensenrechten in Belarus, Anaïs Marin, d.d. 19 juli 2021, A/76/145.

van mannen maar het gemiddelde loon van vrouwen ligt lager.²⁸⁵ Discriminatie op de arbeidsmarkt komt met name voor bij vrouwen met kinderen. Traditioneel gezien wordt van de moeder verwacht dat zij de zorg op zich neemt als de kinderen ziek zijn, en dat zij het ouderschapsverlof van drie jaar opneemt. Dit is volgens deze bron vaak een reden dat zowel alleenstaande als gehuwde moeders niet in aanmerking komen voor een baan.²⁸⁶

Vrouwen kunnen in dienst gaan als beroepsmilitair, zie paragraaf 3.6.

Staatsmedia zonden met grote regelmaat zeer vrouwonvriendelijke uitspraken van Lukashenka uit, waarbij vrouwen tot hun lichaam en huishoudelijke taken werden gereduceerd.²⁸⁷

Alleenstaande vrouwen

Alleenstaande vrouwen hebben volgens een bron geen structurele benadeling in de samenleving. Wel kunnen zij volgens deze bron te maken krijgen met benadeling op de arbeidsmarkt als zij kinderen hebben aangezien zij in het geval van ziekte voor hun kinderen zullen moeten zorgen.²⁸⁸

Huiselijk geweld

Huiselijk geweld bleef een wijdverspreid²⁸⁹ probleem in Belarus, maar effectieve maatregelen ter voorkoming ervan bleven uit. De overheid voert een actieve campagne tegen huiselijk geweld in de staatsmedia, maar huiselijk geweld is tot op heden niet als apart delict omschreven in de wet.²⁹⁰ Na aangifte door het slachtoffer kunnen de autoriteiten een omgangsverbod tussen het slachtoffer en de dader opleggen, en voor de duur van deze maatregelen van maximaal dertig dagen voorzien in een tijdelijke opvang. In deze zogenaamde crisiskamers krijgt het slachtoffer onderdak en psychologische en medische hulp. Volgens ngo's is de hulp echter verre van toereikend. Een gezamenlijk initiatief van een ngo en het ministerie van Binnenlandse Zaken voor de enige landelijke telefonische hulplijn voor slachtoffers van huiselijk geweld werd stopgezet door de ngo in augustus 2020 na de grootschalige arrestaties van demonstranten.²⁹¹

Verkrachting

Verkrachting is strafbaar gesteld bij wet²⁹², zij het dat de wet geen afzonderlijke bepalingen bevat over verkrachting binnen het huwelijk of de huiselijke sfeer. Op verkrachting staat drie tot maximaal vijftien jaar gevangenisstraf, afhankelijk van de leeftijd van het slachtoffer en eventueel aanwezige verzwarende omstandigheden.

²⁸⁵ World Economic Forum, *These countries have the highest percentage of female managers*, 8 februari 2021;

²⁸⁶ Vertrouwelijke bron d.d. 22 september 2021.

²⁸⁷ Amnesty International, *Crackdown from the top: gender-based reprisals against women activists in Belarus*, 17 juli 2020.

²⁸⁸ Vertrouwelijke bron d.d. 22 september 2021.

²⁸⁹ Sluitende statistieken zijn er niet. Volgens het ministerie van Binnenlandse Zaken registreerden agenten van januari tot maart 2020 655 aangiftes van huiselijk geweld, volgens overheidsgegevens 18 procent lager was dan in dezelfde periode in 2019. Niet bekend is of dit ook een daadwerkelijke afname van huiselijk geweld betekent. Van deze aangiftes was bij 58 gevallen sprake van ernstig lichamelijk letsel, 27 sterfgevallen, en 225 gevallen van doodsb bedreigingen en het veroorzaken van ernstig lichamelijk letsel. De politie meldde dat in deze periode 186 personen werden vervolgd en 1.903 omgangsverboden zijn uitgevaardigd. Zie US Department of State, *Human Rights Report Belarus 2020*. Volgens ngo's ligt het daadwerkelijke aantal huiselijk geweldsincidenten echter vele malen hoger.

²⁹⁰ Zentrum für Osteuropa- und internationale Studien (ZOiS), *The Fight Against Domestic Violence in Belarus in Times of Protest*, 2 juni 2021; 34MAG, *Timeline: How Belarus (Doesn't) Fight Domestic Violence*, 8 februari 2019; Freedom House, *Freedom in the World 2021 Belarus*.

²⁹¹ Gender Perspectives, *Profiling domestic abuse in Belarus*, 26 september 2016; US Department of State, *Human Rights Report Belarus 2020*, p. 49.

²⁹² Artikel 166 WvS.

Indien een slachtoffer van verkrachting besluit om aangifte te doen, zal hij of zij zelf bewijs moeten vergaren van de verkrachting en de aanklacht moeten voorbereiden en indienen bij de rechtbank. De prokuratura²⁹³ start zelf geen strafrechtelijke procedure op voor verkrachting, tenzij er sprake is van ernstige verzwarende omstandigheden zoals ernstig lichamelijk letsel of poging tot doodslag.²⁹⁴ Deze procedure is volgens een bron zeer belastend, kostenintensief en kan hertraumatiserend werken.²⁹⁵ De overgrote meerderheid van gevallen van seksueel geweld en verkrachting blijft dan ook ongestraft.²⁹⁶

Over het algemeen berechtte de rechtbank daders, voor zover het niet om echtgenoten ging. Verkrachting binnen het huwelijk werd volgens ngo's en een bron zeer zelden onderzocht of vervolgd, tenzij er sprake was van ernstige verzwarende omstandigheden en directe bedreigingen voor het leven van het slachtoffer.²⁹⁷ Volgens een bron ontmoedigt de politie aangifte tegen echtgenoten. Volgens ngo's trokken veel slachtoffers hun verklaring ook weer in onder druk van de echtgenoot, en kwam de rechtszaak dus te vervallen. In een grote meerderheid van zaken werd slechts een administratiefrechtelijke of geen sanctie opgelegd.²⁹⁸ Zie voor administratiefrechtelijke sancties paragraaf 5.4.1. Ook indien de dader een officiële positie bekleedde, is de kans volgens deze zelfde bron vrijwel nihil dat hij vervolgd wordt.²⁹⁹

Volgens de ngo *Her Rights* waren er meerdere berichten van seksuele intimidatie, aanranding en verkrachting van vrouwen in detentie door de oproerpolitie OMON³⁰⁰. Deze berichten zijn tot op heden nog niet officieel bevestigd door een aangifte, maar worden wel door zowel media als ngo's geciteerd.³⁰¹ Het is gezien de inrichting van de inrichting van een strafrechtelijke procedure en de taken die hiervoor bij het slachtoffer liggen (zie hierboven) niet waarschijnlijk dat er aangifte wordt gedaan.

Opvang

Opvang van vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld door de familie is voornamelijk afhankelijk van de sociaaleconomische omstandigheden. Indien het slachtoffer zich voor langere tijd bij de familie vestigt, is adresregistratie echter verplicht. Als de dader in overheidsdienst is of goede connecties met de overheid heeft, zal hij de vrouw door de adresregistratie gemakkelijk kunnen vinden.³⁰²

Statelijke opvang voor slachtoffers van huiselijk geweld bestaat in de vorm van 154 crisiskamers. Deze opvang is volgens een bron echter niet toegespitst op de problematiek, wordt alleen tijdelijk geboden en er is ontoereikend capaciteit. In deze

²⁹³ De prokuratura is het Openbaar Ministerie.

²⁹⁴ Zie artikel 26 lid 4 Wetboek van Strafprocesrecht van 16 juli 1999 nr. 295-Z; Center for Women's Rights and Radislava, *Report on gender equality and women's rights in Belarus, prepared for UPR 3rd cycle*, 2 oktober 2019; Summary of Stakeholders' submissions on Belarus, prepared for UPR 36th session, 4-15 mei 2020, A/HRC/WG.6/36/BLR/3; Vertrouwelijke bron d.d. 22 oktober 2021

²⁹⁵ Vertrouwelijke bron d.d. 22 oktober 2021.

²⁹⁶ OCHCR UPR Joint Submission 3 by Civil Society to be submitted at the 36th Session of the UN Human Rights Council.

²⁹⁷ US Department of State, Human Rights Report Belarus 2020, p. 49; Vertrouwelijke bron d.d. 22 oktober 2021.

²⁹⁸ OCHCR UPR Joint Submission 3 by Civil Society to be submitted at the 36th Session of the UN Human Rights Council; Center for Women's Rights and Radislava, *Report on gender equality and women's rights in Belarus, prepared for UPR 3rd cycle*, 2 oktober 2019.

²⁹⁹ Vertrouwelijke bron d.d. 22 oktober 2021.

³⁰⁰ OMON is de oproerpolitie die is ingezet bij grootschalige demonstraties. Russisch: Otryad militsii osobogo naznachenia, Belarussisch: AMAP Atrad milicyji asobaha pryznačennia.

³⁰¹ ADC Memorial and Her Rights, *The situation with human rights of women in Belarus following the presidential elections in 2020*; Vertrouwelijke bron d.d. 22 oktober 2021.

³⁰² Vertrouwelijke bron d.d. 22 september 2021.

crisiskamers verblijven ook drugsverslaafde vrouwen en dakloze vrouwen, en er is geen gespecialiseerde hulp voor huiselijk geweld. Daarnaast is de locatie niet geheim. Verder zijn er vijf private opvanghuizen die door de kerk of private organisaties worden geleid en gespecialiseerde hulp bieden aan vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld. De capaciteit in deze opvangtehuizen is ontoereikend.³⁰³

3.9 (Alleenstaande) minderjarigen

Kinderen worden op hun achttiende verjaardag meerderjarig en handelingsbekwaam volgens artikel 20 van het Burgerlijk Wetboek van Belarus.³⁰⁴ Voor kinderen van zes tot vijftien jaar bestaat gedurende negen schooljaren de leerplicht.³⁰⁵

Het strafrecht kent bijzondere bepalingen ten aanzien van toepassing van jeugdstrafrecht. Minderjarigen die op het moment van een misdrijf de leeftijd van zestien jaar hebben bereikt, worden strafrechtelijk berecht onder dezelfde wetten als volwassenen. In het geval van zeer ernstige misdrijven³⁰⁶ worden minderjarigen die op het moment van het misdrijf de leeftijd van veertien jaar hebben bereikt, onder dezelfde wetten als volwassenen berecht. Voor beide leeftijdscategorieën geldt echter dat een ontwikkelingsachterstand aanleiding is voor berechting onder het jeugdstrafrecht.³⁰⁷ Volgens de speciale VN-rapporteur van de Mensenrechten in Belarus werd met name bij de strafrechtelijke detentie van minderjarigen voor drugserelateerde criminaliteit geen rekening gehouden met hun leeftijd en belangen, vooral als het gaat om gedwongen arbeid en slechte gezondheidszorg in detentie.³⁰⁸

Ook minderjarige demonstranten werden tijdens de protesten gearresteerd en gedetineerd. Volgens Viasna betroffen 171 van de 31.000 arrestaties in 2020 minderjarigen.³⁰⁹ UNICEF uitte in augustus 2020 haar zorgen over het onbekend aantal gearresteerde minderjarigen en het grove geweld dat door de politie werd toegepast tegen arrestanten.³¹⁰ De autoriteiten zetten kinderen soms als drukmiddel in om politiek activisme van hun ouders in te perken, doordat zij met het ontnemen van het ouderlijk gezag dreigden.³¹¹

Aanvraag paspoort en uitreis

Het aanvragen van een paspoort voor een minderjarige geschiedt door de wettelijk vertegenwoordiger of voogd, zie paragraaf 2.1. In geval van gedeeld gezag is voor de aanvraag slechts de toestemming en handtekening van één ouder voor nodig.³¹² Voor uitreis is de toestemming van beide ouders nodig.³¹³

³⁰³ Vertrouwelijke bron d.d. 22 september 2021; Center for Women's Rights and Radislava, *Report on gender equality and women's rights in Belarus, prepared for UPR 3rd cycle*, 2 oktober 2019;

³⁰⁴ Civil Code of the Republic of Belarus van 7 december 1998 Nr. 218-3 (<https://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=1822>).

³⁰⁵ OECD, *Eastern Europe and Central Asia participation and outcomes in PISA 2018; ETF Review of Education Sector Developments in Belarus*, 2009, p. 18.

³⁰⁶ Hieronder vallen onder andere moord, doodslag, zware mishandeling, drugsmisdrijven en opzettelijke vernieling.

³⁰⁷ Zie artikel 27 Wetboek van Strafrecht; geraadpleegd via <https://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=1977> op 15 oktober 2021.

³⁰⁸ Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in Belarus, Anais Marin, d.d. 17 juli 2020 A/75/173.

³⁰⁹ Zie Viasna Human Rights Report 2020.

³¹⁰ UNICEF statement on the situation of children in Belarus, 14 augustus 2020.

³¹¹ Zie bijvoorbeeld HRW, *Belarus Uses Children to Pressure Dissenting Parents*, 8 oktober 2020; zie ook paragraaf 3.2.

³¹² Vertrouwelijke bron d.d. 13 oktober 2021.

³¹³ Vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021.

Opvang

Sinds 2006 bepaalt Presidentieel besluit nr. 18 "Betreffende aanvullende maatregelen voor de staatsbescherming van kinderen in kwetsbare gezinnen" dat autoriteiten in geval van een gevaarlijke sociale situatie thuis een kind voor maximaal zes maanden uit huis kunnen plaatsen zonder tussenkomst van een rechter. In geval van uithuisplaatsing in een opvangtehuis moeten ouders onkosten van de opvang vergoeden. Indien zij dit niet kunnen, worden zij verplicht tot werkzaamheden en wordt zeventig procent van hun salaris ingehouden door de overheid.³¹⁴

Het overheidsbeleid is gericht op plaatsing van alleenstaande minderjarigen in gezinssituaties bij familieleden of andere gezinnen in huis. In de periode tussen 2011 en 2017 werden opvangfaciliteiten dan ook teruggebracht van 54 naar 33. In 2017 waren er in Belarus 18 opvangtehuizen, in totaal negen internaten, vijf kleine dorpen met opvangfaciliteiten en een kleine stad met kleinschalige wooneenheden voor kinderen die gezinssituaties nabootsen en waar zorgouders werken. Er zijn financiële prikkels om het werk als zorgouder in een dergelijke kleinschalige wooneenheid aantrekkelijk te maken.³¹⁵ Volgens de ngo bestaan naast bovenstaande opvangtehuizen en internaten nog noodopvangfaciliteiten voor korte termijn uithuisplaatsingen van maximaal zes maanden.³¹⁶ Our House citeert cijfers uit 2017 waarin van de 20.442 alleenstaande minderjarige kinderen 15.672 – circa 77% - herplaatst waren in gezinssituaties (adopties gezinnen, pleeggezinnen, plaatsing in een kleinschalige opvang met zorgouders). Passend bij het streven van de overheid om kinderen in gezinssituaties te plaatsen, werden volgens de werkgroep van de OCHCR voor de UPR in 2020 81% van de alleenstaande minderjarigen opgevangen in gezinnen of daarop lijkende faciliteiten.³¹⁷ Volgens UNICEF waren in 2019 van alle kinderen die nog niet in een gezinssituatie of daarop lijkende faciliteiten waren geplaatst, 49% kinderen met een beperking.³¹⁸ Terwijl het aantal kinderen in residentiële zorg ook in 2020 afnam, verzwakten sociaal-economische omstandigheden mede door Covid-19 en creëerden volgens UNICEF grotere risico's voor gezinnen met kinderen op institutionalisering van de kinderen.³¹⁹

Punitieve uithuisplaatsing kinderen

De wettelijke grond voor uithuisplaatsing – gevaar voor kinderen door immoreel gedrag van de ouders – is ruim verwoord en werd dan ook in de verslagperiode steeds vaker toegepast.³²⁰ Ondanks het overheidsbeleid om kinderen zo veel mogelijk in een huiselijke woonsituatie te plaatsen, gaven meerdere bronnen aan dat de autoriteiten er in de praktijk in voorkomende gevallen automatisch toe overgingen om kinderen in opvangtehuizen te plaatsen, ook indien familieleden of pleeggezinnen opvang konden bieden. Dit zou vooral het geval zijn bij politiek actieve ouders of andere familieleden sinds de onrust in de nasleep van de

³¹⁴ Joint Submission 3 for the OCHCR UPR Belarus 3rd cycle.

³¹⁵ UN Committee on the Rights of the Child, *Combined fifth and sixth periodic reports submitted by Belarus under article 44 of the Convention, due in 2017*, 13 juli 2018, p. 26.

³¹⁶ Our House, *On Belarus's Adherence to the Convention on the Rights of the Child*, mei 2019, p. 19.

³¹⁷ OCHCR UPR Report of the Working Group on the Universal Periodic Review Belarus, A/HRC/46/5, punt 99, 4 januari 2021.

³¹⁸ UNICEF Country Office Annual Report 2019 Belarus, p. 2 (<https://www.unicef.org/media/90111/file/Belarus-2019-COAR.pdf>).

³¹⁹ UNICEF Belarus Country Office Annual Report 2020, p. 7.

³²⁰ Alternative Report by the coalition of Belarusian NGOs on implementation of the Convention on the Rights of the Child in the Republic of Belarus, Minsk 2019; ADC Memorial Brussels, Human Constanta, Article 19, *Belarus after the 9 August Presidential Elections*, https://adcmemorial.org/wp-content/uploads/human-rights-review_belarus-1-1.pdf.

presidentiële verkiezingen in augustus 2020.³²¹ Volgens het VN-Comité voor de Rechten van het Kind kan een dergelijke maatregel rechtstreeks voortvloeien uit een bevel van de instantie die met strafrechtelijk onderzoek naar de ouders is belast.³²² Het is dezerzijds niet bekend in hoe veel gevallen autoriteiten daadwerkelijk tot uithuisplaatsing overgingen, of dat zij hiervan afzagen indien ouders hun activisme staakten.

Er is dezerzijds niet bekend of er voldoende plekken in opvangtehuizen of pleeggezinnen of andere vormen van opvang zijn.

Leefomstandigheden

Aangezien er geen onafhankelijk toezicht is georganiseerd op opvangtehuizen, is er weinig bekend over de leefomstandigheden van de kinderen die er verblijven. De ngo Our House sprak in mei 2019 van minstens één tehuis in het district Orsha waarbij het kinderen onmogelijk gemaakt werd om vanuit het tehuis contact te blijven onderhouden met familieleden, zij het door onvoldoende faciliteiten om bezoek te ontvangen of doordat er geen mogelijkheid was om te bellen. Volgens ditzelfde rapport kregen kinderen uit sociaal zwakkere situaties in opvangtehuizen minder goed eten dan kinderen die geplaatst waren in gezinssituaties, en minder goed onderwijs.³²³

Mishandeling

Volgens het US Department of State is er geen systeem voor onafhankelijk toezicht op kindermishandeling in weeshuizen of andere gespecialiseerde instellingen. Autoriteiten meldden geen incidenten van kindermishandeling in instellingen. De leefomstandigheden in pleeggezinnen worden gemonitord door de autoriteiten voor pleegzorg; deze autoriteiten hebben in sommige van deze gevallen onderzoeken geopend of voortgezet.³²⁴ Volgens een UNICEF-studie uit 2018 werden meer dan twee op de vijf kinderen in woonzorginstellingen blootgesteld aan fysiek of psychisch geweld. Ongeveer een op de vier kinderen die aan het onderzoek deelnamen, meldde blootstelling aan fysiek geweld in instellingen. Ook kinderen van speciale gesloten onderwijsinstellingen en penitentiaire instellingen meldden volgens het US Department of State een grotere blootstelling aan geweld, zowel thuis als in de instellingen.³²⁵ In 2017 werden tegen de honderd sterk vermagerde kinderen in verschillende Belarussische opvangtehuizen gevonden. Er volgde strafrechtelijk onderzoek naar werknemers van de tehuizen. Twee directeuren werden ontslagen en een derde kreeg een waarschuwing.³²⁶

Ngo's

Er zijn enkele ngo's actief op het gebied van zorg voor alleenstaande minderjarigen. SOS-kinderdorpen heeft bijvoorbeeld drie kinderdorpen in Belarus waar per dorp tussen de vijftig en honderdvijftig kinderen kunnen wonen. Daarnaast geeft SOS-

³²¹ Alternative Report by the coalition of Belarusian NGOs on implementation of the Convention on the Rights of the Child in the Republic of Belarus, Minsk 2019; Amnesty International, *Crackdown from the top: gender-based reprisals against women activists in Belarus*, 17 juli 2020; Vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 23 september 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 21 september 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 22 september 2021.

³²² UN Committee on the Rights of the Child Combined fifth and sixth periodic reports submitted by Belarus under article 44 of the Convention, due in 2017, 18 maart 2019, CRC/C/BLR/5-6, point 225.

³²³ Our House, *On Belarus's Adherence to the Convention on the Rights of the Child*, mei 2019, p. 13.

³²⁴ US Department of State, Human Rights report on Belarus 2020; UN Committee on the Rights of the Child Combined fifth and sixth periodic reports submitted by Belarus under article 44 of the Convention, due in 2017, 18 maart 2019, CRC/C/BLR/5-6, point 141.

³²⁵ US Department of State, Human rights report Belarus 2020.

³²⁶ The Guardian, *Children discovered on brink of starvation in Belarusian orphanages*, 20 april 2017; Der Spiegel, *Julia, 20 Jahre, Gewicht: 11,5 Kilo*, 29 mei 2017.

kinderdorpen advies aan gezinnen, pleeggezinnen en werkt deze organisatie samen met scholen.³²⁷

³²⁷ Website SOS-kinderdorpen (<https://www.sos-villages.by>), geraadpleegd op 15 oktober 2021; Save the children, Family strengthening: A collection of best practices from Eastern Europe, 2019, p. 37 (https://resourcecentre.savethechildren.net/node/15572/pdf/family_strengthening_final_v.2.pdf).

4 Naleving en schendingen

4.1 **Vrijheid van meningsuiting – anti-extremismewetgeving en de mediawet**

In de nasleep van augustus 2020 leidden wetswijzigingen tot steeds meer inperking van de vrijheid van meningsuiting. Met name anti-extremismewetgeving en de aanpassing van de mediawet raakten burgers, ngo's, activisten, media en individuele journalisten. Volgens critici was elke wetswijziging er met name op gericht om arbitraire rechtspraak en willekeurige rechtszaken te faciliteren.³²⁸ Volgens een bron is in de praktijk alle onafhankelijke berichtgeving binnen Belarus uitgebannen en is zeventig procent van de berichtgeving staatspropaganda, gericht op het splitsen van de samenleving: ofwel mensen zijn voorstander van Lukashenka, ofwel zij worden vijanden van het volk genoemd, fascisten of zelfs ratten.³²⁹

4.1.1 *Mediawetgeving*

In 2018 nam de regering amendementen op de Wet op massamedia aan die de controle van de overheid over het internet in 2018 hebben verscherpt. Door de wijzigingen werden alle online nieuws- en informatiebronnen beschouwd als massamedia. Zij vallen derhalve onder deze beperkende Wet op massamedia. Als onlinemediamedia zich niet registreren als massamedia, krijgen hun verslaggevers geen journalistieke rechten en perskaart.³³⁰

In 2021 werden nieuwe wetsvoorstellen door het parlement goedgekeurd, waarbij ook de rechten en plichten van journalisten verder gereguleerd worden. Naast enkele verruimingen – bijvoorbeeld het schrappen van de vereiste Belarussische nationaliteit voor hoofdredacteurs – werd er een aantal beperkende maatregelen ingevoerd. Zo is het niet voldoen aan de journalistieke gedragscode³³¹ nu reden om de accreditatie van journalisten bij overheidsgebouwen in te trekken. Ook verbiedt de nieuwe wet om zonder voorafgaande toestemming van de overheid opiniepeilingen over sociale en politieke onderwerpen te publiceren.³³² Daarnaast verbiedt een nieuwe wet het journalisten om livestreams van grootschalige bijeenkomsten uit te zenden, indien de verslaglegging in lijn ligt met de boodschap van demonstranten.³³³ Journalisten moeten zich bij grootschalige bijeenkomsten aan dezelfde regels houden als demonstranten, zodat de politie hen het maken van film- of foto-opnames kan verbieden.³³⁴ Het verslaan van evenementen die in de ogen van de autoriteiten extremistisch zijn, kan voor journalisten leiden tot de aanklacht van aanzetten tot extremisme.³³⁵

Ook trof de nieuwe anti-extremisme-wetgeving media en individuele journalisten. De autoriteiten krijgen de bevoegdheid om internet- en telefoniediensten plat te

³²⁸ Press Club Belarus, *Reverting to a fully censored society*, 2021.

³²⁹ Vertrouwelijke bron d.d. 21 september 2021.

³³⁰ Freedom House, *Freedom on the Net 2020: Belarus*, paragraaf C.1.

³³¹ Onduidelijk is of het overtreden van een gedragscode eerst moet zijn vastgesteld en door welke instantie.

Gedragscodes voor journalisten worden nu door commissies van vakbonden opgesteld. Zie Belorusskiy Partizan via BBC Monitoring, *Belarusian expert views draft media law*, 12 april 2021.

³³² Belorusskiy Partizan via BBC Monitoring, *Belarusian expert views draft media law*, 12 april 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 12 augustus 2021.

³³³ Website *House of Representatives of the National Assembly of the Republic of Belarus*, geraadpleegd op 28 juni 2021 (Russisch); DW, *Belarus bans journalists from live reporting at protests*, 24 mei 2021.

³³⁴ HRW, *New Laws Further Stifle Freedom of Speech in Belarus*, 7 april 2021.

³³⁵ UN Human Rights Council, Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in Belarus, Anaïs Marin, A/HRC/47/49, 4 mei 2021, punt 26.

leggen om situaties te voorkomen die de nationale veiligheid in het geding zouden brengen, waardoor onlinemediamedia ontoegankelijk zijn. Sancties kunnen ook mediabedrijven treffen. Zij moeten hun bedrijfsactiviteiten stoppen indien zij wetgeving overtreden.³³⁶

4.1.2 Journalistiek / persvrijheid

Ook voor de journalistiek verslechterde de situatie in 2020 drastisch. Volgens de ngo *Reporters Without Borders* (RSF) is Belarus inmiddels het gevaarlijkste land van Europa voor mediawerkers. Het land staat in 2021 in de RSF-ranking van persvrijheid op plaats 158 van de 180, 5 plaatsen lager dan in het jaar daarvoor.³³⁷ Deze sterke daling werd veroorzaakt door systematische repressie tegen onafhankelijke media, zie hieronder. Volgens de ngo *Freedom House* oefent de regering onbeperkte controle uit over de media en verzekert de mediawet "een staatsmonopolie op informatie over politieke, sociale en economische zaken".³³⁸ Journalisten kregen in de nasleep van de presidentsverkiezingen van augustus 2020 met ongekend felle repressie te maken.

Medialandschap

Media staan vrijwel geheel onder controle van de overheid. Volgens een bron werd minimaal 75% van de zendtijd in beslag genomen door propaganda. Zo zonden de staatsmedia bijvoorbeeld bekentenissen van verdachten uit, waarbij de betrokkenen tekenen van fysiek geweld en mogelijk zelfs marteling vertoonden, met als meest bekende voorbeeld journalist, blogger en voormalig redacteur van het regeringskritische Telegram-kanaal *Nexta*, Raman Pratasevich.³³⁹

TV is een belangrijke nieuwsbron. Nationale netwerken worden door de staat gecontroleerd. Hun belangrijkste concurrenten zijn Russische netwerken. De meeste Russische uitzendingen zijn niet live, waardoor censoren eerst de inhoud kunnen controleren en desgewenst aanpassen.³⁴⁰

Kranten die eigendom zijn van de staat hebben een veel groter bereik dan kranten in particuliere handen. Het kwam ook voor 2020 al voor dat Belarussische onafhankelijke kranten door de overheid in de distributie gehinderd werden, of boetes kregen voor laster tegen de president.³⁴¹ De druk op kranten, zoals op het hele medialandschap, is echter na de presidentiële verkiezingen sterk opgevoerd. In mei 2021 zegden staatsdistributiebedrijven of -drukkerijen eenzijdig het contract met diverse onafhankelijke kranten op, zoals bijvoorbeeld bij de krant *Intex-press*. De krant was eerder beboet voor het publiceren van een interview met oppositieleidster Sviatlana Tsikhanouskaya.³⁴² Ook de onafhankelijke krant *Komsomolskaya Pravda* wordt sinds augustus 2020 niet meer gedrukt of verspreid.³⁴³ Kranten zien zich gedwongen hun berichtgeving online voort te zetten

³³⁶ HRW, *New Laws Further Stifle Freedom of Speech in Belarus*, 7 april 2021; Belapan, *Belarus MPs adopt draft law against extremism*, 21 april 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 18 augustus 2021.

³³⁷ 2021 World Press Freedom Index.

³³⁸ BBC News, *Belarus profile – Media*, geraadpleegd op 10 juni 2021.

³³⁹ Belapan News Agency, vertaald door BBC Monitoring, *Belarus state TV asked to respond to torture allegations*, 27 april 2021; RFE/RL, *European Alliance To Suspend Belarus's State Broadcaster Over 'Exceptional Concerns'*, 29 mei 2021; NRC, *Nepbekentenissen in Wit-Rusland zijn waarschuwing voor ieder die zich verzet*, 20 augustus 2021.

³⁴⁰ BBC News, *Belarus profile – Media*, geraadpleegd op 10 juni 2021.

³⁴¹ RSF, *Authorities seize independent newspaper's entire print run*, 16 januari 2012.

³⁴² Belorusskiy Partizan vertaald via BBC Monitoring, *Belarus printing house*, 10 mei 2021; Belsat, *'Intex-press' newspaper no longer printed*, 13 mei 2021; RSF, *Belarus tries to silence the most popular independent news site*, 19 mei 2021; Belapan News Agency, vertaald via BBC Monitoring, *Belarus editor fined over interview with opposition leader*, 26 april 2021.

³⁴³ Vertrouwelijke bron d.d. 14 juni 2021.

via een website, maar ook websites hebben te maken met de nog steeds toenemende censuur door de overheid.

Onlinemedia zijn zeer belangrijke nieuwsbronnen, aangezien in Belarus 82,8% van de bevolking toegang tot internet heeft.³⁴⁴ Websites worden in Belarus aangemerkt als massamedia en staan onder toezicht van het ministerie van Informatie. Nieuws- en oppositiewebsites riskeren blokkades indien hierop iets van kritische of onafhankelijke toon te lezen valt. De overheid richt zich actief op het controleren van inhoud op het internet.³⁴⁵ *Verschuiving naar Telegram*
Onlinemedi

aan waarvan de websites werden geblokkeerd, verspreidden hun nieuws via een kanaal op de app Telegram. De overheid reageerde in veel gevallen met het extremistisch verklaren van deze kanalen, waardoor redacteuren en volgers een risico op strafrechtelijke vervolging lopen. Zie voor de lijst van extremistische uitingen paragraaf 5.4.2 en voor sociale media paragraaf 4.1.4.

*Sluiting van onlinemedi*a

Hieronder volgt een beschrijving van de resterende onlinemedi

aan en hun werknemers.

De populaire³⁴⁶ en verreweg grootste nieuwssite Tut.by werd in mei 2021 geblokkeerd.³⁴⁷ Deze onafhankelijke nieuwswebsite had uitgebreid verslag gedaan van de protesten in Belarus en namens de ongeregisteerde stichting BYSol³⁴⁸ gepubliceerd. Dit leidde tot een blokkade van de website, waardoor deze niet meer toegankelijk was vanuit Belarus noch vanuit het buitenland. Het kantoor en enkele privéwoningen van journalisten werden doorzocht, en geld, bankpasjes elektronica en documenten werden in beslag genomen. Tien journalisten werden meegenomen voor verhoor. Tut.by werd geblokkeerd op verzoek van de openbaar aanklager omdat de website verboden inhoud geplaatst zou hebben. Daarnaast werd een strafrechtelijk onderzoek ingesteld naar vijftien redactieleden in verband met gestelde belastingontduiking. Dit is een misdrijf waar maximaal zeven jaar detentie op staat. Twee maanden later werden de vrijheidsbeperkende maatregelen verlengd maar was nog niets bekend over de concrete aanklachten.³⁴⁹ Tut.by zette na de blokkade van haar website haar journalistieke werk voort via een kanaal op het sociale medium *Telegram*. Eind juni vroeg het ministerie van Binnenlandse Zaken de rechtbank om tal van publicaties van Tut.by als extremistisch aan te merken, hetgeen het openbaar ministerie in staat stelde om Tut.by-redacteuren strafrechtelijk te vervolgen. Ook lezers die deze uitingen door Tut.by gedeeld hebben, kunnen daardoor vervolgd worden.³⁵⁰

Het onafhankelijke nieuwskanaal op Telegram *Nexta-Live*, mede opgericht door Raman Pratasevich, werd eind 2020 als extremistisch aangemerkt en verboden. Het kanaal veranderde zijn logo en zette zijn activiteiten op Telegram voort. Het ministerie van Informatie merkte het Nexta Telegram-kanaal daarop aan als

³⁴⁴ Website *Datareportal*, *Digital 2021: Belarus*, geraadpleegd op 6 oktober 2021.

³⁴⁵ Vertrouwelijke bron d.d. 21 september 2021.

³⁴⁶ De website Tut.by had dagelijks circa 20 miljoen unieke bezoekers.

³⁴⁷ BBC News, Belarus profile – Media, geraadpleegd op 10 juni 2021.

³⁴⁸ Stichting BYSol probeert fondsen te werven voor mensen die zij als politiek gevangenen beschouwt. Zie de website <https://bysol.org/en/>.

³⁴⁹ HRW, *Belarusian Authorities Move to Silence Leading Media Outlet*, 19 mei 2021; Euronews, *TUT.BY: Independent Belarus media website blocked after series of raids*, 18 mei 2021; The Independent, *Belarus: Staff of popular news site in detention after raids*, 19 mei 2021; RSF, *Belarus tries to silence the most popular independent news site*, 19 mei 2021; Belsat, *Arrested TUT.BY employees to remain in jail for another two months*, 15 juli 2021.

³⁵⁰ Vertrouwelijke bron d.d. 21 juni 2021.

extremistisch en plaatste het op de lijst van verboden extremistische uitingen (zie paragraaf 5.4.2).³⁵¹

Het kantoor van de onafhankelijke nieuwswebsite Belapan werd in 2021 herhaaldelijk doorzocht, net als de woningen van een aantal werknemers. De voormalig directeur van Belapan, een redacteur en de accountant werden gearresteerd. Eind augustus werd de accountant vrijgelaten met een meldplicht, maar bleef wel verdachte van het doen van valse belastingaangifte. De directeur en de redacteur bleven in voorlopige hechtenis. Zij werden in staat van verdenking gesteld van belastingontduiking op grote schaal (art. 243 WvS). In augustus 2021 werd het kantoor opnieuw doorzocht. Het Onderzoeksc comité maakte bekend een onderzoek te hebben opgestart naar massarellen en ernstige verstoring van de openbare orde. Een werknemer was eerder dat jaar al gearresteerd op verdenking van hoogverraad. De website ging in augustus 2021 offline, en op 12 november 2021 informeerde Belapan haar lezers dat zij als extremistische organisatie was aangemerkt. Sindsdien opereert Belapan vanuit een andere website.³⁵²

Belangenorganisaties journalisten

Belarus kende tot augustus 2021 een onafhankelijke overkoepelende belangenorganisatie met 1.300 Belarussische journalisten als leden, de *Belarusian Association for Journalists* (BAJ).³⁵³ In februari 2021 werden de privéwoningen van twee bestuursleden van de BAJ doorzocht met een huiszoekingsbevel van de openbaar aanklager op grond van een verdenking van de organisatie van grove ordeverstoringen.³⁵⁴ Ook het hoofdkantoor van de BAJ werd door veiligheidsdiensten doorzocht. In zowel de privéwoningen als het hoofdkantoor werden computers, mobiele telefoons en geld in beslag genomen.³⁵⁵ Eind augustus 2021 beval het Hooggerechtshof tot sluiting van de BAJ, volgens de uitspraak op grond van administratieve ongeregelheden.³⁵⁶

Op 22 december 2020 werden de directeur van de particuliere belangenvereniging voor journalisten *Press Club* Siarhei Alsheuski, oprichter van de *Press Club* Yulia Slutskaya, haar zoon en cameraman Pyotr Slutski en de programmadirecteur Alla Sharko gearresteerd op verdenking van financiële delicten. De *Press Club* werd in 2015 opgericht door Yulia Slutskaya om onafhankelijke journalisten te steunen via workshops, onafhankelijke projecten en het vragen van aandacht voor overheidsrepressie. In juli 2021 werd de *Press Club* door de overheid opgeheven. Acht maanden na hun arrestatie kwamen zij op 19 augustus 2021 in ruil voor een schuldbekenntenis en betaling van boetes en de volgens de aanklacht uitstaande belastingbetalingen vrij. Slutskaya berichtte over een 36-urig verhoor zonder

³⁵¹ RFE/RL, *Who Is Raman Pratasevich, And Why Is Belarus Targeting Him?*, 24 mei 2021; HRW, *Belarus's Shocking New Low in Crushing Dissent*, 24 mei 2021.

³⁵² De nieuwe website is <https://naviny.online>; Zie ook Belsat, *BelaPAN accountant Katsyaryna Boyeva released*, 29 augustus 2021; euronews, *Belarus carries out fresh raids at private news agency belaPAN*, 18 augustus 2021; IFEX, *Belarus: Police raids target Belsat and RFE/RL journalists*, 16 juli 2021; The Moscow Times, *Belarus Targets News Agency in Ongoing Crackdown*, 18 augustus 2021; RFE/RL, *Belarusian News Site Goes Offline After Police Raids, Arrest Of Staff*, 18 augustus 2021; Belsat, *Official charge brought against arrested executives of non-state news agency BelaPAN*, 7 september 2021.

³⁵³ Zie de website van de Belarusian Association of Journalists: <https://baj.by/en/aboutbaj> (Engelstalig).

³⁵⁴ Volgens artikel 342 Belarussische Wetboek van Strafrecht staat hier een straf van maximaal twee jaar detentie op.

³⁵⁵ Committee to Protect Journalists, *Belarusian authorities raid Belarusian Association of Journalists headquarters, journalists' homes*, 16 februari 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 14 juni 2021.

³⁵⁶ RFE/RL, *Belarus Closes Journalists' Association Amid Ongoing Crackdown On Media*, 27 augustus 2021; RSF, *RSF amicus brief asks Belarusian Supreme Court to reject the liquidation of Belarusian Association of Journalists (BAJ)*, 10 augustus 2021; Belsat, *Supreme Court liquidates Belarusian Association of Journalists*, 27 augustus 2021.

onderbrekingen. Alle gedetineerden in de “Press Club”-zaak werden door Viasna erkend als politieke gevangenen.³⁵⁷

Individuele journalisten

Sinds de omstreden presidentsverkiezingen van 2020 zijn kritische journalisten in Belarus beduidend meer onder druk komen te staan dan voorheen. Voorafgaand aan 2020 hadden journalisten reeds te maken met represailles als bijvoorbeeld oplegging van een uitreisverbod³⁵⁸, boetes³⁵⁹ of strafrechtelijke vervolging³⁶⁰. Na augustus 2020 verslechterde de situatie voor journalisten nog aanzienlijk. In augustus 2021 sprak de belangenorganisatie BAJ van 497 arrestaties van journalisten sinds augustus 2020, waarvan er 119 administratieve detenties werden opgelegd, en in 68 gevallen zou sprake zijn van mishandeling en verwondingen. Minimaal 50 journalisten zouden strafrechtelijk vervolgd worden, en 29 journalisten reeds tot strafrechtelijke detentie veroordeeld zijn. Er waren tot dat moment 140 huiszoekingen in woningen van journalisten en kantoren uitgevoerd. Meer dan honderd nieuwsmedia waren geblokkeerd.³⁶¹ De aanklachten tegen journalisten verschillen van administratieve overtredingen waar dertig dagen administratieve detentie op staat, organisatie van massarellen en ernstige ordeverstoring tot plaatsing op de lijst van terroristen, waarvoor gevangenisstraffen kunnen oplopen tot vijftien jaar. Volgens een bron lijkt er een grote mate van willekeur te zitten in de keuze voor een strafrechtelijke dan wel administratiefrechtelijke procedure.³⁶²

In november 2020 werden twee journalisten, Katsiaryna Andreyeva en Daria Chultsova, gearresteerd nadat zij gedurende vijf uur opnames van een anti-regeringsprotest in Minsk via de zender Belsat live hadden uitgezonden. Eerst werd hen een straf van zeven dagen administratieve hechtenis opgelegd voor deelname aan een ongeautoriseerd protest. Vijf dagen later volgde een aanklacht wegens een misdrijf tegen de openbare orde, waarvoor beiden twee jaar strafrechtelijke detentie opgelegd kregen.³⁶³

In juli 2021 volgden grootschalige systematische acties van de autoriteiten tegen media en journalisten. Lukashenka weet de maatschappelijke onrust aan inmenging vanuit het buitenland via ngo's en media, en beloofde een niet-aflatende vervolging van de ngo's en media die volgens de autoriteiten gefinancierd worden vanuit het buitenland.³⁶⁴ Een KGB-functionaris omschreef de acties tegen journalisten en activisten als een grootschalige zuiveringsactie tegen radicaal andersgezinde mensen.³⁶⁵ Meerdere journalisten en prominente nieuwsorganisaties werden in juli het doelwit van in totaal bijna zeventig invallen. Er werden huiszoekingen uitgevoerd bij journalisten die samenwerkten met het Poolse hoofdkantoor van Belsat TV, en er

³⁵⁷ Belsat, *Belarusian Press Club founder tells about her time in jail and release*, 21 augustus 2021; HRW, *Witness: Journalists Wait for Justice in Belarus*, 26 maart 2021; CPJ, *Belarus authorities dissolve Belarus Press Club*, 27 juli 2021.

³⁵⁸ RSF, *Belarusian journalists banned from travelling abroad*, 20 maart 2012.

³⁵⁹ RSF, *Belarus journalists fined nearly 50 times already this year*, 17 mei 2018.

³⁶⁰ RSF, *Belarusian journalist sentenced to four years of forced labour*, 18 juli 2018.

³⁶¹ Website BAJ, *BAJ outraged by security forces interfering in the work of BelaPAN*, geraadpleegd op 17 oktober 2021.

³⁶² Vertrouwelijke bron d.d. 14 juni 2021.

³⁶³ HRW, *Two Journalists in Belarus Jailed in Retaliation for Their Work*, 18 februari 2021; CPJ, *Daria Chultsova*, geraadpleegd op 10 juni 2021; CPJ, *CPJ condemns 2-year jail sentences for Belarus journalists Katsiaryna Andreyeva and Darya Chultsova*, 18 februari 2021; BBC, *Belarus jails Belsat TV journalists for filming protest*, 18 februari 2021; Belapan News Agency, *Belarus court upholds jail sentences for two reporters*, 23 april 2021.

³⁶⁴ Belta, *Lukashenko to Putin: The security of our countries is what matters*, 13 juli 2021; RFE/RL, *Lukashenka Vows To Keep Up 'Sweep' Against Belarus Media, Activists*, 22 juli 2021; AP News, *Belarus leader vows to keep up raids of NGOs, media outlets*, 22 juli 2021.

³⁶⁵ Belsat, *KGB reports 'large-scale clean-up operation'. Results of Thursday's attack on press and activists*, 9 juli 2021.

volgden arrestaties op verdenking van massa-rellen. Ook de huizen van (voormalige) RFE/RL-journalisten werden doorzocht. Gemaskerde mannen in burger vielen het kantoor van RFE/RL in Minsk binnen en namen computers mee.³⁶⁶ De onafhankelijke nieuwswebsite *Nasja Niva* werd geblokkeerd en haar hoofdredacteur werd gearresteerd op verdenking van het organiseren van massarellen (artikel 342 WvS).³⁶⁷

Andrey Alyksandrau, journalist en redacteur van *Journalby*, was in januari 2021 gearresteerd en veroordeeld tot zes maanden detentie voor het organiseren van grootschalige rellen. Kort voor zijn vrijlating werd hij aangeklaagd voor hoogverraad, een misdrijf waarop tot vijftien jaar detentie staat. Alyksandrau werkte eerder voor BelaPAN en had volgens de autoriteiten ongeveer 250 gearresteerde demonstranten financiële hulp geboden door hun boetes te betalen via het fonds *BY_Help*. Zijn advocaat werd later uitgesloten van het beroep als advocaat - , een maatregel die diverse advocaten in vooral politiek in het oog springende rechtszaken ten deel is gevallen.³⁶⁸ De overheid werkt het *BY Help* fonds tegen en blokkeerde later bankrekeningen van ontvangers van deze gelden.³⁶⁹

De hoofdredactrice van BelaPAN, Irina Lewschina, bleek na haar aanvankelijke verdwijning op 18 augustus 2021 gearresteerd te zijn. Met collega Dzmitry Navazhylau werd zij verdacht van het organiseren van massarellen (artikel 342 WvS).³⁷⁰

Journalist, blogger en voormalig redacteur van het regeringskritische Telegram-kanaal *Nexta*, Raman Pratasevich werd eind mei 2021 samen met zijn vriendin Sofia Sapega gearresteerd, nadat hun vliegtuig van Athene naar Vilnius vlak voor het verlaten van het Belarussische luchtruim op bevel van de Belarussische autoriteiten in Minsk moest landen. Volgens de Belarussische autoriteiten was er sprake van een bommelding aan boord. Deze bommelding wordt internationaal in twijfel getrokken.³⁷¹ Na zijn arrestatie werd er door de overheid gezinspeeld op gevechtshandelingen die Pratasevich tijdens zijn verslaglegging in Oekraïne gepleegd zou hebben, en zijn eventuele uitlevering aan Oekraïne, hetgeen later werd opgehelderd als onterechte beschuldigingen.³⁷² Enkele dagen na hun arrestaties verschenen videobekentenissen van Pratasevich en Sapega. In deze video bekende Pratasevich massarellen georganiseerd te hebben. Sapega bekende privéadressen van politieagenten gepubliceerd te hebben. Enkele weken daarop werd een interview met Pratasevich uitgezonden, waarin hij zijn bekentenis herhaalde en zijn waardering uitsprak voor Lukashenka. Tijdens een persconferentie herhaalde hij deze uitspraken en benadrukte hij dat hij in goede gezondheid

³⁶⁶ RSF, *Report analyses Lukashenko's year-old crackdown on Belarusian journalists*, 5 augustus 2021; RFE/RL, *RFE/RL, Other Media Raided As Belarusian Police Search Offices, Homes Of Journalists*, 16 juli 2021; BAJ, *Repressions against journalists in Belarus, 2021 (chart)*, 5 juni 2021.

³⁶⁷ BAJ, *Authorities block Naša Niva's website, arrest its editor in chief*, 8 juli 2021.

³⁶⁸ European Federation of Journalists, *EFJ demands immediate release of Andrei Alexandrov and other journalists imprisoned in Belarus*, 14 januari 2021; Frontlinedefenders, *Andrei Alexandrov arrested on suspicion of financing protest in Belarus for Paying fines of the detained protesters*, <https://www.frontlinedefenders.org/en/case/andrei-alexandrov-arrested-suspicion-financing-protests-belarus-paying-fines-detained>, geraadpleegd op 18 juni 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 14 juni 2021; RFE/RL, *Belarusian Journalist Charged With High Treason*, 1 juli 2021.

³⁶⁹ Belsat, *Authorities block funds of BY_help beneficiaries*, 11 november 2020.

³⁷⁰ Frankfurter Allgemeine Zeitung FAZ, *Journalistin in Belarus vermisst*, 18 augustus 2021; Belsat, *BelaPAN executives transferred to detention center*, 30 augustus 2021.

³⁷¹ De echtheid van die bommelding werd internationaal betwijfeld. Zie bijvoorbeeld Frankfurter Allgemeine Zeitung, *Folgen der Folter*, 6 juni 2021.

³⁷² RFE/RL, *Jailed Belarusian Pratasevich Dogged By Claims He Fought For Azov Battalion In Ukraine*, 9 juni 2021; Vertegenwoordigers van de zelfverklaarde Luhansk People's Republic ondervroegen Pratasevich in augustus 2021 en stelden geen aanwijzingen voor gevechtshandelingen gevonden te hebben. Zie https://lenta.ru/news/2021/08/09/dopros_protasevicha/.

verkeerde. Collega's, vrienden en familie twijfelden aan de vrijwilligheid van de optredens van zowel Pratasevich als Sapega, onder meer door hun regeringsgezinde woordkeuze, hun manier van praten en ogenschijnlijke verwondingen aan gezicht en handen.³⁷³ Eind juni 2021 werden Pratasevich en Sapega na hun – volgens familieleden gedwongen – bekentenissen onder huisarrest geplaatst, met volgens één bron KGB-agenten in dezelfde ruimte als Pratasevich.³⁷⁴ Artsyom Schraybman, politiek verslaggever en analist, zag zich gedwongen te vluchten naar Oekraïne, nadat Pratasevich hem genoemd had als actief in de oppositie.³⁷⁵

Voor haar kritische berichtgeving op tut.by over de dood van een demonstrant werd journaliste Katsiaryna Barysevich veroordeeld tot zes maanden strafrechtelijke detentie en een boete van 2.880 roebel³⁷⁶ voor het publiceren van vertrouwelijke medische informatie.³⁷⁷ De Belarussische ngo Viasna merkt haar aan als politiek gevangene.³⁷⁸

Journalist Mikalai Dziadok werd op 11 november 2020 's nachts in zijn huis gearresteerd door zeven mannen. Hij werd geboeid, ernstig mishandeld, bedreigd en kreeg een kussen op zijn gezicht gedrukt om het vrijgeven van zijn computerwachtwoord af te dwingen. De agenten plaatsten molotovcocktails in zijn huis, wapens en een anarchistische vlag en maakten daar foto's van. Dziadok werd vervolgens aangeklaagd voor overtreding van de wapenwet, voorbereiding van openbare ordeverstoring en het oproepen tot misdrijven tegen de nationale veiligheid.³⁷⁹

Bloggers

Bloggers kregen evenals journalisten te maken met repressie. Reeds in 2018 werden de bloggers Dzmitry Alimkin, Yury Paulavets en Syarhey Shyptsenka gearresteerd. Zij kregen na veertien dagen detentie een meldplicht en uitreisverbod opgelegd voor drie jaar, op straffe van vijf jaar detentie. Zij hadden op Russische websites een kritische kijk op het Belarussische overheidsnarratief ten opzichte van Rusland geplaatst en werden vervolgens aangeklaagd voor het aanzetten tot rassenhaat.³⁸⁰

Blogger en presidentskandidaat Syarhei Tsikhanouski, en bloggers Artsyom Sokau, en Dzmitry Papou werden beschuldigd van het aanzetten tot haat en organisatie van acties in groepsverband tegen de openbare orde (art. 342 WvS) en bedreiging van de voorzitter van de Centrale Kiescommissie (art. 191 lid 2 WvS). Bloggers Ihar Losik³⁸¹ en Uladzimir Tsyhanovich werden beschuldigd van deelname aan massarellen en het aanzetten tot sociale haat tegen vertegenwoordigers van de autoriteiten en wetshandhavingsinstanties (art. 293 en 130 lid 3 WvS)

³⁷³ RFE/RL, *Video Statement By Belarusian Blogger Contains All The Hallmarks Of Forced Soviet-Era 'Confessions'*, 25 mei 2021.

³⁷⁴ The Independent, *Belarus dissidents moved from prison to house arrest*, 26 juni 2021; Trouw, *Huisarrest voor ontvoerde activist*, 26 juni 2021; The New York Times, *Belarus Transfers Opposition Figure to House Arrest*, 25 juni 2021.

³⁷⁵ RFE/RL, *Prominent Belarusian Political Analyst Flees Country*, 5 juni 2021.

³⁷⁶ Omgerekend EUR 1.016,93 volgens xe.com, geraadpleegd op 18 oktober 2021.

³⁷⁷ Committee to Protect Journalists, CPJ condemns sentencing of Belarus journalist Katsiaryna Barysevich to 6 months in jail, 2 maart 2021.

³⁷⁸ Zie website Viasna: <https://prisoners.spring96.org/en/person/kacjaryna-barysevich>, geraadpleegd op 21 juni 2021.

³⁷⁹ Belarusian Association of Journalists (BAJ), *Horrible testimony of political prisoner Dziadok in court: smothered with a pillow to give out passwords*, 2 juli 2021; *Viasna*, *Mikalai Dziadok*.

³⁸⁰ RSF, *Five-year suspended jail sentences for three Belarusian bloggers*, 2 februari 2018; Article 19, Country in Focus: Belarus 2018.

³⁸¹ Ook gespeld Igor Losik.

respectievelijk deelname aan en organisatie van massarellen (art. 293 en 342 WvS).³⁸²

4.1.3

Regulering van het internet

Belarussische autoriteiten maken gebruik van een reeks technieken waarmee de toegang tot het internet ontzegt of bemoeilijkt kan worden. De autoriteiten sloten het landelijke internet voor het eerst in augustus 2020 af, gedurende drie dagen tijdens grootschalige protesten tegen de verkiezingsresultaten. Ook de toegang tot bepaalde sociale media werd ingeperkt. Bijvoorbeeld Google, YouTube, Twitter, Facebook, WhatsApp, Telegram en Viber waren moeilijk of geheel ontoegankelijk, net als buitenlandse nieuwsmedia. Telefoneren en sms-en was op dat moment wel mogelijk. Volgens de staatsinternetprovider, *Beltelecom*, was de storing een gevolg van een buitenlandse cyber-aanval, maar dit wordt sterk in twijfel getrokken door media, activisten en de VN speciaal rapporteur voor de vrijheid van vreedzame vergadering en vereniging. Zij achten een cyber-aanval zeer onwaarschijnlijk.³⁸³ Ook nadien werd het internet regelmatig voor enkele uren uitgeschakeld, met name tijdens de massale protesten.³⁸⁴

Over het algemeen heeft de staatsprovider Beltelecom volgens een bron de capaciteit van het internet in Belarus voor toegang tot buitenlandse websites teruggebracht naar twintig procent, en vooral gereserveerd voor internationale bedrijven als bijvoorbeeld banken.³⁸⁵

Hoewel er internetproviders in particulier eigendom bestaan, volgen deze de instructies van de autoriteiten op. Zo werd voor klanten van de internetprovider A1 tijdelijk het gebruik van het 3G-netwerk opgeschort, en moest de meerderheid van de providers connectie maken via Beltelecom of het *National Exchange Center*, beiden in staatseigendom.³⁸⁶ Kanalen op Telegram leken eerst redelijk onaangetaast te blijven, aangezien het afsluiten van Telegram moeilijk blijkt.³⁸⁷ In de loop van 2021 gingen rechtbanken er echter toe over om Telegram-kanalen als extremistisch aan te merken.³⁸⁸ Het delen, verspreiden of volgen van extremistische kanalen kan strafrechtelijk vervolgd worden, zie paragraaf 5.4.2 (anti-extremismewetgeving).

VPN's

Een manier om bovenstaande beperking te omzeilen bieden bijvoorbeeld VPN's. Hoewel VPN's sinds 2015 zijn geblokkeerd in Belarus, en andere omzeilings-technieken in augustus 2020 werden geblokkeerd, zijn VPN's in de praktijk nog wel toegankelijk.³⁸⁹ Media en VPN aanbieders berichten over miljoenen gebruikers die

³⁸² Nieuwsuur, *Dit gebeurt er met gevangenen in Wit-Rusland*, 5 juni 2021; Belsat, *Ihar Losik writes about humiliation in Homiel detention center*, 11 juli 2021; Belsat, *'I ask to stand up for good': Political prisoner Ihar Losik sends letter to Pope Francis*, 1 september 2021; website Viasna, *Uladzimir Tsyhanovich*, en website Viasna, *Ihar Losik*, beiden geraadpleegd op 25 oktober 2021.

³⁸³ UN News, *Internet shutdowns now 'entrenched' in certain regions, rights council hears*, 1 juli 2021; Bloomberg, *Belarusian Officials Shut Down Internet With Technology Made by U.S. Firm*, 28 augustus 2020; HRW, *Belarus: Internet Disruptions, Online Censorship*, 28 augustus 2020; Vertrouwelijke bron d.d. 14 juni 2021.

³⁸⁴ Freedom House, *Freedom on the Net Belarus 2021*, para. A.3.

³⁸⁵ Vertrouwelijke bron d.d. 21 september 2021.

³⁸⁶ Access Now, *Belarusian election tainted by internet shutdown and state-sponsored violence*, 13 augustus 2020; OpenGlobalRights, *Did they crack the code? The importance of encryption for protest movements*, 20 november 2020.

³⁸⁷ HRW, *Belarus: Internet Disruptions, Online Censorship*, 28 augustus 2020; The Guardian, *Will knocking Belarus offline save president from protests?*, 11 augustus 2020.

³⁸⁸ Belapan vertaald door BBC Monitoring, *Another Telegram channel designated extremist in Belarus*, 27 april 2021; RFE/RL, *Belarus Labels Popular Telegram Channel 'Extremist'*, 20 oktober 2020; TASS, *Over 50 Telegram channels and chats recognized as extremist in Belarus*, 24 mei 2021; Belapan, *Eight more Telegram channels, chats declared extremist by judges*, 28 juli 2021.

³⁸⁹ Freedom House, *Freedom on the Net Belarus 2021*, para. C.4.

sinds augustus 2020 VPN's gebruiken.³⁹⁰ Volgens een bron zijn deze VPN's weliswaar bekend in Belarus, maar heeft zeker niet iedereen een VPN uit vrees dat dit tegen hem of haar gebruikt kan worden bij inbeslagname van de mobiele telefoon bij controles op straat of bij arrestaties (zie paragraaf 4.1.5).³⁹¹ Volgens media werden VPN's en *proxy servers* door de autoriteiten gemonitord via *deep-packet inspection*, waardoor velen aangewezen waren op versleutelde berichten via Telegram als manier om anoniem te communiceren en onafhankelijk nieuws te verkrijgen.³⁹²

Het ministerie van informatie kan websites afsluiten wegens ongewenste uitingen, zonder dat daar een gerechtelijk bevel voor nodig is.³⁹³

4.1.4 *Sociale media en berichten*

Sociale media spelen een grote rol in de nieuwsvergaring en onderlinge communicatie van vooral de jongere Belarussische bevolking. Volgens de website Datareportal gebruikt 41,3% van de bevolking sociale media.³⁹⁴

Veelal leidden regeringskritische onlineuitingen tot strafrechtelijke aanklachten onder de anti-extremismewetgeving. Zo werden verscheidene populaire bloggers verdacht van organisatie van massarellen (art. 293-1 WvS), aanzetten tot sociale haat tegen de autoriteiten (art. 130-3 WvS), zaaien van verdeeldheid en voorbereiding van misdrijven in groepsverband gericht tegen de openbare orde (art. 342 WvS), wegens oprichting van een extremistische groepering (art. 361-1 WvS).³⁹⁵ Dergelijke veroordelingen kwamen voor in de gehele verslagperiode, maar vaker rondom de verkiezingsprotesten in 2020. Zie voor voorbeelden van beroepsmatige bloggers, waaronder Syarhei Tsikhanouski, paragraaf 4.1.2 (journalistiek).

Blogger Pavel Spiryn had in 2019 een video gemaakt over mishandeling van gearresteerde demonstranten door de politie, en werd in april 2021 in hoger beroep veroordeeld voor het aanzetten tot haat tot viereneenhalf jaar detentie.³⁹⁶

Student Artyom Boyarski had volgens de autoriteiten 7.700 leden op een regeringskritisch nieuwskanaal op Telegram, genaamd 'My country Belarus'. Op 24 maart 2021 werd hij eerst aangehouden omdat hij de rood-witte vlag uit het raam zou hebben gehangen, hetgeen zijn moeder en medestudenten bestreden. Twee dagen voor zijn vrijlating uit administratieve detentie voor het tonen van de vlag kreeg hij de aanklacht wegens oprichting van een extremistische groepering (art. 361-1 WvS) tegengeworpen. Hij is in afwachting van zijn proces. Boyarski had in 2020 een presidentiële beurs geweigerd uit protest tegen het regeringsbeleid van Lukashenka.³⁹⁷

Leden van chatgroepen

³⁹⁰ DW, *In Belarus, privacy apps help resist internet shutdown*, 17 augustus 2020; Proton VPN, *ProtonVPN's macOS and iOS apps help bypass censorship*, 15 juli 2021.

³⁹¹ Vertrouwelijke bron d.d. 21 september 2021.

³⁹² Access Now, *Belarusian election tainted by internet shutdown and state-sponsored violence*, 13 augustus 2020; OpenGlobalRights, *Did they crack the code? The importance of encryption for protest movements*, 20 november 2020.

³⁹³ HRW, *Belarus: Internet Disruptions, Online Censorship*, 28 augustus 2020.

³⁹⁴ Website Datareportal, *Digital 2021: Belarus*, geraadpleegd op 6 oktober 2021;

³⁹⁵ Belsat, *Ihar Losik writes about humiliation in Homiel detention center*, 11 juli 2021; RFE/RL, *Belarusian Blogger Takes Hunger Strike Into Second Month Despite 'Worsening' Health*, 14 januari 2021.

³⁹⁶ Belapan vertaald door BBC Monitoring, *Belarus Supreme Court upholds sentence for video blogger*, 27 april 2021;

³⁹⁷ Nieuwsuur, *Dit gebeurt er met gevangenen in Wit-Rusland*, 5 juni 2021.

Ook kleinere chatgroepen en gebruikers met weinig bereik werden door de autoriteiten vervolgd. Door de snelle toename van chatgroepen richtten de autoriteiten zich onder meer op kleinschalige Telegram-chatgroepen die slechts districten, buurten en zelfs maar binnenplaatsen van Minsk bestreken. Op 2 maart 2021 had de politie meer dan 20 beheerders van de Telegram-kanalen in een district aangehouden. In maart 2021 gaven de autoriteiten aan meer dan duizend buurtchats te hebben "blootgelegd" als extremistisch, de meest radicale te hebben geïdentificeerd en beloofden zowel de beheerders als de deelnemers te straffen met maximaal tien jaar gevangenisstraf.³⁹⁸ Op 1 december 2021 waren inmiddels 300 chatgroepen daadwerkelijk als extremistisch aangemerkt.³⁹⁹ Meer dan twintig individuele gebruikers werden vervolgd voor belediging van een ambtenaar, voor hun uitingen op Telegram, YouTube, VK.com en OK.ru. De straffen varieerden van anderhalf tot vijf jaar vrijheidsbeperking of gevangenisstraf.⁴⁰⁰

Op 14 oktober 2021 werd een resolutie van de ministerraad van kracht die de procedure vereenvoudigde voor het erkennen van groeperingen van burgers als extremistisch, waaronder onlinegroepen die extremistisch materiaal creëren, promoten of verspreiden, of in andere zin schade toebrengen aan de nationale veiligheid. Het ministerie van Binnenlandse Zaken en het Comité voor Staatsveiligheid zijn bevoegd om groepen als extremistisch te erkennen, ook zonder tussenkomst van een rechtbank. De makers, organisatoren en zelfs deelnemers van deze groepen kunnen worden vervolgd en gestraft met gevangenisstraffen tot 7 jaar. Zo kan bijvoorbeeld het volgen van een "extremistisch" Telegram-kanaal strafbaar zijn, net als het *liken* of delen van kritische uitingen.⁴⁰¹

Op 18 oktober 2021 werd de internetbron "dze.chat", die meer dan duizend Telegram-kanalen en chats verenigt, bestempeld als extremistisch. Onder deze bron vallen ook chatgroepen in het buitenland, waaronder Nederland. Oprichters, beheerders, inclusief afsplitsingen van deze groepen en abonnees, kunnen naar verluidt op grond van artikel 361-1 van het Wetboek van Strafrecht van Belarus met maximaal zeven jaar gevangenisstraf gestraft worden. Dezerzijds zijn sinds invoering van deze wet in juni 2021 vooral gevallen bekend van oprichters en beheerders van chatgroepen die werden vervolgd op basis van dit artikel.⁴⁰²

Gebruikers met minder groot bereik

Ook privé-gebruikers, die geen lid waren van een als extremistisch bestempelde groep en zelf een minder groot bereik hebben, werden gearresteerd. Zo werden in september 2021 rond de honderd gebruikers van sociale media in heel Belarus gearresteerd in de nasleep van een woninginval door de KGB met dodelijke afloop voor de beoogde arrestant en een KGB-agent. Deze gebruikers hadden vrijgegeven videobeelden van de arrestatie voorzien van kritisch commentaar. Zij werden aangeklaagd voor het aanzetten tot haat tegen de autoriteiten, al dan niet in groepsverband (art. 130-3 WvS). Op dit misdrijf staat maximaal vijf tot maximaal vijftien jaar detentie, afhankelijk van verzwarende omstandigheden zoals groepsverband.⁴⁰³

³⁹⁸ Freedom House, *Belarus Freedom on the Net 2021* paragraaf C.3.

³⁹⁹ AP News, *Belarus targets journalists, activists with mass raids*, 1 december 2021;

⁴⁰⁰ Freedom House, *Belarus Freedom on the Net 2021* paragraaf C.3.

⁴⁰¹ Resolutie nr. 575 "Over maatregelen tegen extremisme en rehabilitatie van het nazisme" (beschikbaar op: <https://pravo.by/document/?guid=12551&p0=C22100575&p1=1&p5=0>); artikel 361-1 WvS; vertrouwelijke bron d.d. 18 oktober 2021.

⁴⁰² Zie <https://dze.chat/>; vertrouwelijke bron d.d. 18 oktober 2021; Human Constanta, *The fight against "extremism" with fatal outcomes – an overview of trends for August and September 2021; an overview of trends for June and July 2021*.

⁴⁰³ Al Jazeera, *Belarus detains 100 people after KGB shootings: Rights group*, 1 oktober 2021; The Guardian, *Man shot dead by Belarusian KGB worked for US software firm*, 30 september 2021.

Systematische screening

De autoriteiten volgen realtime communicatie, en screenen niet-versleutelde inhoud op ongewenste uitingen.⁴⁰⁴ Een bron bevestigde dat de politie systematisch sociale media op woorden als bijvoorbeeld "protesten" of "demonstratie" screent. Deze systematische screening richt zich volgens dezelfde bron niet speciaal op sociale mediagebruikers met een groot publiek, maar op willekeurige mensen, hoewel mensen met een groter bereik wel in de verhoogde aandacht van de autoriteiten staan.⁴⁰⁵

Daarnaast gebruikt de politie gezichtsherkenning bij het doorzoeken van beeldmateriaal op sociale media, om gefilmde demonstranten te confronteren met bewijs. Zo werd bijvoorbeeld een prominente Belarussische demonstrant in november 2020 gearresteerd nadat hij was geïdentificeerd door gezichtsherkenningstechnologie.⁴⁰⁶ Ook een bron en media berichten over confrontatie met beeldmateriaal van een demonstratie tijdens een ondervraging door de politie op basis van gezichtsherkenning.⁴⁰⁷

Sociale mediagebruikers in het buitenland

Het is dezerzijds niet bekend of het plaatsen van kritische uitingen vanuit het buitenland anders wordt gestraft dan het plaatsen terwijl men zich in Belarus bevindt. Gezien het wettelijk instrumentarium dat de autoriteiten tot hun beschikking hebben om procedures tegen ongewenste personen aan te spannen ligt het in de rede dat de plaats waar diegene zich op dat moment ophield, geen verschil maakt voor de strafbaarheid van een geplaatste uiting. Het is evenmin bekend of de online activiteiten van Belarussen in Nederland worden gemonitord door de Belarussische autoriteiten. Onder de als extremistisch aangemerkte internet-bron *dze.chat* vallen ook chatgroepen in het buitenland, waaronder een chatgroep in Nederland met op 19 oktober 2021 meer dan 300 leden.⁴⁰⁸ Na de dood van de activist Shishov in Oekraïne voelden veel Belarussen zich niet meer veilig in het buitenland.⁴⁰⁹ Shishov werd op 3 augustus 2021 onder nog onopgehelderde omstandigheden dood aangetroffen in een park in Kiev.⁴¹⁰

Gebruikersgegevens

Het ministerie van Binnenlandse Zaken kan via een systeem genaamd *Passport* mobiele telefoonnummers koppelen aan identiteitsgegevens.⁴¹¹ Het is niet verplicht om mobiele telefoons op naam te registreren, maar het is wel verplicht om simkaarten en derhalve telefoonnummers op naam te registreren.⁴¹² Gebruikers van Belarussische websites moeten zich identificeren met hun telefoonnummer via sms voordat zij een commentaar kunnen posten. Eigenaren van deze websites moeten gebruikersgegevens opslaan en bewaren voor een jaar. Belarussische telecom-

⁴⁰⁴ OpenGlobalRights, *Did they crack the code? The importance of encryption for protest movements*, 20 november 2020; vertrouwelijke bron d.d. 14 juni 2021.

⁴⁰⁵ vertrouwelijke bron d.d. 14 juni 2021.

⁴⁰⁶ BiometricUpdate.com, *Police facial recognition use in Belarus, Greece, Myanmar raises rights, data privacy concerns*, 15 maart 2021; vertrouwelijke bron d.d. 14 juni 2021.

⁴⁰⁷ Biometric update, *Police facial recognition use in Belarus, Greece, Myanmar raises rights, data privacy concerns*, 15 maart 2021; vertrouwelijke bron d.d. 14 juni 2021.

⁴⁰⁸ Zie <https://dze.chat/>; vertrouwelijke bron d.d. 18 oktober 2021.

⁴⁰⁹ The Economist, *"They can kill us here too": Belarussian exiles share their fears*, 12 oktober 2021.

⁴¹⁰ DW, *Ukraine investigating Belarussian activist's death as possible murder*, 5 augustus 2021; Atlantic Council, *Belarus dissident death in Ukraine fuels fears over Lukashenka death squads*, 4 augustus 2021; RFE/RL, *Belarus Sent Hit Squads To Kill Lukashenka Critics, Says Man Who Found Activist's Body In Kyiv*, 3 augustus 2021;

⁴¹¹ Freedom House, *Freedom on the Net 2021 Belarus*, para. C4.

⁴¹² vertrouwelijke bron d.d. 12 september 2021.

aanbieders moeten volgens een andere bron gebruikersgegevens doorgeven aan de autoriteiten.⁴¹³

De veelgebruikte berichtenapps Telegram en Viber zijn geen Belarussische websites. Volgens een bron maakt Telegram gebruikersgegevens niet bekend aan de autoriteiten. Ten aanzien van Viber kon de bron hier geen informatie over geven.⁴¹⁴ Viber sloot haar kantoor in Minsk in augustus 2020 ten gevolg van arrestaties van twee van haar medewerkers en een vader van een medewerker. Zowel Telegram als Viber gebruiken *end-to-end* encryptie om berichten te versleutelen.⁴¹⁵ Miljoenen Belarussen gebruiken VPN's, hoewel de autoriteiten proberen het gebruik hiervan tegen te gaan, zie paragraaf 4.1.4.

Wachtwoorden

Bij ondervragingen worden volgens berichten mensen onder bedreiging en met daadwerkelijk geweld gedwongen om de politie toegang tot hun telefoon te verlenen. Een negentienjarige blogger berichtte in 2019 over vernedering, mishandeling en bedreiging tijdens zijn detentie omdat hij aanvankelijk weigerde om de politie toegang tot zijn telefoon te verlenen en hen videomateriaal te laten verwijderen.⁴¹⁶ Een bron berichtte over dezelfde methode tijdens ondervragingen.⁴¹⁷ Er is niet bekend of mensen structureel bij in- of uitreis wordt gevraagd naar wachtwoorden van hun telefoons.

4.1.5

Demonstraties

De navolgende paragraaf beschrijft de procedureregels en praktische uitwerking daarvan op de mogelijkheid om toestemming voor het organiseren van een demonstratie te verkrijgen. Zie voor meer informatie over behandeling van demonstranten tijdens protesten paragraaf 3.2 (politieke activisten en demonstranten).

Regelgeving

In reactie op protesten werd de regelgeving voor demonstraties per januari 2015 aangescherpt.⁴¹⁸ Voor protesten of demonstraties moet van tevoren toestemming worden gevraagd aan de lokale autoriteiten conform de wetgeving omtrent grootschalige publieke bijeenkomsten. De wetgeving stelt sinds 2019 als voorwaarde voor het evenement dat de organisatoren kosten voor de handhaving van de openbare orde, voor medische hulp en reiniging van het terrein dragen. Ongeacht het aantal deelnemers, dus ook in geval van eenmansprotesten, moet bijvoorbeeld een ambulance aanwezig zijn en een schoonmaakbedrijf. De kosten van deze diensten lopen hoog op. In veruit de meeste gevallen is dan ook het ontbreken van dergelijke zaken de oorzaak van weigering van de toestemming voor een demonstratie. In Belarus werden in de verslagperiode tot aan de presidentsverkiezingen in 2020 dan ook nauwelijks demonstraties gehouden waarvoor toestemming was gegeven, op drie traditionele evenementen⁴¹⁹ na. In de stad Gomel bijvoorbeeld werd in de jaren 2007 tot 2014 geen enkele grootschalige demonstratie toegestaan. Tegen een afwijzing van een aanvraag voor een

⁴¹³ vertrouwelijke bron d.d. 14 juni 2021.

⁴¹⁴ vertrouwelijke bron d.d. 12 september 2021.

⁴¹⁵ BNE Intellinews, *Viber closes its office in Minsk*, 23 augustus 2020; Bloomberg, *Tech Brains Flee Belarus Leader's Crackdown*, 17 februari 2021; Gravitec, *Is Viber Safe to Use?*, 14 mei 2019; website Rakuten Viber, *You Asked The Tough Privacy Questions – We Answered*, 21 mei 2021, geraadpleegd op 27 oktober 2021.

⁴¹⁶ Freedom House, *Freedom on the Net country report 2020, Belarus*, para.C7; Charter97, *"If Anybody Find Out About This, We Will Take You To The Forest"*, 16 oktober 2019.

⁴¹⁷ vertrouwelijke bron d.d. 14 juni 2021.

⁴¹⁸ Law of the Republic of Belarus No 114Z of December 30, 1997 https://www.ecoi.net/en/file/local/1098698/1226_1471602493_belarus-law-mass-actions-1997-am-2015-en.pdf.

⁴¹⁹ Vrijheidsdag, de Tsjernobiel herdenkingsdag en Dodenherdenking.

demonstratie kan beroep aangetekend worden bij een rechtbank. Deelnemers van niet-toegestane protesten wachtte administratieve detentie, administratieve boetes of strafrechtelijke vervolging.⁴²⁰

Deelname aan een niet-toegestane demonstratie wordt conform artikel 23.34 Wet op administratieve overtredingen gestraft met maximaal dertig basiseenheden⁴²¹ of administratieve detentie voor deelnemers, en maximaal veertig basiseenheden of administratieve detentie voor organisatoren. Herhaalde overtreding kan leiden tot hogere straffen of strafrechtelijke vervolging (vanaf juni 2021).⁴²² Een eerste deelname aan een niet-toegestane demonstratie kan ook meteen strafrechtelijk vervolgd worden onder diverse artikelen in het Wetboek van Strafrecht, bijvoorbeeld wegens verstoring van de openbare orde, verzet tegen overheidsdienaren of geweld tegen de autoriteiten.⁴²³ Het is niet duidelijk wat ertoe leidde dat de autoriteiten kozen voor strafrechtelijke dan wel administratiefrechtelijke vervolging. De autoriteiten kozen in de loop van 2020 en 2021 echter steeds vaker voor strafrechtelijke vervolging, vergeleken met voorgaande jaren, zie paragraaf 3.2.2.⁴²⁴ Door brede definities in de wetgeving kan elke bijeenkomst worden aangewezen als "niet-toegestane orde versturende massabijeenkomst".⁴²⁵

Aanscherping regelgeving in 2020

In reactie op de grootschalige niet-toegestane protesten rondom de presidentsverkiezingen in 2020 scherpte de overheid de regelgeving aangaande demonstraties steeds verder aan.

Een wetswijziging van de Wet op administratieve overtredingen per 1 maart 2021 verhoogde administratieve straffen aanzienlijk. Zo zijn bijvoorbeeld administratieve boetes voor demonstraties deels vertienvoudigd, en het maximum aantal dagen administratieve detentie van vijftien naar dertig dagen gegaan.⁴²⁶

In juni 2021 werden wederom strengere wetten van kracht voor demonstranten. Terwijl eerste overtredingen van demonstratiewetten nog steeds onder administratief recht berecht kunnen worden, kunnen mensen vanaf juni 2021 na een derde arrestatie voor deelname aan niet-toegestane demonstraties of voor belediging van ambtenaren strafrechtelijk berecht worden en tot maximaal drie jaar strafrechtelijke detentie opgelegd krijgen. Op deelname aan extremistische activiteiten staat maximaal zes jaar detentie, en op het financieren ervan maximaal vijf jaar detentie. Voor het verspreiden van nepnieuws ten nadele van de staat kunnen mensen tot maximaal vier jaar strafrechtelijke detentie opgelegd krijgen, en het niet opvolgen van politiebevelen wordt harder gestraft. De definitie van nepnieuws is daarbij voorbehouden aan de autoriteiten.⁴²⁷

⁴²⁰ Viasna, Human Rights Situation in Belarus 2014; Viasna, Human Rights Situation in Belarus 2015; Freedom House, Nations in Transit, Report on Belarus 2019.

⁴²¹ Zie voor een uitleg van basiseenheden paragraaf 5.4.1.

⁴²² Zie artikel 23:24 Wet op administratieve overtredingen; Andere relevante bepalingen zijn neergelegd in de grondwet, de Wet aangaande grootschalige evenementen in Belarus ("On Mass Events"), no. 114-Z van 30 december 1997 en lagere regelgeving.

⁴²³ Artt. 342, 293, 361, 363 en 364 WvS stellen als sanctie enkele jaren vrijheidsbeperking of wel detentie.

⁴²⁴ Belarusian National Youth Council Rada, "We must have patience", 22 februari 2021; zie vertrouwelijke bron d.d. 6 mei 2021;

⁴²⁵ Vertrouwelijke bron d.d. 26 maart 2021.

⁴²⁶ Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in Belarus, Anaïs Marin, d.d. A/HRC/47/49; Center for Legal Transformation, *New legislative regulation in the Republic of Belarus as a reaction of the authorities for the events of 2020, its correlation with international human rights standards*, 2021 (Russisch-talig).

⁴²⁷ Reuters, *Belarus introduces prison sentences for taking part in protests*, 8 juni 2021; Euronews, *Belarus toughens laws against protesters and 'extremism'*, 8 juni 2021; EPDE, *Human Rights Situation in Belarus: April 2021*, 3 mei 2021.

Nieuwe wetgeving breidde per juli 2021 de bevoegdheden van de autoriteiten uit, en gaf de oproerpolitie bijvoorbeeld de bevoegdheid om zware wapens en geweld te gebruiken tegen demonstranten. Ordetroepen zijn niet verantwoordelijk voor de veroorzaakte schade, indien zij in overeenstemming met de wetgeving hebben gehandeld. Mediaberichten citeerden reeds in oktober 2020 een woordvoerder van het ministerie van Binnenlandse Zaken, die zei dat ingezette ordetroepen indien nodig dodelijke wapens in zouden zetten, naast waterkanonnen, wapenstokken en flietsgranaten.⁴²⁸ Zie voor de behandeling van demonstranten paragraaf 3.2.2 (demonstranten) en voor algemene informatie over arrestaties 5.6 (arrestaties). Zie voor buitengerechtelijke executies en moorden paragraaf 5.10. Zie voor inzet van militairen voor ordehandhaving tijdens demonstraties paragraaf 3.6.

4.2 **Vrijheid van vereniging en vergadering**

De overheid houdt strikt toezicht op elke vorm van organisatie of vereniging die zich bezighoudt met maatschappelijke onderwerpen. Registratie bij het ministerie van Justitie is verplicht om rechtshandelingen uit te voeren of elke andere vorm van activiteiten te ontplooiën. Ontbrekende registratie kan leiden tot strafrechtelijke consequenties voor betrokkenen. Artikel 193-1 WvS verbiedt elke politieke of sociale activiteit door een niet-statelijke organisatie of vereniging zonder registratie door het ministerie van Justitie, op straffe van detentie tot twee jaar. Daarnaast kan belastingontduiking worden tegengeworpen indien niet-geregistreerde organisaties financiële transacties doen, op straffe van maximaal zeven jaar detentie.⁴²⁹ De anti-extremismewetgeving richt zich op ongewenste groeperingen en kan organisaties bestempelen als extremistisch, waardoor oprichters, organisatoren en leden strafrechtelijk aansprakelijk zijn, zie paragraaf 5.4.2. Daarnaast zijn er versnelde procedures met betrekking tot organisaties "met tekenen van extremisme", bijvoorbeeld voor de liquidatie ervan of het verbod op het gebruik van hun symbolen. Het ministerie van Justitie breidde de informatieverplichtingen van openbare en politieke verenigingen en fondsen uit ten aanzien van wettelijke en financiële activiteiten, waardoor de administratieve last voor hen verhoogd werd en de formele mogelijkheden voor liquidatie werden verruimd.⁴³⁰

Politieke partijen

Een bron bevestigde dat het vrijwel onmogelijk is om een politieke partij op te richten en te registreren. Deze bron berichtte over acht vergeefse pogingen om een nationale politieke partij te registreren, en rond de dertig vergeefse pogingen om een lokale politieke partij op te richten sinds 2013. Volgens deze bron was het voorafgaand aan 2020 wel mogelijk om zich via bevriende partijen verkiesbaar te stellen, en om een bepaalde mate van samenwerking met de autoriteiten op te tuigen. Sinds augustus 2020 is geen van beide nog mogelijk of überhaupt denkbaar volgens deze bron.⁴³¹

Ngo's

⁴²⁸ Website *House of Representatives of the National Assembly of the Republic of Belarus*, 2 april 2021, geraadpleegd op 28 juni 2021 (Russischtaalig); BBC, *Belarus protests: police authorized to use lethal weapons*, 13 oktober 2020; Vertrouwelijke bron d.d. 7 juli 2021; vertrouwelijke bron d.d. 12 augustus 2021.

⁴²⁹ Gay Belarus & Sexual Rights Initiative, Joint submission for the UPR of Belarus, mei 2015, p. 3; vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021.

⁴³⁰ vertrouwelijke bron d.d. 12 augustus 2021.

⁴³¹ Viasna, Human Rights Situation in Belarus in 2016; Viasna, Human Rights Situation in Belarus in 2015; Viasna, Human Rights Situation in Belarus in 2018; vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021.

De autoriteiten van Belarus houden al jaren streng toezicht op ngo's via strikte regels voor registratie van organisaties, en via een verbod op buitenlandse financiering voor bepaalde doeleinden zoals voorkoming van mensenrechtenschendingen.⁴³² Doordat ngo's zich vaak niet kunnen registreren en derhalve geen belastingaangifte kunnen doen, zijn zij kwetsbaar voor aanklachten van bijvoorbeeld belastingontduiking. Het meest bekende voorbeeld is de ngo Viasna, die zich sinds haar liquidatie in 2003 niet meer als organisatie heeft kunnen registreren in Belarus.⁴³³ Zie voor meer informatie over repressie tegen ngo's de paragraaf 3.3 over mensenrechtenactivisten. In de loop van 2020 en 2021 zijn vrijwel alle kritische ngo's geliquideerd.⁴³⁴ Er zijn wel nog door de overheid gesteunde ngo's, zogenaamde gongo's, die binnen de voorgegeven kaders van de overheid opereren.⁴³⁵

Vakbonden

De *International Trade Union Confederation* zette Belarus in haar 2021 verschenen rapport op plaats 10 van de slechtst presterende landen ter wereld als het gaat om werknemersrechten. Het merendeel van de werkgevers bestaat uit staatsbedrijven. Deze geven uitsluitend tijdelijke contracten af; de werkgever kan verlenging van het contract af laten hangen van de politieke overtuiging van een werknemer. In de verslagperiode kregen staatsbedrijven formeel de mogelijkheid om werknemers te ontslaan voor het stellen van politieke eisen tijdens een staking, afwezigheid wegens een staking of voor het vrijgeven van informatie over de werkgever.⁴³⁶ Er werden tijdens de verslagperiode invallen gedaan in verschillende vakbondskantoren. Vakbonden werden gedwongen om persoonsgegevens van hun leden aan de politie te overhandigen. Vakbondsvertegenwoordigers werden gearresteerd op weg naar hun werk door veiligheidsdiensten en onderworpen aan ondervraging en willekeurige detentie. Arbeiders werden veroordeeld tot lange gevangenisstraffen voor het steunen van stakingsacties en protesten.⁴³⁷ Tijdens stakingen in september 2021 werden zestien werknemers van de staatsbedrijven *Hrodna Azot*, *BMZ*, *MTZ*, en *Belarusian Railways* gearresteerd. Sommigen werden weer vrijgelaten en minimaalzes van hen werden onder beperking in de KGB-gevangenis gezet, hetgeen de vrees voor de aanklacht van hoogverraad voedde.⁴³⁸

Zie voor de repressie ten aanzien van journalistenvakbonden paragraaf 4.1.2, en voor regelgeving ten aanzien van de advocatuur paragraaf 5.5.2.

Zie voor regelgeving ten aanzien van demonstraties paragraaf 4.1.5.

4.3 **Vrijheid van godsdienst en levensovertuiging**

Er is geen informatie bekend over stelselmatige vervolging of discriminatie van bepaalde geloofsgemeenschappen, maar de overheid werkte de veelal Poolse katholieke kerk vaak tegen. De grondwet geeft individuen de vrijheid van godsdienst. Deelname aan het verrichten van erediensten is niet bij wet verboden, maar is wel gereguleerd in de zin dat het moet plaatsvinden op een locatie waar een

⁴³² CODA, *Putin's playbook: Strongmen around the world are using Russian tactics to quell dissent*, 27 juli 2021;

⁴³³ Website OCHCR, *Belarus: "Rights defender Ales Bialiatski released, but other political prisoners remain in jail"*, 24 juni 2014, geraadpleegd op 18 oktober 2021; OCHCR, Report of the Secretary-General, 17 september 2021 (A/HRC/48/28).

⁴³⁴ RFE/RL, *Belarus Shuts Down More NGOs Amid Continued Crackdown*, 23 juli 2021.

⁴³⁵ Gongo is een afkorting voor *government-organized non-governmental organisations*.

⁴³⁶ vertrouwelijke bron d.d. 12 augustus 2021.

⁴³⁷ ITUC Global Rights Index 2021, p. 28.

⁴³⁸ Belsat, *Detained employees of Hrodna Azot put in KGB jail*, 25 september 2021.

vergunning daartoe voor is afgegeven. Artikel 16 van de grondwet bepaalt verder dat alle geloven gelijk zijn voor de wet.

De wet verbiedt activiteiten van religieuze groeperingen die zijn gericht tegen de soevereiniteit van het land, het constitutionele systeem en de burgerlijke harmonie; die een schending van burgerrechten en vrijheden inhouden; die de uitvoering belemmeren van staats-, openbare en gezinsplichten door zijn burgers; of die schadelijk zijn voor de volksgezondheid en moraal. De grondwet bepaalt dat de wet de voorwaarden bepaalt voor vrijstelling van militaire dienst en het verrichten van vervangende dienstplicht.⁴³⁹ Volgens een bron volgen de autoriteiten net als ten aanzien van andere groepen vooral de lijn dat zij op goede voet staan met gemeenschappen die niet kritisch zijn op de regering. Persoonlijke relaties met overheidsdienaren zijn belangrijker dan wettelijk vastgelegde regels.⁴⁴⁰

Zie voor nadere informatie paragraaf 3.5 religieuze groepen.

4.4 **Bewegingsvrijheid**

De wet voorziet in bewegingsvrijheid binnen Belarus en vrij reizen naar het buitenland, maar de autoriteiten beperkten soms het recht van burgers, met name van voormalige politieke gevangenen, om naar het buitenland te reizen. Adresregistratie is verplicht. Daarvoor is een toestemming van de verhuurder vereist.⁴⁴¹ Vrij reizen binnen Belarus is toegestaan, tenzij er bijvoorbeeld een meldplicht is opgelegd als vrijheidsbeperkende sanctie.

4.4.1 *Algemene uitreisbeperkingen*

Half september 2020 kondigde Lukashenka aan om de grenzen met Polen en Litouwen helemaal te sluiten, maar volgens diverse media was de Poolse grens nog steeds open voor Belarussen met een toeristenvisum, en liet Litouwen Belarussen toe op basis van een D-visum op humanitaire gronden.⁴⁴²

Eind 2020 voerde Belarus een algemeen verbod in op de in- en uitreis over land⁴⁴³, via de trein of met de boot. Volgens de overheid was dit om verspreiding van Covid-19 tegen te gaan. Dat verbod gold vanaf 1 november 2020 voor staatlozen en vreemdelingen, en vanaf 21 december 2020 voor Belarussen en vreemdelingen met een verblijfsvergunning in Belarus. Uitreis bleef wel mogelijk via het vliegveld in Minsk, en voor uitreis over land werden uitzonderingen gemaakt voor onder andere diplomatiek personeel met een diplomatiek of dienstpaspoot, chauffeurs van grensoverschrijdend transport en personeel van grensoverschrijdende treinen, internationale studenten, mensen die medische zorg in het buitenland nodig hadden, personen met een internationale werkgever, Belarussen met een verblijfsvergunning in het buitenland of in geval van overmacht. Uitreis is maximaal eens per zes

⁴³⁹ US Department of State, *International Religious Freedom Report for 2020*.

⁴⁴⁰ Vertrouwelijke bron d.d. 23 september 2021.

⁴⁴¹ US Department of State, Human Rights Report 2020, Belarus, p. 33.

⁴⁴² France24, *Belarus to close borders with Poland and Lithuania, put troops on alert*, 18 september 2020; Reuters, *Belarus-Poland border remains open - Polish border guards*, 18 september 2020; Commissioner for Human Rights of the Republic of Poland, *Persons authorized to enter Poland - an updated message*, 6 October 2020; Euronews, *Lithuania says its Belarus border is open despite Lukashenko claim*, 18 september 2020; Delfi, *Lithuania lets 337 Belarusians to come on humanitarian grounds*, 1 October 2020; EUROPA, *Lithuania lifts COVID-19 restrictions on some TCNs, Belarusians can claim asylum*, 25 augustus 2020.

⁴⁴³ Belarus grenst aan Oekraïne, Polen, Litouwen, Letland en Rusland.

maanden toegestaan. De grens met Rusland bleef formeel open maar in de praktijk waren er wel degelijk uitreisbeperkingen voor Belarussen.⁴⁴⁴

Vanaf juni 2021 werden de uitreismogelijkheden via land verder ingeperkt voor personenverkeer van Belarussen, ook indien zij beschikten over een verblijfsvergunning in het buitenland, en voor buitenlanders met een verblijfsvergunning in Belarus. Uitreis via het vliegveld van Minsk bleef mogelijk, zij het naar een aanzienlijk gereduceerd aantal bestemmingen in verband met EU-sancties op het vliegverkeer van en naar Belarus. Volgens de autoriteiten waren de grensmaatregelen nodig in de strijd tegen het coronavirus. Critici merkten echter op dat de Covid-19 aanpak tot dusver vrij terughoudend was, en dat de maatregel waarschijnlijk meer met de binnenlandse politieke situatie te maken had.⁴⁴⁵ Volgens een bron bleef de grens met Rusland open, zij het onder COVID-controles van Russische zijde.⁴⁴⁶

Begin juli 2021 sloot Belarus de grens met Oekraïne volledig voor personen- en voor goederenverkeer. Volgens Lukashenka werden wapens voor een coup poging geleverd vanuit Oekraïne.⁴⁴⁷

Na de intensivering van grensbewaking van Litouwse en Poolse zijde in verband met de toenemende instroom van vluchtelingen gedurende de zomer van 2021 vanuit Belarus (zie paragraaf 6 Belarus als doorreisland) nam ook de grensbewaking aan Belarussische zijde aanzienlijk toe. Volgens ooggetuigen stonden er om de circa honderd meter Belarussische grensbewakers. Ook werden aan Belarussische zijde militairen ingezet (met lang wapen maar zonder magazijn) en de oproerpolitie OMON.⁴⁴⁸

Omdat vliegverkeer naar EU-landen werd ingeperkt in mei 2021, was het alleen nog mogelijk om met het vliegtuig legaal naar bepaalde landen te reizen, waaronder bijvoorbeeld Rusland, Turkije, Georgië, Oezbekistan, Egypte of Kazachstan. Met een deel van deze landen heeft Belarus echter afspraken over uitlevering in geval van strafrechtelijke vervolging door de Belarussische autoriteiten (zie paragraaf 7). Hierdoor voelden Belarussen zich in deze landen niet veilig voor de Belarussische autoriteiten.⁴⁴⁹

4.4.2

Irreguliere uitreis

Irreguliere uitreis, anders dan via officiële grensposten, was in de verslagperiode volgens bronnen via landwegen wel mogelijk. Irreguliere uitreis uit Belarus is voor Belarussen zonder uitreisverbod een administratiefrechtelijke overtreding, tenzij het om georganiseerde illegale migratie gaat.⁴⁵⁰

Indien een uitreisverbod is opgelegd in verband met een strafrechtelijke procedure, wordt dit conform de wet aan de verdachte meegedeeld en verplicht hij zich schriftelijk tot het niet-uitreizen. Daarbij wordt ook de sanctie op schending van het uitreisverbod bepaald. Deze sanctie kan per geval variëren, maar over het algemeen

⁴⁴⁴ Human Constanta, *Coronavirus in Belarus, March 2020 – February 2021*, p.13; Resolution of the Council of Ministers No. 705 of December 7, 2020; Belarus.by, *Belarus suspends land border departures amid coronavirus*, 10 december 2020; Vertrouwelijke bron d.d. 16 juni 2021.

⁴⁴⁵ BBC, *Belarus bans most citizens from going abroad*, 1 juni 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 12 augustus 2021.

⁴⁴⁶ Vertrouwelijke bron d.d. 3 december 2021.

⁴⁴⁷ BBC, *Belarus closes border to Ukraine over coup claim*, 2 juli 2021; Frankfurter Allgemeine Zeitung FAZ, *Lukaschenko schließt Grenze zur Ukraine*, 3 juli 2021.

⁴⁴⁸ Vertrouwelijke bron d.d. 20 augustus 2021.

⁴⁴⁹ Vertrouwelijke bron d.d. 23 september 2021.

⁴⁵⁰ Vertrouwelijke bron d.d. 23 september 2021.

gaat het dan om een administratieve overtreding en een boete van maximaal twintig basiseenheden.⁴⁵¹

4.4.3 *Individuele uitreisverboden*

Over uitreisverboden is niet veel openbare informatie verkrijgbaar, veel is hierover dan ook onduidelijk. Bronnen geven aan dat er een lijst van uitreisverboden is waarin mensen de uitreis wordt ontzegd, bijvoorbeeld op basis van verschuldigde betalingen voortkomend uit een rechterlijke veroordeling, of op basis van betrokkenheid bij een strafzaak. Deze lijst kan door grensposten worden geraadpleegd.⁴⁵² Een uitreisverbod kan worden opgelegd door een rechter, maar bij presidentieel besluit 2012⁴⁵³ maakte Lukashenka de weg vrij voor de KGB om mensen onder preventief toezicht te plaatsen en derhalve uitreis zonder rechterlijke tussenkomst te ontzeggen in het geval dat mensen als gevaar voor de nationale veiligheid worden bestempeld.⁴⁵⁴ Volgens een bron zijn een onbekend aantal politieagenten en overheidsdienaren op de lijst met uitreisverboden geplaatst, zonder dat de exacte redenen en procedures aan hen bekend waren gemaakt.⁴⁵⁵ Volgens een andere bron zijn uitreisverboden ook als preventieve maatregel aan mensen opgelegd. Sommige overheidsdienaren moeten volgens diezelfde bron bij hun meerdere melding maken van een voorgenomen reis naar het buitenland.⁴⁵⁶

Belarussen kunnen informatie opvragen over een eventueel uitreisverbod via de website van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en krijgen dan bericht. Of de verstrekte informatie altijd accuraat is, is onbekend, mede omdat het systeem slechts een momentopname weergeeft en continu wordt bijgewerkt.⁴⁵⁷ Niet iedereen is dan ook op de hoogte van een eventueel uitreisverbod, en sommige mensen komen er pas aan de grens achter dat zij niet kunnen uitreizen.⁴⁵⁸ Ook zijn veel mensen huiverig om informatie omtrent een eventueel uitreisverbod op te vragen bij het ministerie van Binnenlandse Zaken, uit vrees dat zij daarmee hun intentie voor uitreis bij de autoriteiten kenbaar maken.⁴⁵⁹ Eveneens onbekend is of de demonstranten die op basis van verzameld beeldmateriaal door middel van gezichtsherkenning op een lijst staan (zie paragraaf 3.2.2), mogen uitreizen. Volgens twee bronnen werd aan een onbekend aantal mensen na hun invrijheidstelling – na zowel administratieve als strafrechtelijke detentie – informeel te verstaan gegeven dat zij niet mogen vertrekken. Mogelijk moeten zij zich beschikbaar houden in afwachting van verder strafrechtelijk onderzoek.⁴⁶⁰

Uitreis ondanks uitreisverbod

Ondanks een opgelegd uitreisverbod kan uitreis via de grensposten wel mogelijk zijn om verschillende redenen, variërend van technische oorzaken in het systeem tot arbitraire handhaving van uitreisverboden. Volgens twee bronnen kunnen redenen van de mogelijkheid van legale uitreis zijn dat de autoriteiten achterlopen met hun administratie en het uitreisverbod daarom nog niet in het systeem is verwerkt, of omdat de persoon door de autoriteiten zelf van de lijst is verwijderd. Het is

⁴⁵¹ Artikel 120 Wetboek van Strafrecht en 25.11 Wet op administratieve overtredingen; vertrouwelijke bron d.d. 23 september 2021; vertrouwelijke bron d.d. 19 oktober 2021.

⁴⁵² Vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 22 september 2021.

⁴⁵³ Presidentieel Besluit nr. 295 (2012), d.d. 6 juli 2012.

⁴⁵⁴ Zie Committee on Political Affairs and Democracy Council of Europe, *Information Note on the situation in Belarus*, AS/Pol (2012) 29, 3 oktober 2012, p. 5.

⁴⁵⁵ Vertrouwelijke bron d.d. 22 september 2021.

⁴⁵⁶ Vertrouwelijke bron d.d. 24 september 2021.

⁴⁵⁷ Vertrouwelijke bron d.d. 7 oktober 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021.

⁴⁵⁸ Zie bijvoorbeeld Viasna, *Blogger Siarhei Piatrukhin Restricted To Travel Abroad*, 10 januari 2019; of website Viasna, *Ihar Buzuk sentenced to 2 years in prison*, geraadpleegd op 18 oktober 2021.

⁴⁵⁹ Vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021.

⁴⁶⁰ Vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 21 september 2021.

dezerzijds niet bekend tot hoeveel tijd achterstanden in de verwerking van informatie op kunnen lopen.⁴⁶¹

Uitreis naar Rusland is volgens bronnen mogelijk, ook met een Belarussisch uitreisverbod, maar bij een poging tot doorreis naar een ander land vanuit Rusland handhaaft de Russische grenspolitie het Belarussische uitreisverbod. De Russische grenspolitie heeft toegang tot een systeem waar zowel Belarussische als Russische uitreisverboden zijn opgevoerd. Of dit systeem altijd actueel is en continu gesynchroniseerd wordt, is niet bekend. Volgens een bron zijn er ook Belarussen in Rusland gearresteerd en in Belarus aan de Belarussische autoriteiten overgedragen.⁴⁶² Ook werden twee politieke tegenstanders van Lukashenka, Alyksandr Fyaduta⁴⁶³ en Yuri Zenkovich, in Rusland gearresteerd. Zij werden kort daarop in Belarussische gevangenissen in voorarrest gezet op verdenking van voorbereiding van een coup.⁴⁶⁴ Voor mensen zonder uitreisverbod is doorreis vanuit Rusland naar een derde land wel mogelijk.

⁴⁶¹ Vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 21 september 2021.

⁴⁶² Vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 21 september 2021.

⁴⁶³ Ook wel aangeduid als Alexander Feduta.

⁴⁶⁴ The Jamestown Foundation, *An Alarming Twist in Belarus's Political Crisis*, 19 april 2021.

5 Toezicht en rechtsbescherming

5.1 Aangifte doen

Volgens een bron kan aangifte zowel schriftelijk als mondeling gebeuren. De politie houdt in een register de binnengekomen aangiftes bij, maar dit gebeurt niet altijd even zorgvuldig en voortvarend, en niet alle aangiftes worden opgenomen in het register. Ook krijgt niet elke aangever de wettelijk verplichte bevestiging van de aangifte.⁴⁶⁵ Volgens een andere bron worden aangiftes van verkrachting binnen het huwelijk ontmoedigd, zie paragraaf 3.8.⁴⁶⁶ In theorie kan men in geval de politie in gebreke blijft, een klacht indienen bij de politie, of bij de *prokuratura*, de openbaar aanklager. In de praktijk heeft dit volgens een bron echter weinig zin, aangezien de politie en het *prokuratura* tot hetzelfde systeem behoren.⁴⁶⁷

5.2 Ombudsman

Belarus kent geen speciale ombudsman voor mensenrechten, ondanks herhaalde oproepen van het maatschappelijk middenveld om een dergelijk instituut op te zetten.⁴⁶⁸ Een werkgroep voor mensenrechten in het Huis van Afgevaardigden was volgens het US Department of State ineffectief.⁴⁶⁹ Ook is er geen speciale kinderombudsman.⁴⁷⁰

5.3 Klachten voor het EHRM en VN-comités

Belarus is geen lid van de Raad van Europa. Derhalve kunnen Belarussen niet klagen tegen hun behandeling door de Belarussische autoriteiten bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM). Wel staat hen de weg naar het EHRM open voor klachten tegen een van de 47 lidstaten van de Raad van Europa.⁴⁷¹

In juni 2021 schortte Belarus eenzijdig de samenwerking met de VN-Senior Mensenrechtenadviseur in Belarus op. Deze werkte sinds 2018 aan integratie van internationale mensenrechten in programma's en activiteiten van lokale overheden, gaf advies aan nationale instellingen op het gebied van mensenrechten, ondersteunde samenwerking op nationaal niveau met VN-mensenrechten-mechanismen en werkte aan capaciteitsopbouw voor een reeks gouvernementele en niet-gouvernementele actoren op het gebied van mensenrechten. Daarmee werd de samenwerking vanuit Minsk met de VN Hoge Commissaris voor de Mensenrechten afgesloten.⁴⁷²

Daarnaast is het mogelijk voor Belarussen om een individuele klacht in te dienen bij het VN-Comité tegen Discriminatie van Vrouwen (CEDAW), en het VN-Comité voor de Rechten van de Mens onder het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en

⁴⁶⁵ Vertrouwelijke bron d.d. 5 augustus 2021.

⁴⁶⁶ Vertrouwelijke bron d.d. 22 september 2021.

⁴⁶⁷ Vertrouwelijke bron d.d. 5 augustus 2021.

⁴⁶⁸ Viasna, Human Rights Situation in Belarus in 2016; Viasna, Human Rights Situation in Belarus in 2017.

⁴⁶⁹ US Department of State, Human Rights Report Belarus 2020.

⁴⁷⁰ Vertrouwelijke bron d.d. 5 augustus 2021.

⁴⁷¹ Viasna, *Overcrowded and violent: what awaits Belarusian protesters in prison*, 20 november 2020; Vertrouwelijke bron d.d. 5 augustus 2021.

⁴⁷² Zie [website](#) VN-Senior Mensenrechtenadviseur in Belarus, geraadpleegd op 2 september 2021; Viasna, *UN Senior Human Rights Advisor's work suspended in Belarus*, 21 juni 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 21 juni 2021.

Politieke Rechten (IVBPR/ICCPR).⁴⁷³ Een dergelijke klacht heeft echter geen opschortende werking, ook niet als het Comité daar uitdrukkelijk om vraagt. Zo voerde Belarus in de jaren 2016, 2018 en 2019 drie executies uit ondanks de lopende klachtprocedures van de veroordeelden bij het VN-Mensenrechtencomité, en ondanks het verzoek van het Comité om de executies op te schorten.⁴⁷⁴

Hoewel Belarus verdragsluitende partij is bij het VN-Verdrag tegen Foltering (UNCAT), heeft Belarus het Facultatief Protocol bij dat verdrag (CAT-OP) niet ondertekend, waardoor geen individuele klachten mogelijk zijn.⁴⁷⁵

5.4 **Wetgeving**

Hieronder volgt een beschrijving van het verschil in strafrecht en administratief recht, bijbehorende straffen en procedures, en van presidentiële besluiten. Zie voor eerlijk proces paragraaf 5.5.2 en voor wetgeving gericht op bestrijding van extremisme, paragraaf 5.4.2.

5.4.1 *Administratief recht, strafrecht en presidentiële besluiten*

De overheid heeft de mogelijkheid om overtreders van de wet te berechten onder administratief- of strafrecht. Over het algemeen gelden bij strafrechtelijke procedures zwaardere straffen, maar ook grotere procedurele waarborgen voor een eerlijk proces als bijvoorbeeld het recht op toegang tot een advocaat en het recht op inzage in het dossier. In de praktijk zijn de verschillen tussen beide categorieën echter kleiner geworden, aangezien enerzijds de administratiefrechtelijke straffen aanzienlijk zijn verhoogd⁴⁷⁶ in de verslagperiode, en anderzijds de strafrechtelijke procedurele waarborgen lang niet altijd worden gerespecteerd door de autoriteiten (zie paragraaf 5.5.2).

Administratief recht

Administratieve overtredingen worden geregeld door het Wetboek van administratieve overtredingen. Meestal zijn het kleine of lichte overtredingen die weliswaar wettelijk verboden zijn, maar ofwel geen gevaarlijke gevolgen hadden voor de samenleving, ofwel hadden kunnen gebeuren, maar niet hebben plaatsgevonden. Particulieren of rechtspersonen kunnen voor administratiefrechtelijke delicten veroordeeld worden.⁴⁷⁷

Er zijn drie soorten administratieve overtredingen volgens de nieuwe Wet op de administratieve overtredingen van 6 januari 2021. De categorieën met bijbehorende sancties zijn als volgt:

- overtreding: boete van maximaal tien basiseenheden. Na betaling is er geen strafblad;

⁴⁷³ Zie [website OHCHR](#), geraadpleegd op 2 september 2021; [website CEDAW](#): tussen de ratificatie op 3 februari 2004 en 28 januari 2020 zijn drie klachten door het CEDAW betreffende discriminatie van vrouwen in Belarus ontvangen, waarvan er één gegrond verklaard werd en twee nog in behandeling waren. Website [VN-mensenrechtencomité](#), geraadpleegd op 2 september 2021: bij dit comité kwamen in de jaren 2017-2020 tientallen klachten binnen.

⁴⁷⁴ Viasna, Human Rights Situation in Belarus in 2016, 2018, en 2020; UN OCHCR Universal Periodic Review Belarus 2020, Joint Submission 3 by Civil Society to be submitted at the 36th Session of the UN Human Rights Council, p. 6.

⁴⁷⁵ [AS/Jur \(2021\) 02 \(coe.int\)](#)

⁴⁷⁶ Zo zijn bijvoorbeeld administratieve boetes met name voor demonstraties deels vertienvoudigd, en het maximum aantal dagen administratieve detentie van vijftien naar dertig dagen gegaan per 1 maart 2021. Zie Center for Legal Transformation, *New legislative regulation in the Republic of Belarus as a reaction of the authorities for the events of 2020, its correlation with international human rights standards*, 2021.

⁴⁷⁷ Vertrouwelijke bron d.d. 5 augustus 2021.

- ernstige overtreding: boete van minimaal tien basiseenheden, of inbeslagname, en een strafblad voor de duur van zes maanden. Voor vreemdelingen kan daar nog deportatie⁴⁷⁸ of uitzetting⁴⁷⁹ bij opgelegd worden;
- administratief delict: administratiefrechtelijke vrijheidsbeperking van maximaal dertig dagen, taakstraf, ontzegging van het recht om bepaalde beroepsmatige activiteiten uit te voeren, of strafrechtelijke aansprakelijkheid indien een administratiefrechtelijk delict binnen één jaar opnieuw wordt gepleegd.⁴⁸⁰ Op een administratief delict volgt een strafblad voor de duur van 12 maanden.

Strafrecht

Strafrechtelijke delicten zijn delicten die veel maatschappelijke schade aanrichten, bijvoorbeeld inbreuk maken op sociale relaties, op het eigendom of de lichamelijke integriteit van het individu, of op de openbare orde en veiligheid. Hoe meer maatschappelijke schade een handeling aanricht, hoe groter de kans dat het als een misdrijf wordt berecht. Een bron wijst er echter op dat de autoriteiten in de verslagperiode steeds vaker kozen voor strafrechtelijke vervolging van een overtreding die voorafgaand aan augustus 2020 wellicht onder administratief recht vervolgd was.⁴⁸¹ Zowel particulieren als rechtspersonen kunnen onder het strafrecht worden vervolgd. Categorieën strafrechtelijke delicten, opgelegde sancties en de duur van het strafblad zijn als volgt:⁴⁸²

- strafrechtelijke overtreding: maximaal twee jaar detentie en een strafblad voor de duur van één jaar;
- minder ernstig misdrijf: maximaal zes jaar detentie en een strafblad voor de duur van twee jaar;
- ernstig misdrijf: maximaal twaalf jaar detentie en een strafblad voor de duur van vijf jaar;
- zeer ernstig misdrijf: minimaal twaalf jaar detentie, levenslang en een strafblad voor de duur van acht jaar, of de doodstraf.⁴⁸³

Zowel administratieve als strafrechtelijke bedragen voor boetes worden in de wet geformuleerd in de vorm van basiseenheden. Het aantal basiseenheden dat kan worden opgelegd als straf is in de verslagperiode drastisch verhoogd. De waarde van een basiseenheid werd in de verslagperiode meerdere malen gecorrigeerd voor inflatie. Het bedrag waarvoor één basiseenheid staat is op het moment van publiceren van dit ambtsbericht 29 Belarussische roebel, omgerekend EUR 9,89.⁴⁸⁴

⁴⁷⁸ Deportatie (Engels: deportation) is een administratiefrechtelijke maatregel die wordt opgelegd door het ministerie van Binnenlandse Zaken of een rechtbank, bijvoorbeeld in het geval van een administratiefrechtelijke veroordeling van een vreemdeling. Deze maatregel gaat gepaard met een inreisverbod voor maximaal vijf jaar. Zie Vertrouwelijke bron d.d. 8 juli 2021.

⁴⁷⁹ Uitzetting (Engels: expulsion) is een administratiefrechtelijke maatregel die wordt opgelegd door het ministerie van Binnenlandse Zaken, een rechtbank of het staatsveiligheidscomité, bijvoorbeeld in het geval van een strafrechtelijke veroordeling van een vreemdeling. Deze maatregel gaat gepaard met een inreisverbod voor maximaal 10 jaar. Zie Vertrouwelijke bron d.d. 8 juli 2021.

⁴⁸⁰ Vertrouwelijke bron d.d. 8 juli 2021.

⁴⁸¹ Vertrouwelijke bron d.d. 21 september 2021.

⁴⁸² Vertrouwelijke bron d.d. 5 augustus 2021.

⁴⁸³ Vertrouwelijke bron d.d. 5 augustus 2021.

⁴⁸⁴ Zie voor de waardeontwikkeling van de basiseenheid de Russischtalige website https://belarusbank.by/ru/33139/press/spravochno/bazovaya_velichina. 1 Belarussische roebel (BYN) is omgerekend 2,95 EUR, zie xe.com d.d. 13 augustus 2021. De waarde van één basiseenheid voor boetebedragen ontwikkelde zich voorafgaand aan 2021 als volgt: per 1 januari 2021: één basiseenheid is BYN 29 (EUR 9,89); per 1 januari 2020: BYN 27 (EUR 11,42); per 1 januari 2019: BYN 25,50 (EUR 10,31); per 1 januari 2018: BYN 24,50 (EUR 10,40); per 1 januari 2017: BYN 23 (EUR 11,25); per 1 juli 2016: BYN 21 (EUR 9,46) per 1 januari 2016: BYN 210 000 (EUR 10,34); per 1 januari 2015: BYN 180.000 (EUR 12,45); per 1 april 2014: BYN 150.000 (EUR 11,05); per 1 oktober 2013 BYN 130.000 (EUR 10,60); per 1 april 2012: BYN 100.000 (EUR 9,34).

Presidentiële besluiten

Volgens een bron is er in Belarus een derde soort bron van recht, te weten presidentiële besluiten. Deze besluiten zijn van grote betekenis, aangezien zij altijd voorrang hebben boven bestaande wetten. Zij worden niet altijd publiekelijk bekend gemaakt, en in voorkomende gevallen zelfs alleen mondeling meegedeeld. Zo kan het volgens deze bron dat de president in individuele strafzaken een instructie geeft voor de strafoplegging. Daardoor is er volgens deze bron een groot gebrek in de verantwoording en transparantie.⁴⁸⁵

Retroactieve werking

Volgens twee bronnen wordt aan nieuwe wetten en presidentiële besluiten vaak retroactieve werking toegekend, hetgeen betekent dat een nieuwe wet met terugwerkende kracht een gedraging strafbaar kan verklaren. Volgens deze bronnen ontbreekt het in Belarus daarom aan rechtszekerheid.⁴⁸⁶

5.4.2

Anti-extremismewetgeving

Onder het mom van extremismebestrijding zijn sinds 2020 tal van regels aangenomen in het strafrecht en het administratieve recht, waardoor in de praktijk de vrijheid van meningsuiting tot vrijwel nihil werd ingeperkt.⁴⁸⁷ In april 2021 lichtte de procureur-generaal Andrey Shved toe dat de anti-extremismewetgeving ontwikkeld is als pakket van zowel punitieve als preventieve maatregelen, bedoeld om overtreding ervan te straffen én te voorkomen. Daarbij ligt de focus volgens hem op de preventie van extremisme. Onder deze nieuwe anti-extremismewetgeving werden mensen dan ook meestal voor – volgens de overheid – extremistisch gedachtengoed veroordeeld, in plaats van voor het begaan van een gewelddadig feit.⁴⁸⁸ Het gevolg hiervan is volgens een bron een duidelijke inperking van de vrijheid van meningsuiting van Belarussen in het openbaar, maar ook tegenover hun naasten, en in de mogelijkheid om zich aan te sluiten bij welke groepering dan ook.⁴⁸⁹ Zie ook paragraaf 4.2 voor vrijheid van vereniging en vergadering.

Duidelijke definities van extremisme ontbreken er in de wetsbepalingen. Wel is in juni 2021 een aantal nieuwe delicten opgenomen in het Wetboek van Strafrecht en de Wet op Administratieve Overtredingen, zoals openbare belediging van een ambtenaar of diens familieleden, het in diskrediet brengen van de overheid en het gebruik van niet-toegestane claxons. Dat laatste was populair onder de rijdende bevolking om hun mening te uiten over de uitslag van de verkiezingen en de gebeurtenissen erna. Bij diezelfde wetswijziging werden voor reeds bestaande extremistische delicten de straffen verhoogd, zoals voor verspreiding van desinformatie, deelname aan extremistisch verklaarde groeperingen, overtreding van demonstratiewetten, weerspannigheid tegen ordetroepen, geweld tegen of bedreiging van ordetroepen. Ook zijn sommige voorheen administratieve overtredingen nu onder het strafrecht gebracht: belediging van ordetroepen of andere ambtenaren, opzettelijke blokkade van het openbaar vervoer, het in diskrediet brengen van de staat, ontheiliging van nationale symbolen of het oproepen tot illegale bijeenkomsten die dodelijke slachtoffers tot gevolg hebben.

⁴⁸⁵ Vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021.

⁴⁸⁶ Vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021; vertrouwelijke bron d.d. 21 september 2021.

⁴⁸⁷ Vertrouwelijke bron d.d. 14 mei 2021; Zie [hier](#) voor een uitgebreide beschrijving van de wetswijzigingen (Russischtalig);

⁴⁸⁸ Belapan, *Belarus MPs adopt draft law against extremism*, 21 april 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 24 september 2021.

⁴⁸⁹ Vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021.

Straffen variëren van hoge boetes en detentie van maximaal dertig dagen onder het administratief recht tot jarenlange gevangenis-straffen onder het strafrecht.⁴⁹⁰

Naast het ontbreken van duidelijke definities noemen critici een voorbarige toepassing van anti-extremismewetgeving als probleem. Dat wil zeggen dat mensen reeds voor extremisme werden vervolgd, ook indien hun gedraging op het moment van arrestatie nog niet als strafbaar in de wet stond omschreven. Zo werd bijvoorbeeld een man vervolgd voor de opslag van extremistisch materiaal, omdat hij een boek bezat, terwijl dit boek op dat moment nog niet was geplaatst op de lijst met extremistische uitingen. De ngo Human Constanta stelde dat mensen reeds werden vervolgd onder de nieuwe anti-extremismewetgeving voor het beledigen van overheidsdienaren en hun familieleden, voordat dit nieuwe wetsartikel formeel van kracht was geworden.⁴⁹¹

Soorten geopende zaken

Het jaar 2021 zag een sterke toename van strafrechtelijke zaken gerelateerd aan extremisme. Volgens cijfers van de ngo Human Constanta zijn in 2020 circa 53 administratiefrechtelijke en 200 strafrechtelijke zaken onder de anti-extremismewetgeving geopend. Deze cijfers zijn gebaseerd op gegevens van de overheid. Strafrechtelijke zaken betroffen voornamelijk aanklachten voor het aanzetten tot haat (artikel 130 WvS) en terrorisme (artikel 289 WvS), en administratieve zaken betroffen voornamelijk distributie, productie, opslag, transport van informatieproducten die oproepen tot extremistische activiteiten, of dergelijke activiteiten verheerlijken (artikel 17.11 Wet op administratieve overtredingen) of propaganda of openbare vertoning, productie, verspreiding van nazisymbolen of parafernalia (artikel 17.10 Wet op administratieve overtredingen). Voor een veroordeling voor het laatstgenoemde misdrijf is het delen van verboden materiaal op sociale media voldoende, hetgeen een gemakkelijke bewijsvergaring voor de politie betekent.⁴⁹² Begin maart 2021 stelde het voormalig hoofd van het Onderzoekscomit ⁴⁹³ dat er sinds augustus 2020 al 2.407 strafrechtelijke zaken waren geopend wegens extremisme. Volgens hem ging het om heel uiteenlopende strafbare feiten, van graffiti tot geweld tegen ordehandhavers.⁴⁹⁴

Zie voor een uitleg van administratiefrechtelijke en strafrechtelijke zaken paragraaf 5.4.1.

Lijst van extremistische en terroristische personen en groeperingen

De anti-extremismewetgeving bepaalt dat er een lijst wordt opgesteld van personen extremistisch misdrijf . Mensen kunnen dus bijvoorbeeld voor herhaalde deelname aan ongeoorloofde demonstraties, of voor deelname aan een regeringskritische chatgroep, op de lijst van extremisten opgenomen worden. Daarnaast bestaat een lijst van organisaties en personen die als terroristisch worden aangemerkt. De

⁴⁹⁰ RFE/RL, *Belarus's Lukashenka Endorses 'Anti-Extremist' Amendments To Criminal Code*, 8 juni 2021; Reuters, *Belarus introduces prison sentences for taking part in protests*, 8 juni 2021; Euronews, *Belarus toughens laws against protesters and 'extremism'*, 8 juni 2021; Human Constanta, *Analysis of changes in anti-extremist legislation*, 5 maart 2021, https://humanconstantaby.translate.google/analiz-izmenenij-v-anti-ekstremistskoe-zakonodatelstvo/?x_tr_sl=ru&x_tr_tl=en&x_tr_hl=ru&x_tr_pto=nui; vertrouwelijke bron d.d. 12 augustus 2021.

⁴⁹¹ Belsat, *Authorities find 'signs of extremism' in Belarusian National Idea book*, 2 april 2021; Human Constanta, *Review of the fight against "extremism" in Belarus for January-March 2021*, 21 april 2021.

⁴⁹² Human Constanta, *Review of the fight against "extremism" in Belarus for January-March 2021*, 21 april 2021. Human Constanta, *Review of the fight against "extremism" in Belarus for April-May 2021*, 4 juli 2021.

⁴⁹³ In het Engels *Investigative Committee*. Het Onderzoekscomité heeft opsporingstaken en bereidt strafrechtelijke onderzoeken voor in veelal grotschalige of zware misdaad. Het Onderzoekscomité rapporteert direct aan de president. Zie <https://sk.gov.by/en/about-comitet-en>.

⁴⁹⁴ Human Constanta, *Review of the fight against "extremism" in Belarus for January-March 2021*, 21 april 2021.

rechtbank kan mensen ook op de lijst van terroristen laten plaatsen voordat een definitief vonnis hun schuld bevestigt. Naast Sviatlana Tsikhanouskaya staan ook journalisten als Raman Pratasevich op deze lijst van terroristen. Hun personalia en het misdrijf waarvan zij verdacht worden zijn openbaar toegankelijk. Van de 766 als terrorist geregistreerde personen hadden 53 personen op 23 augustus 2021 de Belarussische nationaliteit. Geregistreerde personen krijgen gedurende vijf jaar na hun veroordeling te maken met een aantal verboden en beperkingen, waaronder plaatsing onder financieel toezicht.⁴⁹⁵

Daarnaast is er een lijst van extremistische groeperingen. Organisaties als ngo's, mediabedrijven, commerciële bedrijven of informele groepen zoals chatgroepen of volgers van Telegram kanalen kunnen geregistreerd worden op de lijst. Sinds 14 oktober 2021 kunnen groeperingen niet alleen bij rechterlijke beslissing worden geplaatst op deze lijst, maar ook bij een beslissing van het Ministerie van Binnenlandse Zaken (KGB ofwel State Security Committee). Naast oprichters en organisatoren zijn ook leden van extremistische groepen en volgers van nieuwskanalen strafrechtelijk vervolgbaar. Zij kunnen tot zeven jaar gevangenisstraf opgelegd krijgen.⁴⁹⁶ Zo werden bijvoorbeeld beheerders van buurt-chatgroepen aangeklaagd voor het creëren van extremistische groepen.⁴⁹⁷

Op 18 oktober 2021 werd de internetbron "dze.chat", die meer dan duizend Telegram-kanalen en chats verenigt, bestempeld als extremistisch. Oprichters, beheerders, inclusief afsplitsingen van deze groepen en abonnees, kunnen naar verluidt op grond van artikel 361-1 van het Wetboek van Strafrecht van Belarus met maximaal zeven jaar gevangenisstraf gestraft worden. Onder deze bron vallen ook chatgroepen in het buitenland, waaronder Nederland.⁴⁹⁸

Vrijwilligers die aan gedetineerden hulppakketten gaven, werden aangeklaagd voor het financieren van extremisten.⁴⁹⁹

Lijst van extremistisch materiaal

Rechters en de prokuratura kunnen publicaties als extremistisch bestempelen en op de lijst van extremistische publicaties⁵⁰⁰ plaatsen. De nieuwe wet op massamedia kent deze bevoegdheid echter ook toe aan regionale openbaar aanklagers, het ministerie van Informatie en een interdepartementale commissie.⁵⁰¹ Onder extremistisch materiaal vallen niet alleen boeken en media-uitingen, maar ook

⁴⁹⁵ Human Constanta, *Analysis of changes in anti-extremist legislation*, 5 maart 2021, https://humanconstantaby.translate.google/analiz-izmenenij-v-anti-ekstremistskoe-zakonodatelstvo/?x_tr_sl=ru&x_tr_tl=en&x_tr_hl=ru&x_tr_pto=nui; Vertrouwelijke bron d.d. 12 augustus 2021. De gepubliceerde lijst van personen en organisaties verdacht van terrorisme is online te raadplegen op www.kgb.gov.by/ru/perechen-inf-ru/. De lijst van voor extremisme veroordeelde personen zal ook openbaar gemaakt worden, zie Belsat, *Belarusian MIA to create 'list of extremists'*, 23 oktober 2021;

⁴⁹⁶ De lijst van als extremistisch aangemerkte groeperingen was te raadplegen op de website van het ministerie van Binnenlandse Zaken (<https://www.mvd.gov.by>), maar was op moment van publicatie niet beschikbaar. Zie ook Resolutie nr. 575 "Over maatregelen tegen extremisme en rehabilitatie van het nazisme" (beschikbaar op: <https://pravo.by/document/?guid=12551&p0=C22100575&p1=1&p5=0>); artikel 361-1 WvS; vertrouwelijke bron d.d. 18 oktober 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 21 september 2021.

⁴⁹⁷ Vertrouwelijke bron d.d. 26 maart 2021.

⁴⁹⁸ Zie <https://dze.chat/>; vertrouwelijke bron d.d. 18 oktober 2021.

⁴⁹⁹ Belsat, *Minsk volunteers who packed food parcels for prisoners face criminal charge for 'financing extremists'*, 13 juli 2021.

⁵⁰⁰ Zie voor de lijst van extremistische publicaties <http://mininform.gov.by/documents/respublikanskiy-spisok-ekstremistskikh-materialov>; de lijst bevatte op 15 oktober 2021 in totaal 851 boeken, artikelen, nieuwsportals, Telegram-kanalen en YouTube-kanalen, en chats.

⁵⁰¹ Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in Belarus, Anaïs Marin, UN Human Rights Council d.d. 4 mei 2021, A/HRC/47/49, p. 5; Vertrouwelijke bron d.d. 12 augustus 2021.

uitingen of hele pagina's van individuele gebruikers op sociale media als VKontakte, Facebook en Twitter.⁵⁰²

Een rechtbank verklaarde alle uitingen op de website en op sociale media van het onafhankelijke vanuit Polen opererende nieuwsplatform Belsat extremistisch, alsook de naam Belsat zelf.⁵⁰³ Ook werd het Telegram-kanaal Nexta, opgericht door journalist Raman Pratasevich, tot extremistisch verklaard door het ministerie van Informatie.⁵⁰⁴ Het is strafbaar om extremistisch verklaarde informatie te delen. Zo werd een leraar in maart 2021 aangeklaagd voor haatzaaien. Hij verloor zijn baan, omdat hij een video van Nexta had getoond. Hij stelde geen politieke agenda gehad te hebben.⁵⁰⁵

Zie paragraaf 3.3 voor inbreuken op de vrijheid van meningsuiting ten aanzien van mensenrechtenactivisten.

5.5 **Rechtsgang**

Verschillende overheidsdiensten waren in de verslagperiode betrokken bij arrestaties, administratiefrechtelijke dan wel strafrechtelijke opsporing en vervolging.

5.5.1 *Rechterlijke macht*

Het Belarussisch rechterlijke apparaat bestaat uit drie lagen: de rechtbanken in gemeenten/steden handelen negentig procent van de zaken in eerste instantie af; de instantie daarboven bestaat uit zeven regionale rechtbanken; en het hooggerechtshof met twaalf rechters is de hoogste instantie. Onderzoekstaken liggen bij het Onderzoekscomité,⁵⁰⁶ en de prokuratura. Bij hervormingen in 2018 is formeel getracht het juridisch apparaat organisatorisch onafhankelijk te maken van het ministerie van Justitie. Onafhankelijk is de rechtspraak daardoor volgens ngo's en de speciale VN-rapporteur voor de mensenrechten in Belarus echter niet geworden. De grootste invloed ligt in de praktijk nog steeds bij de autoriteiten en de president: rechters krijgen een dienstwoning via het ministerie van Justitie en nagenoeg⁵⁰⁷ alle rechters worden voor vijf jaar benoemd, herbenoemd of ontslagen door de president. Tegen deze personele beslissingen staat geen rechtsmiddel open.⁵⁰⁸ Sinds de presidentsverkiezingen in augustus 2020 is de rechtspraak volgens een bron louter een instrument van repressie geworden.⁵⁰⁹ Een andere bron geeft aan dat ondanks de poging om rechtbanken meer onafhankelijkheid te geven, opsporingsinstanties in grote strafzaken rechtstreeks contact met rechters hadden en hen adviseerden over op te leggen straffen, hetgeen door de rechters doorgaans

⁵⁰² Human Constanta, *Review of the fight against "extremism" in Belarus for January-March 2021*, 21 april 2021.

⁵⁰³ Belsat, *Belarusian authorities put Belsat on country's list of extremist materials*, 4 augustus 2021; RFE/RL, *Belarus Bans Independent Belsat Channel As 'Extremist'*, 28 juli 2021.

⁵⁰⁴ HRW, *Belarus's Shocking New Low in Crushing Dissent*, 24 mei 2021.

⁵⁰⁵ Human Constanta, *Review of the fight against "extremism" in Belarus for January-March 2021*, 21 april 2021;

⁵⁰⁶ Het Onderzoekscomité heeft opsporingstaken en bereidt strafrechtelijke onderzoeken voor in veelal grotschalige of zware misdaad. Het Onderzoekscomité rapporteert direct aan de president. Zie <https://sk.gov.by/en/about-comitet-en>.

⁵⁰⁷ De helft van de twaalf constitutionele rechters wordt benoemd door de president, de andere helft door de voorzitter van het constitutionele hof.

⁵⁰⁸ Vertrouwelijke bron: berichtenverkeer d.d. 22 januari 2018; OCHCR UPR Summary joint submissions: JS3 for the 36th session of the UN Human Rights Council; UN Special Rapporteur, Report on the situation of human rights in Belarus, Anaïs Marin, UN Human Rights Council d.d. 4 mei 2021, A/HRC/47/49, p. 10.

⁵⁰⁹ Vertrouwelijke bron d.d. 21 maart 2021.

gevolgd werd. Volgens deze bron zou dit vanaf 2020 niet alleen in grote strafzaken, maar in alle politiek gemotiveerde zaken het geval zijn.⁵¹⁰

De ontbrekende onafhankelijkheid van rechters heeft gevolgen voor de inhoud van hun uitspraken. Volgens de speciale VN-rapporteur voor de mensenrechten in Belarus verwacht het OM van rechters dat de gestelde strafeis in politiek gevoelige zaken wordt ingewilligd, waardoor de uitkomst van strafzaken voorbestemd is. Vrijspraak komt dan ook volgens overheidscijfers nauwelijks voor; in 2020 bedroeg het percentage vrijspraak 0,3% in strafzaken.⁵¹¹ Ook onderling corrigeren rechters elkaars uitspraken nauwelijks: het aantal vernietigde uitspraken in hoger beroep is heel laag, vermoedelijk door 'zelfcensuur' onder rechters. Zittingen in politiek gevoelige zaken vinden vaak plaats achter gesloten deuren, en uitspraken worden selectief gepubliceerd, waardoor controle van de media nagenoeg onmogelijk is.⁵¹²

5.5.2

Eerlijk proces

Volgens de wet moeten verdachten in voorarrest onmiddellijk toegang krijgen tot een advocaat naar keuze of een advocaat die door de overheid wordt gefinancierd. De autoriteiten stelden de toegang tot een advocaat echter vaak uit, met name bij politieke verdenkingen in zowel strafrechtelijke als administratieve zaken. Ook onder het mom van coronamaatregelen werd de toegang tot advocaten beperkt, ook als er op dat moment geen algemene of specifieke coronamaatregelen door de overheid waren afgekondigd.⁵¹³ Juist in de eerste uren en dagen van detentie zijn verdachten echter kwetsbaar voor mishandeling om bekentenissen af te dwingen (zie paragraaf 5.7). Doordat advocaten vaak pas laat toegang kregen tot hun cliënt, hoorden zij soms niet of pas laat wat precies de aanklacht was. Ook krijgen zij vaak geen toegang tot het strafdossier, waardoor zij zich slechts gebrekkig kunnen voorbereiden op de rechtszitting.⁵¹⁴

De speciale VN-rapporteur voor de mensenrechten in Belarus noemde de inmenging van de autoriteiten in het werk van advocaten systematisch.⁵¹⁵ Volgens een bron kwam het voor dat arrestanten en gedetineerden gedwongen werden om af te zien van het recht om rechtsbijstand van een advocaat te krijgen.⁵¹⁶

Ne bis in idem

Volgens twee bronnen kan men ook na een administratiefrechtelijke veroordeling nog voor hetzelfde feit strafrechtelijk veroordeeld worden.⁵¹⁷ Een bron beschreef als veelvoorkomende praktijk na 9 augustus 2020 dat demonstranten werden gearresteerd, in administratieve detentie werden geplaatst, en vervolgens tijdens hun administratieve detentie ofwel voor hetzelfde feit – hun aanwezigheid bij de

⁵¹⁰ Vertrouwelijke bron d.d. 22 september 2021.

⁵¹¹ Belsat, *99.7% of verdicts handed down by Belarusian courts in 2020 were 'guilty'*, 23 februari 2021.

⁵¹² Vertrouwelijke bron d.d. 22 januari 2018; Freedom House, Nations in Transit, report on Belarus 2019; UN Special Rapporteur, Report on the situation of human rights in Belarus, Anaïs Marin, UN Human Rights Council d.d. 4 mei 2021, A/HRC/47/49, p. 10; BBC, *Belarus protests: Trial of opposition figures begins*, 4 augustus 2021.

⁵¹³ US Department of State, Belarus Human Rights Report 2020, p. 10; Human Constanta, *Coronavirus in Belarus*, p. 7; UN Special Rapporteur, Report on the situation of human rights in Belarus, Anaïs Marin, UN Human Rights Council d.d. 4 mei 2021, A/HRC/47/49, p.10; Vertrouwelijke bron d.d. 5 augustus 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 22 september 2021.

⁵¹⁴ UN Special Rapporteur, Report on the situation of human rights in Belarus, Anaïs Marin, UN Human Rights Council d.d. 4 mei 2021, A/HRC/47/49, p. 10; OSCE Rapporteur's Report under the Moscow Mechanism on Alleged Human Rights Violations related to the Presidential Elections of 9 August 2020 in Belarus; Belsat, *Arrested TUT.BY employees to remain in jail for another two months*, 15 juli 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 5 augustus 2021.

⁵¹⁵ UN Special Rapporteur, Report on the situation of human rights in Belarus, Anaïs Marin, UN Human Rights Council d.d. 4 mei 2021, A/HRC/47/49, p. 10.

⁵¹⁶ Vertrouwelijke bron d.d. 23 september 2021.

⁵¹⁷ Vertrouwelijke bron d.d. 14 juni 2021; vertrouwelijke bron d.d. 3 september 2021.

demonstratie – ofwel voor een ander feit strafrechtelijk werden vervolgd. Hun administratieve detentie werd dan omgezet in strafrechtelijk voorarrest.⁵¹⁸ Hoe vaak dit exact voorkomt, is dezerzijds niet bekend. Een andere vertrouwelijke bron schat in dat het gaat om enkele honderden mensen.⁵¹⁹ De ngo Viasna houdt een lijst⁵²⁰ bij van politieke gevangenen in strafrechtelijke detentie ná hun veroordeling – dus niet in voorarrest – en een lijst⁵²¹ van politiek gevangenen in administratieve detentie. Er zit volgens een bron overlap in de twee lijsten.⁵²²

Zo kreeg ook Vladimir Yanukevich, hoofdredacteur van de onafhankelijke krant Intex-press, twee administratiefrechtelijke boetes van 580 roebel⁵²³ voor het online respectievelijk offline publiceren van een interview met Sviatlana Tsikhanouskaya. Naast de twee boetes kreeg Yanukevich een formele waarschuwing van de aanklager met verwijzing naar het verbod op publicatie van opruiende geschriften in de Mediawet voor hetzelfde interview.⁵²⁴

Regulering van de advocatuur

Sinds 2010 is de controle van het ministerie van Justitie over de advocatuur groter geworden. Sinds een wetwijziging in 2010 kan het ministerie van Justitie advocaten schorsen of zelfs schrappen van de balie⁵²⁵. Sinds 2012 kwam daar het recht bij om disciplinaire procedures tegen advocaten op te starten op initiatief van het ministerie van Justitie. Dit initiatief lag voorheen uitsluitend bij de advocatenbalie⁵²⁶. Vanaf november 2021 krijgt het ministerie van Justitie nog verderreikende controlebevoegdheden ten aanzien van advocaten. Effectief sluit de nieuwe wet onafhankelijke advocaten uit van de verdediging in strafrechtzaken en administratiefrechtelijke zaken. Daarnaast mag het ministerie bepalen wie er als voorzitter van de lokale balies wordt benoemd, en krijgt het verdergaande bevoegdheden in het toezicht op advocaten en derhalve de oplegging van disciplinaire straffen. Critici zien in de wetgeving een verdergaande ondermijning van de onafhankelijkheid van de advocatuur, en vrezen nog verdergaande blootstelling van advocaten aan bedreiging, intimidatie en ongepaste inmenging van de overheid in de uitvoering van hun werk.⁵²⁷

Vooraf advocaten in politiek gevoelige zaken kregen in de verslagperiode zelf met repressie te maken, in de vorm van strafrechtelijke vervolging en administratieve arrestaties. Tegen de advocaten van oppositiepolitici Victor Babaryko, Dmitry Layervski, en van Maryya Kalesnikova, Maksim Znak en Illya Saley, werden strafrechtelijke procedures aangespannen. Zij werden aangeklaagd voor samenzwering ter voorbereiding van een staatsgreep, én oprichting van en leiding geven aan een extremistische groep, volgens de aanklagers in verband met hun

⁵¹⁸ Vertrouwelijke bron d.d. 3 september 2021.

⁵¹⁹ Vertrouwelijke bron d.d. 2 december 2021: bespreking Minsk, zie aantekeningen reactiebrief.

⁵²⁰ <https://prisoners.spring96.org/en/table-convicted>;

⁵²¹ <https://spring96.org/persecution?Town=%D0%9C%D0%B5%D0%BD%D1%81%D0%BA&Court=102> (Russisch-talig).

⁵²² Vertrouwelijke bron d.d. 3 september 2021.

⁵²³ De boetes werden opgelegd voor Deel 4 ('verspreiding van verboden informatie') en deel 5 ('verspreiding van informatie via ongeregistreerde kanalen') van artikel 23.5 van het Wetboek van Administratieve Overtredingen. De boetes bedroegen omgerekend ca. 193,- EUR volgens xe.com, geraadpleegd op 21 juni 2021.

⁵²⁴ Belapan News Agency, *Belarus editor fined over interview with opposition leader*, 26 april 2021; RFE/RL, *Belarusian Editor May Face Charges For Interview With Opposition Leader*, 22 april 2021.

⁵²⁵ In Nederland ook wel Orde van Advocaten genoemd.

⁵²⁶ American Bar Association, *The Critical Role of Belarusian Lawyers In Country's Recent Events: Must Read Interview with Natalia Matskevich and Dmitry Laevsky*, [link](#), 24 mei 2021.

⁵²⁷ The Independent, *Belarus parliament moves to pass law banning private lawyers*, 16 april 2021; American Bar Association, Lawyers for Lawyers, IBA Human Rights Institute, *Persecution of lawyers in Belarus after the elections in 2020*, juli 2021; HRW, *Another Critic Detained in Belarus on Undisclosed Charges*, 8 juli 2021; zie ook amendementswet nr. 113-3 d.d. 27 mei 2021 bij de Belarussische wet op de advocatuur.

betrokkenheid bij de oppositionele coördinatieraad. Critici betogen dat de overheid de advocaten op deze manier eraan hindert om hun werk als advocaten van oppositiepolitici te doen.⁵²⁸

Ook disciplinaire maatregelen werden opgelegd aan advocaten in politiek gevoelige zaken, zoals bijvoorbeeld de verplichting tot het afleggen van een aanvullend examen, en bij niet-slagen het schrappen van de balie en daarmee uitsluiting van het beroep als advocaat. In 2020 en 2021 zijn in tien maanden tijd meer dan twintig Belarussische advocaten, die een actief politiek en maatschappelijk standpunt innamen of werkten in politiek gevoelige zaken, voor onbepaalde tijd geschrapt als lid van de balie. Deze maatregelen worden in Belarus opgelegd door een commissie die onder het ministerie van Justitie valt, of door het ministerie van Justitie zelf. Deze commissie geeft vaak ontoereikende vakbekwaamheid of overtreding van gedragsregels als reden van de maatregelen.⁵²⁹ Zo werd advocaat Andrei Machalau geschrapt nadat hij een cliënte had geciteerd over mishandeling door de autoriteiten. Dmitry Layevski, advocaat van oppositiepoliticus Victor Babaryko, werd op 9 juli 2021 uitgesloten van de advocatenbalie in Minsk.⁵³⁰

Naast bovenstaande repressie krijgen advocaten steeds vaker een zwijgplicht opgelegd, waardoor zij familieleden niet op de hoogte kunnen houden en geen publiciteit konden zoeken in geval van een oneerlijk proces. Juist publiciteit kan cliënten echter beschermen tegen schending van procedurele waarborgen of zelfs mishandeling. Vaak vonden zittingen in politiek gevoelige zaken ook achter gesloten deuren plaats, waardoor controle door de media ontbreekt.⁵³¹

5.6 Arrestaties, bewaring en detentie

Arrestaties vonden op grote schaal plaats, met name tijdens protesten volgend op de presidentsverkiezingen in augustus 2020. In drie dagen tijd werden in augustus 2020 volgens overheidscijfers 6.700 mensen gearresteerd; in november 2020 waren dit 16.000 mensen en in de zomer van 2021 sprak men van 40.000 arrestaties tot dusver, op 1 oktober 2021 van meer dan 50.000 arrestaties.⁵³²

Volgens verschillende rapporten vonden arrestaties plaats op zeer arbitraire en gewelddadige wijze, met onder andere het gebruik van flitsgranaten, rubberkogels en wapenstokken. Minstens vier demonstranten stierven na hun gewelddadige arrestatie, hoewel dit door de autoriteiten bestreden wordt. Ook werden mensen

⁵²⁸ Artikel 357-1 en 361-1 Wetboek van Strafrecht worden bestraft met respectievelijk een vrijheidsstraf van acht tot twaalf jaar dan wel met vrijheidsbeperking van ten hoogste vijf jaar of gevangenisstraf van drie tot zeven jaar. Zie ook Belsat, *Imprisoned lawyer Maksim Znak faces new charges*, 12 februari 2021; gemeenschappelijke verklaring van 64 ngo's en activisten, *Open statement in connection with the detention of Belarusian lawyers*, 11 september 2020; OSCE Rapporteur's Report under the Moscow Mechanism on Alleged Human Rights Violations related to the Presidential Elections of 9 August 2020 in Belarus, p. 39; UN Special Rapporteur, Report on the situation of human rights in Belarus, Anaïs Marin, UN Human Rights Council d.d. 4 mei 2021, A/HRC/47/49, p. 10.

⁵²⁹ Defenders.by, *Persecution of lawyers in Belarus after the elections in 2020*; website FIDH, *Defending Human Rights Activists*, geraadpleegd op 11 augustus 2021; American Bar Association, *Lawyers for Lawyers*, IBA Human Rights Institute, *Persecution of lawyers in Belarus after the elections in 2020*, juli 2021; HRW, *Another Critic Detained in Belarus on Undisclosed Charges*, 8 juli 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 5 augustus 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 23 september 2021.

⁵³⁰ Viasna (spring96), *Human Rights Situation in Belarus: June 2021*; International Commission of Jurists ICJ, *Belarus: stop politically motivated prosecution and disbarment of lawyers*, 13 april 2021.

⁵³¹ HRW, *Another Critic Detained in Belarus on Undisclosed Charges*, 8 juli 2021; BBC, *Belarus protests: Trial of opposition figures begins*, 4 augustus 2021.

⁵³² HRW, *Belarus: Systematic Beatings, Torture of Protesters*, 15 september 2020; Viasna, *Human Rights Situation in Belarus: September 2020*, 4 oktober 2021, geraadpleegd op 17 oktober 2021; Vertrouwelijke bron november 2020; vertrouwelijke bron d.d. 24 september 2021.

preventief gearresteerd.⁵³³ Volgens een bron werden er targets opgesteld, vergelijkbaar met veel overige sectoren van de Belarussische planeconomie, die de politie moest halen. Om aan het te behalen aantal arrestaties te komen, arresteerde de politie willekeurig mensen, aldus deze bron.⁵³⁴ Diverse bronnen spreken van willekeurige arrestaties van voorbijgangers.⁵³⁵ Het is niet bekend hoe veel van de gearresteerden willekeurig werden meegenomen door de politie, en hoe veel op basis van een daadwerkelijke overtreding.

De politie zou volgens meerdere bronnen beeldopnames hebben gemaakt van demonstranten en hen vervolgens in een database hebben gezet. Met behulp van gezichtsherkenningstechnologie kunnen deze mensen op een later moment opgepakt worden wegens deelname aan de protesten.⁵³⁶ Niet bekend is of er een verjaringstermijn aan deze opnames zit. Een derde deelname aan ongeoorloofde protesten binnen twaalf maanden leidt tot strafrechtelijke vervolging.

Tijdens een KGB-inval op 28 september 2021 in Minsk werden de vermeende 'oppositieel extremist' Andrei Zeltser en een KGB-officier gedood. De autoriteiten gaven video-opnames vrij waarop te zien zou zijn dat Zeltser de KGB-agent doodde en daarop doodgeschoten werd. Topfunctionarissen presenteren de gedode KGB-officier als een held en beloven alle ongehoorzame extremisten te "vernietigen" en alle critici te straffen. Nadat er op de video-opnames online veel kritiek volgde, arresteerden de autoriteiten in korte tijd meer dan honderd mensen door het hele land op verdenking van belediging van een overheidsfunctionaris of aanzetten tot sociale haat.⁵³⁷

Detentieomstandigheden

Detentieomstandigheden in zowel voorarrestcellen als cellen voor administratief-rechtelijk en strafrechtelijk veroordeelden waren ook voorafgaand aan de arrestatiegolf in 2020 reeds slecht en deels levensbedreigend. Voorzieningen in gevangenissen waren volgens ngo-rapporten in de gehele verslagperiode slecht. Gedetineerden klaagden over onvoldoende toezicht van de bewakers op mishandeling onder gevangenen onderling, mishandeling door bewakers en willekeurige plaatsing in isolatiecellen. Ook werd geklaagd over punitieve gedwongen psychiatrische behandeling van gevangenen en ontoereikende gezondheidszorg met soms zelfs de dood tot gevolg. Naast deze omstandigheden zijn detentiefaciliteiten in slechte staat, met als gevolg bijvoorbeeld ontoereikend daglicht of vochtige muren. Als tegenmaatregel tegen het permanente probleem van overbezette cellen was in mei 2020 gratie verleend aan 2.500 gevangenen.⁵³⁸

Na de presidentsverkiezingen in augustus 2020 verslechterde de situatie in detentiecentra sterk. Ernstige grootschalige mishandeling op instructie van de centrale overheid was aan de orde van de dag (zie paragraaf 5.7). Naast mishandeling hadden gedetineerden in de nasleep van augustus 2020 tekort aan

⁵³³ OSCE Rapporteur's Report under the Moscow Mechanism on Alleged Human Rights Violations related to the Presidential Elections of 9 August 2020 in Belarus, p. 32; UN OCHCR Universal Periodic Review Belarus 2020, Joint Submission 3 by Civil Society to be submitted at the 36th Session of the UN Human Rights Council; Amnesty International, *Belarus: Police unleash appalling violence on peaceful protesters*, 10 augustus 2020; Viasna, *Human rights situation in Belarus 2020*; Amnesty International, *Belarus: Peaceful protester held by police after beating dies in hospital*, 13 november 2020.

⁵³⁴ Vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021.

⁵³⁵ Vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 26 november 2021.

⁵³⁶ Vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021.; Vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021.

⁵³⁷ Al Jazeera, *Belarus detains 100 people after KGB shootings: Rights group*, 1 oktober 2021; The Guardian, *Man shot dead by Belarusian KGB worked for US software firm*, 30 september 2021.

⁵³⁸ Viasna, *Human rights situation in Belarus in 2016*, p. 5; Viasna, *Human rights situation in Belarus in 2020*, p. 12.

water en voedsel, en zaten zij in overvolle cellen. De ngo Viasna spreekt van cellen voor vijf mensen waar vijftig mensen gedetineerd waren.⁵³⁹

Toezicht

Volgens Belarussische ngo's heeft Belarus geen onafhankelijke instanties die gemachtigd zijn om detentiecentra, gesloten psychiatrische klinieken of andere detentiefaciliteiten te bezoeken. De bestaande *Public Monitoring Commission* (PMC) kan detentiecentra alleen bezoeken met toestemming van de Directie Tenuitvoerlegging van Straffen van het ministerie van Binnenlandse Zaken. De PMC-leden zijn niet gerechtigd om foto's en video's te maken of klachten van gevangenen te noteren. Mensenrechtenverdedigers met expertise op het gebied van internationale mensenrechtenstandaarden wordt lidmaatschap in een PMC doorgaans zonder gegronde redenen ontzegd.⁵⁴⁰

Andere onafhankelijke waarnemers, zoals bijvoorbeeld het Rode Kruis, krijgen geen toegang tot detentiecentra, maar mogen wel hulpgoederen aanleveren. Volgens hun eigen website bracht het Rode Kruis Belarus dan ook naast water, voedsel, boeken, kleding en schoenen ook hygiëneproducten als bijvoorbeeld zeep en tandpasta, en beschermingsmiddelen tegen de verspreiding van COVID-19 zoals mondkapjes en ontsmettingsmiddelen.⁵⁴¹ Het is niet bekend of dit in alle detentiecentra toegestaan werd. Volgens één nieuwswebsite werden vrijwilligers die voedselpakketten voor gedetineerden brachten, verdacht van financiering van extremisten.⁵⁴²

Onder het mom van bestrijding van COVID-19 in detentiecentra maakten de autoriteiten inbreuk op de rechten van verdachten en gedetineerden. Zo werden contacten met advocaten en familieleden sterk ingeperkt of geheel ontzegd en de vertrouwelijkheid van gesprekken met de advocaat geschonden. Sommige gedetineerden liepen juist een corona-infectie op in detentie – mogelijk door nalatigheid of opzet van de autoriteiten. Ook werden rechtbankzittingen achter gesloten deuren gehouden. Gedetineerden in zowel administratieve als strafrechtelijke detentie mochten in enkele detentiecentra geen hulppakketten van bijvoorbeeld hun familie meer ontvangen.⁵⁴³ Volgens een bron verschillen de COVID-19 maatregelen sterk per detentiefaciliteit. Er is hierover echter weinig gestructureerde informatie beschikbaar.⁵⁴⁴

5.6.1

Verstreckte documenten na arrestatie

Volgens de wet zou elke gearresteerde demonstrant die een administratieve straf kreeg opgelegd, documenten van zijn arrestatie moeten hebben. Normaliter worden volgens een bron bij een aanhouding voor een administratieve overtreding de volgende documenten gemaakt: een proces-verbaal van de aanhouding, een beslissing tot administratieve detentie, eventueel een beslissing over de opgelegde straf, een rekening voor de gemaakte kosten van eten tijdens de detentie, en na betaling daarvan een bevestiging van de detentie en de betaling (*spravka*). Op vertoon van deze laatste bevestiging kunnen mensen hun persoonlijke bezittingen terugkrijgen.⁵⁴⁵

⁵³⁹ Viasna, *Human rights situation in Belarus in 2020*, p. 14.

⁵⁴⁰ UN OCHCR Universal Periodic Review Belarus 2020, Joint Submission 3 by Civil Society to be submitted at the 36th Session of the UN Human Rights Council.

⁵⁴¹ <https://redcross.by> (Russisch-talig)

⁵⁴² Belsat, *Minsk volunteers who packed food parcels for prisoners face criminal charge for 'financing extremists'*, 13 juli 2021.

⁵⁴³ Viasna, *Human Rights situation in Belarus 2020*, p. 3; Justice and Peace Netherlands, *Human Rights in Crisis?*, 23 juli 2021; Human Constanta, *Coronavirus in Belarus*, p. 7; Vertrouwelijke bron d.d. 22 september 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 21 september 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 23 september 2021.

⁵⁴⁴ Vertrouwelijke bron d.d. 23 september 2021.

⁵⁴⁵ Vertrouwelijke bron d.d. 7 oktober 2021.

In de praktijk hebben echter niet alle arrestanten bovenstaande documenten, mogelijk door de grote aantallen arrestanten. Vooral de mensen die in augustus 2020 binnen 72 uur weer werden vrijgelaten kregen geen proces-verbaal. De detentiefaciliteiten hebben zich waarschijnlijk door het grote aantal gearresteerden niet aan alle procedurevoorschriften kunnen houden.⁵⁴⁶

Mensen die op een later moment of met een kleinere groep zijn gearresteerd of tot administratieve detentie zijn veroordeeld, hebben mogelijk wel documenten verkregen. Volgens een bron zijn deze *spravka's* echter regelmatig helemaal niet afgegeven, wijken zij af van het wettelijk voorgeschreven standaard model, of zijn zij met foutieve persoonsgegevens opgesteld en zijn mensen gedwongen om deze toch te tekenen.⁵⁴⁷ (zie de bijlage in paragraaf 8.3)

Na strafrechtelijke procedures zouden mensen documenten betreffende de rechtbankzaken moeten hebben. Niet elke verdachte heeft echter de uitspraak gekregen, bijvoorbeeld omdat de zitting online plaatsvond. Soms kregen verdachten de uitspraak wel uitgereikt, maar werd deze hen op het moment van detentie weer afgenomen en kregen ze hem later niet meer terug. Advocaten hebben doorgaans wel een afschrift van de uitspraak, maar zij zijn soms bang om deze te delen met familieleden in verband met de zwijgplicht die zij opgelegd gekregen hebben, of zelfs met de veroordeelde zelf.⁵⁴⁸ (zie paragraaf 5.5.2 voor de zwijgplicht van advocaten).

Ook van huiszoekingen wordt normaliter een document uitgereikt met vermelding van de inbeslaggenomen zaken. Maar ook dit document is vaak niet uitgevaardigd, volgens een bron waarschijnlijk in verband met vrees voor repercussies voor de agenten aangezien hun naam op dit document vermeld zou moeten zijn.⁵⁴⁹

Van lopende strafvervolgning hebben sommige mensen documenten, zoals bijvoorbeeld een oproep voor een verhoor bij de politie of het Onderzoekscomité, maar sommige mensen zijn ook per telefoon opgeroepen en hebben derhalve geen documenten.⁵⁵⁰

5.7 Mishandeling en foltering

Mishandeling van gevangenen in detentiecentra kwam voor gedurende de gehele verslagperiode, zoals dat ook daarvoor al het geval was.⁵⁵¹ Na de presidentsverkiezingen in augustus 2020 werd de aard van de mishandelingen echter ernstiger, en werd mishandeling op grote schaal toegepast. Volgens een onderzoek van Viasna was er in augustus 2020 een piek aan mishandelingen in administratieve detentie, te weten 91% van de bij de organisatie bekende gevallen.⁵⁵² Gearresteerden kregen te maken met stokslagen, toediening van stroomstoten, langdurige plaatsing in een onnatuurlijke houding, en in enkele gevallen verkrachting.⁵⁵³ Ook werden zij langdurig geboeid met handboeien, kregen

⁵⁴⁶ Vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 22 september 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 7 oktober 2021.

⁵⁴⁷ Vertrouwelijke bron d.d. 7 oktober 2021.

⁵⁴⁸ Vertrouwelijke bron d.d. 23 september 2021.

⁵⁴⁹ Vertrouwelijke bron d.d. 22 september 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 23 september 2021.

⁵⁵⁰ Vertrouwelijke bron d.d. 7 oktober 2021.

⁵⁵¹ Zie Thematisch ambtsbericht over politieke oppositie, homoseksuelen en dienstplichtigen in Wit-Rusland, september 2012.

⁵⁵² Viasna, *Politically Motivated Administrative Proceedings: Standards and Reality in Contemporary Belarus*, p. 10;

⁵⁵³ HRW, *Belarus: Systematic Beatings, Torture of Protesters*, 15 september 2020.

extra controles in de cellen en de werkruimtes, nachtelijke – deels lichamelijke – inspecties, continue verlichting van de cellen, ook 's nachts, of juist continue duisternis, kregen geen voedsel of water, werden op arbitraire wijze als straf in een isoleercel geplaatst, of continu gepest door gevangenis personeel. Ook werd er chloor op de vloer van de cellen uitgestort, terwijl gedetineerden door overbezette cellen op de grond moesten slapen, en werden gedetineerden urenlang gedwongen tot zeer oncomfortabele lichaamshoudingen.⁵⁵⁴ Gearresteerden berichtten ook over een corridor van mensen in burger die hen met stokken bij aankomst in de detentiefaciliteit Okrestina in Minsk sloegen terwijl zij door deze corridor moesten lopen. Volgens Amnesty International vindt in deze detentiefaciliteit wijdverspreide marteling plaats. Op deze plek verblijven arrestanten in afwachting of een strafrechtelijk onderzoek wordt opgestart, en om hun administratieve straf uit te zitten.⁵⁵⁵ Vrouwelijke arrestanten en gedetineerden werden naast bovenstaande behandeling op zeer grove wijze beledigd en bedreigd met seksueel geweld, en volgens berichten ook in voorkomende gevallen daadwerkelijk verkracht, zie behandeling vrouwelijke demonstranten paragraaf 3.2.2.

Volgens een onderzoek van Viasna was er in augustus 2020 een duidelijke piek in de mishandeling in administratieve detentie te zien, waarbij 91% van de ondervraagde gedetineerden aangaf mishandeld te zijn, tegenover 39% in de eerste drie maanden van 2021.⁵⁵⁶

Een videopublicatie van BYPOL, een groep Belarussische gedeserteerde politiemensen en militairen, laat een geluidsopname horen van mondelinge instructies van het hoofd toezicht over penitentiaire inrichtingen van het ministerie van Binnenlandse Zaken⁵⁵⁷ aan districtshoofden van penitentiaire inrichtingen om matrassen uit cellen te verwijderen, leefomstandigheden naar het voorbeeld van isolatiecellen te versoberen – dus bijvoorbeeld gedetineerden geen hulppakketten of brieven van familieleden te overhandigen – en hem te informeren over eventuele klachten van gedetineerden over mishandeling bij de openbaar aanklager. Ook droeg deze afdeling van het ministerie van Binnenlandse Zaken volgens BYPOL aan openbaar aanklagers op om eerder gearresteerde demonstranten een waarschuwing te geven om niet de straat op te gaan gedurende de periode 25 tot 27 maart 2021.⁵⁵⁸

Op 21 mei 2021 overleed Vitold Ashurak in een isoleercel tijdens het uitzitten van strafrechtelijke veroordeling. Volgens de autoriteiten stierf hij aan hartfalen, volgens zijn familie had hij geen eerdere gezondheidsklachten vertoond. Ashurak was

⁵⁵⁴ Viasna, Belarusian Helsinki Committee, BAJ, FIDH en OMCT, Belarus after Election 2020, zie https://spring96.org/files/misc/belarus_after_election_report_2020_en.pdf; AP News, *In Belarus, yellow tags single out political prisoners*, 4 juni 2021; Viasna, *Ales Bialiatski on the death of political prisoner Vitold Ashurak*, 26 mei 2021; DW, *DW reporter in Belarus released after 20 days of detention (videoreportage)*, 1 juni 2021; Belarusian Helsinki Committee, *HRDs demand investigation into torture and ill-treatment of Dziadok, Latypau and other prisoners*; Raam op Rusland, *'Ik word gevoederd als een kettinghond'*, 9 augustus 2021; Politico, *Prisoners tell horror stories of their detention in Belarus*, 5 mei 2021; Viasna, *Overcrowded and violent: what awaits Belarusian protesters in prison*, 20 november 2020; Vertrouwelijke bron d.d. 8 juni 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 22 september 2021.

⁵⁵⁵ Nieuwsuur, *Dit gebeurt er met gevangenen in Wit-Rusland*, 5 juni 2021; Amnesty International, *Mounting evidence of a campaign of widespread torture of peaceful protesters*, 13 augustus 2020.

⁵⁵⁶ Viasna, *Politically Motivated Administrative Proceedings: Standards and Reality in Contemporary Belarus*, 2021, p. 10;

⁵⁵⁷ Department of Supervisory and Executive Activities of the Ministry of Internal Affairs, UNID, was volgens BYPOL in 2020 en 2021 tegelijkertijd verantwoordelijk voor opleiding en instructie van gevangenisbewaarders, en voor inspecties van leefomstandigheden in detentie en op gevangentransport.

⁵⁵⁸ Zie [video](#) BYPOL d.d. 2 september 2021, geraadpleegd op 8 oktober 2021.

wegens ongehoorzaamheid tegenover de politie tijdens zijn deelname aan protesten veroordeeld tot vijf jaar strafrechtelijke detentie.⁵⁵⁹

Sommige gedetineerden zien geen andere uitweg dan zichzelf ernstig te verwonden om te ontkomen aan mishandeling en om in aanmerking te komen voor ziekenzorg.⁵⁶⁰

Vrouwelijke gedetineerden zijn volgens een rapport van de ngo's *Her Rights* en *Memorial* over het algemeen niet mishandeld of gemarteld in detentie. Wel moesten zij deels mishandeling van mannelijke gedetineerden aanzien, in voorkomende gevallen van hun mannelijke gezinsleden. Ook zijn er volgens dit rapport tot op heden onbevestigde berichten van verkrachting in detentie door gevangenispersoneel of door de oproerpolitie OMON.⁵⁶¹

Politiek gevangenen

Op 18 oktober 2021 telde de ngo Viasna 812 politiek gevangenen.⁵⁶² Hierbij worden de gedetineerden in met name de voorarrestcentra in Minsk en Brest meegeteld, maar ook in strafkolonies, open correctiefaciliteiten en gevangenissen.⁵⁶³ Een slechte behandeling viel met name, maar niet uitsluitend, deze groep ten deel. Volgens een gearresteerde journalist kregen door de toename van het geweldsgebruik in gevangenissen tegen politieke gevangenen, ook andere gedetineerden die wegens bijvoorbeeld winkeldiefstal vastzaten, met meer geweld te maken.⁵⁶⁴

Volgens berichten van ngo's en ooggetuigen werden met name gedetineerden die om hun politieke overtuiging waren gearresteerd systematisch slecht behandeld. Velen van hen waren gearresteerd voor hun deelname aan de grootschalige protesten rondom de presidentsverkiezingen in augustus 2020. Al vanaf de zomer van 2020 kregen velen van hen gele of anderskleurige naamkaartjes en werden bestempeld als vatbaar voor extremisme. Gevangenen met een dergelijk naamkaartje kregen in meerdere mate te maken met bijzonder slechte detentieomstandigheden en soms zelfs zeer ernstige mishandeling.⁵⁶⁵ Volgens één bron hadden niet alle politiek gevangenen een naamkaartje of kleurcode.⁵⁶⁶

Vervolging daders

Belarus heeft het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke en ontorende behandeling of bestraffing (CAT) in 1987 geratificeerd. De grondwet kent gedetineerden het recht op onderzoek naar de juridische juistheid van hun arrestatie en detentie toe. Gedetineerden mogen volgens de grondwet niet worden onderworpen aan marteling, mishandeling of vernedering, of onvrijwillige deelname

⁵⁵⁹ RFE/RL, *Body Of Jailed Belarusian Activist Reportedly Returned With Bandaged Head, But Family Silent*, 25 mei 2021; Viasna, *Shocking Video Of Death Of Activist Vitold Ashurak In Belarusian Colony*, 25 mei 2021;

⁵⁶⁰ Belsat, *Why do Belarusian inmates cut veins and swallow spoons?*, 10 juni 2021; The Guardian, *Belarusian activist stabs himself in court*, 1 juni 2021.

⁵⁶¹ Her Rights and Memorial, *The situation with human rights of women in Belarus following the presidential elections in 2020*.

⁵⁶² Website Viasna, geraadpleegd op 18 oktober 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 18 oktober 2021;

⁵⁶³ Website *Viasna*, *political prisoners*, geraadpleegd op 26 augustus 2021.

⁵⁶⁴ DW, *DW reporter in Belarus released after 20 days of detention (videoreportage)*, 1 juni 2021.

⁵⁶⁵ AP News, *In Belarus, yellow tags single out political prisoners*, 4 juni 2021; Viasna, *Ales Bialiatski on the death of political prisoner Vitold Ashurak*, 26 mei 2021; DW, *DW reporter in Belarus released after 20 days of detention (videoreportage)*, 1 juni 2021; *Belarusian Helsinki Committee*, *HRDs demand investigation into torture and ill-treatment of Dziadok, Latypau and other prisoners*, Vertrouwelijke bron d.d. 8 juni 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 22 september 2021.

⁵⁶⁶ Vertrouwelijke bron d.d. 23 september 2021.

aan medische experimenten.⁵⁶⁷ Volgens ngo's dekken de geweldsmisdrijven in het Wetboek van Strafrecht niet het volle spectrum van marteling en behoort marteling echter als apart misdrijf met strafbepalingen opgenomen te worden in het Wetboek van Strafrecht.⁵⁶⁸ Belarus is – anders dan de meeste post-Sovjetstaten – geen lid van de Raad van Europa, en daarmee is het land niet gebonden aan de Europese gevangenisregels.⁵⁶⁹

De bevoegdheid tot het opstarten van een strafrechtelijk onderzoek naar marteling, mishandeling of vernedering door de autoriteiten ligt bij het Onderzoekscomité. Vervolging hiervoor bleef in de verslagperiode echter geheel uit. Volgens een bron was dit op mondelinge instructie van Lukashenka zelf.⁵⁷⁰ Eind augustus 2021 sprak het Onderzoekscomité van 'valse aanklachten' in reactie op 680 klachten over mishandeling tijdens demonstraties in augustus 2020. Volgens het Onderzoekscomité had de politie overeenkomstig de wet haar bevoegdheden uitgevoerd. Ook politici spraken zich niet uit tegen mishandeling tijdens demonstraties of in gevangenissen.⁵⁷¹ Een gedetineerde berichtte dat zij weliswaar een klacht kon indienen over haar mishandeling door gevangenispersoneel, maar dat een medische keuring zo lang op zich liet wachten dat de lichamelijke sporen van het geweld reeds waren verdwenen.⁵⁷² Het onderzoek dat volgde op de dood van de demonstrant Raman Bandarenka werd in september 2021 stilgelegd, aangezien er volgens de openbaar aanklager geen verdachte kon worden geïdentificeerd.⁵⁷³ BYPOL, een groep dissidente politieagenten en militairen, maakte bekend dat volgens hen oproerpolitie achter het geweld tegen Bandarenka zat.⁵⁷⁴ Journaliste Katsiaryna Barysevich werd al in maart 2021 voor haar kritische berichtgeving over de dood van Bandarenka veroordeeld tot zes maanden strafrechtelijke detentie en een boete van 2.880 roebel⁵⁷⁵ voor het publiceren van vertrouwelijke medische informatie. De arts werd berispt voor schending van het beroepsgeheim.⁵⁷⁶

Gedwongen bekentenissen

Bekentenissen door verdachten op de staatstelevisie komen geregeld voor, waarbij de betrokkenen geregeld fysiek gewond zijn en dus tekenen van mogelijke marteling vertonen.⁵⁷⁷ Zo verschenen enkele dagen na hun arrestaties videobekentenissen van

⁵⁶⁷ Art 25 Grondwet: *The State shall safeguard personal liberty, inviolability and dignity. The restriction or denial of personal liberty is possible in the instances and under the procedure specified in law. A person who has been taken into custody shall be entitled to a judicial investigation into the legality of his detention or arrest. No one shall be subjected to torture or cruel, inhuman or undignified treatment or punishment, or be subjected to medical or other experiments without one's consent.* Zie Global Detention Project, *Belarus Immigration Detention data Profile 2020*.

⁵⁶⁸ UN OCHCR Universal Periodic Review Belarus 2020, Joint Submission 3 by Civil Society to be submitted at the 36th Session of the UN Human Rights Council.

⁵⁶⁹ Zie [website](#) van de Raad van Europa, geraadpleegd op 31 augustus 2021.

⁵⁷⁰ Vertrouwelijke bron d.d. 22 september 2021.

⁵⁷¹ Viasna, *Ales Bialitski on the death of political prisoner Vitold Ashurak*, 26 mei 2021; Viasna, *Human rights situation in Belarus 2020*, p. 14; Amnesty International, *Human rights report Belarus 2020*; Amnesty International, *Belarus: Police unleash appalling violence on peaceful protesters*, 10 augustus 2020; Viasna, *As authorities say they will not prosecute police officers over torture reports, Viasna pledges to continue documenting abuse*; [website](#) Onderzoekscomité van de Republiek Belarus (Russisch-talig)

⁵⁷² Belsat, *Mother of five tortured by police*, 4 april 2021.

⁵⁷³ Belsat, *Prosecutor General suspends case initiated over death of protester Raman Bandarenka*, 17 september 2021.

⁵⁷⁴ Belsat, *ByPol: Protester Raman Bandarenka was fatally injured by Special Rapid Response Squad (SOBR)*, 24 september 2021.

⁵⁷⁵ Omgerekend EUR 1.016,93 volgens xe.com, geraadpleegd op 18 oktober 2021.

⁵⁷⁶ Committee to Protect Journalists, CPJ condemns sentencing of Belarus journalist Katsiaryna Barysevich to 6 months in jail, 2 maart 2021.

⁵⁷⁷ Belapan News Agency, vertaald door BBC Monitoring, *Belarus state TV asked to respond to torture allegations*, 27 april 2021; RFE/RL, *European Alliance To Suspend Belarus's State Broadcaster Over 'Exceptional Concerns'*, 29 mei 2021.

Raman Pratasevich, journalist, blogger en voormalig redacteur van het regeringskritische Telegram-kanaal *Nexta*, en zijn vrienden Sofia Sapega waarin Pratasevich bekend massarellen te hebben georganiseerd, en Sapega bekend privéadressen van politieagenten te hebben gepubliceerd. Volgens familie en collega's zijn de bekentenissen onder grote psychologische en fysieke druk tot stand gekomen.⁵⁷⁸ Ook vlogger Mikalai Dziadok bekende op de staatstelevisie schuld aan de voorbereiding van terroristische misdrijven, en toonde duidelijke sporen van mishandeling.⁵⁷⁹

Verkiezingswaarneemster en activiste Olga Zolotar⁵⁸⁰, moeder van vijf kinderen, werd opgepakt op verdenking van het organiseren van een terroristische organisatie (art. 361-1 WvS). Volgens diverse media werd zij gefolterd tijdens haar detentie en overgeplaatst naar een psychiatrische kliniek.⁵⁸¹

5.8 Verdwijningen en ontvoeringen

In de verslagperiode kwamen geen langdurige verdwijningen voor.⁵⁸² Wel was er sprake van kortdurende verdwijningen. Zo werd oppositiepolitica Maryya Kalesnikova in september 2020 op straat in Minsk gedwongen om in een busje te stappen. Na enkele uren vastgehouden te zijn, wilden de autoriteiten haar dwingen om het land te verlaten via de grens met Oekraïne. Zij verscheurde echter haar paspoort en weigerde het land te verlaten.⁵⁸³ Ook de later aan zijn verwondingen gestorven Raman Bandarenka werd bij zijn arrestatie door onbekenden in een busje gedwongen (zie paragraaf 5.10).⁵⁸⁴ Volgens ngo's werden er demonstranten gearresteerd en familieleden bewust gedurende meer dan 24 uur in het ongewisse gehouden over de verblijfplaats van de gearresteerde en of deze überhaupt gearresteerd was. Ook zouden volgens deze ngo's regeringskritische mensen op straat door agenten in burger gearresteerd zijn en in beperking gehouden zijn, waardoor familieleden niet wisten waar zij zich bevonden. Deels kwam de ongewisheid ook door uitval van internet- en telecommunicatie-infrastructuur.⁵⁸⁵

Ook terdoodveroordeelden waarvan de familie niet wist of ze al waren geëxecuteerd, waren soms niet meer bereikbaar (zie paragraaf 5.9).

De arrestatie van journalist Raman Pratasevich en zijn vriendin Sofia Sapega nadat hun vliegtuig tot een landing was gedwongen, werd internationaal als ontvoering gezien. Zie paragraaf 4.1.2.

⁵⁷⁸ Belapan News Agency, vertaald door BBC Monitoring, *Belarus state TV asked to respond to torture allegations*, 27 april 2021; RFE/RL, *European Alliance To Suspend Belarus's State Broadcaster Over 'Exceptional Concerns'*, 29 mei 2021; RFE/RL, Video Statement By Belarusian Blogger Contains All The Hallmarks Of Forced Soviet-Era 'Confessions', 25 mei 2021.

⁵⁷⁹ Neue Züricher Zeitung, *Folter, erzwungene Geständnisse und Lagerhaft – wie ein Blogger die weissrussische Diktatur demaskiert*, 8 maart 2021; Voice of Belarus, *"They threatened to rape me or drive me out to the forest"*, 25 november 2020.

⁵⁸⁰ Ook gespeld als Volha Zalatar.

⁵⁸¹ Website Viasna, [Volha Zalatar](#), geraadpleegd op 31 augustus 2021; Belsat, *Mother of five tortured by police*, 4 april 2021.

⁵⁸² US Department of State, Human rights report 2020 Belarus, p. 3; RFE/RL, *Five Belarusian Opposition Figures: Where They Are, What Fates They Face*, 15 mei 2021.

⁵⁸³ RFE/RL, *Five Belarusian Opposition Figures: Where They Are, What Fates They Face*, 15 mei 2021.

⁵⁸⁴ Amnesty International, *Belarus: Peaceful protester held by police after beating dies in hospital*, 13 november 2020; Belsat, *Beaten and abducted by masked men: Minsker Raman Bandarenka dies in hospital*, 12 november 2020.

⁵⁸⁵ Joint Submission 3 by Civil Society to be submitted at the 36th Session of the UN Human Rights Council, p. 6.

5.9 Doodstraf

Belarus is weliswaar partij bij het Internationaal Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke Rechten op 12 november 1973, maar is geen partij bij het tweede facultatieve protocol, gericht op afschaffing van de doodstraf. Daarmee is Belarus de enige staat op het Europese continent dat nog steeds executies op zijn grondgebied uitvoert.

Belarus kent de doodstraf als zwaarste straf in het strafrecht voor mannelijke verdachten. Vrouwen, verdachten van onder de achttien jaar op het moment van plegen van het misdrijf of boven de 65 jaar op het moment van de uitspraak kunnen niet ter dood veroordeeld worden. De doodstraf wordt opgelegd voor dertien soorten bijzonder zware misdrijven, waarvan in de meeste gevallen moord met strafverzwarende omstandigheden.⁵⁸⁶

Aantallen executies worden niet openbaar gemaakt aangezien zij als staatsgeheim zijn geclassificeerd, maar ngo's proberen gevallen van oplegging en tenuitvoerlegging bij te houden en op basis daarvan een schatting te maken. De Belarussische minister van Justitie schatte dat er tussen 1994 en 2014 ongeveer 245 doodvonnissen waren uitgesproken, terwijl mensenrechten-ngo's bevestigden dat ten minste 400 personen werden geëxecuteerd tussen 1991 en 2020. Volgens de ngo Viasna zijn er tussen 2014 en 2019 elk jaar rond de drie nieuwe doodvonnissen opgelegd, en ongeveer even veel doodvonnissen uitgevoerd. In 2020 zijn er geen executies uitgevoerd, maar werden drie verdachten terdoodveroordeeld en wachtten vier gevangenen op hun executie.⁵⁸⁷ In 2021 werd minimaal één doodvonnis uitgesproken voor dubbele moord,⁵⁸⁸ en twee terdoodveroordeelden werden in april 2021 overgeplaatst naar de faciliteit voor levenslang.⁵⁸⁹ Een terdoodveroordeelde voor dubbele moord, Viktor Paulau, was in juni plots niet meer bereikbaar voor familieleden en is mogelijk geëxecuteerd.⁵⁹⁰

De straf wordt uitgevoerd door een schot in het hoofd. De datum en het tijdstip van de executie worden niet bekendgemaakt aan de veroordeelde, waardoor op de afdeling voor terdoodveroordeelden constante onzekerheid heerst wie er wanneer wordt meegenomen voor executie.⁵⁹¹ Ook de familieleden en advocaat weten niet wanneer de daadwerkelijke executie zal plaatsvinden, en waar het graf zich bevindt. Zo komt het voor dat familieleden of advocaten pas op de hoogte worden gesteld van de executie bij het eerstvolgende bezoek aan de gevangenis of op navraag als zij geen brieven meer krijgen van de terdoodveroordeelde. Zij kunnen het lichaam

⁵⁸⁶ De Belarussische strafwet noemt dertien misdrijven waarop de doodstraf staat: Art. 122 (2): "Ontketenen of voeren van een oorlog", Art. 124 (2): "Een terroristische daad gericht tegen de vertegenwoordiger van een buitenlandse staat of een internationale organisatie", Art. 126 (3): "Een daad van binnenlands terrorisme", art. 127: "Genocide", art. 128: "Misdaden tegen de menselijkheid", art. 134: "Gebruik van massavernietigingswapens", Art. 135 (3): "Overtreding van oorlogsrecht", Art. 139 (2): "Moord met strafverzwarende omstandigheden", Art. 289 (3) "Een daad van terrorisme", Art. 357 (3): "Samenzwering of andere acties met het doel een staatsgreep te plegen", Art. 359 (2): "Terroristische daden gericht tegen de staat of ambtenaar", art. 360 (2): "Sabotage", art. 362: "Moord op een medewerker van een staatsorgaan". Zie OSCE, *The Death Penalty in the OSCE Area Background Paper 2020*, p. 42.

⁵⁸⁷ Viasna, Human Rights Situation in Belarus in 2014, 205, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020; Amnesty International, Belarus 2020.

⁵⁸⁸ Viasna, *Supreme Court confirms death sentence for Viktor Skrundzik*, 4 mei 2021.

⁵⁸⁹ Viasna, "No more fear they can be taken out for execution". *The Kostseu brothers meet with family for first time after pardon*, 18 augustus 2021; Parliamentary Assembly of the Council of Europe (PACE), *General Rapporteur welcomes the decision of the Belarusian authorities to pardon the two brothers Illia and Stanislau Kostseu*, 4 mei 2021.

⁵⁹⁰ Amnesty International, *Further information: Viktor Paulau may have been executed*, 17 juni 2021; Belsat, *Another death sentence might have been carried out in Belarus – human rights defenders*, 10 juni 2021.

⁵⁹¹ Er is in Belarus één gevangenisafdeling voor terdoodveroordeelden, gevestigd in de detentiefaciliteit *Detention center no.1* in Minsk, waar ook verdachten in voorarrest zitten.

niet zelf begraven; dit gebeurt door de gevangenisautoriteiten.⁵⁹² Het VN-Mensenrechtencomité noemde de geheimhouding rond de executies, zowel jegens de gevangenen als jegens de families, een schending van artikel 7 van het IVBPR/ICCPR.⁵⁹³

De president heeft de mogelijkheid om gratie te verlenen, maar doet dit uiterst zelden. Hij heeft deze bevoegdheid sinds 1996 slechts éénmaal uitgeoefend.⁵⁹⁴ De president laat zich daarbij adviseren door een commissie. Het besluitvormingsproces en de daadwerkelijke besluiten van deze commissie zijn echter vertrouwelijk.⁵⁹⁵

Belarus neemt op politiek en ambtelijk niveau deel aan internationale besprekingen die moeten leiden tot afschaffing van de doodstraf. Voor een moratorium van de doodstraf is er volgens de Belarussische autoriteiten echter tot dusver onvoldoende steun van de bevolking; in het laatste referendum over de doodstraf in 1996 had 80.5% van de bevolking zich voor de doodstraf uitgesproken.⁵⁹⁶

In 2020 uitte de Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa (PACE) sterke bezorgdheid over het feit dat veel doodvonnissen in Belarus werden uitgesproken na oneerlijke processen waarin het bewijs van schuld is gebaseerd op gedwongen bekentenissen na foltering of in afwezigheid van een raadsman.⁵⁹⁷ Veroordeelden hebben de mogelijkheid om in hoger beroep te gaan tegen hun veroordeling bij het Hooggerechtshof, indien hun straf is opgelegd door een lagere rechtbank. De kans op succes is echter klein. In juni 2020 werd voor het eerst een veroordeling tot de doodstraf door het Belarussische Hooggerechtshof nietig verklaard op grond van een gedwongen bekentenis, en de zaak terugverwezen naar een lagere rechtbank. Begin 2021 werd de verdachte alsnog opnieuw terdoodveroordeeld.⁵⁹⁸ Verder kunnen veroordeelden een klacht indienen bij het VN-Mensenrechtencomité. Een klacht heeft echter geen opschortende werking, ook niet als het Comité vraagt om uitstel van de executie. Zo voerde Belarus in de jaren 2016, 2018 en 2019 drie executies uit ondanks lopende klachtprocedures van de veroordeelden bij het VN-Mensenrechtencomité, en ondanks het verzoek van dit comité om de executies op te schorten.⁵⁹⁹ Het VN-Mensenrechtencomité concludeerde volgens de ngo Viasna op 7 september 2021 dat in één van deze gevallen het recht op leven was geschonden, aangezien hij ter dood werd veroordeeld als gevolg van een oneerlijk proces.⁶⁰⁰

⁵⁹² Viasna, Human Rights Situation in Belarus in 2015; BBC, *Belarus: The secret executions in Europe's 'last dictatorship'*, 15 mei 2018; HRW, World report 2020, Belarus.

⁵⁹³ Human Rights Committee, "Concluding observations on the fifth periodic report of Belarus", UN Doc CCPR/C/BLR/CO/5, 22 november 2018, para. 27 (b).

⁵⁹⁴ BBC, *'My brothers on Europe's last death row'*, 4 juni 2020.

⁵⁹⁵ Joint FIDH – HRC Viasna report 2016, *Death Penalty in Belarus: Murder on (Un)lawful grounds*, 2016.

⁵⁹⁶ BW Business World, *Belarus Issues First Death Sentence This Year*, 15 januari 2021.

⁵⁹⁷ Parliamentary Assembly of the Council of Europe (PACE), Committee on Legal Affairs and Human Rights, *Abolition of the death penalty in Council of Europe member and observer states, Belarus and countries whose parliaments have co-operation status*, 15 oktober 2020, p. 15.

⁵⁹⁸ HRW World Report 2021, Belarus; Belsat, *No mitigation: Belarusian Viktor Skrundzik still under death sentence*, 15 januari 2021; Big News Network, *Belarus, Historic Moment: The Supreme Court Cancels a Death Sentence*, 8 juli 2020.

⁵⁹⁹ Viasna, Human Rights Situation in Belarus in 2016, 2018, en 2020; UN OCHCR Universal Periodic Review Belarus 2020, Joint Submission 3 by Civil Society to be submitted at the 36th Session of the UN Human Rights Council, p. 6.

⁶⁰⁰ Viasna, *UNHRC confirms multiple violations in case of executed prisoner Aliaksei Mikhalenia*, 27 september 2021;

5.10 Buitengerechtelijke executies en moorden

Tijdens regeringskritische demonstraties zijn in 2020 minstens vier demonstranten en toevallige voorbijgangers gestorven. De omstandigheden zijn daarbij steeds onduidelijk aangezien de autoriteiten van een andere toedracht spreken dan media, familieleden en omstanders. Zo overleed Alexander Taraikovsky tijdens een demonstratie aan politiegeweld. Volgens zijn nabestaanden kwam dat door een politiekogel in zijn borst. De autoriteiten ontkenden dit en zeiden dat hij een voorwerp droeg dat ongecontroleerd ontplofte en zijn dood veroorzaakte.⁶⁰¹ Henadz Shutau werd in de omgeving van een demonstratie door een agent in zijn achterhoofd geschoten. Hij overleed later aan zijn verwondingen. Shutau werd postuum door een rechter schuldig genoemd aan poging tot moord op een politieambtenaar die aangaf uit zelfverdediging te hebben gehandeld. Een ooggetuige en vriend werd tot tien jaar cel voor poging tot moord veroordeeld.⁶⁰² Aliaksandr Vikhor overleed drie dagen na zijn arrestatie in een ziekenhuis. Zijn familieleden noemden de autopsie tegenstrijdig.⁶⁰³ Drie maanden na het begin van de grootschalige protesten stierf Raman Bandarenka op 12 november 2020 in een ziekenhuis nadat hij in Minsk zwaar was mishandeld door niet-geïdentificeerde mannen die hem in een busje meenamen. Zij brachten hem naar een politiebureau van waaruit hij bewusteloos naar het ziekenhuis werd gebracht en stierf.⁶⁰⁴ Naast deze mensen kwamen ook enkele andere demonstranten en voorbijgangers onder niet opgehelderde omstandigheden om het leven.⁶⁰⁵

In een park in Kiev werd op 3 augustus 2021 activist Vitaly Shishov dood gevonden, opgehangen aan een boom en met verwondingen. Shishov leidde een regeringskritische organisatie van Belarussen in Oekraïne. Andere Belarussische activisten gaven aan dat het om een actie van Belarussische KGB-agenten ging.⁶⁰⁶ Ook in dit geval zijn de omstandigheden nog niet opgehelderd.

Tijdens een KGB-inval in het huis van de vermeende 'oppositieel extremist' Andrei Zeltser op 28 september 2021 in Minsk werden Zeltser en een KGB-officier gedood.⁶⁰⁷ (zie paragraaf 5.6)

⁶⁰¹ US Department of State, Human rights report 2020 Belarus, p. 2; The Guardian, 'Shot right in the chest': partner denies Belarus protester died from own bomb, 16 augustus 2020.

⁶⁰² RFE/RL, *Belarusian Protester Killed By Soldier Found Guilty Of Disobeying Police*, 25 februari 2021; Viasna, *Dead protester convicted of attempted murder*, 25 februari 2021; Belsat, 'Shots in silence': Wounded protester from Brest dies, official version debatable, 19 augustus 2020; Reuters, *Protester jailed in Belarus for 10 years as U.N. warns of 'human rights crisis'*, 25 februari 2021.

⁶⁰³ Viasna, *Three months after, still no justice for people who died in protests*, 11 november 2020; The Guardian, *Belarus protests: 25-year-old man dies in police custody*, 13 augustus 2020.

⁶⁰⁴ Amnesty International, *Belarus: Peaceful protester held by police after beating dies in hospital*, 13 november 2020; Belsat, *Beaten and abducted by masked men: Minsker Raman Bandarenka dies in hospital*, 12 november 2020.

⁶⁰⁵ Belsat, 'Shots in silence': Wounded protester from Brest dies, official version debatable, 19 augustus 2021; [website Belarus Heroes](#), geraadpleegd op 6 september 2021.

⁶⁰⁶ DW, *Ukraine investigating Belarusian activist's death as possible murder*, 5 augustus 2021; Atlantic Council, *Belarus dissident death in Ukraine fuels fears over Lukashenka death squads*, 4 augustus 2021; RFE/RL, *Belarus Sent Hit Squads To Kill Lukashenka Critics, Says Man Who Found Activist's Body In Kyiv*, 3 augustus 2021.

⁶⁰⁷ Al Jazeera, *Belarus detains 100 people after KGB shootings: Rights group*, 1 oktober 2021; The Guardian, *Man shot dead by Belarusian KGB worked for US software firm*, 30 september 2021.

6 Vluchtelingen en ontheemden

De wettelijke bepalingen over verblijf van vluchtelingen en asielzoekers staan hoofdzakelijk in de Belarussische Vreemdelingenwet.⁶⁰⁸ Daarnaast kan de president bij decreet sommige groepen makkelijker asiel verlenen, zoals hij dat deed voor mensen uit Oekraïne (zie hieronder).⁶⁰⁹

6.1.1 *Vluchtelingenpopulatie*

Verreweg de meeste vluchtelingen en asielzoekers die in Belarus verblijven komen uit Oekraïne. Over aantallen mensen zonder verblijfsvergunning zijn geen cijfers bekend. Tussen 2015 en 2020 steeg het aantal Oekraïners met een vluchtelingenstatus van 1.089 naar 2.471; het aantal Oekraïners met een tijdelijke asielvergunning schommelde in die jaren tussen de 178 en de 255, met een uiteindelijke daling in 2020 naar 98. Vermoedelijk lag het daadwerkelijke aantal Oekraïners in Belarus vele malen hoger, maar konden deze op andere gronden verblijf krijgen (6.1.2). Oekraïense vluchtelingen worden in de statistieken gevolgd door mensen uit Afghanistan, die weliswaar nauwelijks in aanmerking kwamen voor een asielvergunning, maar waarvan in 2015 403 mensen een vluchtelingenstatus hadden, met een daling naar 222 vluchtelingenstatussen in 2020. Andere vluchtelingen en asielzoekers kwamen met name uit Syrië, Georgië, Azerbeidzjan, Irak, Jemen en Tadzjikistan.⁶¹⁰

6.1.2 *Procedure*

Belarus kent een uniforme aanvraagprocedure waarin aan de voorwaarden voor twee vormen van verblijfsvergunningen wordt getoetst: de permanente vluchtelingenstatus conform de UNHCR Vluchtelingenconventie, en de asielvergunning op basis van subsidiaire⁶¹¹ bescherming.⁶¹² Het overgrote deel van de ingewilligde aanvragen krijgt een asielvergunning met subsidiaire bescherming. Zo werden er in 2018 bijvoorbeeld 5 vluchtelingenvergunningen en 845 asielvergunningen afgegeven; in 2019 waren dit 10 vluchtelingenvergunningen en 608 asielvergunningen; in 2020 15 vluchtelingenvergunningen en 453 asielvergunningen.⁶¹³

De aanvrager levert bij aanvraag zijn paspoort in en verkrijgt een tijdelijk verblijfsrecht tot de beslissing is genomen. Tot die tijd moet de aanvrager blijven in de regio waar hij zijn aanvraag heeft ingediend. Na verkrijging van een positieve beslissing kan de aanvrager zich vrij vestigen in Belarus, maar moet zich wel steeds registreren bij de plaatselijke autoriteiten op zijn adres.⁶¹⁴ Volgens een bron worden veel aanvragers voor het probleem gesteld dat voor het indienen van een aanvraag

⁶⁰⁸ Law on Granting Refugee Status, Complementary and Temporary Protection to Foreign Citizens and Stateless Persons in the Republic of Belarus, no. 354-Z d.d. 23 juni 2008.

⁶⁰⁹ The Decree of the President of the Republic of Belarus no. 420 d.d. 30 augustus 2014 *On the Stay of Ukrainian citizens in the Republic of Belarus*; Oekraïners uit de regio's Donetsk en Luhansk krijgen makkelijker toegang tot asiel.

⁶¹⁰ UNHCR website geraadpleegd op 8 juli 2021 (*UNHCR - Refugee Statistics*). De statistieken van UNHCR worden gevoed met overheidscijfers.

⁶¹¹ Belarus kent sinds 2009 subsidiaire bescherming; vertrouwelijke bron d.d. 8 juli 2021.

⁶¹² Website UNHCR Belarus, *How and where to apply for asylum in Belarus* (<https://www.unhcr.org/by/get-help>), geraadpleegd op 10 mei 2021.

⁶¹³ UNHCR website geraadpleegd op 8 juli 2021 (*UNHCR - Refugee Statistics*). De statistieken van UNHCR worden gevoed met overheidscijfers.

⁶¹⁴ US Department of State, Human Rights Report Belarus 2020; Website UNHCR Belarus, *How and where to apply for asylum in Belarus* (<https://www.unhcr.org/by/get-help>), geraadpleegd op 10 mei 2021; vertrouwelijke bron d.d. 8 juli 2021.

een adresregistratie nodig is. Voor een adresregistratie is de toestemming van een verhuurder nodig, hetgeen de afhankelijkheid van aanvragers ten opzichte van hun verhuurder vergroot. Ook zouden plaatselijke autoriteiten discrimineren bij de beslissing of ze iemand een adresregistratie geven of niet. Zij zouden deze soms weigeren op basis van huidskleur of taalkennis.⁶¹⁵

Aanvragers die zonder geldige verblijfstitel Belarus binnenkomen, kunnen hun aanvraag indienen bij de grenspolitie. De grenspolitie plaatst hen soms in een tijdelijke opvang voor asielzoekers, maar vaak ook in een detentiecentrum voor administratieve detentie en voorarrest. Het komt volgens een bron voor dat mensen maandenlang zonder contact met de buitenwereld in deze faciliteiten zitten. Volgens dezelfde bron zijn er gevallen geweest waarin de grenspolitie mensen de gelegenheid ontzegde om een aanvraag in te dienen. Op welke schaal dit gebeurt, is niet bekend.⁶¹⁶

Bij een positieve beslissing krijgt de aanvrager ofwel een vluchtelingenstatus, of een asielvergunning. Vluchtelingen krijgen een niet-tijdelijk verblijfsrecht zo lang de grond voor hun verblijf bestaat. Zij krijgen een verblijfsdocument. Dit verblijfsdocument dient als identiteitsdocument binnen Belarus. Het verblijfsdocument wordt in eerste instantie afgegeven voor twee jaar en bij verlenging steeds voor vijf jaar. Vluchtelingen krijgen hun paspoort niet terug maar kunnen een bewijs van permanent verblijf voor gebruik in Belarus krijgen. Voor internationale reizen kunnen zij desgewenst een reisdocument aanvragen. Aanvragers die niet in aanmerking komen voor een vluchtelingenstatus maar wel voor subsidiaire bescherming, krijgen een tijdelijk verblijfsrecht en een verblijfsvergunning voor één jaar die verlengd kan worden. Deze verblijfsvergunning dient niet als identiteitsdocument, maar deze categorie aanvragers krijgt hun paspoort terug.⁶¹⁷

Russische asielzoekers

Volgens gegevens van de UNHCR en het US Department of State is subsidiaire bescherming in de praktijk aan niet-Russen voorbehouden. Russen kunnen onder de bepalingen van de Uniestaat op een makkelijke manier verblijf krijgen in Belarus. Volgens een bron en het US Department of State hebben in de afgelopen jaren slechts zeer weinig Russen afgezien van de mogelijkheid om op grond van de bepalingen van de Uniestaat verblijf te verkrijgen en derhalve om asiel verzocht, op basis van problemen die zij door hun geloof in Rusland zouden ondervinden.⁶¹⁸ Zie voor de positie van religieuze minderheden paragraaf 3.2.

Oekraïners

Bij presidentieel decreet hebben mensen uit bepaalde delen van Oekraïne de mogelijkheid om op een makkelijkere manier aan een verblijfstatus te komen.⁶¹⁹ Volgens een bron heeft deze regeling in de praktijk echter weinig betekenis en wordt ook voor deze groep de algemene asielprocedure gevolgd.⁶²⁰

⁶¹⁵ Vertrouwelijke bron d.d. 21 september 2021.

⁶¹⁶ Vertrouwelijke bron d.d. 21 september 2021.

⁶¹⁷ Website UNHCR Belarus, *How and where to apply for asylum in Belarus* (<https://www.unhcr.org/by/get-help>), geraadpleegd op 10 mei 2021; vertrouwelijke bron d.d. 8 juli 2021.

⁶¹⁸ US Department of State, Human Rights Report Belarus 2020; vertrouwelijke bron d.d. 8 juli 2021.

⁶¹⁹ The Decree of the President of the Republic of Belarus no. 420 d.d. 30 augustus 2014 *On the Stay of Ukrainian citizens in the Republic of Belarus*; Oekraïners uit de regio's Donetsk en Luhansk krijgen makkelijker toegang tot asiel.

⁶²⁰ vertrouwelijke bron d.d. 8 juli 2021.

Vluchtelingen kunnen de Belarussische nationaliteit aanvragen indien zij aan de voorwaarden voor naturalisatie voldoen, zie artikel 14 van de Belarussische nationaliteitswet en paragraaf 2.2. Eén van de voorwaarden daarvoor is niet-tijdelijk verblijf.⁶²¹

Werk

Over het algemeen moet een werkgever een tewerkstellingsvergunning aanvragen voor buitenlandse werknemers. Uitgezonderd hiervan zijn mensen met een permanente verblijfsvergunning, dus mensen met een vluchtelingenstatus. Voor mensen met een asielvergunning moet de werkgever aantonen dat hij of zij geen geschikte werknemer op de Belarussische arbeidsmarkt kan vinden. Ook uitgezonderd van het vereiste van een tewerkstellingsvergunning zijn op grond van de Euraziatische Economische Unie immigranten met de Russische, Kirgizische, Kazachse of Armeense nationaliteit.⁶²²

Wettelijke bepalingen ten aanzien van vreemdelingen

Belarus kent in de grondwet⁶²³ het beginsel van non-discriminatie van vreemdelingen en staatlozen ten opzichte van Belarussen, voor zover dit niet anders is bepaald in de grondwet, wetten of internationale verdragen. Daarnaast kent de grondwet gedetineerden – waaronder in vreemdelingendetentie – het recht op onderzoek naar de juridische juistheid van zijn arrestatie en detentie. Gedetineerden mogen volgens de grondwet niet worden onderworpen aan marteling, mishandeling of vernedering, of onvrijwillige deelname aan medische experimenten.⁶²⁴

Naast deze grondwettelijke bepalingen zijn er tal van wetten, verklaringen van de Ministerraad, decreten en Richtlijnen met betrekking tot vreemdelingen in Belarus. De belangrijkste zijn:

- Wet op de legale status van vreemdelingen en staatlozen in de Republiek Belarus, nr. 105-3 d.d. 4 januari 2010;⁶²⁵
- Wet betreffende het verlenen van de vluchtelingenstatus, aanvullende bescherming, asiel en tijdelijke bescherming in de Republiek Belarus aan buitenlandse burgers en staatlozen, nr. 354-Z d.d. 23 juni 2008;⁶²⁶
- Wet op administratieve overtredingen, nr. 92-Z d.d. 6 januari 2021; De procedurele wet van de Republiek Belarus inzake administratieve overtredingen nr. 194-3 d.d. 20 december 2006.

6.1.3

Non-refoulement

Het VN-Comité tegen Foltering uitte in 2018 haar bezorgdheid over berichten dat Belarus mensen bleef uitzetten, deporteren en uitleveren aan derde landen waar er

⁶²¹ US Department of State, Human Rights Report Belarus 2020, p. 37.

⁶²² Mensen met een vluchtelingenstatus verkrijgen een permanente verblijfsvergunning, waardoor zij automatisch mogen werken en de werkgever is vrijgesteld van de verplichting om een aparte tewerkstellingsvergunning aan te vragen. Zie ook website [La Strada](#), geraadpleegd op 17 augustus 2021; vertrouwelijke bron d.d. 8 juli 2021.

⁶²³ Art.11 Grondwet: *Foreign nationals and stateless persons on the territory of Belarus shall enjoy rights and liberties and execute duties on equal terms with the citizens of the Republic of Belarus, unless otherwise specified in the Constitution, the laws and international treaties.*

⁶²⁴ Art 25 Grondwet: *The State shall safeguard personal liberty, inviolability and dignity. The restriction or denial of personal liberty is possible in the instances and under the procedure specified in law. A person who has been taken into custody shall be entitled to a judicial investigation into the legality of his detention or arrest. No one shall be subjected to torture or cruel, inhuman or undignified treatment or punishment, or be subjected to medical or other experiments without one's consent.*

⁶²⁵ [Belarus - Law No. 105-3 of 4 January 2010 on Legal Status of Foreign Citizens and Stateless Persons in the Republic of Belarus. \(ilo.org\)](#)

⁶²⁶ [Belarus - Law No. 354-Z of 23 June 2008 "On Providing to Foreign Citizens and Persons without Citizenship of Refugee Status, Additional Protection, Asylum and Temporary Protection in the Republic of Belarus", as amended to 20 July 2016. \(ilo.org\)](#)

gegronde redenen waren om aan te nemen dat een persoon het gevaar zou lopen te worden onderworpen aan marteling.⁶²⁷ In 2015 beval de UNHCR tijdens de UPR reeds aan dat Belarus haar procedures aan zou passen om refoulement te voorkomen.⁶²⁸ Ook het US Department of State bericht in 2020 van uitzettingen en deportaties naar landen waar mishandeling waarschijnlijk was.⁶²⁹

Zo beval het Belarussische Constitutioneel Hof in hoger beroep de uitzetting van Hicri Mamas, een uitgeprocedeerde Turks-Koerdische asielzoeker, naar Turkije. Turkije had via een Interpol *red notice* verzocht om zijn uitlevering in verband met verdenking van een extremistisch misdrijf. Volgens ngo's was er een aanzienlijk risico op marteling in Turkije.⁶³⁰ De journalist Alexander Lapshin werd in 2016 in Belarus gearresteerd en ondanks een asielaanvraag en een interventiepoging van Rusland uitgeleverd aan Azerbeidzjan, waar hij werd beschuldigd van onder andere een ongeautoriseerd bezoek aan de regio Nagorno-Karabach. Lapshin werd in 2017 in een isoleercel in een gevangenis in Azerbeidzjan aangevallen en overleefde zijn verwondingen ternauwernood. Lapshin heeft de Oekraïense, Russische en Israëlische nationaliteit.⁶³¹ Ook zijn er voorbeelden van Tsjetsjenen in Belarus die zijn uitgeleverd of uitgezet⁶³² naar Rusland ondanks het risico op marteling in Tsjetsjenië, veelal op verzoek van de Tsjetsjeense autoriteiten in verband met strafrechtelijk onderzoek. Tsjetsjenen werden sinds 2015 structureel geweigerd aan de Belarussisch-Poolse grens. Na hun gedwongen terugkeer naar Rusland dragen de Russische autoriteiten teruggekeerde Tsjetsjenen over aan de regionale Tsjetsjeense autoriteiten ondanks het risico op marteling.⁶³³ In 2017 werd een Tsjetsjeense vrouw op de vlucht voor haar familie op het vliegveld in Minsk aangehouden door politieagenten en herenigd met haar familie.⁶³⁴

6.1.4 *Belarus als doorreisland*

Belarus was al jaren een doorreisland voor kleine aantallen migranten uit landen als Rusland, Azerbeidzjan, Armenië of Tadzjikistan die in de Europese Unie asiel willen aanvragen. Deze mensen kregen ook in de verslagperiode te maken met weigering aan de grens van Polen en Litouwen.⁶³⁵ Na juni 2021 zagen Polen, Litouwen en Letland echter een sterke toename van vluchtelingen voornamelijk uit landen als Irak, Afghanistan, Kameroen en Syrië via Belarus. Officiële cijfers over aankomst in

⁶²⁷ Committee against Torture, *Concluding observations on the fifth periodic report of Belarus*, CAT/C/BLR/CO/5, 7 juni 2018, para. 52.

⁶²⁸ Submission by the United Nations High Commissioner for Refugees For the Office of the High Commissioner for Human Rights' Compilation Report – Universal Periodic Review Belarus Second cycle 2015 Belarus.

⁶²⁹ US Department of State, Human Rights Report 2020 Belarus, p. 37.

⁶³⁰ US Department of State, Human Rights Report 2020 Belarus, p. 37; Belsat, *Belarus set to extradite Kurdish activist to Turkey. He may face torture*, 29 juni 2020.

⁶³¹ RFE/RL, *European Rights Court Finds Baku Authorities Guilty Of Trying To Kill Blogger*, 21 mei 2021; EHRM Lapshin / Azerbeidzjan (13527/18); BBC News, *The blogger jailed for visiting a country that doesn't exist*, 7 februari 2017.

⁶³² Volgens een vertrouwelijke bron zetten Belarussische autoriteiten mensen ook wel over de grens naar Rusland zonder daar een formele procedure voor te volgen. Op welke schaal dit gebeurt is niet bekend, evenmin of dit alleen gebeurt op verzoek van Russische autoriteiten. vertrouwelijke bron d.d. 21 september 2021.

⁶³³ RFE/RL, *Chechen Man Who Claimed Torture Narrowly Escapes Transfer To Grozny*, 6 juni 2017; HRW, *Belarus Police Stop a Chechen Woman En Route To Safety in Norway*, 7 september 2017; OCCRP case studies: *Chechens Claiming Asylum Returned to Russia by Belarussian Authorities*, 31 januari 2019; Amnesty International, *Russia: Handover of Chechen torture survivor would put him at further risk of torture or death*, 9 juni 2017; Europees Hof voor de Rechten van de Mens zaak 59793/17 d.d. 11 december 2018; Freedom House, *Out of sight, not out of reach*, February 2021, p. 30; The Foreign Policy Center, *The pushback of asylum seekers from the North Caucasus and Central Asia at the Polish border*, 4 december 2017; vertrouwelijke bron d.d. 20 mei 2021; vertrouwelijke bron d.d. 21 september 2021.

⁶³⁴ Meduza, *A woman fled Chechnya and won political asylum in Norway, but police stopped her in Minsk and handed her over to her father*, 6 september 2017; Expert Opinion Mark Galeotti, *License to Kill? The Risk to Chechens inside Russia*, juni 2019.

⁶³⁵ BIP, *Inspection of the railway border crossing in Terespol*, 21 september 2021; Europees Hof voor de Rechten van de Mens zaak 59793/17 d.d. 11 december 2018; Freedom House, *Out of sight, not out of reach*, February 2021, p. 30.

Belarus en doorreizenden naar de Europese Unie zijn niet beschikbaar. Duitse media spraken van duizend migranten die dagelijks in Belarus landden met de bedoeling om door te reizen naar de Europese Unie.⁶³⁶ Wel zijn er cijfers over onrechtmatige grensoverschrijdingen vanuit Belarus. Frontex spreekt van 6.571 onrechtmatige grensoverschrijdingen in 2021 via de *Eastern Borders Route*⁶³⁷, waarbij de overgrote meerderheid na juni vanuit Belarus naar Litouwen plaatsvond.⁶³⁸ De Poolse autoriteiten hadden naar eigen zeggen in augustus 2021 3.500 pogingen tot grensoverschrijding geregistreerd, in september 6.700 tot 7.700 en in oktober 17.300.⁶³⁹ Volgens mediaberichten werden doorreizenden bij de oversteek van de grens naar Litouwen en Polen door Belarussische grenswachten niet tegengehouden of werden zij zelfs gefaciliteerd. Lukashenka zei tegen media in reactie op sancties opgelegd door de Europese Unie dat Belarus onvoldoende middelen had om migranten tegen te houden.⁶⁴⁰ Volgens andere media komen de migranten met Belarussische visa naar Belarus, als tussenstop naar Europa.⁶⁴¹ In oktober 2021 kwamen berichten naar buiten over geloste schoten aan de grens.⁶⁴² Zeker negen migranten waren tot november 2021 langs de grens met Polen bezweken, vermoedelijk aan weersomstandigheden, verdrinking, uitputting of gezondheidsproblemen.⁶⁴³

6.1.5 Opschorting overnameovereenkomst

Met ingang van 1 juli 2020 sloten de EU en Belarus gekoppeld aan een visaversoepelingsovereenkomst een terugnameovereenkomst betreffende personen zonder rechtmatig verblijf op het EU-grondgebied die in het bezit zijn van de Belarussische nationaliteit, een geldige Belarussische verblijfsvergunning of die via Belarus de EU zijn ingereisd.⁶⁴⁴ De terugnameovereenkomst werd eind juni 2021 eenzijdig opgeschort door Belarus. De opgeschorte overnameovereenkomst bevat duidelijke verplichtingen en procedures voor zowel EU-lidstaten als Belarus over de overname van onderdanen die illegaal op het grondgebied van de andere partij verblijven, onder eerbiediging van mensenrechten. De overeenkomst betreft de overname van zowel eigen onderdanen als onderdanen van derde landen en staatloze personen. Voorwaarde was wel dat zij een duidelijke band met het aangezochte land hadden (bijvoorbeeld een visum of een verblijfsvergunning).⁶⁴⁵

⁶³⁶ Die Welt, *Bis zu 1000 Migranten sollen täglich in Belarus ankommen*, 2 november 2021;

⁶³⁷ Cijfers over de *Eastern Borders Route* beschrijven alle grensoverschrijdingen aan de oostelijke landsgrenzen van de Europese Unie met Belarus, Moldavië, Oekraïne en de Russische Federatie.

⁶³⁸ Website Frontex (<https://frontex.europa.eu/we-know/migratory-map/>), geraadpleegd op 17 november 2021; Frontex, *Migratory situation at EU's borders in August_ Detections on the rise* (<https://frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/migratory-situation-at-eu-s-borders-in-august-detections-on-the-rise-INIG3B>), geraadpleegd op 17 november 2021.

⁶³⁹ Niet bekend is of deze cijfers unieke of herhaalde grensoverschrijdingen bevatten. Al Jazeera, *Syrian man found dead on Polish-Belarusian border*, 14 oktober 2021; Frankfurter Allgemeine Zeitung, *Eine Frage der Humanität?*, 3 november 2021.

⁶⁴⁰ The Independent, *Lithuania declares emergency due to migration from Belarus*, 3 juli 2021; Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ), *Lukaschenko schließt Grenze zur Ukraine*, 3 juli 2021; BBC Monitoring, *Explainer: Lithuania points finger at Belarus as migration spikes*, 11 juni 2021; BBC Monitoring, *Lithuania detains 32 illegal migrants on border with Belarus*, 21 juni 2021.

⁶⁴¹ NRC, *All-inclusive van Beiroet naar Minsk: deze route nemen Syrische vluchtelingen nu naar Europa*, 21 oktober 2021.

⁶⁴² Vertrouwelijke bron d.d. 18 oktober 2021.

⁶⁴³ Euractiv, *Fifth migrant dies on Poland-Belarus border*, 24 september 2021; DW, *Poland says body of Syrian man found near Belarus border*, 13 november 2021; Al Jazeera, *Syrian asylum seeker found dead on Poland-Belarus border*, 13 november 2021.

⁶⁴⁴ Zie Overeenkomst tussen de Europese Unie en de Republiek Belarus inzake de overname van personen die zonder vergunning op het grondgebied verblijven, 9 juni 2020 ([https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?qid=1592992631784&uri=CELEX:22020A0609\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?qid=1592992631784&uri=CELEX:22020A0609(01))).

⁶⁴⁵ Persmededeling Raad van de Europese Unie, *Belarus (Wit-Rusland): EU sluit akkoorden over visumversoepeling en overname*, 27 mei 2020; Euronews, *Belarus cuts cooperation on migration with EU over sanctions*, 28 juni 2021; RFE/RL, *EU Deplores Minsk Moves To Sever Ties After Economic Sanctions*, 29 juni 2021; Euronews, *Belarusian President Lukashenko wants to suspend EU agreement on migrants*, 8 september 2021.

Daarop schortte de EU in november 2021 de visaversoepelingsovereenkomst gedeeltelijk op voor wat betreft bepaalde overheidsvertegenwoordigers.⁶⁴⁶

⁶⁴⁶ Europa.nu, *Belarus: Council suspends visa facilitation provisions for officials of the Belarus regime*, 9 november 2021.

7 Terugkeer

Er is geen informatie beschikbaar over teruggekeerde migranten en hun behandeling door de autoriteiten, hetzij het na vrijwillige of gedwongen terugkeer.⁶⁴⁷ Evenmin is er informatie beschikbaar dat het aanvragen van asiel in het buitenland strafbaar zou zijn. Zie paragraaf 4.4 (bewegingsvrijheid) voor meer informatie over uitreisbeperkingen en sancties op illegale uitreis. Eventuele problemen bij terugkeer kunnen afhankelijk van de individuele situatie van betrokkene optreden. Zie voor risicogroepen in Belarus hoofdstuk 3 (mensenrechten). Daarnaast is het uitreizen ondanks een uitreisverbod een administratieve overtreding waarop in de meeste gevallen een administratieve boete zal volgen (zie paragraaf 4.4).⁶⁴⁸

Familieleden van Belarussen die zich tegen de autoriteiten keren, dus ook van gevluchte Belarussen, ondervonden in enkele gevallen repressie naar aanleiding van de daden van hun familielid. Deze mensen neigen er echter naar om niet de publiciteit op te zoeken. Er zijn dus geen betrouwbare aantallen, maar wel enkele voorbeelden te geven. Zo werd de vrouw van een protesterende arts ontslagen door haar werkgever. Dat was in hetzelfde ziekenhuis als waar haar man werkte.⁶⁴⁹ Volgens een bron werd de inwonende moeder van een naar het buitenland gevluchte Belarus ondervraagd tijdens de huiszoeking in de gezamenlijke woning, en moest zij haar telefoon afstaan. De politie belde haar zoon met deze telefoon met de mededeling dat hij naar Belarus moest terugkeren.⁶⁵⁰ Een andere bron berichtte over een moeder die een boete moest betalen voor de administratieve overtredingen van haar dochter. Zij werd bedreigd met detentie indien haar dochter niet terug zou keren.⁶⁵¹ Ook uithuisplaatsing van kinderen komt voor in gezinnen waar een gezinslid zich kritisch heeft uitgelaten, zie paragraaf 3.2.2.

Interpol red notices

Volgens bronnen misbruikt Belarus het systeem van red notices van Interpol om mensen om politieke redenen onder valse aanklachten uit te laten leveren aan Belarus. In Warschau werd in september 2021 een Belarussische activist door de Poolse politie opgepakt en vervolgens na onderzoek weer vrijgelaten. De arrestatie gebeurde volgens de Poolse politie op basis van een *red notice* in het systeem van Interpol. Betrokkene was in het bezit van een humanitair visum. Hij had op dat moment geen asielaanvraag om politieke redenen ingediend. Niet is bekend op basis van welke verdenking er een red notice op zijn naam stond.⁶⁵² In Hongarije werd in 2021 een Belarussische man gearresteerd op basis van een Interpol red notice. Hij zou zich niet aan de alimentatieverplichting tegenover zijn ex-echtgenote gehouden hebben, hetgeen in Belarus een strafrechtelijk delict is. Zijn ex-echtgenote bestrijdt dat er sprake was van onenigheid.⁶⁵³

Belarus heeft met een aantal landen internationale verdragen gesloten waarin uitlevering van strafrechtelijke verdachten wordt geregeld, zoals de Verdragen van de Gemenebest van Onafhankelijke Staten inzake rechtsbijstand en juridische

⁶⁴⁷ Vertrouwelijke bron d.d. 18 oktober 2021.

⁶⁴⁸ Artikel 120 Wetboek van Strafrecht en 25.11 Wet op administratieve overtredingen; vertrouwelijke bron d.d. 23 september 2021; vertrouwelijke bron d.d. 19 oktober 2021.

⁶⁴⁹ US Department of State, Human Rights Report Belarus 2020, p. 16.

⁶⁵⁰ Vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021.

⁶⁵¹ Vertrouwelijke bron d.d. 24 september 2021.

⁶⁵² TVN24, *Police explain detention of Belarusian activist persecuted by Lukashenko*, 14 september 2021. Vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021.

⁶⁵³ Vertrouwelijke bron d.d. 20 september 2021.

betrekkingen in burgerlijke, Familie- en strafzaken⁶⁵⁴ van 22 januari 1993 en 7 oktober 2002, alsmede een aantal bilaterale internationale verdragen over rechtsbijstand waarbij Belarus aangesloten is. Indien een internationaal verdrag ontbreekt, kan er volgens de autoriteiten van Belarus nog op basis van het reciprociteitsprincipe uitgeleverd worden.⁶⁵⁵ In geval de Belarussische autoriteiten een aanklacht onder de anti-extremismewetgeving indienen tegen een Belarus in het buitenland, kan Belarus om diens uitlevering vragen. Rusland detineerde een onbekend aantal Belarussen op verzoek van Belarus.⁶⁵⁶ Een Belarussische journalist werd volgens mediaberichten na kritische berichtgeving onder onduidelijke omstandigheden vanuit Moskou overgebracht naar Minsk en daar in voorarrest geplaatst.⁶⁵⁷ Volgens mediaberichten verzocht Belarus Rusland in juli 2021 om uitlevering van zangeres en voormalige deelnemster aan het Eurovisie Songfestival Angelica Agurbash op verdenking van het zaaien van sociale verdeeldheid en belediging van de president. Een maand later verscheen haar naam op een lijst van gecensureerde artiesten.⁶⁵⁸

⁶⁵⁴ In het Engels: Commonwealth of Independent States (CIS) Conventions on Legal Assistance and Legal Relations in Civil, Family and Criminal Matters.

⁶⁵⁵ Zie *Information from the Republic of Belarus on the scope and application of the principle of universal jurisdiction for the UN General Assembly* (https://www.un.org/en/ga/sixth/65/ScopeAppUniJuri_StatesComments/Belarus_E.pdf).

⁶⁵⁶ Reuters, *Belarusian protester fights extradition from Russia*, 3 juni 2021; Trouw, *Wit-Rusland verwordt tot het Noord-Korea van Europa*, 17 mei 2021; Vertrouwelijke bron d.d. 11 juni 2021.

⁶⁵⁷ The Moscow Times, *Pro-Government Reporter Detained in Moscow, Held in Belarus*, 4 oktober 2021; Meduza, *'It's just madness' Belarusian journalist faces 12 years in prison over an article that was deleted immediately after publication*, 12 oktober 2021.

⁶⁵⁸ Charter97, *Lukashenka Demands Russia To Extradite Singer Angelica Agurbash*, 5 juli 2021; BBC Russisch-talig, *Belarus asks Russia to extradite singer Angelica Agurbash*, 5 juli 2021 (<https://www.bbc.com/russian/news-57683384>).

8 Bijlagen

8.1 **Afkortingen en anderstalige begrippen**

BAJ	Belarusian Association of Journalists
BYPOL	groep Belarussische gedeserteerde politiemensen en militairen
CAT-OP	Facultatief Protocol bij het VN-Verdrag tegen Foltering
CEDAW	Committee on the Elimination of discrimination against Women
CSTO	Collective Security Treaty Organization
CSTO	Collective Security Treaty Organization
DCAF	Geneva Centre for Security Sector Governance (denktank)
EAEU	Euraziatische Economische Unie
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
FIDH	International Federation for Human Rights (ngo)
GUBOPiK	De eenheid voor bestrijding van georganiseerde misdaad en drugsmisdrijven van het ministerie van Binnenlandse Zaken. Ook wel genoemd GUBAZIK of HUBAZIK. Russisch: Glavnoye upravlenije po borbe s organizovannoi prestupnostyu i korruptsiyey, Belarussisch: Halounaje uprauliennie pa barasbie z arhanizavanaj zlacynnastsiu i karupciai.
HRW	Human Rights Watch (ngo)
ICCPR	Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten
KGB	Staatsveiligheidscomité Belarus. Russisch: Komitet gosudarstvennoi bezopasnosti, KGB; Belarussich: Kamitet Dziarzjaunai Biaspieki, KDB.
LHBTI	lesbische vrouwen, homoseksuele mannen, biseksuelen, transgender- en intersekse personen
MVD	ministerie van Binnenlandse Zaken, Belarussisch MUS
ngo	non-gouvernementele organisatie
OHCHR	Office of the High Commissioner for Human Rights (VN)
OM	Openbaar Ministerie
OMCT	World Organisation Against Torture (ngo)
OMON	Oproerpolitie die wordt ingezet bijvoorbeeld bij demonstraties. Russisch: Otryad militsii osobogo naznachenia (OMON), Belarussisch: Atrad militiji asobaha pryznatchennia (AMAP).
OVSE	Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa
PACE	Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa
PMC	Public Monitoring Commission voor het gevangeniswezen
Prokuratura	Openbaar aanklager
RFE/RL	Radio Free Europe Radio Liberty (ngo)
RSF	Reporters Sans Frontières
spravka	aanduiding voor een officieel document
UNCAT	VN-Verdrag tegen Foltering
UNHCR	VN Hoge Commissaris voor de Vluchtelingen
UNICEF	United Nations Children's Fund
UPR	Universal Periodic Review van de OHCHR (VN)
VPN	Virtual private network
WvS	Wetboek van Strafrecht
ZAGS	Register van de burgerlijke stand Zapis Aktov Grazhdanskogo Sostojanija
ZPB	Union of Poles in Belarus

8.2 Literatuurlijst

Nieuwsbronnen

- 34MAG
- Access Now
- Al Jazeera
- Amnesty International
- ANP/AFP
- AP News
- Atlantic Council
- Baltic Worlds
- BBC Monitoring
- BBC News
- BBC Russisch-talig
- Belapan News Agency
- Belarus Digest
- BelarusFeed
- Belarusinfocus
- Belorusskiy Partizan
- Belsat
- Belta
- Biometric Update
- Bloomberg
- Business World
- BYPOL Youtube-kanaal
- Catholic News Agency
- Channel4
- Charter 97
- Delfi
- Der Spiegel
- Deutsche Welle (DW)
- Die Zeit
- Euractiv
- Euronews
- Euroradio.fm
- Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ)
- FIDH
- Forum 18
- France 24
- Freedom House
- Frontline Defenders
- Hrodna Live
- HRW
- Human Constanta
- Identity week
- IFEX
- Jamestown Foundation
- La Strada
- Makeout
- Meduza
- Meduza
- Neue Züricher Zeitung
- Nieuwsuur
- NOS
- NRC
- OMCT
- OpenGlobalRights
- Politico
- Press Club Belarus
- Raam op Rusland
- Reuters
- RFE/RL
- RSF
- TASS
- The Economist
- The Foreign Policy Center
- The Guardian
- The Independent
- The Moscow Times
- The New York Times
- TIME
- Trouw
- TVN24
- Viasna
- Voice of Belarus

Rapporten en publicaties

ADC Memorial

- with Her Rights, The situation with human rights of women in Belarus following the presidential elections in 2020;
- with Human Constanta, Article 19, Belarus after the 9 August Presidential Elections;

American Bar Association

- with Lawyers for Lawyers, IBA Human Rights Institute, Persecution of lawyers in Belarus after the elections in 2020, juli 2021;

- The Critical Role of Belarusian Lawyers In Country's Recent Events: Must Read Interview with Natalia Matskevich and Dmitry Laevsky, 24 mei 2021;

Article 19

- Country in Focus: Belarus 2018;

Belarusian Association of Journalists (BAJ)

- Repressions against journalists in Belarus, 2021 (chart), 5 juni 2021;

Belarusian Helsinki Committee

- HRDs demand investigation into torture and ill-treatment of Dziadok, Latypau and other prisoners;

Belarusian National Youth Council Rada

- "We must have patience", 22 februari 2021;

Bulletin of the Polish Commissioner of Human Rights

- Biuletyn Informacji Publicznej RPO BIP, Inspection of the railway border crossing in Terespol, 21 september 2021;

CEDAW

- Answers to the List of issues and questions prior to the submission of the eighth periodic report CEDAW on Belarus, Submission by Belarusian ngo's 2016, p. 16;

Center for Legal Transformation

- New legislative regulation in the Republic of Belarus as a reaction of the authorities for the events of 2020, its correlation with international human rights standards, 2021

Center for Women's Rights and Radislava

- Report on gender equality and women's rights in Belarus, prepared for UPR 3rd cycle, 2 oktober 2019;
- Report on gender equality and women's rights in Belarus, prepared for UPR 3rd cycle, 2 oktober 2019;

Clingendael Institute

- Ramifications of further integration between Belarus and Russia, 9 augustus 2021;

CODA

- Putin's playbook: Strongmen around the world are using Russian tactics to quell dissent, 27 juli 2021;

Committee against Torture

- Concluding observations on the fifth periodic report of Belarus, CAT/C/BLR/CO/5, 7 juni 2018, para. 52;

Committee to Protect Journalists (CPJ)

- Belarusian authorities raid Belarusian Association of Journalists headquarters, journalists' homes, 16 februari 2021;
- CPJ condemns sentencing of Belarus journalist Katsiaryna Barysevich to 6 months in jail, 2 maart 2021;
- Belarus authorities dissolve Belarus Press Club, 27 juli 2021;

- CPJ condemns 2-year jail sentences for Belarus journalists Katsiaryna Andreyeva and Darya Chultsova, 18 februari 2021;

Council of Europe

- Committee on Political Affairs and Democracy, Information Note on the situation in Belarus, AS/Pol (2012) 29, 3 oktober 2012, p. 5;
- PACE Parliamentary Assembly Council of Europe, Committee on Legal Affairs and Human Rights, Abolition of the death penalty in Council of Europe member and observer states, Belarus and countries whose parliaments have co-operation status, 15 oktober 2020, p. 15.
- PACE Parliamentary Assembly Council of Europe, General Rapporteur welcomes the decision of the Belarusian authorities to pardon the two brothers Illia and Stanislau Kostseu, 4 mei 2021;

DCAF

- The Rights of Conscripts in Eastern Europe, Central Asia, and the South Caucasus: A Review of Legislation and Practice, 2021;

Defenders.by

- Persecution of lawyers in Belarus after the elections in 2020;

Dignity

- International Accountability Platform for Belarus (IAPB) condemns the detention of human rights defenders, 17 juli 2021;
- Stop reprisals against human rights activists in Belarus, 19 september 2020;

EHRM Europees Hof voor de Rechten van de Mens

- zaak 59793/17 d.d. 11 december 2018;
- zaak Lapshin / Azerbeidzjan (13527/18);

ETF

- Review of Education Sector Developments in Belarus, 2009;

EU High Representative on Belarus

- Declaration by the High Representative on behalf of the EU on the first anniversary of the 9 August 2020 fraudulent presidential elections in Belarus, 8 augustus 2021;

EUROPA

- Lithuania lifts COVID-19 restrictions on some TCNs, Belarusians can claim asylum, 25 augustus 2020;

European Federation of Journalists

- EFJ demands immediate release of Andrei Alexandrov and other journalists imprisoned in Belarus, 14 januari 2021;

European parliament

- EP Research service, 2020 Sakharov Prize laureate: The democratic opposition in Belarus, 2020;
- Press statement Belarus election severely flawed according to election monitors;

European Students' Union (ESU)

- On the draft law concerning military service of students in Belarus, 18 juli 2019;

European University Institute

- Andrei Yeliseyeu, Emigration and diaspora policies in Belarus, 2014;

Mark Galeotti

- Expert opinion License to Kill? The Risk to Chechens inside Russia, juni 2019.

Freedom House

- Belarus Freedom on the Net 2021;
- Freedom in the World 2021 Belarus;
- Freedom in the World Belarus 2020;
- Freedom on the Net 2021 Belarus;
- Nations in Transit, Report on Belarus 2019;

Gay Belarus & Sexual Rights Initiative

- Joint submission for the UPR of Belarus, mei 2015;

Gender Perspectives

- Feminism in Belarus: present but unpopular, 15 december 2016;
- Profiling domestic abuse in Belarus, 26 september 2016;

Global Citizen Observatory

- Belarus changes its citizenship law, 21 december 2020.

Global Detention Project

- Belarus Immigration Detention data Profile 2020;

Golos, Zubr,

- Honest people, Final report on 2020 presidential elections in Belarus,

Her Rights and Memorial

- The situation with human rights of women in Belarus following the presidential elections in 2020;

Human Rights Watch (HRW)

- World Report 2021, Belarus;
- HRC46: Joint NGO letter addressing human rights crisis in Belarus, 8 maart 2021;
- Human Rights Watch Country Profiles: Sexual Orientation and Gender Identity, World Report 2021;
- World report 2020, Belarus;

Human Constanta

- Analysis of changes in anti-extremist legislation, 5 maart 2021;

ILGA Europe

- year report 2021 Belarus;

Initiative group "Identity and Law"

- Information on LGBT people rights in Belarus, Submission for the EU Belarus dialogue on human rights in 2019;

International Commission of Jurists ICJ

- Belarus: stop politically motivated prosecution and disbarment of lawyers, 13 april 2021;

International committee for the Investigation of Torture in Belarus ICITB

- Mass Torture in Belarus 2020,

ISANS

- The use of weapons by Belarusian law enforcement agencies to disperse peaceful protests, 2 maart 2021;

ITUC

- Global Rights Index 2021;

Justice and Peace Netherlands

- Human Rights in Crisis?, 23 juli 2021;

Save the children

- Family strengthening: A collection of best practices from Eastern Europe, 2019;

OCCRP case studies

- Chechens Claiming Asylum Returned to Russia by Belarusian Authorities, 31 januari 2019;

OECD

- Eastern Europe and Central Asia participation and outcomes in PISA 2018;

OFPRA

- Situation des minorités sexuelles et de genre, 14 augustus 2020;

OSCE

- Rapporteur's Report under the Moscow Mechanism on Alleged Human Rights
- Violations related to the Presidential Elections of 9 August 2020 in Belarus;
- The Death Penalty in the OSCE Area Background Paper 2020;
- ODIHR gravely concerned at situation in Belarus following presidential election, 10 augustus 2020.
- ODIHR will not deploy election observation mission to Belarus due to lack of invitation, 15 juli 2020;
- ODIHR Republic of Belarus Presidential Election Observation Mission Final Report 2015;
- Republic of Belarus 2010 Presidential Election Observation Mission Final Report, 19 december 2010;
- ODIHR Republic of Belarus 2006 Presidential Election Observation Mission Final Report, 19 maart 2006;
- ODIHR Republic of Belarus 2001 Presidential Election Observation Mission Final Report, 9 september 2001;

Our House

- On Belarus's Adherence to the Convention on the Rights of the Child, mei 2019, p. 13

Raad van de Europese Unie

- Belarus (Wit-Rusland), persmededeling: EU sluit akkoorden over visumversoepeling en overname, 27 mei 2020;

UN Committee on the Rights of the Child

- Combined fifth and sixth periodic reports submitted by Belarus under article 44 of the Convention, due in 2017, 18 maart 2019, CRC/C/BLR/5-6;

UN General Assembly

- Information from the Republic of Belarus on the scope and application of the principle of universal jurisdiction for the UN General Assembly (https://www.un.org/en/ga/sixth/65/ScopeAppUniJuri_StatesComments/Belarus_E.pdf);

UN Human Rights Council

- Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in Belarus, Anaïs Marin, A/HRC/47/49, 4 mei 2021, punt 26.

UN News

- Internet shutdowns now 'entrenched' in certain regions, rights council hears, 1 juli 2021;

UN OHCHR Human Rights Committee

- Submission by the United Nations High Commissioner for Refugees For the Office of the High Commissioner for Human Rights' Compilation Report – Universal Periodic Review Belarus Second cycle 2015 Belarus;
- Submission 3 by Civil Society to be submitted at the 36th Session of the UN Human Rights Council;
- Report of the Working Group on the Universal Periodic Review Belarus, A/HRC/46/5, 4 januari 2021;
- Summary joint submission 3 for the 36th session of the UN Human Rights Council;
- Fifth periodic report submitted by Belarus under article 40 of the Covenant pursuant to the optional reporting procedure, due in 2016, CCPR/C/BLR/5, 14 juni 2017;
- Report of the Secretary-General, 17 september 2021 (A/HRC/48/28);
- Universal Periodic Review Belarus 2020, Joint Submission 3 by Civil Society to be submitted at the 36th Session of the UN Human Rights Council;

UN Special Rapporteur on Belarus

- Report on the situation of human rights in Belarus, Anaïs Marin, d.d. 17 juli 2020 A/75/173;
- Report on the situation of human rights in Belarus, Anaïs Marin, d.d. 4 mei 2021, A/HRC/47/49;

UNICEF

- Belarus Country Office Annual Report 2020;
- UNICEF Country Office Annual Report 2019 Belarus;
- statement on the situation of children in Belarus, 14 augustus 2020;

US Department of State

- 2020 Human Rights Report Belarus;
- 2020 Report on international religious freedom, Belarus;

Viasna

- Human Rights Situation in Belarus in 2014,
- Human Rights Situation in Belarus in 2015;
- Human Rights Situation in Belarus in 2016;
- Human Rights Situation in Belarus in 2017;
- Human Rights Situation in Belarus in 2018;

- Human Rights Situation in Belarus in 2019;
- Human Rights Situation in Belarus in 2020;
- Joint report with FIDH Death Penalty in Belarus: Murder on (Un)lawful grounds, 2016;
- Joint Report with Belarusian Helsinki Committee, BAJ, FIDH en OMCT, Belarus after Election, Report on the human rights situation in Belarus in the post-election period, 2020;

Warsaw Institute

- Slavic Brotherhood Joint Drills Overshadowed by a Crisis, 15 september 2020;

World Economic Forum

- These countries have the highest percentage of female managers, 8 februari 2021;

Zentrum für Osteuropa- und internationale Studien (ZOiS)

- The Fight Against Domestic Violence in Belarus in Times of Protest, 2 juni 2021;

Geraadpleegde websites

- 2021 World Press Freedom Index.
- Covid Monitor Belarus <https://covidmonitor.by/en>;
- Belarusian Association of Journalists BAJ, <https://baj.by/be>
- Belarus Heroes <https://belarusheroes.info>;
- Belarus.by
- Belarussische ministerie van Informatie <http://mininform.gov.by/documents/respublikanskiy-spisok-ekstremistskikh-materialov>.
- CEDAW Committee on the Elimination of Discrimination against Women (<https://www.ohchr.org/en/hrbodies/cedaw/pages/cedawindex.aspx>)
- UN Human Rights Committee (<https://www.ohchr.org/en/hrbodies/ccpr/Pages/CCPRIndex.aspx>)
- CIS Legislation (<https://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=130912#>);
- CSTO Collective Security Treaty Organization (<https://en.odkb-csto.org>);
- Data Guidance, Data Protection Overview, Belarus (www.dataguidance.com);
- Datareportal, Digital 2021: Belarus (<https://datareportal.com/digital-in-belarus>);
- FIDH (www.fidh.org);
- Freedom Now (www.freedom-now.org);
- Frontlinedefenders, (<https://www.frontlinedefenders.org>);
- Goethe Institut (www.goethe.de);
- House of Representatives of the National Assembly of the Republic of Belarus (www.house.gov.by);
- BYPOL (<https://bypol.org/en/>);
- BYSOL (<https://bysol.org/en/>);
- DZE chat (<https://dze.chat>);
- Global Citizenship Observatory (<https://globalcit.eu/belarus-changes-its-citizenship-law>);
- Rode Kruis Belarus (<https://redcross.by>);
- Legislation Online (www.legislationline.org);
- KGB Belarus (www.kgb.gov.by/ru/perechen-inf-ru);
- OCHCR (www.ohchr.org);
- Our House (<https://news.house>);

- OVSE (www.osce.org/fsc/74528);
- National Legal Internet Portal of the Republic of Belarus (law.by);
- Proton VPN (<https://protonvpn.com/>);
- Commissioner for Human Rights of the Republic of Poland (<https://bip.brpo.gov.pl/en>);
- SOS-kinderdorpen (<https://www.sos-villages.by>);
- UNHCR Belarus, How and where to apply for asylum in Belarus (<https://www.unhcr.org/by/get-help>);
- UNHCR geraadpleegd op 8 juli 2021 (<https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>);
- US Department of State Bureau of Consular Affairs (<https://travel.state.gov/content/travel.html>);
- Raad van Europa (www.coe.int/en/web/portal);
- Raad van de Europese Unie (<https://www.consilium.europa.eu/en/>);
- Raad van de Europese Unie (PRADO) (www.consilium.europa.eu/prado/en/search-by-document-country.html);
- Belarussische ministerie van Binnenlandse Zaken (<https://www.mvd.gov.by>);
- Onderzoekscomité (<https://sk.gov.by/en/about-comitet-en>);
- Viasna (<http://spring96.org/en>);
- Viasna, political prisoners (<https://prisoners.spring96.org/en/table-convicted>);
- World Economic Forum, These countries have the highest percentage of female managers, (www.weforum.org/agenda/2021/02/women-gender-roles-manager-global);
- Visa Global Assist (www.vfsglobalassist.com/belarus/passport-service-EN.html);
- XE Converter (www.xe.com);
- EAEU (www.eaeunion.org);
- Gravitec (<https://gravitec.net>);
- Rakuten Viber (www.viber.com);

8.3 Model document na vrijlating uit administratieve detentie

Приложение 6
к Правилам содержания физического
лица, в отношении которого применено
административное задержание

Форма

Штамп
места содержания

СПРАВКА

_____ (фамилия, собственное имя, отчество (при наличии))

с «__» _____ 20__ г. по «__» _____ 20__ г. содержался(лась)

в _____ (наименование места содержания)

Основание освобождения _____

Должностное лицо _____ (подпись) _____ (должность, фамилия, инициалы)

«__» _____ 20__ г.

Model document *spravka* na vrijlating uit administratieve detentie, bijlage bij de regelgeving. Detentiefaciliteiten geven echter ook handgeschreven exemplaren uit. Resolution of the Council of Ministers of the Republic of Belarus of November 2013 No. 996 On Approval of the Rules of Detention of an Individual to Administrative Detention, Point 134], p. 26 zie http://eviprime.by/upload/files/21_11_2013_N_996.pdf http://eviprime.by/upload/files/21_11_2013_N_996.pdf(17.06.2021).